เอกสารฉบับพิเศษในวันครบรอบปีที่ 33

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

(สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก)

พ.ศ. 2531

บทความวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์

302
ป352(7)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

ลิขสิทธิ์

302
ป352(7)

เอกสารฉบับพิเศษในวันครบรอบปีที่ 33

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2531

(สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก)

10 พ.ย. 2531

ประมวลบทความวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

25 สิงหาคม 2531

167028

คำนำ

เนื่องในโอกาสพิเศษที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเดิมเรียกว่า สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก มีอายุการทำงานครบ 33 ปี ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2531 คณะอาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์จึงได้ร่วมมือร่วมใจกันผลิตงานเอกสารวิชาการที่คาดว่าจะมีค่ายิ่งต่อไปในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก เยาวชน และบุคคล เอกสารชิ้นนี้ คือ ประมวลบทความวิชาการด้านพฤติกรรมศาสตร์ ของคณะอาจารย์สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ซึ่งประกอบด้วยบทความทั้งหมดรวม 15 ชิ้น เรียงร้อยเป็นมาลัยมอบเป็นอภินันทนาการแก่ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นที่กำเนิดแห่งผลงานวิชาการทั้งหลายของพวกเรา ตลอดจนเป็นที่สร้างให้พวกเราได้ตระหนักในบทบาทของนักวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ และความสำคัญในคุณค่าของมนุษย์ที่เราออกไปสัมผัสจริงระหว่างการศึกษาค้นคว้า

สำหรับบทความแต่ละชิ้นที่ปรากฏในเอกสารนี้ ผู้เขียนแต่ละคนได้พยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของงานวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตลักษณะสำคัญต่าง ๆ ทั้งในแง่ของทฤษฎี และการปฏิบัติ ได้มีการทบทวนสถานภาพการวิจัยค้นคว้า และผลการค้นคว้าที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้มีบทบาทในการบุกเบิก และพัฒนามาโดยลำดับ และยังได้ให้ข้อคิดข้อสังเกตอันมีคุณค่าต่อนักวิจัย และผู้ใช้ผลการวิจัย นักการศึกษา นักจิตวิทยา ครู พ่อแม่ ตลอดจนผู้บริหาร อันเป็นผลเกิดจากการมีประสบการณ์ตรงกับงานการศึกษาค้นคว้าด้านพฤติกรรมศาสตร์

ถ้าสาระเนื้อหาต่าง ๆ ของเอกสารประมวลบทความวิชาการชิ้นนี้ ได้รับการนำไปพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเด็ก เยาวชน และคนไทย ให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ และสูงค่าของสังคม และประเทศชาติอย่างจริงจังต่อไปแล้ว คณะอาจารย์สถาบันฯก็จะมีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีส่วนแสดงความกตัญญูกตเวทิตาคุณต่อสถาบันอันเป็นที่รักยิ่งของพวกเราไว้ในโอกาสพิเศษนี้ และจะถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบในการช่วยกันสานงานพฤติกรรมศาสตร์ให้สืบเนื่องต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง เพื่อผดุงเกียรติคุณและความดีงามของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ให้แพร่กระจายต่อไป

(ศาสตราจารย์ ดร. จรรจา สุวรรณทัต)
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
สิงหาคม 2531

สารบัญ

หน้า

คำนำ

เด็กไทยกับลิทธิทางปัญญา 1

ศาสตราจารย์ ดร. จรรจา สุวรรณทัต

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย : การวิจัยและประยุกต์ 12

ศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน

การถ่ายทอดทางสังคมกับงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 29

รองศาสตราจารย์ ดร. ลาดทองใบ ภูอภิรมย์

ข้อสังเกตจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 46

อาจารย์ สุภาพร ลอยดี

อิทธิพลของครอบครัวต่อการพัฒนาสุขภาพจิตในเด็ก 54

รองศาสตราจารย์ อัจฉรา สุขารมณ์

ความรักและความกลัวของเด็กไทย 62

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ผจงจิต อินทสุวรรณ

ความเชื่ออำนาจภายในตน : หนึ่งในพฤติกรรมที่ควรส่งเสริม 67

อาจารย์ ทัศนา ทองภักดี

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย 75

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อรพินทร์ ชูชม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของคนไทย 87

อาจารย์ นกเล็ก สุขถิ่นไทย

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักกับจิตลักษณะที่ควรส่งเสริม 105

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร

หน้า

แนวการพัฒนาความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม 113

อาจารย์ งามตา วนินทานนท์

ค่านิยมของประชากรไทย : การเปลี่ยนแปลง และการอบรมปลูกฝัง 130

อาจารย์ ดร. เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

พฤติกรรมเบี่ยงเบน : การวิเคราะห์ และการป้องกัน 138

อาจารย์ ดร. นพวรรณ โชติบัณฑ์

Meta Analysis : เทคนิคในการสังเคราะห์ผลงานวิจัย 151

อาจารย์ ดร. ดุษฎี โยเหลา

การวิจัย : คุณค่าที่ควรคำนึง 162

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

เด็กไทยกับสิทธิทางปัญญา

จรรจา สุวรรณทัต

คำนำ

เคยมีการกล่าวว่า สิทธิพื้นฐานที่สุด นั่นก็คือ ตัวชีวิต ขึ้นอยู่กับเวลาที่อินทรีย์นั้น ได้รับการเชื่อว่าเป็นตัวคนโดยสมบูรณ์ ตัวอย่างเช่น ในโรงาณกาล ทารกจะยังคงไม่ได้รับสถานภาพของการเป็นมนุษย์จนกว่าผู้เป็นบิดาจะให้การยอมรับทารกนั้น ถ้าผู้เป็นบิดาไม่ยอมรับ ทารกก็จะตาย ในวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งมีอัตราการตายของทารกสูง ก็จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีการปฏิบัติต่าง ๆ ในการป้องกันไม่ให้ผู้ใหญ่มีความรู้สึกผูกพันกับทารกจนกระทั่งมีความมั่นใจพอสมควรแล้วว่าทารกนั้นจะสามารถอยู่รอดต่อไปได้ ทารกจะยังไม่ได้รับการตั้งชื่อเป็นเวลาหลายเดือน และอาจต้องถูกแต่งกายในลักษณะที่ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นหญิงหรือชาย แต่ในปัจจุบันนี้ สิทธิของทารกในการที่จะมีชีวิต ได้รับการตระหนักกันทั่วโลก แต่ก็มีข้อที่ยังไม่ตกลงกันได้ว่า ตัวอ่อนที่ยังอยู่ในครรภ์ของมารดานั้นถือได้ว่าเป็นมนุษย์หรือยัง เพราะจะเกิดสิทธิตามมาในเรื่องที่จะมีชีวิต หรือผู้หญิงมีสิทธิที่จะยอมรับหรือไม่ยอมรับตัวอินทรีย์ที่ยังไม่ได้เป็นมนุษย์เต็มที่ภายในครรภ์ของตน(Smart and Smart, 1982) ตลอดเวลาทางประวัติศาสตร์ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมายในคุณค่าที่ให้ต่อเด็กและวัยเด็ก ทำให้เกิดมโนทัศน์ต่าง ๆ ทางสิทธิที่เกี่ยวข้องกับเด็ก หัวข้อที่เป็นเรื่องใหญ่และเป็นที่ห่วงใยกันโดยทั่วไปก็คือเรื่องสิทธิของเด็ก จนมีการประกาศจากองค์การสหประชาชาติให้ปี ค.ศ. 1979 (พ.ศ. 2522) เป็นปีเด็กสากล เพื่อเร่งรัดให้สังคมและรัฐบาลทุกประเทศตระหนักในความต้องการเฉพาะและพิเศษของเด็ก และระดมสรรพกำลังสนับสนุนโครงการและกิจกรรมที่จะส่งผลประโยชน์ต่อเด็กอย่างถาวรทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น โดยให้การพัฒนาเด็กนั้นครอบคลุมการพัฒนาทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจริยธรรม โดยครบถ้วน แม้ว่าก่อนหน้าที่จะมีการประกาศปีเด็กสากลก็ได้มีองค์กรระหว่างประเทศหลายองค์กรได้เคยประกาศสิทธิของเด็กมาแล้ว โดยเฉพาะการประกาศที่เริ่มจากสมัยสันนิบาตชาติในปี ค.ศ. 1925 และต่อมาในปี ค.ศ. 1959 องค์การสหประชาชาติก็ได้ลงมติรับรองการประกาศสิทธิของเด็ก และการประกาศให้ปี ค.ศ. 1979 เป็นปีเด็กสากลก็ได้ยึดเอาการประกาศสิทธิของเด็กที่ได้มีมาก่อนหน้านั้นยี่สิบปีเป็นหลักการและเรื่องที่สำคัญที่สุดของการจัดโครงการและกิจกรรม

สิทธิของเด็กตามการประกาศขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1959 และตามมาด้วยการประกาศของคณะกรรมการร่วมเกี่ยวกับสุขภาพจิตของเด็กในปี ค.ศ. 1969 มีอยู่หลายข้อซึ่งล้วนแต่มีความสำคัญ แต่มีอยู่ข้อหนึ่งซึ่งขอยกมากล่าวเพื่อการอภิปรายในบทความนี้ สิทธิของเด็กข้อดังกล่าวก็คือ

- <u>สิทธิในการได้มาซึ่งทักษะทางสติปัญญาและอารมณ์ซึ่งจำเป็นต่อการบรรลุความมุ่งหวังของบุคคลและต่อการขบปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคม</u> (The right to acquire the intellectual and emotional skills necessary to achieve individual aspirations and to cope effectively in our society)

สิทธิของเด็กที่ประกาศออกมาไม่ใช่กฎหมาย แต่เป็นความเชื่อและจุดมุ่งหมาย ด้วยการเน้นจุดมุ่งหมายเหล่านี้ สังคมและประเทศชาติต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วยก็ได้พยายามที่จะทำและส่งเสริมสนับสนุนโปรแกรมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ตัวอย่างความสำเร็จที่น่าภูมิใจอย่างหนึ่งสำหรับประเทศไทยก็คือ การผลักดันจากคณะกรรมการจัดงานปีเด็กสากลและคณะอนุกรรมการจัดทำแผนพัฒนาเด็กระยะยาว ที่ได้ช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่ จนสามารถทำให้นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทย เป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่นโยบายการพัฒนาเด็กที่มีทิศทางแน่นอน และได้มีการบรรจุนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวที่สำคัญนี้เข้าไว้ในนโยบายของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2523 ตลอดจนกำหนดแผนปฏิบัติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายนั้น

ถัดจากปี พ.ศ. 2522 ที่ประเทศไทยมีนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว มีการวางแผนและปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเด็กตามหน่วยงานต่าง ๆ มาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2531 นี้ รวมเวลาร่วมสิบปีมานี้ ก็น่าจะได้ทบทวนกันอีกครั้งว่า สิ่งต่าง ๆ ที่ได้มีการช่วยกันวางไว้ในนโยบายและแผนพัฒนาเด็กนั้นได้ประสบผลสำเร็จไปอย่างใดและแค่ใดบ้าง ซึ่งการทบทวนเหล่านี้จะต้องเป็นหน้าที่ของหน่วยงาน องค์กร และสถาบันต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ช่วยกันประเมินสถานภาพการทำงานของตน และปัญหาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะที่ได้ส่งผลต่อตัวเด็กและต่อพัฒนาการของเด็กเป็นประการสำคัญ ผู้เขียนได้เคยประเมินสภาวะการพัฒนาของเด็กไทยไว้เมื่อปี พ.ศ. 2529 เพื่อสรุปต่อที่ประชุมเพื่อเสนอแนะแนวทางและกลวิธีสำหรับโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและองค์การยูนิเซฟ และพบว่ายังมีอยู่หลายจุดที่เป้าหมายการพัฒนาเด็กไทยยังไม่ได้บรรลุผลอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในเป้าหมายที่ต้องการลดช่องว่างในการจัดสรรทรัพยากร การให้บริการและการปฏิบัติต่อกลุ่มเด็กที่ด้อยโอกาสกับกลุ่มเด็กที่มีโอกาสมากกว่า แต่ก็ยังไม่ได้พูดละเอียดถึงปัญหาสาเหตุ

ที่อยู่เบื้องหลังการปฏิบัติที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จมากเท่าที่ควรจะเป็น

ในตอนต่อไปนี้ ผู้เขียนขอเริ่มต้นจากการเน้นความสำคัญและความหมายของสิทธิทางปัญญา และกล่าวถึงสถานภาพทางสิทธิทางปัญญาของเด็กไทย และการปฏิบัติในสถานศึกษา รวมทั้งการพิจารณาหาทางออกในการปรับปรุงเพื่อการตอบสนองสิทธิทางปัญญาของเด็ก

ความสำคัญและความหมายของสิทธิทางปัญญา

เมื่อไม่นานมานี้มีผู้สนใจกันมากในเรื่องข้อดีข้อเสียของการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ การเคลื่อนไหวนี้ได้เตือนให้ระลึกถึงสิทธิสำคัญยิ่งของเด็กไทยนั่นก็คือ สิทธิทางปัญญา ที่จริงเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากซึ่งควรหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจังเสียที เพราะเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม โดยเฉพาะนักการศึกษา นักจิตวิทยา ครู พ่อแม่ นักวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แต่กระนั้นก็ยังไม่มีผู้ใดหยิบยกมากล่าวไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ซึ่งบางครั้งก็หลงลืมหรือทึกทักกันไปว่าเราได้คำนึงถึงแล้ว สิทธิทางปัญญาของเด็กนี้ในระดับสากลเขาได้ให้ความสนใจกันมาก ตั้งแต่เกือบสิบปีที่แล้ว คือตั้งแต่ปีที่มีการประกาศปีเด็กสากลใน ค.ศ. 1979 หรือ พ.ศ. 2522 ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แต่สิทธิทางปัญญาของเด็กไทยของเรานี้เล่า เราเคยได้ให้ความเอาใจใส่และเข้าใจเรื่องนี้อย่างจริงจังหรือไม่

ก่อนที่จะไปกล่าวถึงสถานภาพทางสิทธิทางปัญญาของเด็กไทย ขอให้เราเริ่มทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า คำ "สิทธิ" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า "right" นี้ หมายความว่ากระไร รอส (Ross) นักปรัชญาชาวอังกฤษกล่าวอย่างง่ายที่สุดคือ อะไรก็ได้ที่ถูกอ้างได้อย่างถูกต้องยุติธรรม เช่น เด็กมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากรัฐ เด็กมีสิทธิที่จะตัดสินใจได้ด้วยตัวเองในสังคมประชาธิปไตย แต่พอมาถึงคำว่า สิทธิทางปัญญา การให้ความหมายที่แน่ชัดลงไปอาจกระทำได้ยากขึ้น รอส อีกเช่นกันที่อธิบายว่า สิทธิเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและทางปัญญา จะต้องเกี่ยวข้องกับการฝึกปฏิบัติทางการคิด การให้เหตุผลและการวิจารณ์ กล่าวคือ เป็นกระบวนการซึ่งแสดงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาและการเติบโตของความรู้ ดังนั้น สิทธิทางปัญญาจึงถูกเข้าใจว่าเป็นสิทธิที่จะเป็นผู้แสวงหาที่มีความอิสระอยู่ในประชาคมของผู้แสวงหาด้วยกัน อย่างไรก็จะต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมอีกในส่วนของคำที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

การแสวงหา (inquiry) เน้นที่กิจกรรมของการเรียนรู้ในเนื้อหาเฉพาะที่จะเรียน คำจำกัดความนี้เหมาะเอาว่า ข้อที่น่าสังเกตของการศึกษานั้นไม่ใช่อยู่ที่การได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นปลีกย่อย

ละเอียดละออในเนื้อหาของวิชาใดวิชาหนึ่ง หากอยู่ที่ความสามารถในการแสวงหาและประเมินข้อมูลในด้านที่ตนกำลังเกี่ยวข้องอยู่

ความเป็นอิสระหรือความสามารถในการเป็นตัวของตัวเอง ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมทางปัญญานั้นเป็นเรื่องที่บุคคลจะต้องปกครองหรือจัดการเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ นั่นก็คือ กระบวนการแสวงหาจะต้องได้รับการริเริ่มและคงไว้โดยตัวบุคคลผู้กระทำนั้น นักจิตวิทยาชาวสวิส คือ เปียเจท์ (Piaget) เคยกล่าวไว้ว่า ความคิดที่ผิด ๆ แต่ถูกกระทำอย่างซ้ำ ๆ เป็นคนละเรื่องกับการใช้เหตุผลอย่างถูกต้อง ข้อกล่าวของท่านผู้นี้ก็คือการย้ำให้เห็นว่า ผลทางสติปัญญาของกระบวนการที่บุคคลสามารถจัดทำได้ด้วยตนเองนั้น มีความแตกต่างอย่างสำคัญยิ่งจากสิ่งที่ถูกบังคับให้กระทำจากภายนอก และก็ยังแตกต่างไปจากผลของกระบวนการที่ไม่ถูกควบคุมปกครองอีกด้วย และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใดทั้งนั้นกับการเพ้อฝันของบุคคล ดังนั้นการแสวงหาจึงเป็นเรื่องของการเป็นอิสระซึ่งหมายต่อไปอีกถึงการมีความรับผิดชอบในตนเอง มีการตระหนักและสามารถวิจารณ์ในสภาพที่อยู่ในกระบวนการแสวงหา

ประชาคมที่มีลักษณะการแสวงหาจะตระหนักในความสำคัญของลักษณะทางสังคมที่ต้องใช้ความคิด เน้นกิจกรรมทางปัญญาที่มีสาระเนื้อหา วิธีการ และจุดมุ่งหมายภายใต้บริบทของประวัติ-ศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตลอดจนมองเห็นว่า การแสวงหา มีความสำคัญในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการโต้ตอบซึ่งกันและกัน เหล่านี้สะท้อนให้เห็นจุดเน้นสำคัญของนักจิตวิทยาค่ายการรู้คิดและการพัฒนาว่า การรวมกลุ่มหรือการเปรียบเทียบแนวคิด การวิจารณ์ที่มีเหตุมีผล และความปรารถนาที่จะได้มาซึ่งความกระจ่างในข้อเท็จจริง จะมีการพัฒนาได้นั้นต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนความคิด คุณภาพของผลิตผลทางปัญญาจึงได้รับอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งจากโอกาสที่บุคคลได้รับเพื่อการแสวงหาด้านการโต้ตอบเชิงความคิด เมื่อใดที่สภาพแวดล้อมในการแสวงหาอยู่ในสภาพที่กดขี่ข่มเหงและถูกประณามมากกว่าที่จะเป็นการโต้ตอบกันเชิงความคิดและเหตุผลแล้ว ก็จะเกิดความขัดแย้งทั้งในส่วนของความเป็นอิสระและประชาคมได้

<u>สถานภาพสิทธิทางปัญญาของเด็กไทยและการปฏิบัติในสถานศึกษา</u>

ทั้งหมดที่กล่าวไว้ข้างต้น คือ ความหมายของสิทธิทางปัญญา ซึ่งผู้ใหญ่ทั้งหลายมักคิดว่าตัวเองได้ใช้การปฏิบัติแบบการเป็นผู้แสวงหาที่มีความเป็นอิสระในสังคม และในสังคมมนุษย์นี้สิทธิที่จะได้มาซึ่งความเป็นอิสระทางปัญญาก็ถูกกล่าวอ้างได้โดยการเป็นสมาชิกของสังคมนั้น โดย

ปกติแล้ว สิทธิทางปัญญามักถูกกล่าวอ้างในฐานะที่เสมอกันของผู้ใหญ่ แต่ในอีกทางหนึ่งเล่า สิทธิเช่นนี้ เด็กไทยของเราเคยได้รับอย่างเต็มที่หรือไม่และยังมีเด็กอีกจำนวนมากเท่าใดที่ถูกปฏิเสธไม่ให้ได้รับสิทธินี้เลยตั้งแต่เกิดมา อยู่ในครอบครัวและในโรงเรียน จนออกจากโรงเรียนเข้าสู่ประชาคมและโลกกว้าง

ขอให้ช่วยกันเริ่มพิจารณาดูได้ตั้งแต่ระดับการศึกษาก่อนวัยเรียน ที่ผ่านมาในอดีต การศึกษาก่อนวัยเรียนจัดไว้สำหรับเด็กที่มีโอกาสดีกว่าซึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะดีและค่อนข้างดี และอาจถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็น แต่ปัจจุบันรัฐมีความพยายามที่จะเปิดโอกาสให้แก่เด็กไทยไม่ว่าจะอยู่ในฐานะสังคมเศรษฐกิจใด ได้รับการศึกษาก่อนวัยเรียนโดยมีปรัชญาว่าพื้นฐานที่สำคัญที่สุดต่อการพัฒนาขั้นต่อไปนั้นอยู่ที่ฐานของเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ความพยายามเหล่านี้โดยทฤษฎีแล้วมุ่งให้เกิดความเสมอภาค และแสวงหาสิ่งที่จะทำให้เกิดผลทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันโดยการแจกจ่ายทรัพยากรไปในที่ต่าง ๆ มีการสันนิษฐานว่าเด็กซึ่งมาจากครอบครัวระดับฐานะเศรษฐกิจสังคมต่ำ จะขาดแหล่งทรัพยากรและการให้บริการซึ่งจะทำให้เขาได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการศึกษาที่รัฐจัดให้ เมื่อไรก็ตามที่เกิดการสัมเหลวในเด็กกลุ่มใดขึ้น ก็จะชี้ไปเลยว่าเด็กกลุ่มนั้นที่นั่นจะต้องได้รับการทดแทนในการให้โอกาสบริการการศึกษามากขึ้น แต่ในปัจจุบันมีการศึกษาประเมินผลประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาซึ่งพอสรุปได้ว่ายังไม่ได้ผลที่น่าพอใจ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นในเรื่องการปฏิบัติทางการศึกษาที่พยายามทดแทนให้แก่เด็กด้อยโอกาสยังไม่สามารถช่วยให้ผลทางการศึกษาดีขึ้น ข้อคิดต่อไปจากนี้ก็คือ แทนที่จะพยายามตอบคำถามว่าเด็กกำลังได้รับสิ่งที่แกสมควรได้รับทางปัญญาจากการศึกษาที่รัฐจัดให้หรือไม่ ความสนใจกลับมุ่งไปผิดทางที่พยายามจัดหาทรัพยากรที่สามารถเปรียบเทียบได้ให้แก่เด็กเหล่านี้ กล่าวคือไม่ว่าแหล่งทรัพยากรจะถูกแจกจ่ายไปยังโรงเรียนของเด็กที่มาจากระดับชั้นสังคมต่างกัน ให้เหมือนหรือไม่เหมือนกันเท่าใดก็ตาม ในแบบของความเสมอภาคแล้วระบบการจัดการศึกษาเช่นนี้จะถูกตัดสินว่าไม่ยุติธรรมเสมอถ้าผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษายังไม่สามารถสร้างให้สภาพการเรียนการสอนอำนวยประโยชน์ทางสติปัญญาเท่า ๆ กันแก่นักเรียนทั้งหมดได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งหมดข้างต้นจึงอาจเป็นการเหมาะสมกว่ากระมังที่เราจะช่วยกันพิจารณาการประเมินผลของการจัดการศึกษาโดยสำรวจผลที่ตามมาของระบบการศึกษาปัจจุบัน ซึ่งมีต่อสิทธิทางปัญญาของเด็ก การจัดการศึกษาทดแทนในระดับก่อนประถม อาจเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่ก็ยังไม่ได้เป็นการตอบสนองการได้มาซึ่งสิทธิทางปัญญาของเด็กได้อย่างแท้จริง เพราะการจัดการศึกษา

ทดแทนสิ่งที่เด็กขาดนี้เป็นการเปิดโอกาสให้นักการศึกษาได้มองระบบการศึกษาที่กว้างขวางขึ้นเท่านั้น การศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังในตัวชี้ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นกับเด็กที่ด้อยโอกาสเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าการพิจารณาว่าโรงเรียนของเด็กเหล่านี้ได้รับบริการและแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เท่าเทียมกับเด็กในโรงเรียนที่มีฐานะดีกว่าแล้วหรือยัง บางทีเราอาจจะพบตัวชี้ที่สำคัญที่สุดตัวหนึ่งในความล้มเหลวที่ริดรอนสิทธิทางปัญญาของเด็กนั่นก็คือ การปฏิบัติตัวและการตัดสินของครูที่เกิดจากอคติ การปฏิบัติตัวของครูที่มักจะเมินเฉยต่อข้อคิดต่าง ๆ ที่สำคัญซึ่งเด็กฐานะต่ำได้แสดงออกในห้อง เคยมีงานวิจัยและการสังเกตพฤติกรรมของครูอยู่เสมอ ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่าครูมักจะได้ยินและตีความคำพูดหรือการแสดงความคิดของเด็กเหล่านี้ไปในเชิงที่ไม่ค่อยมีสาระ ตับแคบ ไม่ซื่อสัตย์ ขาดคุณธรรม และมีความว่องไวทางปัญญาน้อยกว่าเมื่อเทียบกับการแสดงออกของเด็กที่มีฐานะดีกว่า ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า เด็กที่ด้อยฐานะสังคมเศรษฐกิจ ได้ถูกริดรอนทางปัญญาโดยลักษณะการปฏิบัติตัวเช่นนั้นของครู เพราะเขาขาดโอกาสที่จะได้รับการส่งเสริมยกย่องในฐานะที่เป็นคนที่มีคุณค่าจากครู ให้เป็นผู้สามารถแสวงหาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ และสามารถวิจารณ์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ครูไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กเหล่านี้ได้โต้ตอบทางปัญญาหรือทางที่มีความหมายต่อตัวเขาเองใด ๆ กับครูเลย

ในอีกทางหนึ่งขอให้กลับมาพิจารณาดูเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะสังคมเศรษฐกิจสูงและมีศักยภาพสูงบ้างว่าเด็กเหล่านี้ได้รับสิทธิทางปัญญาดีกว่าเด็กที่มาจากฐานะสังคมเศรษฐกิจต่ำจริงหรือไม่อย่างใด การศึกษาค้นคว้าที่กระทำสืบเนื่องกันมาพบว่า ไม่ว่าเด็กเหล่านี้จะอยู่ในฐานะเศรษฐกิจสังคมใด เขามักจะได้รับการลงโทษในฐานะที่แสดงความเป็นอิสระทางปัญญา และได้รับรางวัลในการทำตนให้เข้ากับรูปแบบที่สังคมนิยม คุณลักษณะของเด็ก เช่น ความอดทน มีความเชื่อถือได้ เป็นพลเมืองดี กระทำตามกฎข้อบังคับภายนอก รู้จักอดได้รอได้ เหล่านี้พบว่าเป็นตัวเกณฑ์พยากรณ์ในสัมฤทธิผลและคะแนนเฉลี่ยผลการเรียน ตรงกันข้ามกับลักษณะ เช่น การคิดสร้างสรรค์ ความเป็นอิสระ ความยืดหยุ่นในการรู้คิดกลับได้รับการให้น้ำหนักทางลบในการพยากรณ์ การศึกษาหลายชิ้นชี้ว่า สัมฤทธิ์ผลมีความสัมพันธ์ทางบวกสูงมากกับลักษณะการควบคุมภายในและความมั่นคง และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความยืดหยุ่นและความเป็นอิสระ ในกรณีนี้มีผู้เคยวิจารณ์ว่าแบบฉบับของผู้ประสบผลสำเร็จในสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่แบบของการสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์คิดค้น หากเป็นแบบของการปรับตัวที่สร้างสรรค์ทางบวกกับโลกในที่ซึ่งสภาพของบุคคลอยู่ในระดับปานกลางและจุดหมายที่จะไปนั้นอยู่ในขีดจำกัด

ทางออกในการปรับปรุงเพื่อการตอบสนองสิทธิทางปัญญา

ในสภาพการเรียนการสอนทั่วไปทุกระดับการศึกษาของประเทศเรา การประเมินด้วยการสังเคราะห์ผลการวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของครูที่กระทำหลายร้อยชิ้น พบว่ายังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ และมีหลายเหตุหลายปัจจัยที่ต้องรับผิดชอบในเรื่องนี้ เรื่องการขาดประสิทธิภาพของครูนี้ดูจะเป็นปัญหาใหญ่ ที่นักการศึกษาคงจะต้องกลับมาให้ความสนใจกันอย่างจริงจัง เพราะตัวชี้ประสิทธิภาพของครูนั้นเป็นตัวการสำคัญที่ยับยั้งหรือกีดกันสิทธิทางปัญญาของเด็ก มีครูหลายคนต้องขาดโอกาสการพัฒนาสติปัญญาของตนเองไปอย่างน่าเสียดาย ด้วยปิดกั้นการโต้ตอบระหว่างตนกับเด็ก หารู้ไม่ว่าบางครั้งความเฉียบคมของความคิดในเด็กบางคนนั้น ถ้าได้ทนุถนอมรดน้ำพรวนดินต่อไปแล้ว ความคิดทางปัญญาของเขาอาจนำการพัฒนามาสู่สังคมและประเทศชาติ เด็กที่ไม่ได้รับการสนับสนุนให้ร่วมในการแสวงหาทางปัญญา เด็กขาดการอบรมให้เป็นผู้ที่มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นทางปัญญามักเกิดขึ้นจากการที่ผู้ใหญ่ได้ลดการให้ความสำคัญในคุณลักษณะทางการสร้างสรรค์และความเป็นอิสระทางการแสดงความคิดเชิงวิเคราะห์ ขาดการให้แรงเร้าและเห็นตัวแบบที่แสดงออกอย่างถูกต้องในสิทธิทางปัญญาของประชาคมที่แวดล้อม เหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างแท้จริงเกิดขึ้นหรือไม่ในระบบการฝึกหัดครูที่จะนำไปสู่การฝึกปฏิบัติของครูที่มีต่อการใช้สิทธิทางปัญญาของกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยขจัดอคติที่อาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากปัจจัยด้อยทางสถานภาพของตัวเด็ก ตัวอย่างเช่น อาจจัดให้มีวิชาที่ว่าด้วยสิทธิของเด็กและเยาวชนและผสมผสานวิชาสำคัญนี้ให้เข้ากับโปรแกรมของวิชาสามัญอื่น ๆ โดยอาจให้คณะอาจารย์ผู้สอนส่วนหนึ่งมีส่วนร่วมโดยความสมัครใจในการปรับและจัดระบบวิชาพิเศษนี้ ซึ่งจะมีการฝึกปฏิบัติติดตามมาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ในโรงเรียนและวิทยาลัยฝึกหัดครู ทั้งอาจารย์และครูฝึกสอนอาจมีส่วนร่วมในการจัดการประชุมแบบปฏิบัติการภายในบริบทของสถานการณ์ท้องถิ่นและชีวิตที่ดำเนินไปอย่างแท้จริงของประชาคม การประชุมปฏิบัติการจะต้องกระทำอยู่บนความเชื่อที่จริงใจ ว่าสถาบันการศึกษาทุกระดับควรมีโอกาสมากขึ้นในการฝึกปฏิบัติการยอมรับนับถือสิทธิของผู้อื่น ฝึกปฏิบัติเพื่อการพัฒนาความรู้สึกในการ-รับผิดชอบทางสังคมและศีลธรรม ทั้งนี้เพื่อจะได้ขจัดอุปสรรคอันเกิดจากอคติเชิงสังคมเสีย การประชุมปฏิบัติการดังกล่าวอาจสำเร็จลงได้ด้วยการที่ผู้เข้าร่วมในการประชุมมีส่วนในการร่างธรรมนูญเพื่อการดำเนินชีวิตในประชาคม ด้วยการรู้จักเคารพและเชิดชูสิทธิของผู้อื่น โดยเฉพาะสิทธิทางปัญญาของบุคคลในสังคม ถ้ากระทำได้ดังกล่าว เด็กและเยาวชนก็มีโอกาสที่จะเห็นต้นแบบที่ดีงาม

ในเรื่องนี้และจะถูกปลูกฝังไปในตัวให้เกิดความรู้สึกเคารพต่อสิทธิของทั้งตนเองและผู้อื่น และพร้อมที่จะปฏิบัติสิ่งที่ถูกที่ควรต่อไปในเรื่องนี้

หรือในกิจกรรมของชุมนุมหรือสโมสรที่จัดขึ้นภายในโรงเรียน ครูอาจมีบทบาทสำคัญในการแนะนำเด็กให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนส่วัสดิการต่าง ๆ ของเพื่อนมนุษย์ทั้งในระดับชาติและระหว่างชาติ โปรแกรมของชุมนุมและสโมสรควรเปิดโอกาสให้ทั้งเด็กนักเรียนและครูได้ช่วยเหลืออย่างสมัครใจในบริการส่วัสดิการสังคมและการพัฒนาเพื่อประชาคม และมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในโปรแกรมทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการแสดงออกทางปัญญาและการคิดที่ถูกต้องซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกันและกันได้

สรุป

สุดท้าย ผู้เขียนใคร่เห็นการทดลองศึกษาค้นคว้าและการปรับปรุงหลักสูตรฝึกหัดครูตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านการปรับปรุงการสอนทุกระดับการศึกษา อย่างน้อยในส่วนของการเพิ่มให้มีเนื้อหาสาระที่ช่วยให้ผู้สอนตระหนักความสำคัญของสิทธิทางปัญญาของเด็ก ตระหนักว่าการริดรอนสิทธิทางปัญญาของเด็กที่เป็นผู้เรียนนั้นมีโทษมหันต์เพียงใด ใคร่เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่การจัดหาบริการหรือแหล่งทรัพยากรทางวัตถุเพื่อเสริมความหัดเทียมกันอย่างผิวเผินระหว่างเด็กด้อยโอกาสและเด็กไม่ด้อยโอกาส คือให้มีการลงปฏิบัติที่ตัวของผู้บริหารการศึกษาและตัวครู โดยเริ่มจากการสร้างจิตสำนึกในสิทธิทางปัญญาของมนุษย์และปฏิบัติต่อเด็กทุกคนด้วยความนับถือในศักยภาพทางปัญญาของเด็กเหล่านั้นอย่างแท้จริง ไม่ว่าเด็กภายใต้การดูแลนั้นจะเป็นเด็กยากไร้หรือมั่งมี เป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย เป็นเด็กพิการหรือปกติ เป็นผู้ท้าทายหรือสยบโดยง่ายต่อกฎข้อบังคับ ตลอดจนใคร่เห็นการเปลี่ยนแปลงในระบบการพิจารณาความดีความชอบของครูจากการให้รางวัลแก่ครูที่ปิดกั้นสิทธิทางปัญญาของเด็กในชั้นเรียนด้วยวิธีการยกย่องครูที่สามารถบังคับและพัฒนาเด็กให้อยู่ในกรอบต่าง ๆ ได้ มาที่การยกย่องการปฏิบัติซึ่งเน้นความดีความสามารถของครูที่สามารถพัฒนาเด็กให้เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระทางการคิดและการแสดงออก และสามารถโต้ตอบอย่างไม่ติดขัดและฉับไวต่อคำถามทางสติปัญญาต่าง ๆ ได้

และเนื่องด้วยประเทศไทยของเราในช่วงต่อไปในอนาคตอันใกล้และไกลนี้ กำลังเข้าสู่หัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ คือจากสภาพสังคมเกษตรกรรมแบบเรียบง่าย ไปสู่การขยายตัวเข้าสู่สภาพสังคมเกษตรกรรมแบบใหม่ที่ต้องประสมประสานกับสังคมอุตสาหกรรมอย่าง

ที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เราจึงมีความจำเป็นในการเตรียมเด็กและเยาวชนของเรา เพื่อการนี้ โดยเฉพาะการเตรียมเยาวชนเหล่านี้ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ตระหนักในสิทธิและความรับผิดชอบของตนที่พึงมีต่อสังคมให้มากขึ้น เราต้องการเด็กและเยาวชนที่มีการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน สมดังเจตจำนงค์ที่วางไว้ในนโยบายและแผนการการพัฒนาเด็กระยะยาวโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพทางการคิด คลังแห่งความรู้ความคิดที่ไม่รู้จักเหือดสิ้น จะเกิดได้ก็ต่อเมื่อเด็กและเยาวชนของเราในวันนี้และอนาคต ได้รับการปลูกฝังและดูแลอย่างถูกต้องใกล้ชิดจากตัวแบบที่ดี ให้เป็นผู้ตระหนักในคุณค่าของสิทธิทางปัญญา และมีการอบรมทางปัญญาให้รู้จักใช้สิทธิทางปัญญานั้นอย่างถูกต้องเพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติสุข และการสร้างสรรค์ทั้งในสังคมและประเทศชาติของตน และของโลกภายนอกที่เด็กเองก็เป็นสมาชิกอยู่ด้วย

บรรณานุกรม

จรรจา สุวรรณทัต สภาวะการพัฒนาเด็กในประเทศไทย, เอกสารสรุปต่อที่ประชุมเพื่อเสนอแนะแนวทางและกลวิธีสำหรับโครงการความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและองค์การยูนิเซฟ ปี 2530 จัดโดยกรมวิเทศสหการ 5-7 กันยายน 2529 ที่ โรงแรมแกรนด์พาเลซ พัทยา จังหวัดชลบุรี

นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว 2522, สำนักงานคณะกรรมการการ ศึกษาแห่งชาติ โดยความร่วมมือของคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2522

Butler, John A., and Gross, Ronald Foster et al., (Editors), The rights of children, Harvard Educational Review, Reprint Series No. 9, 1974.

Flathman, Richard, The practice of rights, New York : Cambridge University Press, 1976

Gross, Beatrice, and Gross, Ronald, (Editors), The children's rights movement : overcoming the oppression of young people, Garden City, New York : Anchor Press/Doubleday, 1977

Piaget, Jean, The moral judgment of the child, Glencoe, Ill, Free Press, 1948.

Ross, W.D. The Right and the Good, Oxford, the Clarendon Press, 1930 อ้างจาก A Theory of Justice, Fifth printing by John Rawls, Cambridge, Massachusetts; the Belknap Press of Harvard University Press, 1973. p 340

Smart, Mollie S. and Smart, Russell C. Children : development and relationships Fourth Edition, New York : MacMillan Publishing Co., Inc., 1982 pp. 30-34.

Suvannathat, C Review of teacher effectiveness in Thailand., (Commissioned research paper to the International Development Research Centre, Canada), Behavioral Science Research Centre., SWU, 1978.

UNESCO, Some suggestions on teaching about human rights, Second impression UNESCO, Paris, France, 1978.

UNESCO, Violations of human rights : possible rights of resourse and forms of resistance, UNESCO, Paris, France, 1984.

UNESCO, Becoming aware : human rights and the family : a study based on four communidation campaign, UNESCO, Paris, 1985.

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย : การวิจัยและประยุกต์

ดวงเดือน พันธุมนาวิน

ทฤษฎี คือ การสื่อความที่รวบรวมเนื้อหาที่กว้างขวางในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ให้อยู่ในรูปของข้อสรุปที่รวบรัดที่สุด ในวงวิชาการทางพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสาขาจิตวิทยานั้น ทฤษฎีที่สร้างขึ้นโดยนักวิชาการไทยนั้นมีน้อย เนื่องในโอกาสครบ 33 ปีของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ใน พ.ศ. 2531 ผู้เขียนจึงรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสนำผลงานที่สะสมมาเป็นระยะเวลามากกว่าครึ่งหนึ่งของอายุของสถาบันฯ มาเผยแพร่ ซึ่งเป็นงานที่แสดงถึงความร่วมมือร่วมใจของนักวิชาการหลายสาขา และหลายระดับ ทั้งอาจารย์ และนิสิตนักศึกษา จากหลายสถาบันแต่มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ที่ได้ก่อตัวรวมกันเป็นทฤษฎี และยิ่งไปกว่านั้นก็คือทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่นำไปสู่การค้นคว้าวิจัย และการประยุกต์เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมได้เป็นอย่างดีในปัจจุบันด้วย

<u>ลักษณะของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย</u>

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่ง ว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทยอายุ 6 ถึง 60 ปี จำนวนรวมหลายพันคน ซึ่งเป็นผลการวิจัยในประเทศไทยในช่วง 20 ปีนี้

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผลไม้ของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นรากแก้ว ดูภาพ 1 ในส่วนแรกคือ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าปรารถนานี้ มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) มุ่งอนาคต และการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทัศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับ

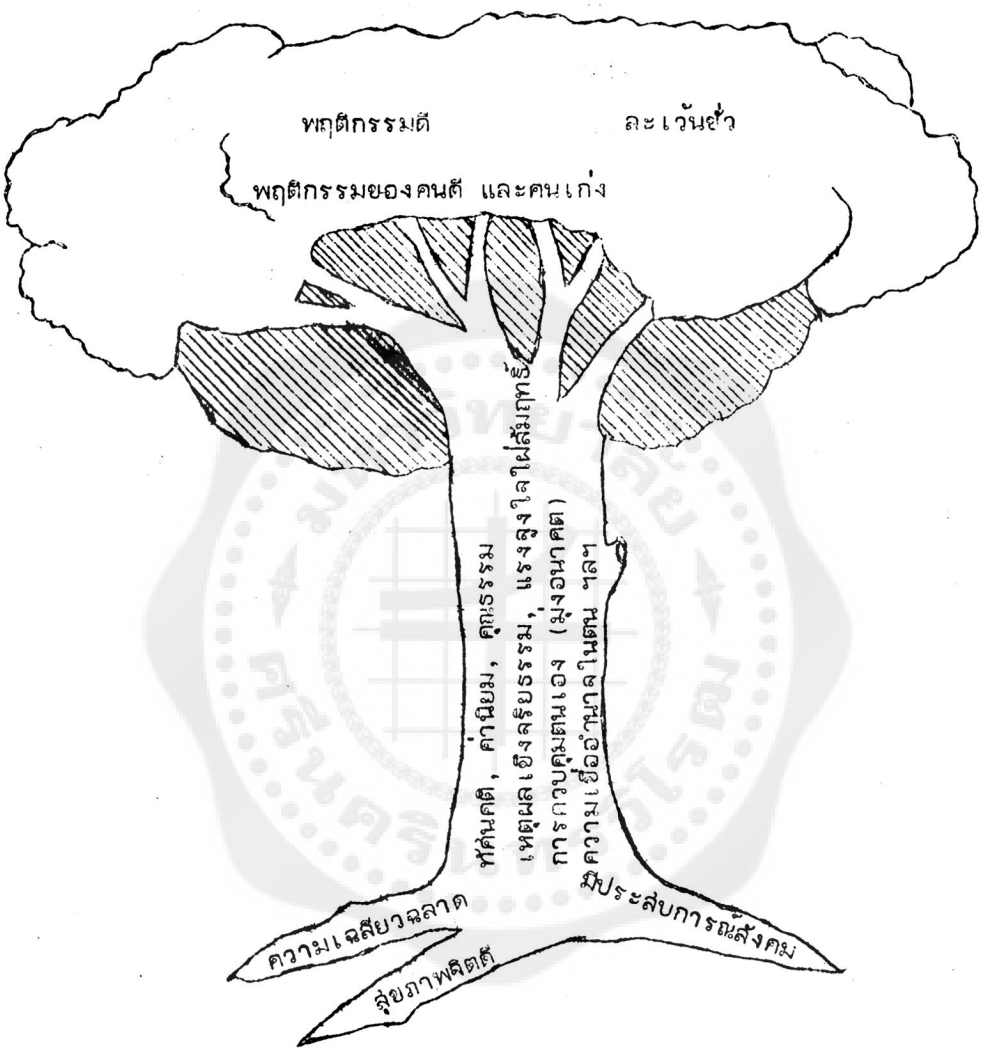

ภาพ 1 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมทางจริยธรรม

พฤติกรรมนั้น ๆ หรือสถานการณ์นั้น) ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้านหรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกันจึงจะได้ผลดีที่สุด ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากแก้ว ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สอง มี 3 ด้านคือ (1) สติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม และ (3) สุขภาพจิต (ดูภาพ 1) จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้านในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าว และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการจึงเป็นสาเหตุของสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากแก้วนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบายทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมดังกล่าวมาแล้วด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526, 2527)

แต่เดิมนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ได้แสดงถึงสาเหตุทางจิตใจที่สำคัญเพียง 4 ประการที่เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่ว หรือที่เรียกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) แต่ต่อมาได้นำผลวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านการงาน อาชีพ และพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัย มาประกอบด้วย จึงได้เพิ่มพฤติกรรมของคนเก่งเข้าเป็นดอกผลรวมกับพฤติกรรมของคนดี และได้เพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญของคนที่มีพฤติกรรมหลายชนิดดังกล่าวข้างบนนี้ เข้าที่ลำต้นของต้นไม้จริยธรรม รวมเป็น 5 ด้าน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2527) จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของคนไทยนี้มีลักษณะที่กว้างขวางครอบคลุมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทยทางด้านที่สำคัญได้ครบถ้วน

โดยสรุป ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ทฤษฎีนี้จึงมีสังกัป (หรือมโนทัศน์) 9 ด้านด้วยกัน

จุดกำเนิดของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เกิดจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 ถึง 60 ปี จำนวนหลายสิบเรื่อง เป็นคนไทยที่ถูกศึกษารวมหลายพันคนทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด การประมวลผลการวิจัยทางด้านนี้ได้ถูกนำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2523 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523) และต่อมาได้มีการประมวลผลการวิจัยเพิ่มเติม โดยเฉพาะทางด้านจริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลงานทางด้านนี้ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์อย่างชัดเจน

ทฤษฎีที่ปรากฏในรูปของต้นไม้จริยธรรมนั้นผู้เขียนได้นำเสนอเป็นครั้งแรกในหนังสือชื่อ ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) และต่อมาได้นำมาใช้ และขยายความอีกอีก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2527, 2528 และ 2530)

รูปแบบการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล ระหว่างจิตลักษณะบางประการใน 8 ประการที่ลำต้นและรากแก้วของต้นไม้ กับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่น่าปรารถนาของคนดีและคนเก่ง นอกจากนั้นยังแสดงถึงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลของจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากแก้ว กับจิตลักษณะบางประการที่ลำต้น โดยเฉพาะเหตุผลเชิงจริยธรรม งานวิจัยที่แสดงถึงความเป็นสาเหตุและผลของจิตลักษณะและพฤติกรรม ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการตั้งทฤษฎีนี้นั้นเป็นการวิจัย 3 ประเภท งานวิจัยประเภทแรกคือ งานวิจัยที่เริ่มจากผลคือพฤติกรรมบางชนิด และสืบสาวไปยังสาเหตุทางจิตใจของบุคคล (ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือมีพื้นเพที่คล้ายคลึงกัน) เช่น งานวิจัยพฤติกรรมการอาสาพัฒนาชนบทของนิสิต (วิเชียร รักการ 2522) งานวิจัยพฤติกรรมการทำผิดกฎกระทรวงของนักเรียนชายอาชีวศึกษา (สุพจน์ สักขุทิพย์ 2521) งานวิจัยพฤติกรรมการย้ายถิ่นมาเป็นกรรมกร (วิรุฒม์ ศิริสวัสดิบุตร 2526) การวิจัยพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมการปลูกมันฝรั่งพันธุ์ญี่ปุ่นต้านของเกษตรกรภาคเหนือ (นิพนธ์ สัมมนา 2523) รวมทั้งการวิจัยจิตลักษณะของผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรกรรมของเกษตรกรในภาคกลางด้วย (นาถ พันธุมนาวิน 2518) แม้ว่าการวิจัยเหล่านี้จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมบางประการ กับจิตลักษณะที่อาจจะเป็นสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านี้ แต่ไม่สามารถจะยืนยันว่าเป็นสาเหตุและผลต่อกันอย่างน่าเชื่อถือได้ จึงต้องมีการวิจัยอีกสองประเภทต่อไปนี้มาประกอบด้วย

การวิจัยประเภทที่สอง คือ การวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งเป็นการสร้างสาเหตุเกี่ยวกับสถานการณ์บางประการ แล้วศึกษาผลที่พฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันนั้น โดยมีการวัดจิตลักษณะบางประการของผู้ถูกศึกษาประกอบด้วย ฉะนั้นผลวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะกับพฤติกรรมในส่วนนี้ จึงยังเป็นเพียงข้อมูลที่ไม่อาจจะแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลได้ แต่ก็ยังมีประโยชน์ในการร่วมตั้งทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมด้วย เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตลักษณะบางประการกับพฤติกรรมซื่อสัตย์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของนักเรียนมัธยมชาย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519 สุเชษฐ์ ม่าเหร็ม 2519) เป็นต้น

การวิจัยประเภทที่สาม คือ การวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือเสริมสร้างจิตลักษณะบางประการแล้ววัดผลที่พฤติกรรม เช่น การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้วยการเล่านิทานที่มีคุณค่าให้เด็กฟัง แล้วศึกษาผลที่พฤติกรรมสัมฤทธิผลในการเล่นเกม (สุชสมร ประพัฒน์ทอง 2521) และการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในทำนองเดียวกัน ในเด็กที่เรียนวิธีการแปรงฟันอย่างถูกวิธี และดูผลที่ความสะอาดของฟันของเด็กเหล่านี้เปรียบเทียบกับเด็กที่ไม่ได้รับการพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (สุชสมร ประพัฒน์ทอง และคณะ 2526) การพัฒนาความสามารถควบคุมตน กับพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กประถม (รัตนา ประเสริฐสม 2526) การวิจัยเชิงทดลองประเภทนี้ สามารถจะบ่งชี้ถึงสาเหตุทางจิตลักษณะของพฤติกรรมที่ศึกษาได้ชัดเจนที่สุด ขณะที่เขียนนี้ก็มีการวิจัยในทำนองพัฒนาจิตลักษณะในต้นไม้จริยธรรม เพื่อดูผลที่พฤติกรรมอีกอย่างน้อย 2 เรื่อง (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531 และ ค้วน ขาวหนู กับคณะ 2532)

<u>พื้นฐานทางวิชาการของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม</u>

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่ทันสมัยและเข้ามาตรฐานใน 2 ด้านคือ ในการวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์สาเหตุทางด้านจิตใจของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยนั้น การวิจัยที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะยึดรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism Model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ก้าวหน้าที่สุดในปัจจุบันของวิชาการทางจิตวิทยา ในรูปแบบการวิเคราะห์สาเหตุของพฤติกรรมแบบปฏิสัมพันธ์นิยม ได้มีการนำเอาสาเหตุภายนอก หรือสาเหตุทางด้านสถานการณ์เข้ามาประกอบกับสาเหตุภายในด้วย โดยได้วิจัยเปรียบเทียบจิตลักษณะบางประการของผู้ที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน หรือสถานการณ์คล้ายคลึงกัน แต่ยังมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ว่าย่อมมีสาเหตุที่สำคัญจากทางด้านจิตใจ คือ จิตลักษณะเชิงจริยธรรม บุคลิกภาพ แรงจูงใจ คุณธรรม ค่านิยมต่าง ๆ ตลอดจนสติปัญญา

และลุยภาพจิตต่างกัน ในการวิจัยที่เข้ามาตรฐานเหล่านี้จึงต้องมีการเลือกผู้ถูกศึกษาในกลุ่มเปรียบเทียบต่าง ๆ ที่มีพฤติกรรมในปริมาณต่างกัน ให้กลุ่มเหล่านี้มีความเท่าเทียมกันทางด้านสถานการณ์ และลักษณะทางชีวสังคมของผู้ถูกศึกษา ทั้งนี้เพื่อขจัดอิทธิพลของสถานการณ์ออกจากปรากฏการณ์ที่ศึกษาอยู่เสียก่อน ดังตัวอย่างในการวิจัยนิสิตที่อาสาพัฒนาชนบท (วิเชียร รักการ 2522) ต้องศึกษาเปรียบเทียบจิตลักษณะของนิสิตที่เรียนวิชาเอกเดียวกัน ระดับชั้นเรียนเดียวกัน และเพศเดียวกันที่มีพฤติกรรมนี้ต่างกัน หรือในการวิจัยพฤติกรรมการยอมรับการปลูกมันฝรั่งพันธุ์สุ่นต้า ของเกษตรกรภาคเหนือก็ต้องศึกษาเปรียบเทียบจิตลักษณะของเกษตรกรที่มีที่ดินที่ปลูกพืชพันธุ์นี้ได้ และได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันมาเป็นเวลานานเท่าเทียมกัน แต่มีการปลูกมันฝรั่งพันธุ์ใหม่ในความถี่ที่ต่างกัน เป็นต้น

ในรูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมนี้ จะต้องมีการศึกษาอิทธิพลร่วมระหว่างลักษณะทางจิตใจของผู้กระทำกับลักษณะของสถานการณ์ที่พฤติกรรมนั้นปรากฏโดยอาจจะศึกษาได้ใน 2 วิธีคือ วิธีการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงสถิติ และวิธีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ในรูปของจิตลักษณะบางประการที่เกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้กระทำนั้น เช่น ทัศนคติต่อสถานการณ์นั้น การรับรู้หรือการเห็นความสำคัญของสถานการณ์นั้น การให้ความหมายแก่สถานการณ์นั้น ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่แตกต่างกันไปได้มากในแต่ละบุคคลที่ถูกศึกษา การวิจัยที่นำมาใช้เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ ถ้าเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ก็จะใช้การศึกษาการปฏิสัมพันธ์เชิงสถิติวิเคราะห์ เช่น การวิจัยพฤติกรรมซื่อสัตย์ของวัยรุ่นไทยที่มีจิตลักษณะบางประการต่างกันในสถานการณ์ที่มีตัวแบบที่ดี และสถานการณ์ชั่วๆ (เช่น ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519) ถ้าเป็นการวิจัยประเภทการศึกษาภาคสนาม จะมีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวในรูปของจิตลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ เช่น การรับรู้ว่าจะประสบความสำเร็จในการปลูกมันฝรั่งพันธุ์ใหม่ (นพนธ์ สัมมนา 2523) ทัศนคติต่อการควบคุมการรับสื่อของผู้ปกครอง กับพฤติกรรมการรับสื่อของเยาวชนไทยในเชิงปริมาณ และคุณภาพ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ 2529) เป็นต้น ฉะนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมจึงมีพื้นฐานทางวิชาการที่ทันสมัยและเข้ามาตรฐานพอสมควร

ส่วนความทันสมัยทางวิชาการของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ในอีกด้านหนึ่งที่สำคัญมากเช่นกัน คือการเลือกจิตลักษณะ 8 ประการที่ปรากฏที่ลำต้นและรากแก้ว มาจากจิตลักษณะที่มีความสำคัญ และเป็นจิตลักษณะที่เพิ่งมีผู้ศึกษาไว้ใหม่ในระยะหลังในวงวิชาการทางจิตวิทยาในสากล เช่น การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต ความสามารถควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ สามารถเชื่อมโยงกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับ

จิตลักษณะแต่ละด้านดังกล่าว ซึ่งเป็นทฤษฎีของนักจิตวิทยาคนสำคัญ ๆ ในต่างประเทศด้วย จึงทำให้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มีความกว้างขวางและครอบคลุมทั้งทางด้านสาเหตุของพฤติกรรม และทางด้านพัฒนาการของจิตลักษณะแต่ละชนิด และการเรียนรู้พฤติกรรมด้วย ฉะนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยจึงมีลักษณะเหมือนร่มใหญ่ ที่กางครอบคลุมทฤษฎีอื่น ๆ อีกหลายทฤษฎี ซึ่งจะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันทางวิชาการ และประยุกต์ ทำให้เกิดประสิทธิผลที่สูงยิ่งขึ้น

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้เกิดจากผลการวิจัยพฤติกรรมและจิตลักษณะของคนไทย เมื่อสร้างขึ้นแล้ว ทฤษฎีนี้ก็ได้ชี้แนวทางการตั้งสมมติฐานการวิจัยเพื่อหาหลักฐานใหม่ ๆ มาเพิ่มเติมในทฤษฎีนี้อีกต่อ ๆ มา เช่น การวิจัยที่เกี่ยวกับจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่สามารถจำแนกคนเป็น 4 ประเภท เหมือนบัวสี่เหล่า กับความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526 หน้า 16 - 19) โดยพบว่าคนที่เป็นบัวเหนือน้ำเท่านั้น (มีจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ด้านนี้ในปริมาณสูงเหมาะสมกับอายุ) เป็นผู้ที่จะสามารถพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเหมาะสมกับอายุตามทฤษฎีของ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969, 1976) นั้นเดิมได้พบในการวิจัยไทย 2 เรื่อง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2524 และ โกศล มีคุณ 2524) แต่ต่อมาได้มีผู้ทำการวิจัยตรงจุดนี้ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีก และพบผลที่สนับสนุนทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเพิ่มเติมด้วย (ศิริพร แย้มนิล 2530)

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาทฤษฎีแรกของนักวิชาการไทย ที่สร้างขึ้นโดยการสรุปรวมผลการวิจัยในประเทศไทยในหลายสาขาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะงานวิจัยของนักจิตวิทยาไทย นักสังคมศาสตร์ไทย และนักวิจัยการศึกษาไทย ทั้งที่เป็นอาจารย์และนิสิตนักศึกษาชั้นสูง ทฤษฎีนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของวิชาการและการประยุกต์ทางด้านนี้ในประเทศไทย จะต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่เกี่ยวกับทฤษฎีนี้ต่อไปอีกไม่มีวันจบสิ้น เพื่อการปรับปรุงแผ่ขยาย หรือปรับแต่งทฤษฎีให้เหมาะกับลักษณะของคนไทยและสภาพของสังคมไทยในยุคหลัง ๆ ต่อไปด้วย

<u>ประโยชน์ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย</u>

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยนี้ เมื่อได้นำเสนอไปแล้ว ก็ได้มีผู้สนใจนำไปใช้ในทางวิชาการ และทางการประยุกต์ในประเทศไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

<u>ประโยชน์ทางด้านวิชาการ</u> ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีประโยชน์ทั้งในด้านการเรียน การสอน และการวิจัยในประเทศไทย ทางด้านการเรียนการสอนนั้น ทฤษฎี

และผลการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นเนื้อหาทางวิชาการในวิชาจิตวิทยา วิชาพฤติกรรมศาสตร์ และวิชาจริยศาสตร์ อย่างดียิ่ง เพราะเป็นทฤษฎี และผลการวิจัยเกี่ยวกับคนไทย ทำโดยคนไทย เพื่อคนไทย จึงเป็นเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะจะบรรจุเข้าไปในวิชาดังกล่าว และอาจนำไปบรรจุในวิชาทางสังคมศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ และวิชาในสาขาพัฒนาสังคม และพัฒนาชุมชนได้อีกด้วย ดังที่ผู้เขียนได้ปฏิบัติอยู่แล้ว การสอนด้วยเนื้อหาวิชาการไทยที่เข้ามาตรฐานนี้ ช่วยแก้ข้อครหาที่ว่านักวิชาการไทยมักไม่มีเนื้อหาของตนเอง หรือเนื้อหาที่สร้างในประเทศไทย แต่มักนำเอาทฤษฎีและผลการวิจัยจากต่างประเทศมาใช้ ซึ่งอาจมีข้อจำกัดและไม่เหมาะสมกับคนไทยและสังคมไทยได้มาก ฉะนั้น การใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังทะยอยออกมาทางด้านที่ใหม่ ๆ อยู่เสมอนี้ จะช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนในประเทศไทยทางด้านนี้ให้มีเอกลักษณ์ทางด้านวิชาการอย่างชัดเจนด้วย

ส่วนประโยชน์ทางด้านการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนั้น มีดังนี้

ทฤษฎีนี้ได้หยิบยกจิตลักษณะที่สำคัญต่อคนไทยมา 8 ประการ ทำให้มีผู้สนใจที่จะศึกษาว่าจิตลักษณะแต่ละชนิดนี้มีพัฒนาการไปอย่างไร ในเยาวชนไทยประเภทต่าง ๆ โดยมีผู้ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวไทยประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะเหล่านี้ เช่น การอบรมเลี้ยงดูกับค่านิยมที่ดีงามในเด็ก (สัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ยัววัลลี 2524) การอบรมเลี้ยงดูกับความเชื่ออำนาจในตน (ทัศนา ทองภักดี 2528) นอกเหนือจากที่ได้ทำไว้แต่เดิมในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูกับเหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคต และสุขภาพจิตของวัยรุ่นไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2519, 2523, และ 2524 และ ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ 2522) ทำให้พบวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ว่ามีความสำคัญเกี่ยวข้องกับจิตลักษณะในต้นไม้จริยธรรมหลายประการ และยังสำคัญต่อการมีภูมิต้านทานยาเสพติดของวัยรุ่นในกรุงเทพฯ (ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ 2530) และวิธีการอบรมเลี้ยงดูทั้งสองแบบนี้ยังมีความสำคัญสำหรับครูในการที่จะปฏิบัติต่อนักเรียน เพื่อการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เป็นคนดีมีจริยธรรมสูงด้วย (บุญกอบ วิสะมิตะนันท์ 2527) นักวิจัยเกือบทุกท่านที่ออกนามนี้เป็นคณาจารย์ในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ทั้งสิ้น นอกจากนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็ก 4 - 5 มิติ ที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์เป็นผู้ริเริ่มศึกษานั้น ก็ได้มีนักวิชาการที่สถาบันอื่น ๆ สนใจนำไปศึกษาวิจัยอีกด้วย

นอกเหนือจากการอบรมเลี้ยงดูแล้ว ยังมีการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนที่เกี่ยวกับจิตใจของวัยรุ่นผู้รับสื่อ โดยได้หยิบยกจิตลักษณะที่สำคัญ 3 ประการในต้นไม้จริยธรรมมาศึกษา คือ เหตุผลเชิงจริยธรรม มุ่งอนาคต และความเชื่ออำนาจในตน ทำให้พบผลของสื่อมวลชนทางด้านที่มีคุณประโยชน์ต่อจิตใจของเยาวชนทางด้านที่น่าปรารถนาเป็นครั้งแรก ๆ ในประเทศไทยด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ สุภาพร ลอยด์ 2529) การวิจัยเหล่านี้ได้ชี้แนวทางการเสริมสร้าง และพัฒนาจิตลักษณะที่น่าปรารถนาในเยาวชนไทย ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการนำไปบอกกล่าวแก่บิดามารดา ครูอาจารย์ และผู้รับผิดชอบเยาวชนไทย ให้ทราบวิธีการปกครองและอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้เกิดผลที่จิตใจ และพฤติกรรมของเยาวชนไทย ตามเจตนารมณ์ที่แสดงไว้ในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ได้อย่างจริงจังต่อไป และเพื่อให้ครบกระบวนการ ก็ได้มีการวิจัยบิดามารดาไทย เพื่อแสวงหาปัจจัยทางบ้าน ทางจิต และทางสังคมที่อาจจะเป็นสาเหตุของการที่บิดามารดาเหล่านี้จะมีปัญหาในการใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กดังกล่าวมาข้างบนนี้ด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนท์ 2528) ซึ่งทำให้สามารถนำผลวิจัยทั้งหมดที่ต่อเนื่องกันนี้ ไปใช้ในการประยุกต์ เพื่อพัฒนาครอบครัวและเยาวชนไทยได้อย่างมีประสิทธิผลสูงในอนาคตอันใกล้นี้ด้วย และคณาจารย์สถาบันฯ นี้ได้นำผลการวิจัยชิ้นแรก ๆ ไปใช้ในการเขียนหลักและข้อแนะนำแนวทางการปฏิบัติเพื่อการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาเยาวชนชาวเอเชีย โดยเฉพาะเยาวชนไทยไว้แล้ว (Suvannathat, C., et.al.,1985) โดยได้เผยแพร่ไปทั่วโลก และได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่ายิ่ง โดยนักการศึกษาชาวออสเตรเลีย (Hayes, 1987)

นอกเหนือจากการวิจัยเกี่ยวกับสภาพในครอบครัว โรงเรียนและสื่อมวลชนที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของจิตลักษณะต่าง ๆ ของเยาวชนแล้ว ยังมีการวิจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่แสวงหาวิธีการแบบเข้มข้นในทางลัด เพื่อจะพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ เช่น การใช้บทเรียนโดยตนเอง และวิธีการอภิปรายกลุ่มแบบพิเศษ เพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กชั้นประถมปลาย (โกศล มีคุณ 2524 และ สกล เที่ยงแท้ 2525) หรือการใช้วิธีการแบบเบี้ยรางวัลในการพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนของเด็ก (ดวงเดือน แซ่ตั้ง 2531) การใช้นิทานที่เลือกสรรค์แล้วเพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็ก หรือการฝึกเทคนิควิธีการควบคุมตนเองให้แก่เด็ก (สุขสมร ประพัฒน์ทอง 2521) และรัตนา ประเสริฐสม 2524) วิธีการเหล่านี้ต่อมาสามารถนำไปประยุกต์ในการพัฒนาบุคคลได้อย่างจริงจังอีกด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไป

ในปัจจุบันทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ได้เป็นกรอบในการกำหนดตัวแปรในการวิจัยต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้มีการวิจัยทั้งในทำนองที่ต้องการตรวจสอบสมมติฐานจากทฤษฎีนี้ในคนประเภทต่าง ๆ (ศิริพร แย้มนิล 2530) หรือที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ยังไม่เคยวิจัยไว้ หรือในสถานการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ เป็นต้น เช่น การวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะคติโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในยั้นที่เหมาะสมเป็นสื่อยกลูง (ทวีวัฒน์ บุญยืต 2530) นอกจากนั้นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ยังถูกใช้เป็นกรอบในการวิจัยเชิงทดลองประเมินผล การพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมการทำงานราชการ (บุญรับ ศักดิ์มณี กำลังดำเนินการ) นอกจากนั้นยังมีผู้นำทฤษฎีนี้ไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดจิตลักษณะที่ควรเปรียบเทียบในผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในงานพัฒนาชุมชนในปริมาณต่างกันด้วย (ค้วน ขาวหนู และคณะ กำลังดำเนินการ)

<u>ประโยชน์ทางด้านประยุกต์</u> ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เมื่อนำออกเผยแพร่ได้ไม่นานนัก ก็มีหน่วยงานที่สำคัญระดับชาติหลายหน่วยงานที่ได้นำไปใช้ในเชิงของการปฏิบัติ ตั้งแต่การพิจารณาวางนโยบายการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย การปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน การกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรม การบรรยายและการฝึกอบรม ตลอดจนการวิจัยประเมินผลการพัฒนาต่าง ๆ

ทางด้านประยุกต์นั้น ทฤษฎีเปรียบเสมือนแผนที่ที่แสดงจุดสำคัญ และเส้นทางการเคลื่อนที่ไปสู่เป้าหมายโดยแผนที่จะกำหนดเป้าหมายย่อย ๆ ที่จะต้องผ่านตามรายทาง และจุดเด่นที่ควรสังเกตเพื่อป้องกันการหลงทาง นอกจากนั้นแผนที่ยังแสดงถึงเส้นทางทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะไปถึงเป้าหมายสุดท้ายที่ต้องการด้วย ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ก็เปรียบเสมือนแผนที่ที่สามารถจะเอาไปใช้กำหนดนโยบายหลักและนโยบายย่อยในการพัฒนาเยาวชนและประชาชนไทยให้เป็นคนดีและเป็นคนเก่งได้ ผู้เขียนได้รับเชิญให้นำเสนอแนวคิดตามทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ในการประชุมสัมมนาระดับนโยบายหลายครั้ง เช่น ที่จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2526) จัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527) จัดโดยกองสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข (2527) และจัดโดยสมาคมแนะแนวการศึกษาแห่งประเทศไทย (2530) เป็นต้น

ทางด้านการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน เช่น ทางสังคมศึกษา และทางจริยศึกษาในระดับประถมและมัธยม ใน พ.ศ. 2530 ผู้เขียนก็ได้มีโอกาสนำเสนอทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมและแนวทางการพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรม 9 ด้าน แก่คณะกรรมการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งช่วยในการกำหนดลักษณะที่ควรจะพัฒนาในเด็กแต่ละช่วงอายุ และวิธีการพัฒนาที่อาจจะใช้ได้อย่างดีเพิ่มเติมด้วย

167028

ทางด้านการบรรยายและการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่พัฒนาเยาวชน และประชาชนไทยกลุ่มต่าง ๆ ได้นำเอาทฤษฎี และวิธีการพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมในทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้ไปใช้นั้น ผู้เขียนก็ได้ไปบรรยายในหลายกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มผู้บริหารระดับสูงในกรมตำรวจ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู และผู้บริหารโรงเรียนต่าง ๆ ตลอดจนบรรยายให้แก่ครูแนะแนว อาจารย์ที่ปรึกษาของนิสิต ครูในโรงเรียนทั้งประถมและมัธยม และผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนต่าง ๆ ด้วย ทั้งที่เป็นหน่วยงานที่การให้การศึกษาในโรงเรียน และนอกโรงเรียน การศึกษาสำหรับเด็ก และสำหรับผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังได้บรรยายให้แก่นิสิตนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในทั้งสามระดับเป็นประจำ

บทบาทที่สำคัญทางด้านประยุกต์ของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย เพื่อกำหนดเป้าหมายและขั้นตอนการดำเนินการในการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมนั้น ที่สมควรจะกล่าวถึงมี 2 โครงการ คือ โครงการพัฒนาจริยธรรมและพฤติกรรมการทำงานราชการ จัดโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527 ถึงปัจจุบัน) และโครงการพัฒนาผู้บริหารการศึกษาในโครงการ กศ.พช. และ มพช. ของมหาวิทยาลัยส่งขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2530 - ถึงปัจจุบัน) โครงการทั้งสองนี้เป็นโครงการระดับชาติที่มีขอบเขตกว้างขวาง และจะก่อให้เกิดประโยชน์ที่ทบทวีในสังคมไทยในอนาคต นอกจากนี้โครงการทั้งสองยังมีส่วนที่เป็นวิชาการอย่างมากด้วย คือ การวิจัยคุณลักษณะของข้าราชการไทย (จินตนา บิลมาศ 2529) เพื่อกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมข้าราชการไทยประเภทต่าง ๆ โดยใช้ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นหลัก และการวิจัยประเมินผลการพัฒนาข้าราชการ และผู้บริหารโรงเรียนที่กำลังจะทำต่อไปด้วย (บุญรับ ศักดิ์มณี 2531 และ ควัน ยาวหนู และคณะ 2532) การวิจัยพัฒนาและประยุกต์ในทำนองนี้จะมีอีกมาก เช่น การวิจัยและพัฒนาเยาวชนไทยหลังวัยเรียน การวิจัยและพัฒนาพยาบาล เป็นต้น เพราะทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยจะช่วยในการตั้งและตอบคำถามว่า จะพัฒนาคนประเภทหนึ่งให้เป็นคนดีและคนเก่ง ควรพัฒนาลักษณะอะไรบ้าง และพัฒนาจากจุดใดไปยังจุดใดในลักษณะนั้น ๆ จะต้องใช้วิธีการพัฒนาอย่างไรจึงจะให้ผลดีที่สุด และการวิจัยประเมินผลควรมีตัวแปรและสมมติฐานอะไรบ้าง จึงจะรัดกุมและเข้ามาตรฐานที่สุด โดยจะต้องทำการวิจัยต่าง ๆ เพื่อตอบคำถามเหล่านี้ในรายละเอียดอีกด้วย

สำหรับท่านผู้อ่านที่ต้องการจะทราบว่าทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสามารถเป็นหลักในการตอบคำถามข้างบนนี้ได้อย่างไร และมีเนื้อหารายละเอียดอย่างไรบ้าง สำหรับการพัฒนาเยาวชนไทยและผู้ใหญ่ไทยแต่ละประเภท และสำหรับผู้ทำการพัฒนาแต่ละประเภท ในแต่ละสถานการณ์ซึ่งไม่สามารถจะนำข้อความเหล่านั้นมาพิมพ์ลงในบทความนี้ได้ ก็อาจจะติดตามอ่านได้ในบทความที่ได้อ้างอิงถึงสำหรับครูอาจารย์ และ

ผู้ปกครองเด็ก ควรอ่านหนังสือชื่อ "ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน" (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) ซึ่งจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับจิตลักษณะที่ควรพัฒนาและวิธีการพัฒนาจิตลักษณะเหล่านี้ในเด็กตั้งแต่ก่อนวัยเรียนถึงมัธยมปลาย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย ซึ่งได้เผยแพร่มาในช่วง 5 ปีนี้ ได้รับการยอมรับอย่างดีทั้งจากนักวิชาการ และนักปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนโครงการประยุกต์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นผลงานสร้างสรรค์ของคณาจารย์ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ผสมผสานกับการยอมรับอย่างดียิ่งจากอาจารย์ และนักวิชาการภายนอก ตลอดจนนักพัฒนา และนิสิตนักศึกษาในหลายสถาบันฯ จึงหวังได้ว่าผลงานชิ้นนี้จะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นไปได้ของการใช้วิชาการในการพัฒนาบุคคลและสังคมไทย ซึ่งจะต้องมีบทบาทและความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณในอนาคตอันใกล้นี้

บรรณานุกรม

กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการระดับชาติ เรื่อง "แนวทางพัฒนาด้านจิตใจ" ภาคการอภิปรายหมู่เรื่อง "ทบทวนปัญหาการพัฒนาด้านจิตใจในสังคมไทยปัจจุบัน" จัดเมื่อวันที่ 14 - 16 พฤศจิกายน 2527 ณ โรงแรมเอเชีย

โกศล มีคุณ (2524) การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการส่วมบทบาทของนักเรียนประถมศึกษา ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2523) รายงานการสัมมนา เรื่อง "จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน" ในโครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จัดที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ถนนสุโขทัย

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (2526) รายงานการสัมมนา เรื่อง "จริยธรรมและวัฒนธรรมของคนไทย" จัดเมื่อวันที่ 7-9 กันยายน 2526 ณ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ บางเขน

ค้วน ขาวหนู และคณะ (2532) การวิจัยเพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาจิตลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่ใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน งานวิจัยของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี

จินตนา บิลมาศ และคณะ (2529) คุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน รายงานการวิจัยของสถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ.

ดวงเดือน แซ่ตั้ง (2531) การวิจัยเชิงทดลองเพื่อพัฒนาความเชื่ออำนาจในตนโดยใช้วิธีการให้เบี้ยรางวัล ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522) ความสำเร็จในชีวิตเริ่มในวัยก่อนเรียน จุลสารฉบับพิเศษปี เด็กสากล สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หน้า 23 - 34 และใน วารสารแนะแนว 2527, 18 (92), 30 - 37

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523) การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย วารสารการวิจัยทางการศึกษา 10(2), 29 - 47

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2525) ผลงานวิจัยจริยธรรมของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ วารสารวิจัยและวัดผล"25 2(2) 34 - 45

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2526) ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน จุลสารฉบับที่ 4 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) การพัฒนาจิตใจของข้าราชการ : หลักและแนวปฏิบัติทางวิชาการ วารสารข้าราชการ 30(2), 21 - 34

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2528) การวิจัยเพื่อการพัฒนาจริยธรรม ใน หนังสือรวมบทความที่เกี่ยวกับการวิจัยทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า 20 - 28

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2530) แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ใน หนังสือที่ระทึกการแนะแนวเพื่อคุณภาพชีวิตเยาวชน ของสมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย หน้า 32 - 38

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2530) พฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนาจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3(3), 77 - 89

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2519, 2520) จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2524) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น รายงานการวิจัยฉบับที่ 26 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนท์ (2528) ปัจจัยทางสังคมวิทยา-นิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 32 สถาบันวิจัย-พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ สุภาพร ลอยด์ (2529) การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย สถาบันวิจัย-พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทวีวัฒน์ บุญยืต (2530) ผลของการปักลูงโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการเปลี่ยนเจตคติ ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทัศนา ทองภักดี (2528) ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะความเชื่ออำนาจในตนของเยาวชนไทยที่มีความสามารถทางการคิดต่างกัน ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (2522) การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียน ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นพพร สัมมา (2523) จิตลักษณะบางประการที่เกี่ยวข้องกับการยอมรับนวกรรมทางการเกษตร ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

นาถ พันธุมนาวิน (2518) ความแตกต่างระหว่างผู้นำทางการเกษตร และผู้ที่มิใช่ผู้นำ ในเรื่องแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พฤติกรรมกล้าเสี่ยงและพฤติกรรมแพร่ขยาย ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บุญกอบ วิสมิตะนันทน์ (2526) ธรรมจริยาของครูไทย รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

บุญรับ ศักดิ์มณี (2531) การวิจัยเชิงทดลองประเมินผลการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต เพื่อพฤติกรรมการทำงานของข้าราชการ ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รัตนา ประเสริฐสม (2526) การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอนามัยของนักเรียนประถมศึกษา ปริญญานิพนธ์ การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี (2524) ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ (2530) บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติดของเยาวชน รายงานการวิจัยฉบับที่ 37 ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

วิเชียร รักการ (2522) การวิจัยเปรียบเทียบจิตลักษณะของนิสิตและนิสิตอาสาสมัคร : ศึกษาเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิรุตม์ ศิริสวัสดิบุตร (2526) ความทันสมัยกับการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงของชาวชนบทไทย ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิริพร แย้มนิล (2530) ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุและการศึกษาของคนไทย ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตรประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สกล เที่ยงแท้ (2525) ผลการใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในการยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กชั้นประถมปีที่ 5 ที่มาจากสภาพสังคมในโรงเรียนที่ต่างกัน ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน (2527) รายงานการสัมมนา เรื่อง "การเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยม และจริยธรรมของข้าราชการ" จัดเมื่อวันที่ 3 - 4 ธันวาคม 2527 ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย (2526) การสัมมนา เรื่อง "การพัฒนาเยาวชนด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม" จัดโดย คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์การเอกชนด้านศีลธรรม วัฒนธรรม และจิตใจ สิงหาคม 2526 ณ ศาลาธรรมสันราชบัญจบพิธ วัดเบญจมบพิตร

สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย (2530) รายงานการประชุมสัมมนา เรื่อง กลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา จัดเมื่อ 20 - 23 มกราคม 2530 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

สุเชษฐ์ ม่าเหร็ม (2519) อิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนไทย ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สุพจน์ สักยุทพิย์ (2521) ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการประพฤติตนไม่สมควรแก่สภาพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุขสมร ประพัฒน์ทอง (2521) อิทธิพลของการใช้นิทานสำหรับเด็กและการอบรมเลี้ยงดู ที่มีต่อพฤติกรรมใฝ่สัมฤทธิ์ของเด็กไทย ปริญญานิพนธ์ สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุขสมร ประพัฒน์ทอง สดชื่น โชติสังกาศ และ มณฑล สุวรรณรักษ์ (2526) รายงานการวิจัยเรื่องผลของการกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่อการสอนทัศนคติมัยในเด็ก ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

Kayes, A. (1987) Book Review, Handbook of Asian Child Development and Child Rearing Practices. Australian Psychologist, 22(3), 406.

Kohlberg, L. (1969) Stage and sequence : the cognitive - developmental approach to socialization. in Goslin (ed.) Handbook to Socialization Theory and Research. Chicago : Rand McNally and Company, pp.347-480.

Kohlberg, L. (1976) Moral stages and moralization : the cognitive developmental approach. in Lickona (ed.) Moral development and Behavior : Theory Research and Social Issues. New York : Holt Rinehart & Winston, pp. 31 - 53.

Suvannathat, C.,et.al (eds.) (1985) Handbook of Asian Child Development and Child Rearing Practices. Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University.

การถ่ายทอดทางสังคมกับงานของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สาโรจน์ ภูอภิรมย์

"เด็กต้องการแบบอย่างมากกว่าคำวิพากษ์วิจารณ์"

- โจเซฟ ลูเบิร์ต

นักจิตวิทยาเชื่อว่า การที่มนุษย์เราเหมือนกันหรือผิดแผกจากกัน ก็เนื่องมาจาก องค์ประกอบทางด้านชีววิทยาและสิ่งแวดล้อม อิทธิพลทางด้านชีววิทยาจะมีผลนับตั้งแต่ระยะที่เริ่มมีปฏิสนธิในครรภ์ แต่เมื่อทารกคลอดจากครรภ์มาแล้ว สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น ต่อการพัฒนาพฤติกรรมและบุคลิกภาพของคนเรา เงื่อนไขที่มาก่อนการถ่ายทอดทางสังคมมี 3 ประการ (Brembeck 1966) คือ (1) ลักษณะทางด้านพันธุกรรม (2) สังคม (3) โอกาสที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสังคม

ความหมายของการถ่ายทอดทางสังคม

การถ่ายทอดทางสังคม (การขัดเกลาทางสังคม สังคมกรณ์ สังคมประกิต Socialization) เป็นกระบวนการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และจากการเรียนรู้นั้น เด็กจะมีพฤติกรรมและความนึกคิดที่เป็นลักษณะสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมของตน (Munn Fernald and Fernald, 1969) กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนับเป็นประสบการณ์ทางสังคมของคนเรา ซึ่งจะมีผลต่อบุคลิกภาพ ค่านิยม เจตคติ แรงจูงใจ (Mussen and Rosenzweig, 1973) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การถ่ายทอดทางสังคมเป็นกระบวนการที่บุคคลใดก็ตามมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น โดยมีพฤติกรรมทางสังคมที่สอดคล้องกัน การถ่ายทอดทางสังคมเป็นประสบการณ์ของมนุษยชาติ ซึ่งจะต้องมีการปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต นับตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ ระยะของชีวิตสมรส ระยะที่มีบทบาทเป็นบิดามารดา และวัยสูงอายุ

การถ่ายทอดทางสังคม เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนได้รับการเรียนรู้ เพื่อจะปรับตนให้เข้ากับมาตรฐาน จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติต่าง ๆ ในสังคม โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม จะช่วยให้คนเราสามารถเรียนรู้ประสบการณ์และพฤติกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรม และประสบการณ์ที่สังคมยอมรับ การถ่ายทอดทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน สังคม

เป็นผู้กำหนดรางวัลและข้อห้ามที่เหมาะสม (Watson and Lindgren 1979) ส่วนผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก ก็จะนำรางวัลและข้อห้ามเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมต่อไป

วัตสัน และ ลินด์เกรน (Watson and Lindgren. 1979) ได้กล่าวถึงรูปแบบของพฤติกรรมบางอย่างที่เหมาะสมจะต้องสัมพันธ์กับสิ่งต่อไปนี้คือ (1) วิธีการที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (2) (พฤติกรรม) สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และ (3) (พฤติกรรม) สัมพันธ์กับความนึกคิดภายใน ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และแรงจูงใจของบุคคลนั้น อย่างไรก็ตาม สังคมยังยอมรับรูปแบบพฤติกรรมบางอย่าง ซึ่งอาจเบี่ยงเบนไปจากพฤติกรรมโดยทั่วไปได้ แต่ถ้าเด็กมีพฤติกรรมแตกต่างไปจากพฤติกรรมที่สังคมยอมรับอย่างมีนัยสำคัญแล้ว เด็กนั้นก็จะประสบปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และไม่สามารถจะปรับตัวให้อยู่ในโลกนี้ได้

การถ่ายทอดทางสังคม มีแนวความคิดที่แตกต่างกันอยู่ 4 แนวทาง คือ นักมานุษยวิทยามีความเห็นว่า การถ่ายทอดทางสังคม เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Enculturation) ไปยังชนรุ่นหลัง หรือการนำสมาชิกใหม่เข้าสู่สังคม นักจิตวิทยามีแนวความคิดว่า การถ่ายทอดทางสังคมคือการเรียนรู้ในการควบคุมแรงกระตุ้นหรือแรงขับ ส่วนนักสังคมวิทยามีความเห็นว่า การถ่ายทอดทางสังคมเป็นการฝึกบทบาท หรือการฝึกบุคคลให้มีส่วนร่วมในสังคม และอีกแนวทางหนึ่งถือว่าการศึกษาเป็นการถ่ายทอดทางสังคมแก่บุคคลในสังคมอย่างมีแบบแผน เมื่อรวมทั้ง 4 แนวทางดังกล่าวแล้ว ก็จะเป็นการถ่ายทอดทางสังคมในแนวพฤติกรรมศาสตร์

1. การถ่ายทอดทางสังคม เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรม

เนื่องจากนักมานุษยวิทยา มีความเห็นว่า ปัญหาขั้นมูลฐานในชีวิตของคนเรา คือการธำรงไว้ และการสืบทอดรูปแบบของวัฒนธรรม จากชนรุ่นหนึ่งไปยังชนรุ่นหลัง ชนรุ่นหลังที่จะรับการถ่ายทอดวัฒนธรรม เปรียบเสมือนผ้าขาวสะอาดที่พร้อมจะดูดซับวัฒนธรรมอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมของเด็กเป็นสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นเมื่อเด็กเกิดมาก็พร้อมที่จะรับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทุกแง่ทุกมุม นอกจาก "การถ่ายทอดวัฒนธรรม" ซึ่งไม่ค่อยได้ใช้กันแพร่หลายนัก ก็มีคำว่า "การศึกษา" ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมเช่นกัน นอกจากนี้ก็มีคำว่า "การสืบทอดวัฒนธรรม" (Cultural Transmission) และ "เงื่อนไขทางวัฒนธรรม" (Cultural Conditioning) สำหรับคำว่า "เงื่อนไขทางวัฒนธรรม" ไม่ใช่ศัพท์ทางวิชาการที่

ใช้ในทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรม

Mead (1964) และผู้ร่วมงานมองการถ่ายทอดวัฒนธรรมในแง่ของทฤษฎีการสื่อสารและการให้ความรู้ (Communication and Information Theory) ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นกระบวนการที่ใช้ในการสื่อวัฒนธรรม โดยการประมวลพฤติกรรมทั้งที่ชัดแจ้งและไม่ชัดแจ้งเพื่อเป็นข่าวสารที่จะส่งต่อไปยังเด็ก

ความคิดเห็นที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมจะพบได้จากงานของผู้ที่ศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญา (เช่น Bruner, Olver, Greenfield et al., 1999 และ Kohlberg 1966 อ้างโดย Goslin. 1973) ซึ่งให้ข้อคิดว่า เด็กย่อมรับความเชื่อทางวัฒนธรรม และแนวความคิดภายในขอบเขตตามลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์โดยทั่วไป การศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงกลายเป็นการศึกษาการปะทะสังสรรค์ระหว่างความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถ่ายทอดไปยังเด็ก โดยอาศัยการสอน และประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การถ่ายทอดวัฒนธรรมต้องอาศัยลำดับขั้นของพัฒนาการทางสติปัญญานั่นเอง

2. การถ่ายทอดทางสังคมตามทฤษฎีทางจิตวิทยา

นักจิตวิทยาและนักจิตวิทยาวิเคราะห์ เชื่อตามทฤษฎีแรงกระตุ้นหรือแรงขับ (Drive Theory) ว่ามนุษย์ทุกคนจะมีแรงกระตุ้นมาตั้งแต่เกิด และแรงกระตุ้นนี้สามารถทำลายบุคคลและสังคมได้ นักจิตวิทยาเหล่านี้จึงมองเห็นปัญหาของการถ่ายทอดทางสังคม ในแง่ของการเปลี่ยนแรงกระตุ้นซึ่งก่อความยุ่งยากให้มีรูปแบบของพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ความคิดรวบยอดในเรื่องการถ่ายทอดทางสังคมในระยะแรก ๆ ก็คือเด็กที่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคม แม้จะมีแรงกระตุ้นอยู่ในตัว แต่ก็อยู่ภายใต้ข้อบังคับ และถูกควบคุมโดยกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐานตามระเบียบของสังคม ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับเด็กที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดทางสังคม เด็กประเภทนี้จะมีแรงกระตุ้นที่แสดงความเห็นแก่ตัว อันเป็นอันตรายต่อผู้อื่นและต่อสังคม นอกจากผู้อบรมเลี้ยงดู จะคอยสอดส่องความประพฤติและหาทางแก้ไข

ฟรอยด์ นักจิตวิทยาวิเคราะห์ เชื่อว่าบุคลิกภาพของคนเรามีองค์ประกอบที่เด่นชัด 3 ส่วนคือ (Doob, 1985)

ส่วนที่ 1 เรียกว่า Id เป็นจิตไร้สำนึก และเป็นบุคลิกภาพที่ซ่อนเร้น ประกอบด้วยแรงขับทางเพศ และการทำลาย (เช่น การแสดงความก้าวร้าว) id เป็นพละกำลังที่ช่วยให้คนเราดำรงชีวิต

และเติบโตเป็นเอกัตบุคคล หน้าที่ของ id คือต้องการความสุขเพลิดเพลิน id ไม่รู้จักว่าอะไรมีคุณค่า ไม่รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว และไม่มีคุณธรรม

ส่วนที่ 2 คือ Ego (Self) เป็นจิตที่อยู่ในอำนาจนึกคิดของบุคคล ego ทำหน้าที่เป็นสติปัญญา ซึ่งจะต้องทำหน้าที่วางแผน ทำหน้าที่คิดและใช้สติปัญญาพิจารณาเหตุผลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเรา เมื่อ id มีความต้องการสิ่งใด ego จะทำทุกอย่างโดยใช้เหตุผล แต่บางครั้ง เมื่อ ego ต้องเผชิญกับความกดดันภายนอก หาเหตุผลไม่ได้ก็จะหาทางออก เพื่อให้เกิดความสมดุลย์ภายใน

ส่วนที่ 3 คือ superego (มโนธรรม) เป็นส่วนที่อยู่ตรงข้ามกับ id โดยทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกฎข้อบังคับต่าง ๆ ทางศีลธรรมทั้งหมด ซึ่งมีบิดามารดา ศาสนา สถาบันการศึกษา สถาบันสังคม รวมทั้งสถาบันอื่น ๆ ที่มีส่วนในการสร้างค่านิยม หรือวางกฎข้อบังคับต่าง ๆ superego จะช่วยให้คนเราเรียนรู้ศีลธรรม ค่านิยม ตลอดจนการเรียนรู้ว่าสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก และคนเราจะเรียนรู้สิ่งดังกล่าวในขณะที่กำลังอยู่ในกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม superego จะทำหน้าที่คอยเตือน ego ว่าอะไรควรหรือไม่ควรทำ แต่การที่คนเราจะมีพลัง ego และ superego มาก เพื่อจะควบคุม id ได้นั้น จะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนมาตั้งแต่อยู่ในระยะเยาว์วัย

มิชเชล (Watson and Lindgren 1979 : 132) มีความเห็นว่า ความสำคัญของการถ่ายทอดทางสังคมอยู่ที่การเรียนรู้เกี่ยวกับ "การควบคุมตนเอง" ซึ่งหมายถึงการเรียนรู้เรื่องการอดได้รอได้ (Postpone gratification) การวิจัยเชิงทดลองของมิชเชลพบว่าเด็กสามารถอดได้รอได้ ถ้าเด็กได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักคิดถึงรางวัลในแง่ของนามธรรม มากกว่าจะคิดถึงการให้รางวัลเป็นสิ่งของในทันทีทันใด การถ่ายทอดทางสังคมในทรรศนะของมิชเชล รวมถึงการหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม (Antisocial) หรือพฤติกรรมที่ไม่สนใจระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม (Asocial) ตลอดรวมถึงการเรียนรู้พฤติกรรมที่สนับสนุนสังคม (Prosocial)

ส่วนนักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Denisoff et al., 1983:136) จะเน้นในเรื่องที่บิดามารดาเป็นผู้เหมาะสมที่จะเป็นต้นแบบพฤติกรรมเกี่ยวกับบทบาททางเพศ และสามารถจะสนับสนุนพฤติกรรมที่พึงปรารถนาโดยใช้การชมเชย และการให้รางวัล และใช้การลงโทษสำหรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ทฤษฎีนี้ยังเน้นความคิดในเรื่องที่เด็กเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ จากผู้อื่นซึ่งเป็นเพศเดียวกับตน ไม่เฉพาะแต่บิดามารดาเท่านั้น เด็กยังเลียนแบบจากครู พี่น้อง นักแสดง และ

ต้นแบบอื่น ๆ Bandura เป็นนักจิตวิทยาผู้หนึ่งที่ให้ทรรศนะว่าการให้รางวัลและการลงโทษอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ทางสังคม เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ โดยผ่านกระบวนการเลียนแบบ ในตอนแรกเด็กจะสังเกตตัวแบบ ถ้าพฤติกรรมที่เด็กเฝ้าสังเกตสัมพันธ์กัน (กับพฤติกรรมที่เด็กสนใจ) พฤติกรรมนั้นก็จะถูกตีความออกเป็นสัญลักษณ์ และแล้วก็จะได้รับแรงเสริม และพฤติกรรมนั้นก็จะคงอยู่ต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ เปียเจต์ เป็นการถ่ายทอดทางสังคมอีกตัวอย่างหนึ่ง ซึ่งจะนำมากล่าว ณ ที่นี้ เปียเจต์ เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิส ซึ่งเน้น "ความสามารถทางสติปัญญา" ซึ่งหมายถึงความสามารถในการใช้การรับรู้ ความคิด ความจำ และกระบวนการทางสติปัญญาเพื่อเสาะแสวงหาความรู้ (Dcob. 1985:109) สำหรับขั้นตอนของพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กตามทฤษฎีของ เปียเจต์ มี 4 ขั้นตอน และขั้นตอนของการพัฒนาจะมีความสัมพันธ์กับอายุของเด็กดังนี้

1) ขั้น Sensorimotor (0 - 2 ขวบ) ขั้นนี้เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้การประสานสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เกี่ยวกับประสาทสัมผัสกับการเคลื่อนไหว (มองเห็นของแล้วเอื้อมมือไปจับ) ในขั้นนี้เด็กเริ่มแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว และสามารถเรียนรู้ว่าวัตถุคงที่

2) ขั้น Preoperation (2 - 7 ปี) ในระยะนี้เด็กยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่บางอย่างในชีวิตประจำวันของคนเรา เช่น มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับน้ำหนัก ความจุ ความเร็ว ฯลฯ

3) ขั้น Concrete Operation (7 - 11 ปี) ในระยะนี้เด็กจะมีทักษะในการรู้คิดเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน มีความเข้าใจในเรื่องการตวงวัด ความเร็ว น้ำหนัก เวลา และเหตุผล แต่ยังไม่มีความสามารถในการคิดที่เกี่ยวกับนามธรรม

4) ขั้น Formal Operation (11 - 15 ปี) พัฒนาการในขั้นนี้ เด็กจะพัฒนาความสามารถในการคิดที่เป็นนามธรรม

3. การถ่ายทอดทางสังคมตามทฤษฎีสังคมวิทยา

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ มีความสำคัญอยู่ที่การฝึกเด็กเพื่อให้มีส่วนร่วมในสังคม การมีส่วนร่วมในสังคมนั้นเกิดขึ้น โดยสังคมเป็นผู้กำหนด มากกว่าบุคคลใดจะกำหนดบทบาทของตนเอง เพราะฉะนั้นการถ่ายทอดทางสังคม จึงเน้นหนักอยู่ที่จุดมุ่งหมายของสังคม นั่นก็คือกระบวนการมุ่งให้บุคคล

ประพฤติปฏิบัติตามปทัสถาน และระเบียบของสังคม การถ่ายทอดทางสังคมตามทรรศนะของนักสังคมวิทยา ถึงแม้จะมีส่วนคล้ายคลึงกับหลักเกณฑ์ของ ฟรอยด์ อยู่บ้าง แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันในข้อที่ว่า นักสังคมวิทยาเน้นกฎเกณฑ์ของสังคมในแง่บวกมากกว่าการกำหนดกฎเกณฑ์หรือข้อห้าม นอกจากนี้นักสังคมวิทยามองไม่เห็นความขัดแย้งที่จำเป็นระหว่างการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กับความพอใจส่วนบุคคล

ลักษณะที่เห็นได้ง่ายก็คือ การที่เราถือว่าจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรมเด็ก มุ่งจะฝึกให้เด็กประพฤติตนตามที่สังคมนิยม โดยอาศัยปทัสถานและการปฏิบัติตนตามสังคม การปฏิบัติตนดังกล่าวจึงเป็นกิจวัตรของคนส่วนใหญ่ ซึ่งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ จนแทบไม่ต้องศึกษากระบวนการในการปฏิบัติเลย ตามทรรศนะของ Durkheim (อ้างจาก Goslin 1973) เชื่อว่า บุคคลใดก็ตามถ้ารู้จักปทัสถาน และบทลงโทษของสังคมแล้ว บุคคลนั้นก็สามารถคาดคะเนผลของพฤติกรรมทางสังคมของตนเองและของบุคคลอื่นได้ โดยไม่ต้องตั้งใจเรียนรู้รายละเอียด และศึกษาแบบอย่างที่คนทั่วไปนิยมปฏิบัติ การถ่ายทอดทางสังคม (การฝึกฝนอบรม) อย่างเพียงพอ ถือเป็นปฏิบัติการปกติของระบบสังคม แต่ถ้าการฝึกอบรมไม่เพียงพอ เช่น มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดขึ้น ก็จำเป็นจะต้องตั้งปัญหาถามว่าพฤติกรรมเช่นนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไมจึงเกิดขึ้นได้

ตามทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท โครงสร้างของสังคมประกอบด้วย บทบาทของชนรุ่นก่อน ๆ โครงสร้างของสังคมจะดำรงอยู่ต่อไป หากคนในสังคมได้รับการจัดสรรบทบาท การฝึกอบรมจึงเป็นเรื่องจำเป็น แต่ก็ยังไม่เป็นวิธีที่เพียงพอจะบรรลุเป้าหมายได้ คนส่วนมากที่ได้รับการฝึกอบรมจนสามารถจะรับผิดชอบหน้าที่ตามที่สังคมต้องการและได้รับการตอบแทนจากสังคม แต่การจัดสรรบุคคลเข้ารับตำแหน่งที่เขาจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ได้ผลดีที่สุด เพื่อจะธำรงระบบสังคมไว้ยังเป็นปัญหาอยู่

กระบวนการเกณฑ์และคัดเลือกบุคคล เป็นวิธีการที่สังคมใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ดังนั้นในการเกณฑ์คน สังคมจึงมีวิธีการที่ดึงดูดใจด้วยการจัดตำแหน่งการงานให้มีคุณค่า (ตีราคาตามวุฒิ) และคัดเลือกบุคคลให้เหมาะกับทักษะด้วยการกำหนดเกณฑ์ให้ตรงกับตำแหน่งการงาน เช่น ผู้ที่จบบัญชี ก็ควรจะทำงานเกี่ยวกับหน้าที่การเงิน เป็นต้น

สำหรับทรรศนะเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมของนักสังคมวิทยาท่านอื่น เช่น พาร์สันส์ (Parson 1949) ได้แยกการถ่ายทอดทางสังคม (การฝึกอบรม) ออกเป็น 2 ระดับ คือ การถ่ายทอดทางสังคมขั้นปฐมภูมิ (Primary Socialization) เป็นการถ่ายทอดทางสังคมหรือ

การฝึกอบรมภายในครอบครัว ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ระยะวัยเด็ก ทั้งนี้เพราะเชื่อกันว่า การฝึกอบรมในครอบครัวจะเป็นการสร้างพื้นฐานทางบุคลิกภาพของคนเราทุกคน ส่วนการถ่ายทอดทางสังคมขั้นทุติยภูมิ (Secondary Socialization) เป็นการฝึกอบรมบทบาทของบุคคล เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษเฉพาะอย่าง ตามความต้องการของสถาบันทางสังคม (การจัดหลักสูตรการศึกษาวิชาชีพต่าง ๆ เช่น แพทย์ศาสตร์ กฎหมาย วิศวกรรม ฯลฯ -ผู้เขียน)

ตัวอย่างทฤษฎีทางสังคมวิทยา ได้แก่ ทฤษฎี Looking - Glass Self ของ C.H.Cooley Doob, 1985) มโนทัศน์เกี่ยวกับทฤษฎีนี้ก็คือ การที่เรามีความเข้าใจว่า เราเป็นคนชนิดใดมีรากฐานจากการที่เรามีจินตนาการว่าเราปรากฏตัวในสายตาของผู้อื่นอย่างไร พัฒนาการของ Looking-glass Self มี 3 ขั้นตอน คือ

1) มีการรับรู้ว่าเราปรากฏตัวในสายตาผู้อื่นอย่างไร

2) มีการคาดคะเนว่า ผู้อื่นวิจารณ์เกี่ยวกับตัวเราอย่างไร

3) มีความรู้สึกเกี่ยวกับข้อวิจารณ์ของผู้อื่น เช่น มีความภูมิใจหรือรู้สึกอับอาย

Cooley เป็นนักจิตวิทยาสังคมที่คิดค้นความคิดเรื่อง "ตน" (Self) โดยมีความเห็นว่าสภาพแวดล้อมทางสังคม มีส่วนช่วยให้คนเรามองเห็นว่า ตนเองเป็นอย่างไร ทั้งนี้เป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั่นเอง เพราะฉะนั้น "ตน" จึงเป็นภาพสะท้อนที่สำคัญที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่จะสะท้อนมาจากความคิดของผู้อื่น เช่น เรามีชีวิตอยู่ด้วยความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง แต่บางครั้งเราได้เรียนรู้ว่า เราไม่ได้เป็นอย่างที่เราคิด และแล้วความคิดของเราก็จะเศร้าหมอง

ส่วน George H. Mead ยอมรับความคิดในเรื่อง "ตน" ของ Cooley แต่ Mead เชื่อว่า พัฒนาการของมโนภาพแห่งตน (Self Concept) ผลเกิดจากการรับรู้เกี่ยวกับปฏิกริยาจากผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น ๆ มากกว่าพัฒนาการของ "Self" ตามแนวความคิดของ Mead มี 3 ขั้นตอน (Doob, 1985) คือ

1) ขั้นเตรียม (2 - 3 ขวบ) เด็กในวัยนี้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ด้วยการเลียนแบบจากบิดามารดา พี่น้อง แต่จะค้นพบได้ทีละน้อยว่าบทบาทของตนได้ผลอย่างไร

2) ขั้นที่สอง (4 - 5 ขวบ) เป็นระยะที่เด็กอยู่ในวัยเล่น การเล่น (Play) ในระยะนี้เป็นกระบวนการส่วมบทบาทของบุคคลอื่นโดยเฉพาะ เด็กได้เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ของแต่ละบทบาท เช่น เล่นเป็นแม่ ครู ตำรวจ ฯลฯ

3) ขั้นสุดท้าย เป็นขั้นเล่นเกม (Game) ซึ่งเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้ร่วมเล่นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ผู้เล่นแต่ละคนจะต้องคำนึงถึงผู้อื่น โดยมีบทบาทที่คาดหวัง

สำหรับผู้ร่วมเล่นเกม

4. การศึกษาเป็นการถ่ายทอดทางสังคม

การศึกษาเป็นการถ่ายทอดทางสังคมอีกแนวทางหนึ่งซึ่ง Durkheim มีความเห็นว่า การศึกษาเป็นการถ่ายทอดทางสังคมให้แก่อนุชนอย่างมีแบบแผน (Brembeck. 1966 : 13) ทั้งนี้เพราะการศึกษาในโรงเรียนมีการจัดหลักสูตร มีการบริหารโรงเรียนอย่างมีระบบ ครูผู้สอนเป็นผู้ที่มีวุฒิทางการศึกษา การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน จะมีการบรรจุวิชาที่เหมาะสมกับระดับชั้นเรียน และมีการประเมินผล เมื่อนักเรียนผ่านการเรียนในวิชาต่าง ๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า นักเรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ได้เรียนมามากน้อยเพียงไร กระบวนการดังกล่าวนี้จึงเรียกว่าเป็น "การถ่ายทอดทางสังคม" อีกแนวทางหนึ่ง

การถ่ายทอดทางสังคมในวัยผู้ใหญ่ (Adult Socialization)

นักจิตวิทยามักจะให้ความสนใจกับการถ่ายทอดทางสังคมในวัยเด็ก เพราะเห็นว่าเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสังเกตได้ง่าย และก็เป็นความจริงที่ว่า การสร้างบุคลิกภาพของคนเราจะเกิดขึ้นในช่วง 2 - 3 ปีแรกของชีวิต ด้วยเหตุนี้นักสังคมวิทยาจึงไม่ได้คำนึงมาก่อนถึงธรรมชาติของบุคคลวัยรุ่นและการถ่ายทอดทางสังคมในวัยผู้ใหญ่ นักสังคมวิทยาเพิ่งจะเริ่มสนใจในเรื่องนี้ เมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมานี้เอง ทั้งนี้มีงานวิจัยบางเรื่องที่ยืนยันว่ามีการเปลี่ยนบุคลิกภาพเกิดขึ้นในระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ (Leslie 1980 : 154)

มีบทบาทของผู้ใหญ่อีกมากมายที่ไม่เคยมีการเล่นส่วมบทบาทในวัยเด็ก เช่น เล่นเป็นพระ ผู้เกษียณราชการ พ่อหม้าย แม่หม้าย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บุคคลเหล่านี้จำเป็นจะต้องเรียนรู้บทบาทใหม่ของตน ไม่เฉพาะในวัยผู้ใหญ่เริ่มต้นเท่านั้น แต่จะต้องมีการเรียนรู้ไปจนตลอดชีวิต

การถ่ายทอดทางสังคมที่คาดไว้ล่วงหน้า (Anticipatory Socialization)

คนบางคนมีความปรารถนาใคร่จะเป็นสมาชิกในกลุ่ม โดยคิดที่จะยอมรับค่านิยม พฤติกรรม หรือแง่คิดของกลุ่ม ซึ่งเป็นการถ่ายทอดทางสังคม โดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม การถ่ายทอดทาง

สังคมแบบนี้จึงเกี่ยวข้องกับการเรียนรับบทบาท และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกลุ่มที่เกี่ยวข้อง (Reference Group) เราจึงเรียกการถ่ายทอดทางสังคมชนิดนี้ว่า การถ่ายทอดทางสังคมที่คาดไว้ล่วงหน้า ซึ่งจะทำหน้าที่ที่น่าสนใจในแง่ที่ช่วยให้การเปลี่ยนแปลงชีวิตจากขั้นหนึ่ง ไปสู่อีกขั้นหนึ่งง่ายขึ้น

เวลาที่ใครก็ตามได้รับการฝึกอบรมเพื่อจะรับบทบาทใหม่ในวันข้างหน้า คนเหล่านั้นมักจะคาดการณ์ไว้ว่างานใหม่นั้นคงไม่ยากนัก เช่นนักศึกษาแพทย์ได้มีโอกาสฝึกงานก่อนจะจบหลักสูตรแพทย์ ก็จะคาดล่วงหน้าได้ว่า หน้าที่รักษาคนไข้ไม่ยาก เพราะได้มีการเตรียมการณ์ล่วงหน้าเพื่อจะรับบทบาทการเป็นแพทย์ไว้เรียบร้อยแล้ว

การถ่ายทอดทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง (Resocialization)

ดังได้กล่าวมาแล้วถึงการถ่ายทอดทางสังคม ซึ่งทฤษฎีว่าเป็นการถ่ายทอดทางสังคมในระดับผู้ใหญ่ ซึ่งมักจะมีการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลน้อยกว่าการถ่ายทอดทางสังคมในวัยเด็ก อย่างไรก็ตามในบางครั้ง อาจมีกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ พยายามจะปรับปรุงหรือสร้างตัวบุคคลขึ้นใหม่ ซึ่งเราเรียกวิธีการนี้ว่า การถ่ายทอดทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง (Landis 1980) เช่นผู้ที่ประกอบอาชญากรรม ถ้าอายุยังน้อยก็จะถูกส่งไปในสถานกักกันและอบรม แต่ถ้าบรรลุนิติภาวะหรือเข้าสู่วัยผู้ใหญ่แล้ว บุคคลผู้กระทำผิดจะถูกส่งไปคุมขังในเรือนจำ เพราะฉะนั้นจึงเชื่อกันว่า การที่นักโทษถูกคุมขังจะทำให้รู้สึกไม่เป็นสุขเพราะขาดอิสรภาพ ที่นอนที่กิน ไม่สะดวกสบาย ซึ่งจะช่วยให้คนเหล่านั้นเกิดความสำนึกผิด เมื่อได้รับการฝึกอบรมและชี้แนะ ก็จะช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดเหล่านั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการถ่ายทอดทางสังคมหรือฝึกอบรมใหม่อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อกลุ่มบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ พยายามจะให้มีการถ่ายทอดทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากสภาพการณ์ในเรือนจำ เพื่อให้นักโทษกลายเป็นพลเมืองดี สมดังความมุ่งหมาย ถ้าเราเคยเข้าไปศึกษาสภาพของเรือนจำสักแห่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปทุกจังหวัดในประเทศไทย จะเห็นว่า เรือนจำ เปรียบเสมือนโรงเรียนอาชญากรรมที่ทำหน้าที่ให้การฝึกอบรมที่ได้ผลดีสำหรับนักโทษบางคน เพราะในเรือนจำมีการฝึกอาชีพต่าง ๆ เช่น การทำเครื่องเรือน งานจักสาน ฯลฯ นักโทษบางคนมีประสบการณ์ในงานช่างมาก่อน ก็จะได้มีโอกาสฝึกให้มีความชำนาญมากขึ้น และขณะเดียวกันก็จะสามารถถ่ายทอดความรู้วิชาช่างให้แก่นักโทษคนอื่น ๆ ด้วย ผลงานของนักโทษเหล่านี้ ปรากฏในงานแสดงสินค้าของกรมราชทัณฑ์ทุกปี ซึ่งเท่ากับเป็นการถ่ายทอดทาง

สังคมใหม่อีกครั้งหนึ่งในกลุ่มนักโทษเหล่านั้น

อนึ่ง การที่นักโทษมาอยู่รวมกันในเรือนจำ ได้มีโอกาสสนทนากันในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องการก่อคดีซึ่งเป็นสาเหตุให้แต่ละคนต้องเข้ามาถูกคุมขังในเรือนจำนั้น ก็เป็นโอกาสให้แต่ละคนได้เล่าสู่กันฟังถึงความชำนาญ และวิธีการที่ตนใช้ในการก่ออาชญากรรม ซึ่งอาจจะเป็นวิธีการที่แปลกและใหม่สำหรับนักโทษคนอื่น ๆ เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปได้ว่า บุคคลเหล่านั้นอาจจะมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าที่จะเข้าร่วมกลุ่มกันก่อคดีอาชญากรรมอีก เมื่อตนพ้นโทษไปแล้ว ที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างของการถ่ายทอดทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ยังมีตัวอย่างอื่น ๆ ที่เห็นได้ชัดในเรื่องการถ่ายทอดทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง คือ ทหารที่ถูกเกณฑ์เข้าประจำการเป็นเวลา 2 ปีในกรมกองทหารหน่วยต่าง ๆ ทหารเกณฑ์จะต้องได้รับการฝึกอบรมใหม่ กล่าวคือ ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยของทหารอย่างเคร่งครัด เป็นต้นว่า จะต้องนอนและตื่นนอนตามเวลาที่กำหนด จะต้องตัดผมสั้น ต้องดูแลความสะอาดรองเท้า เสื้อผ้า ของใช้ส่วนตัว ตลอดทั้งจะต้องดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคารสถานที่พักอีกด้วย ทหารทุกคนจะถูกอบรมให้เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ทหารแต่ละคนจะไม่มีความสำคัญเหนือผู้ใด ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเหมือนกันหมด

จากการที่ได้บรรยายถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมตามแนวทางพฤติกรรมศาสตร์มาโดยครบถ้วนแล้ว ผู้เขียนเห็นความจำเป็นที่จะต้องเชื่อมโยงสิ่งที่กล่าวแล้วนี้กับงานวิจัยด้านการถ่ายทอดทางสังคมของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงสถานภาพในปัจจุบันของงานวิจัยที่สำคัญด้านนี้ ซึ่งสถาบันฯ มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นผู้นำและกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวในการศึกษาค้นคว้าด้านการถ่ายทอดทางสังคมมาโดยตลอด

งานวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ แต่เดิมใช้ชื่อว่า "สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก" ตั้งขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2498 ด้วยความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการคือ ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ฝึกอบรมนักวิจัยของไทยและต่างประเทศ และเผยแพร่ผลงานวิจัย เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน เมื่อปี พ.ศ. 2518 สถาบันแห่งนี้ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์

นับตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสถาบันแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน สถาบันฯ ได้ให้บริการด้านวิจัยแก่สังคมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก และการถ่ายทอดทางสังคม (Child Development and Socialization) มาเป็นเวลาถึง 33 ปี งานวิจัยเหล่านี้ อาจแบ่งได้เป็น 5 กลุ่ม (Suvannthat, 1988 : 1-3) ดังนี้

1) งานวิจัยกลุ่มแรก เป็นการวิจัยทางด้านมานุษยวิทยาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งโรงพยาบาลบ้านสมเด็จเจ้าพระยาได้แปลมาจากแบบสัมภาษณ์ของ เซียร์ส, แมคคอบี และ เลอวิน (Sears et al., 1957) กลุ่มตัวอย่างเป็นมารดาของเด็กที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมปีที่หนึ่งในหมู่บ้าน 3 แห่งใน 3 ภาคของประเทศไทย ได้แก่ หมู่บ้านนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี หมู่บ้านพรานเหนือน ตำบลยุหว่า อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนั้นได้ศึกษาอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก (สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก 2509, 2510, 2512, 2514) งานวิจัยเหล่านี้นอกจากเป็นการวิจัยครั้งแรกของสถาบันฯ ที่ใช้สหวิทยาการ อันได้แก่ จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา และการศึกษา เพื่อการวิจัยดังกล่าวแล้ว ยังเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับการศึกษาเด็กเป็นครั้งแรกในประเทศไทยอีกด้วย งานวิจัยดังกล่าวจึงถือเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นต้นแบบของการวิจัยในระยะต่อมา โดยศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ กับพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 2512 และ 2514)

2) งานวิจัยกลุ่มที่สองมุ่งศึกษาวิจัยพัฒนาการด้านความคิดและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ซึ่งมีทั้งงานวิจัยเชิงทดลองและกึ่งทดลอง (สมพร บัวทอง 2511, สมนึก คำอุไร 2516, ระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ 2514, จรรจา สุวรรณทัต และคณะ 2519, จรรจา สุวรรณทัต และระวิพันธ์ โสมนะพันธุ์ 2517, จรรจา สุวรรณทัต และ สมนึก คำอุไร 2519) ในบรรดางานวิจัยดังกล่าว มีงานวิจัยเรื่อง "การทดลองสอนสังกัปวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์แก่เด็กไทย วัย 7 - 8 ขวบ" (จรรจา สุวรรณทัต และคณะ 2519) เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งได้นำทฤษฎีและวิธีวัดพัฒนาการด้านความคิดของเปียเจต์มาใช้ในประเทศไทย ในระยะต่อมาการวิจัยในทำนองนี้ได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

3) สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกลุ่มที่สาม เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางครอบครัว จริยธรรม และจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2520 และ 2524) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเรื่อง

"ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ 2528) ในบรรดางานวิจัยในกลุ่มนี้ มีงานวิจัยเรื่อง "จริยธรรมของเยาวชนไทย" (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2521) ซึ่งนับเป็นงานวิจัยชิ้นแรกที่ได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (Kohlberg) มาใช้ในงานวิจัยของไทย ในระยะต่อมาหัวข้อในการวิจัยเรื่องจริยธรรม ได้กลายเป็นหัวข้อที่มีผู้ทำการวิจัยกันอย่างกว้างขวางในประเทศไทย

4) งานวิจัยที่จัดเข้าในกลุ่มที่สี่ เริ่มมีแนวโน้มที่เปลี่ยนไปจากการอบรมเลี้ยงดูภายในครอบครัว และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยเรื่อง "ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย" (ส่วนา พรพัฒน์กุล 2521) "ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย (ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ยัววัลลี 2524) "การสำรวจค้นคว้าความคิดเห็นเบื้องต้นของมารดาเรื่องสิทธิของเด็กไทยก่อนวัยเรียน (อัจฉรา สุขารมณ์ และคณะ 2523) และการวิจัยเรื่อง "แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัวเมือง" (จรรจา สุวรรณทัต และคณะ 2524) สำหรับงานวิจัยที่จัดเข้าอยู่ในกลุ่มนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในด้านปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เช่น ความเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย การเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง การที่มารดาต้องทำงานนอกบ้าน สื่อมวลชน และความเจริญทางด้านเทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าผลของปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ จะมีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และมีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงและการอนุรักษ์ค่านิยมอย่างไร

5) งานวิจัยกลุ่มที่ห้า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 จนถึง พ.ศ. 2530 งานวิจัยของสถาบันฯ ได้เริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาระยะยาว และการวิจัยสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคล โครงการวิจัยระยะยาวในหัวข้อเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู กับพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ" โดยทำการศึกษาวิจัยเป็นเวลาติดต่อกัน 5 ปี เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 5 ปี จนกระทั่งเด็กมีอายุ 10 ปี โครงการระยะยาวนี้ประกอบด้วยโครงการย่อย 4 โครงการ ซึ่งศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่องต่อไปนี้ (ก) ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการทางร่างกายและความพร้อมทางการเรียนของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพฯ (อรพินทร์ ชูชม และคณะ 2527) (ข) ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความพร้อมทางการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 (วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ 2527) (ค) ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการทางสติปัญญาด้านเหตุผลของนักเรียนชั้น

ประถมปีที่ 2 (อัจฉรา สุขารมณ์ และคณะ 2528) และ (ง) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 (งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2530)

นอกจากนี้ยังมีโครงการวิจัยระยะยาวอีกโครงการหนึ่งซึ่งเริ่มทำการวิจัยตั้งแต่ พ.ศ.2526 จนถึงปัจจุบัน ในหัวข้อเรื่อง "การอบรมเลี้ยงดูกับตัวแปรด้านบุคลิกภาพบางตัว ในฐานะที่เป็นตัวทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในระดับประถมศึกษา" กลุ่มตัวอย่างของโครงการนี้เป็นเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดบางจังหวัด คณะผู้วิจัยได้เริ่มศึกษากับเด็กกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่เริ่มเรียนในชั้นประถมปีที่ 1 และติดตามโครงการดังกล่าวจนกว่าเด็กกลุ่มตัวอย่างจะจบหลักสูตรระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมปีที่ 6) คาดว่าผลงานวิจัยจะออกเผยแพร่ได้ในปี พ.ศ. 2532

นอกจากมีภาระรับผิดชอบในงานด้านวิจัยแล้ว คณาจารย์ของสถาบันฯ ยังมีกิจกรรมเกี่ยวกับการสอนระดับปริญญาโท สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ ซึ่งเริ่มเปิดรับนิสิตรุ่นแรกตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 เป็นต้นมา โดยที่สถาบันฯ ได้ทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับสาขาวิชาพฤติกรรมศาสตร์มากว่า 30 ปีแล้ว เพราะฉะนั้นการเปิดหลักสูตรนี้จึงเท่ากับเป็นการช่วยเพิ่มขอบเขตความสามารถของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในการที่จะเป็นกำลังทางวิชาการของประเทศในการพัฒนาบุคคลและสังคมต่อไป (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526) ดังนั้น หลักสูตร "การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์" ในระดับปริญญาโทนี้ จึงเป็นการช่วยการศึกษาวิจัยเพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคมเป็นสำคัญ และนักวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ที่สำเร็จปริญญาโท จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสามด้าน คือ มีความรู้ด้านการวิจัยหลายรูปแบบ ที่เป็นพื้นฐานของการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ นอกจากนี้จะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาทางพฤติกรรมศาสตร์ทั้งทางทฤษฎี และผลการวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมกับพัฒนาการของบุคคล ตลอดทั้งจะต้องมีความสามารถทำการวิจัย เพื่อหาแนวทางพัฒนาบุคคลและสังคม โดยใช้ความรู้ในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาของพฤติกรรมศาสตร์ประกอบกัน (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526) ตัวอย่างวิชาที่บรรจุในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมกับพัฒนาการของบุคคล เช่น การวิเคราะห์พฤติกรรมและการปรับพฤติกรรม การถ่ายทอดทางสังคมกับพัฒนาการของบุคคล สัมมนาสังคมศาสตร์เชิงพฤติกรรม

สัมมนาการวิจัยเยาวชนจิตวัฒนา การดำรงชีวิตในชุมชนและการวางแผนเพื่อการพัฒนาบุคคลและสังคม เป็นต้น

ปัจจุบันสถาบันฯ กำลังอยู่ในระหว่างการสร้างหลักสูตรระดับคุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ และเพื่อให้หลักสูตรสาขานี้มีความเข้มข้นขึ้น และมีความต่อเนื่องกับหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต ทั้งนี้เพื่อผลิตบุคลากรระดับสูงที่มีความรู้ทั้งในด้านพฤติกรรมศาสตร์และการวิจัย ซึ่งสามารถไปเป็นผู้นำหรือหัวหน้างานของบุคคลในระดับต่ำ สำหรับหลักสูตรระดับมหาบัณฑิต สถาบันฯ ได้เน้นในเรื่องการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) เพราะถือว่าเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคคลและสังคม แต่ในหลักสูตรระดับคุษฎีบัณฑิต สถาบันฯ จะคำนึงถึงความสำคัญของการถ่ายทอดทางสังคมเกี่ยวกับการทำงาน (Work socialization) ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นั่นก็คือในอนาคตอันใกล้นี้สังคมไทยมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่กลุ่มที่ 2 ประเทศหนึ่งในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ความจำเป็นในการสร้างคนให้มีลักษณะและความพร้อมในการปรับตัวด้วยการทำงานให้เข้ากับสังคมลักษณะใหม่ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและไม่อาจมองข้ามได้

บรรณานุกรม

งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2530 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 รายงานการวิจัยฉบับที่ 36 สถาบันวิจัย-พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพฯ

จรรจา สุวรรณทัต และ สมนึก คำอุไร 2519 ผลสัมฤทธิ์ในวิชาภาษาอังกฤษของเด็กไทยในระดับชั้นต่าง ๆ รายงานการวิจัยฉบับที่ 29 สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก กรุงเทพฯ

จรรจา สุวรรณทัต และคณะ 2519 การทดลองสอนสังกัปวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์แก่เด็กไทยระดับ 7 - 8 ขวบ รายงานการวิจัยฉบับที่ 20 สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก กรุงเทพฯ

_____ 2524 แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัวเมือง รายงานการวิจัยฉบับที่ 24 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรม (311 - 183) (Society and Culture), 2527 อัดสำเนา, 154 หน้า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2520 จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โครงการเปิดการสอนหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร-มหาบัณฑิต (พฤติกรรมศาสตร์) สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรม-ศาสตร์ ร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526, 63 หน้า

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และ วิลาสลักษณ์ ชัววัลลี 2524 ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ 2527 ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการด้านร่างกาย และความพร้อมทางการเรียนของเด็กในกรุงเทพ รายงานการวิจัยฉบับที่ 29 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก 2509 อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เล่มที่ 1 โรงพิมพ์คุรุสภา กรุงเทพฯ

_____ 2510 อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เล่มที่ 2 โรงพิมพ์คุรุสภา กรุงเทพฯ

_____ 2512 อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่บ้านพรานเหมือน จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอูเม็ง จังหวัดเชียงใหม่ เล่มที่ 3 โรงพิมพ์คุรุสภา กรุงเทพฯ

_____ 2514 อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก ที่บ้านพรานเหมือน จังหวัดอุดรธานี และบ้านอูเม็ง จังหวัดเชียงใหม่ เล่มที่ 4 โรงพิมพ์คุรุสภา กรุงเทพฯ

สมพร บัวทอง 2511 ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในทางการเรียน ระดับความมุ่งหวังกับผลการกระทำ รายงานการวิจัยฉบับที่ 11 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

สวนา พรพัฒน์กุล 2521 ความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของเด็กไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 22 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

อรพินทร์ ชูชม และคณะ 2527 ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความพร้อมทางการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 รายงานการวิจัยฉบับที่ 30 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพฯ

อัจฉรา สุขารมณ์ และคณะ 2523 การสำรวจค้นคว้าความคิดเห็นเบื้องต้นของมารดาเรื่องสิทธิของเด็กไทยก่อนวัยเรียน จุลสารฉบับที่ 3 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร

_____ 2528 การอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการทางสติปัญญาด้านเหตุผลของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 2 รายงานการวิจัยฉบับที่ 31 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร

Brembeck, Cole S. 1966. Social foundations of education : A cross - cultural approach. New York : John Wiley and Sons.

Denisoff, R. Serge, and Ralph Wahrman 1983. An introduction to sociology. New York : Macmillan.

Doob, Christopher Bates 1985. Sociology : An introduction. New York : Holt, Rinehart and Winston.

Gillin and Gillin 1948. Cultural sociology : A revision of and introduction to sociodogy. New York : The Macmillan.

Goslin, David A. (ed.) 1973. Handbook of socialization : Theory and research. 3rd ed. Chicago : Rand Mc Nally.

Landis, Judson R. 1980. Sociology : Concepts and characteristics. 2nd ed. Belmont, Calif. : Wadsworth.

Leslie, G.R; Larson, R.F., and Gorman, B.L. 1980. Introductory sociology. 3rd edition. New York : Oxford University Press.

Mead, Margaret. 1964 Anthropology : A human science. New Jursey : D. Van Nostrand Company, Inc.

Munn, N.L.; Fernald, L.D., and Fernald, P.S. 1969 Introduction to psychology. 2nd edition. Boston : Houghton Mifflin.

Mussen, P., and Rosenzweig. 1973 Psychology : An introduction. Lexington, Mass : D.C. Health and Company.

Sears, R. R., Maccoby, E.E., and Levin, H. 1957 Patterns of child rearing. New York : Row, Peterson and Company.

Sills, David L. (ed.) 1968 Socialization In International encyclopedia of the social sciences. Vol. 14. New York : Crowell Collier and Macmillan, Inc., 1968 : 535 - 562.

Suvannathat, C. 1988 Child development studies in Thailand : The social implication. Paper presented at Pediatric Round Table : The implimentation of child development from conception to early childhood, May 23 - 24, 1988, Sampran Garden, Nakorn Pathom, 9 pp. (mimeographed).

Watson, R. I., and Lindgren, C.W. 1979. Psychology of the child and the adolescent. 4th edition. New York : Macmillan Publishing.

ข้อสังเกตจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

อุมาพร สอยดี

ในช่วง 25 - 30 ปีที่ผ่านมา ได้มีผู้ผลิตผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กสืบต่อกันมาอย่างกว้างขวาง จากการประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย ของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม ซึ่งสนับสนุนโดย โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2526 พบว่า มีงานวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแทบทุกรูปแบบ และมีการค้นคว้าเรื่องลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของเด็กที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวมากมายหลายด้าน ผลจากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเหล่านี้ก็ทำให้ได้ข้อสรุปเป็นกฎเกณฑ์และทฤษฎีต่าง ๆ มากมาย และได้นำไปประยุกต์ใช้ในงานอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างกว้างขวาง ตลอดจนนำไปใช้อ้างอิงสำหรับเป็นพื้นฐานในการทำงานวิจัยอื่น ๆ ต่อไปด้วย แต่ถ้าได้มีการพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว จะพบว่าความหมายของคำว่าการอบรมเลี้ยงดู ในงานวิจัยแต่ละเรื่องนั้น มิได้มีความหมายเหมือนกันเป็นหนึ่งเดียว หากแต่มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามลักษณะของการให้คำนิยามของนักวิจัยแต่ละคน จากประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้พบมาพอจะสรุปลักษณะของการให้คำนิยามเกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กได้เป็น 4 แบบคือ

1. ผู้วิจัยให้ความหมายของผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง แม่ของเด็กแต่เพียงผู้เดียว ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ วารินทร์ ม่วงสุวรรณ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก และแบบควบคุม กับความเอื้อเฟื้อและวินัยทางสังคม ได้ให้นิยามไว้ว่า

การอบรมเลี้ยงดูลูกแบบให้ความรัก หมายถึง พฤติกรรมที่แม่ปฏิบัติต่อลูกของตัวเองในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ

(1) มองลูกในแง่ดี หรือประเมินตัวลูกในทางที่ดี

(2) ให้ลูกมีส่วนร่วมในการคิดและกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

(3) แสดงความรักลูกออกมาให้เห็น

(4) สนับสนุนและเข้าใจอารมณ์ของลูก

และงานวิจัยของ มธุรส วีระกำแหง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การคิดแบบไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์รวม การอบรมเลี้ยงดูในการฝึกให้พึ่งตนเอง และในการยับยั้งการพึ่งตนเองของเด็กไทย เชื้อชาติไทย และเด็กไทยเชื้อชาติจีน ในระดับอนุบาล ซึ่งได้ให้นิยามไว้ว่า

การอบรมเลี้ยงดูในการยับยั้งการพึ่งตนเอง หมายถึง การที่แม่ควบคุมกิริยามารยาทและความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันด้านการพึ่งตนเองของลูก

จากตัวอย่างของงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญแก่แม่แต่เพียงผู้เดียวในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

2. ผู้วิจัยให้ความหมายของผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง พ่อ หรือ แม่ ของเด็ก ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ นรา สมประสงค์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งของวัยรุ่นกับพ่อแม่และการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยได้ให้นิยามไว้ว่า

การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อลูกในการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งสามารถแยกออกได้อย่างเด่นชัด ในลักษณะหนึ่งลักษณะใดในสามลักษณะคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

งานวิจัยที่ให้นิยามไว้ในลักษณะนี้ ได้รวมเอาพ่อเข้ามามีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กเท่าเทียมกับแม่ด้วย โดยถือว่า พ่อ-แม่ เปรียบเสมือนบุคคลคนเดียวกัน ใช้วิธีการปฏิบัติต่อลูกคล้ายคลึงกัน และมีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไปในทำนองเดียวกัน ถ้ากล่าวถึงผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กแล้วจะหมายถึงพ่อก็ได้ หมายถึงแม่ก็ได้ ซึ่งจะสังเกตได้จากคำชี้แจงในแบบสอบถามที่ให้เด็กเป็นผู้ตอบโดยให้เด็กระลึกถึงเหตุการณ์ที่ล่วงเลยมาแล้วว่าพ่อแม่ ได้ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะใด เช่น ชี้แจงว่า "ผู้วิจัยต้องการทราบถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ได้ปฏิบัติต่อท่านในสถานการณ์ต่าง ๆ " เป็นต้น

3. ผู้วิจัยให้ความหมายของผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง พ่อหรือแม่ของเด็ก แต่เก็บข้อมูลจากแม่ของเด็กเท่านั้น เช่น งานวิจัยของ เกษมสุข เฉลียวศักดิ์ เรื่อง ความเชื่อของบิดามารดาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและความกลัวของเด็กก่อนวัยเรียน ใน 4 จังหวัดภาคใต้ ได้ให้นิยามไว้ว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนคือ "การที่บิดามารดา มีความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผล หรือไม่ถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่าสิ่งที่ตนเชื่อนั้นเป็นจริงหรือมีอยู่จริง ซึ่งจะมีผลกระทบกระเทือนต่อเด็กของตน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้วัดได้จากความคิด และความรู้สึกของมารดาที่ตอบสนองต่อแบบสอบถามความเชื่อเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนที่ผู้ศึกษาสร้างขึ้น การศึกษาครั้งนี้จะศึกษากับมารดาของเด็กก่อนวัยเรียน

4. ผู้วิจัยให้ความหมายของผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กว่า หมายถึง พ่อ หรือแม่ หรือผู้ปกครองของเด็ก หรือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กนานที่สุด ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ อรนุช หลีมประเสริฐ

เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบในเมืองและชนบทเกี่ยวกับพัฒนาการของสังกัปในเรื่อง การอนุรักษ์ความยาวและปริมาตร กับการอบรมเลี้ยงดู ได้ให้ความหมายไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่มักเรียนรู้สึกว่า พ่อ แม่ หรือ ผู้ปกครอง ให้ความรักความอบอุ่น.... เช่นเดียวกับ งานวิจัยของ วรรณงาม รุ่งพิสุทธิพงศ์ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับสติปัญญา ได้ให้นิยามไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูหมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ให้แก่เด็ก ... และงานวิจัยของ ประพันธ์ สุธาวาส เรื่อง ความก้าวร้าว กับการอบรมเลี้ยงดู ได้ให้นิยามไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยได้ให้นิยามของคำว่า "พ่อแม่" ไว้ว่า หมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลอื่นที่ได้ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ วิวาห์วัน มูลสถาน เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีวินัยในตนเอง ได้ให้นิยามไว้ว่า พ่อแม่ หมายถึง พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นเวลานานที่สุด

จากตัวอย่างของงานวิจัยที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้วิจัยได้มีการให้นิยามของผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กแตกต่างกันไป เริ่มตั้งแต่แคบที่สุด คือ แม่ของเด็กแต่เพียงผู้เดียว ต่อมาได้ขยายเป็น พ่อ-แม่ และท้ายที่สุด ก็ได้รวมทั้งพ่อแม่ และผู้ปกครอง เข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นในการนำผลการวิจัยไปใช้อ้างอิงจึงน่าจะได้มีการพิจารณาถึงการให้นิยามที่แตกต่างกันเหล่านี้ด้วย

หากพิจารณาจากลักษณะของสังคมไทย โดยเฉพาะครอบครัวไทยสมัยก่อน ซึ่งมักจะยกให้แม่เป็นผู้รับภาระในการอบรมเลี้ยงดูลูก ก็เป็นการเหมาะสมที่จะนิยามให้ผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง แม่ของเด็กเพียงผู้เดียว แต่ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก แม่ต้องรับภาระในการออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวด้วย ทำให้พ่อต้องเข้ามามีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กไปพร้อม ๆ กับแม่ Hoffman (ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ 2530 : 24 อ้างอิงมาจาก Hoffman, 1970) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยของเขาว่า ถึงแม้บิดาจะไม่ได้มีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กโดยตรง แต่ก็มีโอกาสช่วยสอนเนื้อหาด้านการเรียนและกิจกรรมบางอย่างทางด้านสติปัญญาแก่เด็ก และพฤติกรรมของบิดาอาจเป็นตัวแบบของเด็กได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการให้นิยามของผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก ให้หมายถึงพ่อและแม่ของเด็กก็เป็นการเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน และก็เป็นการสมควรที่จะให้นิยามของผู้ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กให้กว้างออกไปอีก โดยรวมเอาผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วย ทั้งนี้เพราะมีเด็กอีกจำนวนไม่น้อยที่อยู่ในความอุปการะ และได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากญาติพี่น้องหรือบุคคลอื่นที่มิใช่พ่อแม่ของเด็ก

แต่การให้นิยามกว้างขวางครอบคลุมเช่นนี้ อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ในขั้นตอนของการเก็บข้อมูล ปัญหาที่เห็นได้ชัดคือ การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและให้เด็กเป็นผู้ตอบ โดยให้เด็กคิดถึงวิธีการปฏิบัติของ พ่อ แม่ หรือผู้ปกครอง ซึ่งเด็กบางคนได้รับการปฏิบัติจากทั้งพ่อแม่ และผู้ปกครองพร้อม ๆ กัน เป็นเวลานานเท่า ๆ กัน แต่วิธีการปฏิบัติของแต่ละคนแตกต่างกันมาก เด็กก็จะเกิดความสับสนไม่ทราบว่าจะตอบอย่างไรดี ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ วิกรม กมลสุโกศล ได้เขียนคำชี้แจงในแบบสอบถามที่ใช้ในงานวิจัยว่า ให้นักเรียนเลือกตอบตามความคิดครั้งแรกที่รู้สึกว่าพ่อแม่เคยปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างนั้นจริง ๆ

ข้อความ : เมื่อขอเงินมักจะถูกดุด่า

ในกรณีที่การปฏิบัติของพ่อและแม่ขัดแย้งกัน เช่น เมื่อเด็กขอเงินพ่อมักจะถูกดุด่า แต่ถ้าไปขอเงินแม่ แม่มักจะให้ ถ้าพ่อแม่ของเด็กมีการปฏิบัติที่ขัดแย้งกันเช่นนี้ จะทำให้เด็กเกิดความสับสน ไม่ทราบว่าจะตอบโดยคิดถึงการปฏิบัติของพ่อหรือของแม่ดี

ในงานวิจัยของ ประพันธ์ สุธาวาส ก็ได้ถามความรู้สึกของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ โดยในการตอบให้เด็กระลึงถึงเหตุการณ์ที่ล่วงเลยมาแล้วว่า พ่อแม่ได้ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะใด

ข้อความ : เมื่อท่านทำผิด มักจะถูกลงโทษอย่างรุนแรง

ถ้าเด็กถูกพ่อทำโทษอย่างรุนแรงอยู่เสมอ แต่แม่ไม่เคยลงโทษรุนแรงเลย หากพบคำถามเช่นนี้เด็กก็จะเกิดความสับสนไม่แน่ใจว่าควรจะตอบโดยคิดถึงการปฏิบัติของพ่อหรือของแม่

ข้อความ : ให้โอกาสท่านพูดคุย หรือปรึกษาหารือด้วย

ถ้าเด็กอยู่ในครอบครัวที่แม่เปิดโอกาสให้พูดคุย หรือปรึกษาหารือด้วย แต่พ่อไม่ค่อยสนใจที่จะพูดคุยกับเด็ก เด็กก็จะเกิดความสับสน ไม่ทราบว่าจะตอบโดยคิดถึงการปฏิบัติของพ่อหรือของแม่

จากตัวอย่างของงานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้วิจัยมักจะศึกษาการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยมิได้แยกบทบาทของบิดา มารดา และผู้ปกครองออกจากกัน ซึ่งโดยธรรมชาติแล้ว บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง มิใช่บุคคลคนเดียวกัน ย่อมจะมีวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของตนเองโดยเฉพาะ ไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กในแบบเดียวกันเสมอไป บางครอบครัวบิดามารดาอาจจะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูคล้ายคลึงกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในบางเรื่อง แต่บางครอบครัวบิดาและมารดาอาจจะใช้วิธีอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า

ในงานวิจัยที่ทำเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก น่าจะได้มีการแยกบทบาทของ บิดา มารดา และผู้ปกครองออกจากกัน เพื่อความสะดวกของเด็กในการตอบแบบสอบถาม และเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการอ้างอิงผลการวิจัยด้วย

มีงานวิจัยในต่างประเทศ ที่ได้เปรียบเทียบบทบาทของการอบรมเลี้ยงดูระหว่างพ่อกับแม่ของเด็ก โดยใช้คำถามแยกจากกันระหว่างมารดากับเด็กและบิดากับเด็ก ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ O.J. Harvey and Catherine Felknor ซึ่งทำไว้ในปี ค.ศ. 1969 เรื่อง Parent - Child Relations as an Antecedent to Conceptual Functioning. เขาได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับเด็ก และมารดากับเด็ก ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการลงโทษ การควบคุม การยอมรับ ฯลฯ โดยศึกษาพัฒนาการของความสัมพันธ์เหล่านั้น ตั้งแต่เด็กยังอยู่ในวัยเด็กตอนต้น วัยเด็กตอนปลาย จนกระทั่งถึงวัยรุ่นเพื่อจะได้ทราบว่า เด็กกับบิดา และเด็กกับมารดา มีความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง ซึ่งก็พบว่า มีทั้งความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน และความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน ในกรณีที่บิดามารดามีการปฏิบัติต่อเด็กคล้ายคลึงกัน จะพบว่าเด็กมีบุคลิกภาพที่ดีมากกว่าเด็กที่บิดาและมารดามีการปฏิบัติต่อเด็กแตกต่างกัน เด็กที่มาจากครอบครัว ที่พ่อกับแม่มีความแตกต่างกันมาก ไม่ค่อยลงรอยกันและมีความขัดแย้งกันมาก เด็กเหล่านี้มักจะมีบุคลิกภาพแบบยึดยืนคำสั่ง ขบต่อต้าน กฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคม

จากผลงานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้เขียนมีความเห็นว่าในงานวิจัยที่เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามถามเด็กถึงวิธีการปฏิบัติของพ่อแม่รวมกัน จึงน่าจะเหมาะสมเฉพาะเด็กที่อยู่ในครอบครัวซึ่งพ่อและแม่มีความเห็น และการปฏิบัติในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กใกล้เคียงกันทั้งสองฝ่าย นอกจากนั้นผู้เขียนยังมีความเห็นว่า เนื่องจากบิดามารดาต่างก็มีบทบาทและวิธีการที่แตกต่างกันในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นก็น่าที่จะได้มีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยแยกแยะบทบาทให้ชัดเจนว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดูของมารดา ของบิดา ของผู้ปกครอง หรือของมารดาและบิดาร่วมกัน ซึ่งข้อเสนอของผู้เขียนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคตของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม 2526 : 57) ซึ่งได้เสนอไว้ว่า ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของบุคคลต่าง ๆ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มากขึ้น โดยมีการแยกแยะบทบาทให้ชัดเจน เช่น บทบาทของบิดาที่ต้องร่วมรับผิดชอบเลี้ยงดูและอบรมเด็ก ลักษณะการเลี้ยงดูบุตรของมารดา โดยเฉพาะรูปแบบการแสดงความรักของแม่ไทยและบทบาทของผู้เลี้ยงดูเด็ก (พี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่โรงเลี้ยงเด็ก ฯลฯ) ซึ่งได้รับเด็กมาเลี้ยงดูตามที่ได้รับมอบหมายหรือจ้างงานจากบิดามารดาที่ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรด้วยตนเองได้

ปัจจุบันมีงานวิจัยที่ได้แยกบทบาทของบิดา และมารดาออกจากกันอยู่บ้าง แต่มีจำนวนไม่มากนัก ได้แก่

งานวิจัยทางฝ่ายมารดา ตัวอย่างเช่น

1. เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนกับทัศนคติของมารดาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู ของ กัลยา แก่นใน

2. เรื่อง รูปแบบการแสดงความรักของมารดาไทย และลักษณะของเด็กที่จะเอื้อต่อการพัฒนาทางอารมณ์ และสังคม ของ สัตดาวัลย์ เกษมเนตร

3. เรื่อง ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศ ที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย ของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนท์

งานวิจัยทางฝ่ายบิดา เช่น

1. เรื่อง บทบาทของบิดาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถม ของ งามตา วนินทานนท์

2. เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในเขตเมือง และชนบทของประเทศไทย ของ ผกาทิพย์ กระหม่อมทอง

การที่มีงานวิจัยซึ่งแยกบทบาทของแม่หรือของพ่อโดยตรงเช่นนี้ก็เป็นนิมิตรหมายที่ดีว่าต่อไปในอนาคต คงจะได้มีการศึกษาค้นคว้ากันอย่างลึกซึ้งว่าในแต่ละบทบาทควรจะมีการปฏิบัติอย่างไร จึงจะช่วยให้เกิดผลดีที่สุดสำหรับเด็ก

บรรณานุกรม

กัลยา แก่นใน ความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิผลทางการเรียนกับทัศนคติของมารดาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514

เกษมสุข เฉลียวศักดิ์ ความเชื่อของบิดามารดาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและความก้าวของเด็กก่อนวัยเรียนใน 4 จังหวัดภาคใต้ ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเรื่องการเลี้ยงดูและอบรม ประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2526

งามตา วนินทานนท์ บทบาทของบิดาต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถม รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2530 - 2533

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ งามตา วนินทานนท์ ปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 32 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2528

นรา สมประสงค์ ความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งของวัยรุ่นกับพ่อแม่และการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520

ประพันธ์ สุทธาวาส ความก้าวร้าวกับการอบรมเลี้ยงดู ปริญญานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519

ผกาทิพย์ กระหม่อมทอง การศึกษาเปรียบเทียบความมุ่งหวังของบิดาเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรในเขตเมืองและชนบทของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521

มธุรส วีระกำแหง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การคิดแบบไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์รวมการอบรมเลี้ยงดูในการฝึกให้พึ่งตนเอง และในการยับยั้งการพึ่งตนเองของเด็กไทย เชื้อชาติไทยและเด็กไทยเชื้อชาติจีน ในระดับอนุบาล ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2515

สัตตาวัลย์ เกษมเนตร รูปแบบการแสดงความรักของมารดาไทยและลักษณะของเด็กที่จะเอื้อต่อการพัฒนาทางอารมณ์และสังคม รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2531 - 2534

สาดทองใบ ภูอภิรมย์ บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติด รายงานการวิจัยฉบับที่ 37 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2530

วรรณงาม รุ่งพิสุทธิพงษ์ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับสติปัญญา ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและแบบควบคุมกับความเอื้อเฟื้อและวินัยทางสังคม ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517

วิกรม กมลสุโกศล การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความวิตกกังวล และค่านิยมของนักเรียนชั้น ม.ศ.3 ที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2518

วิวาห์วัน มูลสถาน ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีวินัยในตนเอง ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522

อรนุช หลิมประเสริฐ การศึกษาเปรียบเทียบในเมืองและชนบทเกี่ยวกับพัฒนาการของสังกัปในเรื่องการอนุรักษ์ความยาวและปริมาตรกับการอบรมเลี้ยงดู ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ประสานมิตร 2520

Harvey, O.J. and Felknor, Catherine. Parent - child relations as an antecedent conceptual functioning. Unpublished Version, 1969.

อิทธิพลของครอบครัวต่อการพัฒนาสุขภาพจิตในเด็ก

ฉัตรา ลุยารมณ์

ครอบครัวจัดเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมก็จริงแต่โดยความสำคัญแล้วหน่วยเล็กที่สุดของสังคมนี้มีอิทธิพลสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการแรกเริ่มของเด็กและในวัยต่อ ๆ มา เพราะหน้าที่สำคัญที่สุดของครอบครัวอยู่ที่การอบรมเลี้ยงดูเด็ก เพื่อว่าเด็กนั้นจะได้พัฒนาขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลิตผลของการอบรมเลี้ยงดูเป็นเสมือนฐานรองรับบทบาทอื่น ๆ อีกมากมายของบุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูมานั้น เด็กบางคนเยือกเย็น สุขุม มองโลกสดใส บางคนเคร่าขรึม ก้าวร้าว มองโลกในแง่ร้าย ทั้งนี้เกิดจากอิทธิพลของครอบครัวในการให้การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในวัยเยาว์จะส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาพจิตของเด็กได้เมื่อโตขึ้น นักจิตวิทยาท่านหนึ่งได้ให้ความหมายของคำว่าสุขภาพจิตสรุปได้ว่า หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับตนเองและสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี มีความมั่นคงทางจิตใจ สามารถควบคุมสติปัญญาอารมณ์ให้คงที่ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด (Bernard. 1970 : 12-13) ฉะนั้นคนที่มีสุขภาพจิตดีก็คือบุคคลที่สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่การที่จะปรับตัวได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่วัยเด็ก (จรรจา สุวรรณทัต และคณะ 2513 : 54) การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน นอกจากนี้เด็กยังได้มีโอกาสสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูทำให้เด็กได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2524 : 15) จากวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กนี้เองขึ้นอยู่กับวิธีการหรือแนวทางที่ผู้เลี้ยงดูจะใช้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กซึ่งก็จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ประสบการณ์เดิมของผู้เลี้ยงดูแต่ละคนที่ได้รับมาในอดีต ฉะนั้นจึงทำให้ตัวเด็กมีพัฒนาการทั้งด้านร่างกายและจิตใจแตกต่างกันไปด้วยอย่างเห็นได้ชัด การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูมีส่วนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็กในทุกด้าน แต่ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะด้านจิตใจเท่านั้น ซึ่งเป็นผลต่อการพัฒนาสุขภาพจิตในเด็ก เพราะว่าถ้าเด็กมาจากครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสมเด็กก็จะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพจิตดี แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กมาจากครอบครัวที่ให้การอบรมเลี้ยงดูมาอย่างไม่ถูกทางผลที่ตามมาอาจทำให้เด็กกลายเป็นเด็กที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพจิต อันเนื่องมาจากการอบรมเลี้ยงดูนั้น ๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูที่ไม่ถูกทางอันอาจก่อให้เกิดการหยุดชะงักของพัฒนาการทางด้านจิตใจในเด็กซึ่งอาจเป็นหนทางนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตในเด็กได้ในเวลาต่อมา (กองสุขภาพจิต กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข)

1. <u>การตามใจเด็กจนเกินไป</u> การที่พ่อแม่ตามใจเด็กก็เพราะรักเด็กนั่นเอง การตามใจเป็นการที่พ่อแม่คอยแต่เอาอกเอาใจเด็ก ไม่เคยขัดใจเด็ก และยอมให้เด็กทุกอย่าง จึงทำให้เด็กเกิดความเคยตัว เป็นคนเอาแต่ใจตนเองและถูกขัดใจไม่ได้ เด็กจะกลายเป็นคนที่รู้จักโลกแต่เพียงด้านเดียว คือการได้รับ แต่จะไม่รู้จักการให้หรือการขัดข้อง ทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าตนเองนั้นมีค่า และมีความสำคัญที่สุด จึงเป็นคนที่มีความคิดเห็นในทำนองที่ใหญ่โตเสมอว่าจะทำอะไรก็ตามโดยไม่ได้คำนึงถึงว่าตนเองจะมีความสามารถหรือไม่ เมื่อถูกขัดใจหรือทำอะไรไม่สำเร็จ เด็กเหล่านี้จะโกรธและโทษผู้อื่นอันทำให้เกิดความหลงผิดและความหวาดระแวงตามมาในภายหลัง หรือเมื่อมีการขัดข้องจะไม่สามารถอดทนได้ ทำให้ต้องใช้ความคิดเพ้อฝันเข้ามาช่วย จากการที่พ่อแม่ตามใจเด็กมากเกินไปทำให้เด็กไม่มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ว่าสิ่งใดดีเลวหรือผิดถูก

ความเคยตัวที่ถูกตามใจมา อาจทำให้เป็นคนที่ฝังแน่นอยู่กับความสุขที่ตนเองเคยได้รับ ทำให้กลายเป็นคนที่ชอบเสาะหาแต่ความสุขใส่ตัว โดยไม่ยอมรับผิดชอบอะไรทั้งสิ้น

ผลที่พ่อแม่ตามใจเด็กมากเกินไปเช่นนี้จะทำให้เด็กเป็นคนที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นอยู่เสมอ เด็กไม่กล้าทำอะไรด้วยตนเอง การที่เด็กไม่ตัดสินใจทำอะไรตามลำพังตนเองทำให้เด็กต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคมที่เด็กอาศัยอยู่เสมอ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนก็มักจะประสบความยุ่งยากต่าง ๆ ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ และมีปัญหาด้านการปรับตัวตามมาในที่สุด

2. <u>การปล่อยปละละเลยเด็ก</u> หมายถึง การที่เด็กถูกทอดทิ้ง ขาดความรัก ความสนใจจากผู้ใหญ่ เช่น ไม่ให้ความสนใจในความเป็นอยู่ ไม่ดูแลยามเจ็บไข้ ไม่แนะนำสั่งสอน ไม่ให้การศึกษา ให้ความรักแบบลำเอียง มีการดุว่าหรือลงโทษที่รุนแรงเกินเหตุ จนทำให้เด็กเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจขึ้นมาพร้อม ๆ กับความเจ็บแค้น เด็กเหล่านี้จะเปรียบเทียบตนเองกับคนอื่นที่เขามีอะไร ๆ ดีกว่าตน และทำให้เกิดความคิดขึ้นมาว่า ตนเองคงมีอะไรไม่ดี พ่อแม่จึงไม่รักไม่สนใจเด็กก็เลยเป็นปมด้อยขึ้นมา เกิดความรู้สึกว่าตนเองนั้นไม่มีอะไรดีเลยสักอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีเหตุอีกหลายอย่างที่ทำให้คนเราเกิดปมด้อยขึ้นมาได้ เช่น การที่รูปร่างหน้าตาไม่สมประกอบมีสติปัญญาสู้พี่ ๆ น้อง ๆ ไม่ได้ เด็กที่มีครอบครัวที่มีฐานะไม่ดี แต่พ่อแม่ผลักดันให้เป็นคนทะเยอ-ทะยานใฝ่สูง เช่น ในเรื่องการศึกษาเราพบบ่อย ๆ เด็กเหล่านี้เมื่อมาอยู่ในหมู่เพื่อนฝูงที่เขาดีกว่าตนจะทำให้เกิดการเปรียบเทียบเกิดขึ้น หรือพอเกิดอุปสรรคในการเรียนขึ้นมา เด็กจะคิดมากทันที เด็กที่พ่อแม่ให้ผู้อื่นไปเลี้ยงก็จะคิดว่าพ่อแม่ไม่รักตน ครอบครัวที่ผู้ใหญ่มีเรื่องขัดแย้งทะเลาะกันเป็นอาจิณและเอาความทุกข์ยากไประบายต่อเด็ก ครอบครัวที่หย่าร้างและไปแต่งงานใหม่เด็กใน

ครอบครัวเหล่านี้จะมีปมด้อย ใจหนึ่งหวาดระแวงคิดเกรงว่าคนอื่นจะดูถูกเหยียดหยามและหาเรื่องกับตน ใครเขาจะทำอะไรกัน จะพูดอะไรกัน ก็คิดไปว่าเขานินทาว่าร้ายตน ความเจ็บช้ำน้ำใจที่มีอยู่เดิมอยู่แล้วก็จะยิ่งมีเพิ่มมากขึ้น เลยทำให้เห็นคนอื่นไม่เป็นมิตร มีแต่ความโกรธแค้นอยู่ตลอดเวลา

จากงานวิจัยของ ศิริพร หลิมศิริวงศ์ (ศิริพร หลิมศิริวงศ์ 2511 : 25) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยของพ่อแม่นี้ทำให้เด็กมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพ่อแม่ เด็กจะต้อรั้น มีความตึงเครียด กระวนกระวายใจ และปรับตัวไม่ได้ในสังคม เกิดปัญหาด้านสุขภาพจิต กลายเป็นเด็กที่มีความก้าวร้าว เจ้าคิดเจ้าแค้น ช่อบพูดปด หนีโรงเรียน และลักเล็กขโมยน้อย เป็นต้น

3. <u>การเข้มงวดกวดขันเกินไป</u> จากความรักของพ่อแม่เช่นกัน อยากจะให้ลูกของตนเป็นคนดีและให้ได้ดีจึงใช้วิธีขีดเส้นให้เด็กเดินหรือปั้นเด็กนั้นเอง โดยไม่คำนึงถึงธรรมชาติและจิตใจของเด็ก จะบังคับให้เด็กทำตามตนทุกอย่างและมีการลงโทษที่แปลก ๆ ถ้าเด็กไม่ทำตาม การให้ในลักษณะนี้ของผู้ใหญ่เด็กไม่ต้องการ แต่ที่เด็กต้องการ เด็กกลับไม่ได้ เด็กจึงเกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งอยู่ในใจตลอดเวลา เลยกลายเป็นคนที่คิดต่อต้านผู้ใหญ่อย่างยาวเป็นดำเลยทีเดียว เด็กเหล่านี้เมื่อมีโอกาสก็จะทำตรงข้ามกับผู้ใหญ่อบรมมาเป็นคนละคน เป็นเด็กที่พกเอาแต่ความโกรธแค้นและไปแสดงออกต่อผู้อื่น บางคนก็แสดงปฏิกริยาต่อต้านออกมาอย่างชัดแจ้ง คือทำตนให้เสียคนไปเลย เพราะเกิดความคิดว่า เมื่อเป็นตัวของตัวเองไม่ได้จะไปใยดีกับตัวเองต่อไปอีกทำไม บางคนที่ได้รับการอบรมแบบนี้โตขึ้นเลยกลายเป็นคนเฉยๆ ไม่โลดโผน ไม่มีปากมีเสียง ซึ่งดูเป็นคนที่ท่าทาง "แหย ๆ" ไป เด็กบางคนเลยกลายเป็นคนตัดสินใจทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้เพราะกลัวแต่จะผิด เลยทำงานการรับผิดช่อบอะไรไม่ได้ จะทำอะไรสักอย่างก็ต้องคอยให้คนอื่นช่วยตัดสินใจให้ ในคนที่มีปฏิกริยารุนแรงต่อพ่อแม่แบบนี้ในที่สุดก็จะเกิดความขัดข้องขึ้นมาในใจตนเอง คือจะทำตามใจตนเองก็ขัดกับพ่อแม่ จะทำตามใจพ่อแม่ ก็ขัดกับตนเอง ครั้นพอไปทำอะไรเข้าสักอย่าง จะเกิดความรู้สึกผิด รู้สึกว่าตัวกลายเป็นคนชั่ว คนเลวไป ความรู้สึกอันนี้จะติดตัวไปทุกหนทุกแห่ง และนั่นคืออาการเริ่มต้นของโรคประสาทและโรคจิตในเด็กนั่นเอง

4. <u>การทะนุถนอมปกป้องเด็กมากเกินไป</u> เป็นผลจากความรักของพ่อแม่อีกเช่นกัน และเป็นพิเศษเป็นชีวิตจิตใจที่เดียว เช่น กรณีที่เป็นลูกคนเดียว ลูกคนสุดท้อง หรือกำพร้าพ่อหรือแม่ เป็นต้น พ่อแม่ในพวกนี้จะเอาใจใส่ดูแลลูกอย่างไม่ให้คลาดสายตาได้ ประคบประหงมทุกฝักฝ่นิด

ยุงไม่ให้ไต่ไรไม่ให้ตอม ไม่ให้เสียไม่ให้ปวดไม่ให้ลำบากหรือต้องอนาทรร้อนใจอย่างไร มีเรื่องขัดข้องอะไรพ่อแม่เป็นต้องจัดแจงให้หมด โดยเจ้าตัวเองไม่ต้องทำอะไรเลย และเรามักจะชอบเรียกกันว่า การเลี้ยงเด็กแบบนี้เสมือนการถนอมไข่ไว้ในหิน ผลของการเลี้ยงดูเด็กแบบนี้ก็คือ ทำให้เป็นคนที่ทำอะไรไม่ได้เลยแม้แต่จะช่วยตัวเอง เพราะไม่เคยทำอะไรมาก่อน จึงทำให้เกิดมีความรู้สึกหวาดวิตก เสียใจ ผิดหวัง ว้าวุ่นใจ ถ้าเกิดมีปัญหาอะไรขึ้นมา คนพวกนี้จะสู้ทนไม่ได้เลย เพราะไม่เคยสู้ไม่เคยทน เป็นเหมือนคนที่ปราศจากภูมิคุ้มกันประจำตน และแม้แต่เพียงบางทีต้องอยู่คนเดียวตามลำพังก็อยู่ไม่ได้ เกิดความว้าเหว่ หวาดกลัวและไม่อบอุ่น เพราะความเคยชินต่อบรรยากาศที่มีผู้ห้อมล้อมอยู่ คนพวกนี้จึงตกเป็นเหยื่อของโรคจิต โรคประสาทได้ง่ายมาก

5. <u>ความไม่คงเส้นคงวา</u> คือความไม่แน่นอนของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการอบรมสั่งสอน ในความประพฤติ การวางระเบียบวินัย ความเป็นอยู่ การเล่น การสังคมอื่นๆ เช่น เดี๋ยวก็ว่าดี เดี๋ยวก็ว่าไม่ดี เดี๋ยวว่าใช่ เดี๋ยวว่าไม่ใช่ บางทีก็ว่าถูก บางทีก็ว่าผิด บางทีก็ให้แล้วเกิดเปลี่ยนใจไม่ให้ จากที่มีการศึกษาค้นคว้ากันมาพบว่าสิ่งที่เด็กๆ โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นมีความอดทนน้อยที่สุดคือ เรื่องที่พ่อแม่ขาดความคงเส้นคงวาในเรื่องการวางระเบียบวินัย บางครั้งเด็กถูกลงโทษในเรื่องหนึ่งและบางครั้งก็ไม่ถูกลงโทษในเรื่องเดียวกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ขณะทำการลงโทษว่าจะดีหรือร้าย พ่อแม่แบบนี้มักจะเป็นคนที่เอาแต่อารมณ์ตนเองเป็นใหญ่หรือเป็นคนที่โลเล ตัดสินใจไม่ได้ เด็กที่ถูกเลี้ยงมาในลักษณะเช่นนี้ เด็กจะกลายเป็นคนลับสนในเรื่องระเบียบวินัย ทำอะไรไม่ถูก ไม่กล้าตัดสินใจทำอะไร เม่มีความเชื่อมั่นในตนเอง และเด็กก็จะมีปัญหาคับข้องใจตามมาในที่สุด

6. <u>การขาดความมั่นคง</u> หมายถึง ครอบครัวที่มีฐานะไม่สู้ดีหรือยากจนมีความเป็นอยู่ที่ค่อยข้างลำบาก ตัวพ่อแม่เองเพียรพยายามทำมาหากินและส่งเสียลูกๆ ทุกคนให้ได้ศึกษาเล่าเรียน และมีความหวังที่จะให้ลูกคนโตเมื่อเรียนจบแล้วได้มาช่วยน้องๆ ต่อไป จึงเป็นเหตุให้ลูกคนโตมีส่วนรับผิดชอบครอบครัวตั้งแต่เด็กๆ เช่น เรียนไปและทำงานไปพร้อมๆ กัน และทำหน้าที่แทนพ่อแม่ดูแลบ้านช่องและน้องๆ มีความระมัดระวังตัวเองอย่างมาก เกิดมีความรู้สึกที่ต้องเสียสมเนื้อเสียสมตัวอย่างที่สุด และมีความหวาดหวั่นต่อความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดขึ้น และต่ออนาคต เด็กเหล่านี้เมื่อเติบโตขึ้นมาจะกลายเป็นคนที่มีความคิดหวั่นไหวง่าย ช่างคิดช่างวิตกกังวล และหวาดระแวงได้ง่าย ฉะนั้น พอเป็นผู้ใหญ่มีงานมีการทำหรือต้องรับผิดชอบอะไรก็ตาม พอเกิดขัดข้องแม้แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็จะคิดเห็นเป็นเรื่องใหญ่โต แล้วเกิดความหลงผิดหวาดระแวงขึ้นได้ง่ายที่สุด

7. <u>ความอ่อนแอ</u> คือเด็กที่ถูกอบรมมาให้เป็นคนมีจิตใจอ่อนแอ เช่นตอนเป็นเด็กเจ็บไข้อยู่บ่อยๆ หรือเป็นคนไม่แข็งแรง พ่อแม่เลยไม่ใช้ให้ทำอะไรหรือพ่อแม่จะคอยห้ามปรามไม่ให้เล่น ไม่ให้ซน ไม่ให้วิ่ง ไม่ให้โดนแดดโดนฝน เพราะเกรงว่าจะทำให้เกิดเจ็บไข้ขึ้นมาอีก เป็นลูกคนที่พ่อแม่ยกเว้นให้เป็นพิเศษ ไม่ต้องทำงานการอะไร ต้องการอะไรพ่อแม่ก็จะจัดหาให้เสร็จ เด็กบางคนอ่อนแอเพราะมีพ่อแม่ที่เป็นคนอ่อนแอเด็กก็เลยตามอย่างพ่อแม่ไป เช่น บางครอบครัว แม่เป็นคนธรรมะ ธรรมโม ชอบเข้าวัดเข้าวา ส่วนพ่อก็เป็นคนเฉย ๆ ไม่ชอบเอาธุระกับใครอย่างนี้ เป็นต้น หรือในเด็กผู้ชายที่คลุกคลีกับผู้หญิงมากเกินไป เช่นในบ้านมีพี่สาวทั้งนั้น ตัวเองเป็นลูกชายคนเดียว และคนเล็กด้วยก็เลยได้รับนิสัยผู้หญิงมาเต็มตัว คนบางคนอยู่กับพระและอยู่กับวัดมาตั้งแต่เล็ก ๆ พอโตขึ้นมาหน่อยก็บวชเป็นเณร จากนั้นก็เลยบวชเป็นพระอยู่หลาย ๆ พรรษา แล้วลึกออกมารวมความว่า คนเหล่านี้มีวัยเด็กที่ขาดการต่อสู้มาตั้งแต่เด็ก ขาดการผจญภัยที่ควรจะได้รู้จัก สมัยเด็ก ๆ ขาดการรู้จักผิดชอบทั่ว ๆ ไป กลายเป็นคนชอบสงบ เป็นคนที่ไม่คิดสู้แต่จะหนี มีแต่ความกลัวและความไม่เข้มแข็ง คนเหล่านี้เมื่อถึงคราวต้องรับผิดชอบเข้า เมื่อเป็นผู้ใหญ่ขึ้นก็จะทนต่ออะไรไม่ได้ แม้แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูไม่ว่าแบบใดหากกระทำไม่ถูกทาง ไม่สม่ำเสมอ เกินพอดี และไม่มีความสมดุลย์ เช่น เอาใจใส่ เข้มงวด ปกป้องมากเกินไป หรือปล่อยปละละเลย ไม่เอาใจใส่ดูแลเด็ก ก็อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพจิตของเด็กได้ทั้งสิ้น พ่อแม่จึงควรตระหนักว่าเป้าหมายในการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้น คือการพัฒนาให้ลูกพึ่งตนเองได้ ทั้งในแง่อารมณ์ ความคิด และการกระทำ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและทำให้ผู้อื่นเป็นสุขด้วยได้ ซึ่งหมายถึงการอบรมเลี้ยงดูให้ลูกประสบความสำเร็จในชีวิตได้ด้วยความเป็นตัวของเขาเอง มิใช่ในแบบที่พ่อแม่ต้องการให้เป็น พ่อแม่ไม่อาจสร้างลูกให้เป็นตามที่ใจนึกได้ แต่สามารถสร้างประสบการณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาตัวเองให้แก่เด็ก โดยเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกได้ และเมื่อเด็กมีแนวทางที่ดี ในการที่จะเผชิญต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การจะเลือกหยิบเอาสิ่งดี ๆ มาผสมผสานปรับแต่งให้เข้ากับตนเองและกาลเทศะนั้นก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ยากนัก

ปัญหาการอบรมเลี้ยงดูเด็กจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีหลายวิธี การที่จะเลือกวิธีการใดเหมาะสมดีที่สุดนั้นไม่มี พ่อแม่จะต้องรู้จักและทำความเข้าใจความต้องการตามธรรมชาติในแต่ละวัยของเด็ก รู้จักให้ในสิ่งที่ลูกต้องการได้ถูกต้อง ถูกวิธี และพอเหมาะพอควรแก่วัย เนื่องจากเด็กแต่ละคน แต่ละวัยนั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเขาเอง รวมทั้งสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นแตกต่างกัน ดังนั้นผู้ที่อบรมเลี้ยงดูเด็กจะต้องใช้วิธีการและความสามารถผสมผสานกันหลายอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับปัญหาสถานการณ์ของแต่ละครอบครัวตามความเหมาะสมของเด็กแต่ละวัยด้วย

จากความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้ตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวและปัญหาสุขภาพจิตในเด็กเช่นกัน และได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้กันอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดย ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ รองศาสตราจารย์ บุญยิ่ง เจริญยิ่ง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ บุญยิ่ง เจริญยิ่ง 2517 : 67 - 69) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น" พบว่า ในเด็กวัยรุ่นมารดามีความสำคัญทางสังคมมากกว่าบิดาและครู นอกจากนี้มารดายังเป็นตัวอย่างที่ดีของบุตรและบุตรปฏิบัติตามคำสั่งสอนของมารดามากกว่าผู้อื่น เด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิงคาดหวังว่ามารดาจะเสียใจ เมื่อตนกระทำผิดมากกว่าผู้อื่นทั้งหมดและไม่เชื่อว่าเพื่อนจะรังเกียจจนเลิกคบเมื่อตนกระทำผิดร้ายแรง ดังนั้นมารดาจะเป็นบุคคลที่ดีที่สุดในการยับยั้งการกระทำของเด็กวัยรุ่น ต่อมาทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ได้ให้ความร่วมมือกับกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย โดยการนำของ แพทย์หญิง บุญพอ เพ็ญผล (บุญพอ เพ็ญผล และคณะ -2522 : 27) ได้ทำโครงการสุขภาพจิตในโรงเรียน โดยทำการสำรวจสุขภาพจิตเด็กนักเรียนในระดับ ม.ศ.1 พบว่าเด็กไทยในกลุ่มตัวอย่างในระดับชั้น ม.ศ.1 โดยส่วนรวมมีภาวะสุขภาพจิตอยู่ในระดับปานกลางและค่อนข้างสูง สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพจิตเป็นรายกรณีได้มีการให้ความช่วยเหลือ แก้ไขทำให้เด็กสามารถปรับตัวได้ และมีผลการเรียนดีขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ อาจารย์ ดร.เพ็ญแข ประจนปัจจนึก (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2524 : 2 - 3) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น ผลการวิจัยนี้พบว่าวัยรุ่นที่มีสุขภาพกายดีจะมีสุขภาพจิตดีด้วย ส่วนเด็กที่รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก และใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ จะมีสุขภาพจิตดีเช่นกัน นอกจากนี้ยังปรากฏว่าเด็กวัยรุ่นหญิงจากครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจสูง ที่มีสุขภาพจิตดีในระดับสูง จะส่งผลให้มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงตามไปด้วย และประการสุดท้ายงานวิจัยนี้พบว่า ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของวัยรุ่นขึ้นอยู่กับลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัว 3 ตัวแปร คือ ปริมาณความขัดแย้งในการใช้เหตุผลระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน และทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา

จากงานวิจัยของสถาบันวิจัยฯ ล้วนแล้วแต่มีส่วนในการช่วยพัฒนาครอบครัว เพื่อการส่งเสริมสุขภาพจิตของเด็กทั้งสิ้น ผู้ใหญ่ในครอบครัว พ่อแม่ ตลอดจนบุคคลในสังคมจะต้องร่วมมือกันในการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้ได้เด็กที่เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี และจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บรรณานุกรม

"การเลี้ยงดูอบรมเด็ก," จากแผ่นปลิวของกองสุขภาพจิต กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2531.

จรรจา สุวรรณทัต และคณะ อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานเหนือ ตำบลบ้านข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี และหมู่บ้านอุเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอ สันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2513

ดวงเดือน พันธุมนาวิน พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรม และจิตวิทยาภาษา กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2524

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจนปัจจนึก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับ สุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น รายงานการวิจัยฉบับที่ 26 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพฯ, 2524

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ บุญยิ่ง เจริญยิ่ง อิทธิพลของสังคมต่อทัศนคติของวัยรุ่น กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2518

นิภา นิรยายน การปรับตัวและบุคลิกภาพ กรุงเทพฯ : สารศึกษาการพิมพ์, 2520

บุญพอ เพ็ญผล และคณะ โครงการสุขภาพจิตในโรงเรียน กองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2522

พยอม อิงคตานุวัฒน์ จิตเวชเด็ก กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไพศาลศิลปการพิมพ์, 2521

ศิริพร หลิมศิริวงศ์ ปัญหาทางครอบครัวที่ทำให้เด็กต้องมาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2511

อัจฉรา สุขารมณ์ สุขภาพจิต สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524

Bernard, Harold W. Mental Health in the Classroom. New York : McGraw-Hill Book Company, 1970.

Carroll, Herbert A. Mental Hygiene. The dynamic of Adjustment, New York: Prentice-Hall, Inc., 1969.

Erikson, E.H. Childhood and Society. New York : Norton and Co., 1950.

ความรักและความกลัวของเด็กไทย

ผลงจิต อินทสุวรรณ

รายงานการวิจัยฉบับที่ 6 (2509) ของสถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (ปัจจุบันคือ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์) เรื่องความกลัวของเด็กไทย ได้รายงานการสำรวจเกี่ยวกับความกลัวของเด็กไทยอายุ 7 - 8 ขวบในโรงเรียน 3 โรงในย่นบท (ภาคกลาง ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ภาคละ 1 โรง) รวมทั้งหมด 135 คน เป็นชาย 65 คน และหญิง 70 คน

ในการฉลองครบรอบ 33 ปีของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์นี้จึงเป็นโอกาสเหมาะสมที่จะบันทึกความเปลี่ยนแปลงในเรื่องความกลัวของเด็กไทยในปัจจุบันว่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างไปหรือไม่เมื่อเวลาผ่านไปมากกว่า 20 ปี (รายงานการวิจัยฉบับที่ 6 ไม่ได้รายงานเวลาที่เก็บข้อมูลไว้) ข้อมูลนี้ได้รวบรวมมาจากเด็กในวัยเดียวกัน นอกจากเรื่องความกลัวแล้วยังได้รวมเรื่องความรักของเด็กไว้ด้วย เพื่อเด็กจะได้ระบายอารมณ์ทั้งที่เป็นความสุขและความทุกข์ในโอกาสเดียวกัน

<u>กลุ่มตัวอย่าง</u> กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมปีที่ 2 (อายุประมาณ 7 - 8 ขวบ) ในโรงเรียนต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพฯ (2 โรง) และต่างจังหวัด (จังหวัดเพชรบุรี 3 โรง นิครนายก 1 โรง) รวม 6 โรง จำนวน 88 คน เป็นชายและหญิงอย่างละ 44 คน เท่ากัน เป็นนักเรียนในกรุงเทพฯ 25 คน และต่างจังหวัด 63 คน นักเรียนเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างในโครงการวิจัยระยะยาวของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ชื่อ "การอบรมเลี้ยงดูและตัวแปรด้านบุคลิกภาพบางตัว ในฐานะที่เป็นตัวทำนายผลการเรียนในระดับประถม" ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. 2525 และจะสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2532 ติดตามเด็กเมื่อเริ่มเข้าชั้นประถมปีที่ 1 จนถึงปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจครั้งนี้ ที่เป็นนักเรียนต่างจังหวัดนั้นมาจากโรงเรียนในเขตย่นบทภาคกลาง

<u>การเก็บรวบรวมข้อมูล</u> การรวบรวมข้อมูลกระทำในปลายปีการศึกษา 2527 โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์มี 4 คำถามใหญ่ คำถามแรกมีคำถามหลักว่ารักใครมากที่สุด คำถามที่สอง ถามว่าอยากเอาอย่างใครมากที่สุด คำถามที่สามคือ ที่บ้านกลัวอะไรมากที่สุด และคำถามที่สี่คือ ที่โรงเรียนกลัวอะไรมากที่สุด

ผลการสัมภาษณ์ ผลโดยสรุปสำหรับแต่ละคำถามใหญ่มีดังนี้

1. จากคำถามว่า "หนูรักใครมากที่สุด?" คำตอบ 3 อันดับแรกเรียงลำดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุดคือ แม่ (32 คน คิดเป็น 38 เปอร์เซ็นต์) พ่อแม่ (23 คนคิดเป็น 27 เปอร์เซ็นต์) และพ่อ (21 คน คิดเป็น 25 เปอร์เซ็นต์) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างแม่และพ่อนั้น เด็กทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัดระบุว่ารักแม่ มีจำนวนสูงกว่าที่ระบุว่ารักพ่อ

1.1 เหตุผลของเด็กที่ระบุว่ารักแม่มากที่สุดนั้น จำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท เรียงลำดับตามความถี่จากสูงที่สุดไปหาต่ำสุด คือ (ก) ให้การอบรมเลี้ยงดู (ข) เพราะแม่รักและเอาใจใส่ (ค) มีบุญคุณในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด และ (ง) เป็นผู้จัดหาเงินและส่งให้เรียน ข้อ (ค) และ (ง) มีความถี่เท่ากัน ข้อที่น่าสังเกตคือ เด็กที่ตอบข้อ (ข) และ (ค) นั้น เป็นเด็กในต่างจังหวัดทั้งสิ้น ซึ่งเด็กเหล่านี้ระบุคำตอบในสองข้อนี้สูงที่สุด เมื่อเทียบกับอีกสองข้อ ส่วนเด็กในกรุงเทพนั้นระบุคำตอบในข้อ (ก) เป็นอันดับแรก และข้อ (ง) เป็นอันดับที่สอง

1.2 เด็กที่ระบุว่ารักพ่อมากที่สุด ให้เหตุผลเรียงลำดับจากความถี่สูงสุดจนถึงต่ำสุดดังนี้ (ก) เป็นผู้จัดหาเงินและส่งให้เรียน (ข) เพราะพ่อรักและเอาใจใส่ (ค) มีบุญคุณในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูมา และ (ง) จัดหาที่อยู่อาศัย อาหาร และสิ่งของต่าง ๆ สำหรับคำตอบข้อ (ข) นั้น คำตอบมาจากเด็กในต่างจังหวัดทั้งสิ้น ยกเว้นเพียง 1 คนเป็นเด็กในกรุงเทพ และคำตอบในข้อนี้ที่แตกต่างไปจากแม่คือ พ่อพาไปเที่ยว และพ่อชอบเล่นด้วย เด็กในต่างจังหวัดตอบข้อ (ข) เป็นอันดับแรก ตามมาติด ๆ ด้วยข้อ (ก) ส่วนเด็กในกรุงเทพ ตอบข้อ (ก) เป็นอันดับแรก

2. สำหรับคำถาม "หนูอยากเอาอย่างใครมากที่สุด?" คำตอบสี่อันดับแรกคือ แม่ (27 คน คิดเป็น 33 เปอร์เซ็นต์) ญาติพี่น้อง (16 คน คิดเป็น 20 เปอร์เซ็นต์) พ่อ (13 คน คิดเป็น 16 เปอร์เซ็นต์) และพ่อแม่ (10 คน คิดเป็น 12 เปอร์เซ็นต์) เด็กในกรุงเทพ รายงานว่าอยากเอาอย่างญาติพี่น้องมากที่สุด และรองลงมาคือ แม่ ไม่มีใครตอบว่าอยากเอาอย่างพ่อ ส่วนเด็กในต่างจังหวัดอยากเอาอย่างแม่มากที่สุด รองลงมาคือ พ่อ

ผลการสำรวจที่พบว่าเด็กรักแม่มากที่สุด และอยากเอาอย่างแม่มากที่สุด แสดงว่าเด็กวัยนี้ใกล้ชิดกับแม่มากที่สุด และแม่ดูแลเอาใจใส่ให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกมากกว่าใครแม้แต่พ่อ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในเมืองซีดนีย์ประเทศออสเตรเลียของ รัสเซล และ รัสเซล (Russell & Russell, 1987) ผู้วิจัยสัมภาษณ์และสังเกตพ่อแม่ 57 ครอบครัว พบว่ากับลูกที่อายุโดยเฉลี่ย

4 ขวบถึง 7 ขวบนั้น แม่มีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ๆ บ่อยกว่าพ่อ เช่น ดูแล แนะนำ ตักเตือน และเอาใจใส่กับความต้องการของลูก นอกจากนี้แม่ยังแสดงออกต่อลูกในลักษณะที่ทำให้ลูกรู้สึกในทางที่ดีและอบอุ่นกว่าพ่อ นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยอีกมาก (เช่น Clarke-Stewart, 1978; Belsky, 1979 ; and Belsky, Gilstrap, & Rovine, 1984) ที่พบผลในลักษณะเดียวกันนี้ สำหรับเด็กไทยนั้น กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจิ (2526) ได้พบว่าเด็กวัยรุ่นรายงานว่าตนมีสัมพันธภาพกับแม่ดีกว่ากับพ่อ

3. ต่อคำถามว่า "ที่บ้านหนูกลัวอะไรมากที่สุด?" เด็กส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่กลัวอะไรเลย (22 คน คิดเป็น 27 เปอร์เซ็นต์) ส่วนสิ่งที่เด็กรายงานว่ากลัวมากที่สุด 5 อันดับแรก เรียงลำดับจากความถี่สูงสุดไปหาต่ำสุดดังนี้ งู (14 คน คิดเป็น 17 เปอร์เซ็นต์) ผี (12 คน คิดเป็น 15 เปอร์เซ็นต์) สัตว์ตัวเล็ก ๆ (เช่น กิ้งก่า ตะขาบ ตุ๊กแก หนู) (10 คน คิดเป็น 12 เปอร์เซ็นต์) ลุ่นัย (7 คน คิดเป็น 9 เปอร์เซ็นต์) แม่และญาติพี่น้อง (5 คนเท่า ๆ กัน คิดเป็น 6 เปอร์เซ็นต์) เด็กในกรุงเทพฯ รายงานว่ากลัวงู มากเป็นอันดับแรก ตามมาติด ๆ ด้วยลุ่นัย ไม่มีใครรายงานว่ากลัวผี ส่วนเด็กในต่างจังหวัดรายงานว่ากลัวผี เป็นอันดับแรกสุด ถัดมาคือ งู สัตว์ตัวเล็ก ๆ และแม่ ในขณะที่ไม่มีเด็กในกรุงเทพฯ รายงานว่ากลัวแม่

ผลการสำรวจในครั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับรายงานการวิจัยฉบับที่ 6 จะเห็นว่ามีส่วนคล้ายกันมาก แต่มีข้อน่าสังเกตคือเด็กในปัจจุบันมีความกลัวน้อยลง

4. คำถามสุดท้ายคือ "ที่โรงเรียนหนูกลัวอะไรมากที่สุด?" คำตอบที่มีความถี่สูงเด่นชัดมากมีสองอันดับ อันดับแรกคือ ครู (40 คน คิดเป็น 49 เปอร์เซ็นต์) และอันดับที่สองคือไม่มี (29 คน คิดเป็น 35 เปอร์เซ็นต์) เด็กในต่างจังหวัดรายงานว่ากลัวครูมากที่สุด (33 คน จากเด็กต่างจังหวัดที่ตอบ 59 คน คิดเป็น 56 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งแสดงว่าครูมีอิทธิพลต่อเด็กมากสำหรับในต่างจังหวัด ซึ่งผลที่รายงานไว้ในรายงานการวิจัยฉบับที่ 6 ก็แสดงว่าเด็กกลัวครูเป็นอันดับสูงสุดเช่นกัน ส่วนเด็กในกรุงเทพฯ กลัวครูน้อยกว่า นอกจากนี้เด็กต่างจังหวัดยังรายงานว่ากลัวสัตว์ตัวเล็ก ๆ เพื่อนเกเร และลุ่นัย ส่วนเด็กในกรุงเทพฯ กลัวลุ่นัย แต่ไม่กลัวสัตว์ตัวเล็ก ๆ และเพื่อนเกเร

<u>สรุป</u> สรุปผลการสำรวจครั้งนี้ ในกรณีของความรักนั้น ผลเป็นไปตามความคาดหมายและตรงตามรายงานการวิจัยทั่ว ๆ ไป คือ แม่เป็นบุคคลที่เด็กรักมากที่สุด และอยากเอาอย่างมากที่สุด ส่วนความกลัวนั้น สำหรับสถานการณ์ที่บ้าน เด็กมีความกลัวน้อย สิ่งที่กลัวเป็นอันดับแรกคือ สัตว์ และผี

และในสถานการณ์ที่โรงเรียนนั้นเด็กกลัวครูมากที่สุด โดยเฉพาะเด็กในต่างจังหวัด ฉะนั้นถึงแม้เวลาจะผ่านไปเกิน 20 ปีแล้ว (เทียบจากรายงานการวิจัยฉบับที่ 6 ของสถาบันฯ) เด็กในต่างจังหวัดก็ยังกลัวครูกันมาก หลักฐานจากการสำรวจนี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ควรศึกษาวิจัยต่อไปในด้านพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กนักเรียน ว่าครูไทยมีการแสดงออกอย่างไรเด็กจึงมีความรู้สึกกลัวครูกันมากเหมือนที่เคยเป็นเมื่อประมาณ 20 ปีก่อน แม้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมานั้นได้มีการปรับปรุงหลักสูตร การผลิตครู และวิธีการเรียนการสอน ซึ่งล้วนแต่ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล และหลักการแห่งประชาธิปไตย

เอกสารอ้างอิง

กุลวรรณ วิทยาวงศ์รุจิ (2526) ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับการปรับตัว วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (2509) ความกลัวของเด็กไทย รายงานการวิจัย ฉบับที่ 6

Belsky, J. (1979). Mother - father - infant interaction : A naturalistic observational study. Developmental Psychology, 15, p. 601 - 607.

Belsky, J., Gilstrap, B., & Rovine, M. (1984). The Pennsylvania infant and family development project : 1. Stability and change in mother - infant and father-infant interaction in a family setting at one, three, and nine months. Child Development, 55, p. 692 - 705.

Clarke - Stewart K.A. (1978). And daddy makes three : The father's impact on mother and young child. Child Development, 49, p. 466 - 478.

Russell, G. and Russell, A. (1987). Mother - child and father - child relationships in middle childhood. Child Development, 58, p. 1573 - 1585.

ความเชื่ออำนาจภายในตน : หนึ่งในพฤติกรรมที่ควรส่งเสริม

ทัศนา ทองภักดี

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าบิดามารดา เป็นผู้ให้ชีวิตแก่เด็กและเด็กนั้นปกติเกิดมาก็อยู่กับครอบครัว ฉะนั้นครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่สร้างลักษณะนิสัยหรือบุคลิกภาพของเด็ก ในแต่ละครอบครัวต่างก็มีวัฒนธรรม หรือวิถีการดำเนินชีวิตเฉพาะแต่ละครอบครัว โดยการฝึกฝนความชำนาญหรือทักษะต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เด็กจะค่อย ๆ เรียนรู้ทีละเล็กทีละน้อย จนเกิดความเชื่อและกลายเป็นพฤติกรรมของเขาได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ จรรจา สุวรรณทัต (2513:199) ที่ว่า ครอบครัวมีบทบาทสำคัญที่สุดต่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก กล่าวคือเป็นทั้งแหล่งปลูกฝังลักษณะนิสัยและก่อพื้นฐานบุคลิกภาพให้แก่เด็กนับแต่เกิด ฉะนั้นการเรียนรู้และประสบการณ์ที่เด็กได้รับตลอดวัยต้น โดยเฉพาะการเลี้ยงดูและอบรมทางบ้าน จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็กไปจนถึง วัยผู้ใหญ่

จากการประมวลผลการวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523:40-41) สรุปว่า พฤติกรรมที่น่าปรารถนาจะมีมากในบุคคลที่มีลักษณะทางจิตดังต่อไปนี้ (1) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง (2) มีความเชื่ออำนาจภายในตนมากกว่าเชื่ออำนาจภายนอกตน (3) มีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง (4) มีลักษณะมุ่งอนาคตมากกว่ามุ่งปัจจุบัน (5) มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมที่สังคมปรารถนาและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมที่สังคมรังเกียจ (6) มีสติปัญญาดี (7) มีสุขภาพจิตดี

จะเห็นได้ว่าความเชื่ออำนาจภายในตน เป็นจิตลักษณะสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอื่น ๆ อีกมาก มีนักจิตวิทยาทั้งไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

สตริกแลนด์ (Strickland, 1977:221) กล่าวว่า คนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนหมายถึงคนที่มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้รับเกิดจากการกระทำของตน ไม่ว่าจะเป็นในด้านดีหรือด้านร้ายก็ตาม

รอตเตอร์ (Rotter, 1966:1) กล่าวว่าคนที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะรับรู้ในลักษณะของผลอันเนื่องมาจากการกระทำของตนโดยตรงหรือจากความสามารถในตัวของเขา

พจน์ จันทรวีระกุล (พจน์ จันทรวีระกุล 2515 : 6) กล่าวว่าทัศนคติแบบเชื่ออำนาจภายในตน เป็นความคิดที่เชื่อว่า ความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดกับตนเป็นผลมาจากความสามารถ ทักษะหรือการกระทำของตนเอง

บำรุง บุญยงค์ (บำรุง บุญยงค์ 2515 : 8-9) กล่าวว่าความเชื่ออำนาจภายในตน หมายถึง ความเชื่อ ทัศนคติ หรือค่านิยมของคนที่รับรู้ว่า สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ แรงเสริมหรือการให้รางวัลเป็นผลมาจากการกระทำของตนเอง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2529 : 187) กล่าวว่า ความเชื่ออำนาจภายในตน คือ ปริมาณความเชื่อของบุคคลว่าเหตุการณ์หรือผลที่เกิดกับตน ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสียนั้น มาจากการกระทำในอดีตหรือในปัจจุบันของตนเองมากกว่าเกิดจากโชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือขึ้นอยู่กับผู้อื่น

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายไว้อีกมากมาย ซึ่งสรุปได้ว่าผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน จะเป็นผู้ที่มีความมานะพยายามในการควบคุมสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นประโยชน์ต่อพฤติกรรมในอนาคตของเขามากกว่าจะแสดงอาการต่อต้านอิทธิพลของคนอื่น รวมทั้งไม่ยอมให้ใครมาชักจูงโดยไม่มีเหตุผล นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่ชอบเล่าะแล่วงหาความรู้ มีความเชื่อในความสามารถของตนเอง พึ่งพาตนเองมากกว่าคนอื่น ใช้เวลาไตร่ตรองเกี่ยวกับงานที่ทำมากกว่า ให้ความสำคัญต่อความสำเร็จและรู้จักศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานโดยไม่ต้องอาศัยคนอื่น ๆ มีการรักษาสุขภาพอนามัยและป้องกันโรคภัย มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนให้ความสำคัญของการให้รางวัล การลงโทษและชอบที่จะเข้ามีส่วนร่วมกับการชุมนุมทางสังคม เมื่อเทียบกับคนที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงกันข้าม ควรจะต้องหาทางลบออกไปจากคนไทยเรา ซึ่งนับวันจะเพิ่มมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้ก็คงจะเป็นเพราะสภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพและสังคมของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป ประการสำคัญคือการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ทำให้เกิดการแก่งแย่งยิงดีกัน ทั้งการทำมาหากิน การศึกษาเล่าเรียน สภาพเหล่านี้ทำให้เกิดความแร้นแค้นขึ้นในสังคม จะสังเกตได้จากการทรงเจ้าเข้าทรง การหาหมอดูทำนายทายทัก ดวงชะตาราศีต่าง ๆ การออกรางวัลยิงโชคลอตเตอรี่ การใช้เส้นสายพวกพ้อง ความอิจฉาริษยา ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าเกิดขึ้นกับบุคคลใดแล้วจะทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถควบคุมตนเองได้ คอยแต่จะพึ่งพาผู้อื่น ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เชื่อยาก กลัวโดยขาดเหตุผล โดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดความพยายามที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ได้ และถ้าเป็นผู้ใหญ่หรือพ่อแม่ก็จะเป็นตัวแบบที่ไม่ดีแก่ลูก นอกจากนี้ยังจะทำให้สังคมนั้นด้อยพัฒนาด้วย ดังนั้นเราจึงควรช่วยกันพัฒนาคนให้มีความเชื่ออำนาจภายในตนให้เกิดขึ้นในสังคมของไทยเรามาก ๆ อาจใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยที่กระทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งมีอยู่มากมายเป็นแนวทางในการพัฒนา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

ซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญ และมีอยู่หลายแบบหลายวิธีในการอบรม ซึ่งจะใช้แบบใดแบบหนึ่งหรือหลาย ๆ แบบก็ได้ แต่วิธีที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยซึ่งรวมถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลด้วย เพราะพ่อแม่ที่ใช้การอบรมชนิดนี้ จะเป็นคนมีเหตุผล มีความคงเส้นคงวา มีการให้รางวัลหรือลงโทษอย่างเหมาะสม ทำให้เด็กคาดได้ว่าเมื่อใดตนจะได้รับรางวัล เมื่อใดควรถูกลงโทษ ดังผลงานวิจัยที่ยกมาเป็นตัวอย่างสนับสนุน คือผลงานวิจัยของ อัญรัตน์ จิรรุ่งศ่ฤงคาร (2526) พบว่านักเรียนที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีความเชื่อในอัตลิขิต หรือความเชื่ออำนาจภายในตนสูงกว่านักเรียนที่รายงานว่าได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง ส่วน ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) และทัศนา ทองภักดี (2528) พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากเป็นเด็กที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงด้วย นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2529) ได้สรุปผลให้เห็นได้ชัดเจนอีกว่า วัยรุ่นที่มีความเชื่ออำนาจในตนต่ำคือผู้ที่ชอบชมรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์น้อย อ่านสิ่งตีพิมพ์น้อยต่อสัปดาห์ และเป็นเด็กที่รู้สึกว่าผู้ปกครองอบรมเลี้ยงดูตนแบบรักสนับสนุนน้อยและใช้เหตุผลน้อย (คือการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย) ซึ่งสอดคล้องกับการรายงานของผู้ปกครองด้วย ส่วน ดวงเดือน แย่ตั้ง (ยังอยู่ระหว่างการจัดทำ) ได้นำวิธีการให้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัลซึ่งคล้ายกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาใช้พัฒนาความเชื่ออำนาจภายในตน สรุปได้ว่าในสถานการณ์ที่มีความคลุมเครือ ซึ่งก็คือสถานการณ์ที่ได้รับแรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัลนั่นเอง บุคคลจะมีพฤติกรรมการคล้อยตามมาก ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะเป็นผู้มีพฤติกรรมการคล้อยตามต่ำกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ และผู้ที่มีความวิตกกังวลสูงจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการคล้อยตามสูง ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนจะมีพฤติกรรมการคล้อยตามต่ำกว่าพวกที่เชื่ออำนาจนอกตน ดังนั้นในสภาพที่ไม่ได้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัล พวกที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ จะมีความวิตกกังวลและเชื่ออำนาจนอกตน ฉะนั้นจากการศึกษาปฏิกิริยาของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน เมื่ออยู่ในสภาพที่รับแรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัล ปรากฏว่าคนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ เมื่ออยู่ในสภาพที่ให้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัล จะเชื่ออำนาจในตนสูงกว่าเมื่ออยู่ในสภาพไม่ได้รับเบี้ยรางวัล แต่พวกที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเมื่ออยู่ในสภาพทั้งสอง จะมีความเชื่ออำนาจในตนแตกต่างกันน้อยกว่า สำหรับการทำวิจัยนี้กระทำในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนก็มีครูทำหน้าที่แทนพ่อแม่โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมตามที่ได้เรียนมาบวกกับประสบการณ์ ดังนั้นครูจึงต้องมีความยุติธรรมแสดงออกซึ่งความรัก ความเอาใจใส่ต่อเด็กอย่างสม่ำเสมอตั้งสม่ำเสมอปลาย เด็กที่มีปัญหาครูจะต้องเป็นผู้ที่ช่วยเหลือให้เด็กพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเองให้ได้ ให้รู้ผลดีผลเสียที่เขาได้กระทำ เช่น เวลาสอบก็ต้องให้รู้ว่าเป็นเวลาสอบ

และเวลาสอบควรจะทำตัวอย่างไรจึงจะได้คะแนนดีโดยมิใช่ลอกจากคนที่เรียนเก่ง หรือในกรณีที่ได้คะแนนน้อยก็ต้องทราบว่าที่ได้คะแนนน้อยเพราะมีสาเหตุมาจากไม่ตั้งใจเรียนหรือไม่สนใจอ่านหนังสือก่อนสอบ เป็นต้น

ในปี พ.ศ.2524 จรรจา สุวรรณทัต (2524 :139-141) ได้ให้ข้อเสนอแนะซึ่งเป็นข้อสนับสนุนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ให้พ่อแม่พยายามรักษาความคงเส้นคงวาในวิธีการอบรม และสนับสนุนพ่อแม่ให้รู้จักใช้แรงเสริมต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของเด็กมากขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กมีความต้องการทางจิตพอ ๆ กับทางร่างกาย และจะรู้สึกการสนองตอบการกระทำดีของตนจากพ่อแม่ด้วยการเห็นการแสดงออกของพ่อแม่ให้ประจักษ์ชัดเท่านั้น และให้พ่อแม่หลีกเลี่ยงจากการใช้อารมณ์ หรือระบายอารมณ์ออกกับตัวเด็ก แต่ให้ใช้เหตุผลประกอบการอธิบายให้เด็กได้รู้และเข้าใจพฤติกรรมของตนที่มีผลต่อตนเองและผู้อื่น คำแนะนำนี้นอกจากพ่อแม่แล้วครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรจะได้นำไปปฏิบัติด้วยจะเป็นสิ่งที่ดี

ถ้าหากพ่อแม่ผู้ปกครองและครูสามารถปฏิบัติเช่นที่กล่าวมาแล้วคงจะได้ผู้ใหญ่ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูงอย่างแน่นอน แม้ว่าในการทำงานนั้น ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2526 : 26) กล่าวว่า ลักษณะความเชื่ออำนาจภายในตนของข้าราชการนั้นเลื่อมหรือลดน้อยลง เมื่อบุคคลเข้ามาบรรจุรับราชการ เมื่อได้ทำงานไประยะหนึ่งแล้วเนื่องจากกฎระเบียบ และการปฏิบัติของผู้รับบังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน นอกจากนี้ ข้าราชการส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อในทางที่เป็นพิษภัย ค่านิยมบางอันควรกำจัด เช่น ควรทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย และความเชื่อที่ว่าทำงานมากผิดมาก ฉะนั้นควรทำแต่น้อย จึงทำให้เกิดเป็นความเชื่ออำนาจภายนอกตนได้ แต่ถ้าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนมาตลอดแล้ว คงจะไม่มีสิ่งใดมาเปลี่ยนแปลงได้ง่าย ๆ ดังข้อค้นพบของ จินตนา บิลมาศ และคณะ (2529) สอดคล้องกับความคิดของ สตริกแลนด์ (Strickland.1977 : 257) ที่เห็นว่า เพศและลักษณะที่มีอยู่ก่อนแล้วในบุคคล มีผลต่อลักษณะความเชื่ออำนาจที่เกิดจากการทำงาน แต่มีงานวิจัยชิ้นหนึ่งของ สตริกแลนด์ (วัลภา ผิวทน 2527 : 56 อ้างอิงจาก Strickland. 1977:258) กล่าวว่า ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกจะลดต่ำลงมากเมื่อถึงวัยชรา ซึ่งจะต้องมีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ส่วนจินตนา บิลมาศ (2529 : 162-163) พบว่า อายุมีความสัมพันธ์กับความเชื่ออำนาจภายในตนเช่นกัน คือ ข้าราชการที่มีอายุมาก (40-60 ปี) มีความเชื่ออำนาจภายในตนมากกว่าข้าราชการที่มีอายุปานกลาง (24-39 ปี) และอายุน้อย (24 ปี) นอกจากนี้ยังพบว่าข้าราชการที่อายุมากมีทัศนคติในการทำงานราชการดีกว่าข้าราชการที่มีอายุปานกลางและอายุน้อย เมื่อศึกษาตัวแปร

ด้านอายุของงานวิจัยทั้งสองชิ้นนี้ปรากฏว่ามีลักษณะซึ่งอาจจะต่อเนื่องกันหรือขัดแย้งกันก็ได้ เพราะงานวิจัยของ ลินตนา บิลมาค์ มิได้ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนวัยชรา เพราะฉะนั้นจึงยังไม่อาจสรุปได้ว่าในคนวัยชราความเชื่ออำนาจภายในตนจะลดลง นอกจากจะมีผู้ศึกษาเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่งโดยศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นจริงในทุก ๆ วัยเริ่มตั้งแต่วัยเด็กเล็กจนถึงวัยชรา โดยเฉพาะในวัยเด็กก่อนวัยเรียนและวัยชราในประเทศยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาเรื่องนี้ไว้อย่างจริงจังเลย จึงควรทำการศึกษาในเรื่องความเชื่ออำนาจภายในตนซึ่งเป็นพฤติกรรมหนึ่งที่พึงปรารถนากับบุคคลในวัยดังกล่าวและเปรียบเทียบกับวัยอื่น ๆ และถ้าได้มีการนำเทคนิควิธีการศึกษาแบบต่าง ๆ มาประกอบในการศึกษาวิจัยด้วยก็จะได้รับประโยชน์มากยิ่งขึ้น และผลที่ได้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อบิดามารดา ครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กเพื่อจะได้นำไปใช้ในการพัฒนาบุคคลให้มีความเชื่ออำนาจภายในตนให้มากขึ้นและขจัดความเชื่ออำนาจภายนอกตนให้หมดไป ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าให้แก่สังคมและประเทศชาติสืบไป

บรรณานุกรม

กรุณา กิจยัน ความสัมพันธ์ระหว่าง ความมีวินัยแห่งตน ความเชื่ออำนาจภายในตน - ภายนอกตน และคุณธรรมแห่งพลเมืองดี ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517, 112 หน้า

จรรจา สุวรรณทัต แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลง ของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัวเมือง รายงานการวิจัยฉบับที่ 24 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว. ประสานมิตร 2524, 212 หน้า

จรรจา สุวรรณทัต และคณะ ทัศนคติของปู่ย่าตายายและบิดามารดา ที่มีต่อกันในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กและผลที่มีต่อลักษณะพฤติกรรมบางประการของเด็ก รายงานการวิจัยฉบับที่ 33 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว. ประสานมิตร 2529, 102 หน้า

จรรจา สุวรรณทัต และคณะ อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่หมู่บ้านพรานเหมือน ตำบลบ้านยาว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และหมู่บ้านอูเม็ง ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ รายงานการวิจัยฉบับที่ 13, 2513, 286 หน้า

จันทร์เพ็ญ เจริญผลารักษ์ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความเป็นผู้นำกับความเกรงใจและโลกทัศน์แบบควบคุมจากภายนอกภายใน ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516, 160 หน้า

จินตนา บิลมาศ และคณะ คุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน รายงานการวิจัย สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน 2529, 226 หน้า

ชีรวัฒน์ นิลเนตร สภาพเชิงจิต-สังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. มศว. ประสานมิตร 2526, 306 หน้า

ดวงเดือน แซ่ตั้ง อิทธิพลของโครงการให้แรงเสริมด้วยเบี้ยรางวัลต่อความเชื่ออำนาจในตนของเด็กก่อนวัยรุ่น ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มศว. ประสานมิตร (อยู่ระหว่างการจัดทำ)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน "การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย" วารสารการวิจัยทางการศึกษา 10(2) 29-47 กันยายน 2523

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมจุลสารฉบับที่ 4 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว. ประสานมิตร 2526, 77 หน้า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย ฉบับที่ 40 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร 2529, 380 หน้า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ ปัจจัยทางจิตวิทยาสังคมที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กของมารดาไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 32 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร 2528, 291 หน้า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่น รายงานการวิจัยฉบับที่ 26 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร 2524, 297 หน้า

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร 2524, 339 หน้า

ทัศนา ทองภักดี ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล กับความเชื่ออำนาจภายในตนของเด็กวัยรุ่นไทย ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มศว ประสานมิตร 2528, 117 หน้า

บำรุง บุญยงค์ การศึกษาผลการสอนแบบสืบสวน - สอบสวนความคิดสร้างสรรค์ และทัศนคติเกี่ยวกับการควบคุมจากภายนอก-ภายใน ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2516, 107 หน้า

พจน์ สันทรวิระกุล ความสัมพันธ์ระหว่างความอยากรู้อยากเห็นทัศนคติแบบเชื่ออำนาจภายในภายนอกตน และความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 และประถมปีที่ 7 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2515, 18 หน้า

มนตรี อนันตรักษ์ ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติแบบควบคุมจากภายใน - ภายนอกตน ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์และความเชื่อโชคลางในกลุ่มผู้มีอาชีพครู ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517, 96 หน้า

รัตนา ประเสริฐสม การเสริมสร้างลักษณะเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมอนามัยของนักเรียนประถมศึกษา ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. มศว ประสานมิตร 2526, 197 หน้า

ละม้ายมาศ ศรทัตต์ และจรรจา สุวรรณทัต อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็กที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี รายงานการวิจัยฉบับที่ 9 สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก 2510, 184 หน้า

สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน รายงานการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างทัศนคติ ค่านิยมและจริยธรรมของข้าราชการ ณ สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กุมภาพันธ์ 2527

สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก อิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการของเด็ก ที่ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี รายงานการวิจัยฉบับที่ 7, 2509, 436 หน้า

อรวรรณ สุขีธรรมรักษ์ อิทธิพลของสภาพการณ์และความเชื่อในเรื่องอัตลิขิตที่มีต่อพฤติกรรมการคล้อยตาม วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517, 180 หน้า

อัญญรัตน์ ศิรรุ่งศ์ฤงคาร การเปรียบเทียบความเชื่อในอัตลิขิตปรลิขิตของนักเรียนที่มีเพศ ระดับการศึกษาของบิดามารดาและการอบรมเลี้ยงดูตามการรายงานของตนเองต่างกัน วิทยานิพนธ์ ค.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525, 151 หน้า

Rotter, Julian B. "Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement," Psychological Monographs: General and Applical. 80 (1): Whole no. 609. 1966.

Strickland., B.R. Internal-External Control of Reinforcement. in Blass, T. (ed.) Personality Variables in Social Behavior. New York, John Wiley & Sons, 1977. p. 219 - 280.

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็กไทย

อรพินทร์ ชูชม

เด็กไทยที่มีคุณภาพเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้เพราะเด็กเหล่านี้จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า เป็นความหวังของชาติในอนาคตที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ดังนั้นการพัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพจึงเป็นหน้าที่สำคัญของบุคคล สถาบัน หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องร่วมมือช่วยเหลือกันยกระดับคุณภาพของเด็กไทย ให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์สังคม และจริยธรรม เด็กไทยจะเจริญงอกงามและพัฒนาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมก็ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างดังต่อไปนี้

1. <u>ครอบครัว</u> เป็นสถาบันแรกที่สร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพให้แก่เด็ก โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมของบิดามารดาหรือครอบครัวมีบทบาทสำคัญมากที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพที่ดี มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรมที่ดีงาม และมีลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ดังเช่นจากการศึกษาวิจัยพบว่าความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผลของมารดาในการเลี้ยงดูเด็ก มีความสัมพันธ์กับสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียน กล่าวคือเด็กที่มารดามีความเชื่ออย่างมีเหตุผลจะมีสุขภาพดีกว่าเด็กที่มารดามีความเชื่ออย่างไม่มีเหตุผล (บัวบรรณ วิรัชชัย 2521) นอกจากนี้จากผลการวิจัยยังพบว่า การที่บิดามารดาอบรมเลี้ยงดูบุตรโดยเน้นพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์สังคม และจริยธรรมอย่างเหมาะสมตามวัย มีส่วนเกี่ยวข้องกับความพร้อมทางการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สติปัญญา และการเข้าใจตนเองและผู้อื่น ของเด็กประถม (วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ 2526 - 2529) และจากการประมวลการวิจัยในประเทศไทย ได้ข้อสรุปว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในระดับวัยก่อนเรียนที่ได้รับการฝึกความเป็นอิสระและการพึ่งตนเองมากเท่าใด ก็มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงมากเท่านั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2522 : 27) ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งในการพัฒนาคนไทย และเป็นจิตลักษณะที่ควรส่งเสริม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2523 : 40) ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย โดยใช้เหตุผลและให้ความรัก และการควบคุมพอประมาณ เป็นบ่อเกิดการสร้างลักษณะดี ๆ หลายประการ ตั้งแต่ความมีวินัย รับผิดชอบ ยุติธรรม รักความจริง ไปจนถึงความซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีจริยธรรม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 6-27 และดวงเดือน พันธุมนาวิน 2522 : 41) จากผลการวิจัยที่นำเสนอไว้ ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของเด็กจะเป็นเช่นไรนั้นขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวเป็นสำคัญซึ่งการอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งที่บิดามารดาปฏิบัติต่อลูกตั้งแต่แรกเกิดจนเติบใหญ่

บิดามารดาจึงควรมีความรู้และเข้าใจ พัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของเด็กในแต่ละวัยว่าเป็นเช่นไร เพื่อที่จะได้ปฏิบัติต่อเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับพัฒนาการในช่วงวัยนั้น ๆ เพื่อให้เด็กเติบโตขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาต่อตนเองและสังคม โดยที่พัฒนาการของบุคคลนั้นเป็นไปเรื่อย ๆ และต่อเนื่องตลอดชีวิต พัฒนาการแต่ละด้านคือ ด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์สังคม และจริยธรรมนั้น มีอัตราการเจริญเติบโตที่ไม่เท่ากัน พัฒนาการบางด้านจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและเห็นชัดในช่วงอายุหนึ่ง ๆ เท่านั้น พัฒนาการแต่ละด้านต่างก็มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน เช่น เด็กที่มีการเจริญเติบโตทางร่างกายอย่างสมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพดี และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์สังคมดีตามไปด้วย

ในที่นี้จะสรุปพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย และแนวทางในการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม (จรรจา สุวรรณธาดา 2526 : 25-36 ประสาร มาลากุล และคณะ 2523 : 53-65 และ ศรีสุดา จารุจินดา 2528 : 20-35) ไว้ดังนี้

<u>วัยทารก</u> ตั้งแต่แรกเกิด-2 ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย เด็กวัยนี้มีพัฒนาการทางด้านร่างกายเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ในระยะนี้เด็กทุกคนจะเจริญเติบโตตามลำดับ และมีแบบแผนเดียวกัน เช่น นั่ง ยืน เดิน ฯลฯ แต่เด็กแต่ละคนอาจมีความแตกต่างกันในเรื่องของอัตราช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น เด็กบางคนเดินได้เร็ว บางคนเดินได้ช้า

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา สำหรับพัฒนาการใช้สมองความคิดของเด็กวัยทารกนี้อยู่ในขั้นของการใช้ประสาทสัมผัสด้านต่าง ๆ และกล้ามเนื้อเป็นสื่อในการที่ทารกจะเรียนรู้ เข้าใจความหมายต่าง ๆ ทารกเริ่มสนใจสิ่งเร้าและแสวงหาประสบการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ภาษาพูดยังไม่พัฒนาเต็มที่ การรับรู้ส่วนใหญ่อาศัยสิ่งเร้าที่เป็นวัตถุและรูปธรรม

พัฒนาการทางด้านอารมณ์สังคม นักจิตวิทยาชื่อ อีริคสัน(Erickson) กล่าวว่าช่วงนี้เด็กจะพัฒนาการในด้านความเชื่อถือไว้วางใจ ต้องการความเป็นอิสระทำอะไรด้วยตนเอง การเรียนรู้ทางสังคมของเด็กเกิดจากการสัมผัส มีผลต่อจิตใจของเด็กไม่น้อยกว่าการสนองตอบทางร่างกาย

พัฒนาการทางด้านจริยธรรม อยู่ในขั้นของการเชื่อฟังซึ่งเป็นขั้นก่อนจริยธรรม

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาควรปฏิบัติกับเด็กวัยทารกเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากบิดามารดาเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กต้องการความรัก ความอบอุ่น

และความเอาใจใส่จากบิดามารดามากที่สุด บิดามารดาและผู้ใกล้ชิดจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการอุ้ม กอด พูดคุยของบิดามารดาจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาษา ด้านสังคม นอกจากนี้ของเล่นที่บิดามารดาจัดให้ก็มีส่วนสำคัญที่จะช่วยพัฒนาสติปัญญา สำหรับเด็กวัยนี้ร่างกายมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว บิดามารดาจึงควรสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานทางด้านร่างกาย กล่าวคือ ให้เด็กได้รับสารอาหารที่ถูกต้อง พักผ่อนหลับนอนให้พอเพียง เพื่อเด็กจะได้พัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไปได้อย่างสมบูรณ์ ในช่วงปลายอายุ 2 ปี บิดามารดาควรฝึกหัดนิสัยต่าง ๆ เช่น การกิน การขับถ่าย เมื่อร่างกายมีความพร้อม และมารดาไม่ควรใช้คำพูดในการห้ามเด็กตลอดเวลา เพื่อที่เด็กจะได้เติบโตด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ควบคุมตนเอง และอารมณ์ได้ การให้รางวัลสำหรับเด็กวัยทารกควรใช้การสัมผัสจึงจะเหมาะสมกับวัยนี้

<u>วัยเด็ก</u> อายุ 3 - 12 ปี แบ่งเป็น 2 ระยะ

<u>วัยเด็กตอนต้น</u> อายุ 3 - 6 ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย ความเจริญเติบโตของเด็กวัยนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของกระดูก กล้ามเนื้อ และการทำงานประสานกันของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา สำหรับเด็กวัยนี้เป็นขั้นเริ่มความคิดความเข้าใจ ในช่วงอายุ 2 - 4 ปี เด็กยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ไม่สามารถรับรู้ความคิดของผู้อื่น การแปลความหมายส่วนใหญ่เป็นความหมายของตนเอง ซึ่งมักจะเป็นคนละความหมายกับผู้ใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2524 : 6 - 6) การใช้เหตุผลเป็นไปอย่างผิวเผินและยังติดอยู่กับการรับรู้ ในระยะต่อมาเด็กเริ่มทดลองและลองผิดลองถูก มีความคิดในการคิดและแยกแยะประเภทสิ่งต่าง ๆ เข้าใจในเรื่องปริมาณ ขนาดน้ำหนัก เรียนรู้เรื่องจำนวนและตัวเลขได้

พัฒนาการทางด้านอารมณ์สังคม เด็กเริ่มเข้าสู่สังคมนอกบ้าน โลกของเด็กกว้างขึ้น การเล่าะแล่วงหาประสบการณ์มีมากขึ้น เด็กจะเริ่มพึ่งตนเอง เริ่มเรียนรู้ที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั้งคนและวัตถุสิ่งของ

พัฒนาการทางด้านจริยธรรม เด็กจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กเข้าใจว่าเป็น "ความดี" คือ สิ่งที่เด็กทำแล้วไม่ถูกลงโทษ

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาควรปฏิบัติกับเด็กวัยก่อนเข้าเรียน คือปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด สามารถพึ่งตนเองเพื่อให้เด็กมีความมั่นใจในตัวเอง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนา การเล่นของเด็กวัยนี้เป็นสิ่งสำคัญที่บิดามารดาไม่ควรห้ามปราม เพราะการเล่นเป็นการเรียนรู้ การแสดงออกซึ่งความสนใจ ความคิดริเริ่มสร้างสรรในสิ่งต่าง ๆ ช่วยพัฒนาสติปัญญาโดยเฉพาะในวัยนี้บิดามารดาควรฝึกเด็กให้มีทักษะในการใช้ประสาทสัมผัส ความสามารถทางภาษา ฝึกการเข้าสังคม รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น เพื่อเตรียมให้เด็กมีความพร้อมทางการเรียนต่อไป โดยที่ความพร้อมทางการเรียนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 (อรพินทร์ ชูชม และคณะ 2527) ในเรื่องการให้รางวัลสำหรับเด็กวัยนี้ ควรให้เป็นวัตถุสิ่งของ จึงจะได้ผลที่สุดในการพัฒนาจิตใจ และส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมนั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2525 : 2) และในวัยนี้บิดามารดาควรระมัดระวังในการใช้ระเบียบวินัยในการควบคุมความประพฤติของเด็ก เพราะจะมีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกรับผิดชอบ และการรู้จักควบคุมตนเอง

<u>วัยเด็กตอนปลาย</u> อายุ 7 - 12 ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย ในระยะนี้พัฒนาการทางด้านร่างกายจะเจริญเติบโตช้าลง การทำงานของอวัยวะต่าง ๆ จะประสานกันได้ดีโดยเฉพาะการใช้มือและตา ความแตกต่างระหว่างบุคคลและเพศจะปรากฏให้เห็นชัดยิ่งขึ้น เด็กหญิงจะมีความเจริญเติบโตทางร่างกายมากกว่าเด็กชาย

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา ความคิดความเข้าใจของเด็กวัยนี้ยังอยู่ในสิ่งที่เป็นรูปธรรม เด็กจะเริ่มพัฒนาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับโลกภายนอกชัดเจนยิ่งขึ้น สามารถจัดประเภท จัดลำดับของสิ่งของได้พอสมควร และสามารถใช้ความคิด เหตุผลในการคิดกลับไปกลับมาได้

พัฒนาการทางด้านอารมณ์สังคม เด็กสามารถควบคุมสมาธิของตนเองได้ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขยายวงออกไป มีความสัมพันธ์กับบุคคลนอกบ้านมากขึ้น โดยเฉพาะเพื่อน เกิดการเรียนรู้ทางสังคม ในวัยนี้ต้องการการยอมรับและมีส่วนร่วมในสังคม ต้องการประสบความสำเร็จ มีการพัฒนาในรูปการเลียนแบบเกี่ยวกับความผิดความถูกต้องที่สังคมนั้น ๆ พึงประสงค์

พัฒนาการทางด้านจริยธรรม เด็กอายุ 7 - 10 ปี มักจะกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นความดีเนื่องจากเห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย และในช่วงย่างเข้าสู่วัยรุ่น 10 - 13 ปี ซึ่งเด็กเห็นความสำคัญของกลุ่มเพื่อน เด็กจะทำความดีตามความเห็นชอบของผู้อื่นหรือเพื่อน

ในวัยนี้บิดามารดาควรอบรมให้เด็กได้รียนรู้บทบาทที่เหมาะสมกับเพศของตน เปิดโอกาสให้เด็กได้สมาคมกับเพื่อน เพื่อที่จะได้ฝึกหัดการเข้ากลุ่มและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้บิดามารดาจะต้องเป็นตัวแบบที่ดี เพื่อเด็กจะได้เลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม เพราะวัยนี้เป็นวัยที่เด็ก

อยากเรียนรู้ สำหรับการปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีงามนั้น บิดามารดาควรใช้รางวัลและคำชมเชยเป็นสิ่งจูงใจให้เด็กเกิดพฤติกรรมนั้น ในระยะนี้บิดามารดาควรฝึกให้เด็กรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ และแก้ปัญหาเองมากกว่าเน้นในเรื่องการเชื่อฟังเพียงอย่างเดียว

<u>วัยรุ่นตอนต้น</u> อายุ 13 - 15 ปี

พัฒนาการทางด้านร่างกาย ในระยะแรกของวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยแตกเนื้อหนุ่มสาว หรือย่างเข้าสู่วัยรุ่น ร่างกายจะมีอัตราความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เริ่มมีลักษณะประจำเพศปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนทำให้เพศชายและเพศหญิงแตกต่างกันอย่างชัดเจน เด็กหญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นและเติบโตเร็วกว่าเด็กชายประมาณ 2 ปี การเคลื่อนไหวทางร่างกายขาดการประสานงานที่กลมกลืนระหว่างประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อเป็นเหตุให้เด็กวัยรุ่นขาดความกระฉับกระเฉง เก้งก้างและงุ่มง่าม

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา วัยรุ่นจะมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาเจริญเต็มที่ สามารถใช้ความคิด ความเข้าใจอย่างมีเหตุผลเชิงนามธรรม สามารถสร้างข้อสรุป มีความหมาย และทดสอบสมมติฐานต่าง ๆ ได้

พัฒนาการทางด้านอารมณ์สังคม วัยรุ่นจะเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ทำความเข้าใจ รู้จักตนเอง แสวงหาตนเอง บางครั้งวัยรุ่นมีความสับสนไม่เข้าใจตนเอง ไม่แน่ใจในบทบาทที่ตนทำถูกต้องหรือเหมาะสม

พัฒนาการทางด้านจริยธรรม วัยรุ่นอายุระหว่าง 13 - 16 ปี จะทำความดีตามความเห็นชอบของผู้อื่นและสังคม

แนวทางการอบรมเลี้ยงดูที่บิดามารดาควรปฏิบัติกับเด็กวัยรุ่นนั้น บิดามารดาไม่ควรคาดหวังหรือสร้างเกณฑ์มาตรฐานแบบผู้ใหญ่ให้เด็กปฏิบัติ เพราะถึงแม้ร่างกายของวัยรุ่นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่แต่ก็ยังมีความเป็นเด็กอยู่ในบางเรื่อง ในช่วงนี้บิดามารดาควรเปิดโอกาสให้ลูกเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเองในการตัดสินใจว่าอะไรควรประพฤติหรือไม่ แต่ทั้งนี้บิดามารดาก็ควรให้ความสนใจและเอาใจใส่วัยรุ่นด้วย การคบเพื่อนสำหรับเด็กวัยนี้มีความสำคัญมาก บิดามารดาจึงควรแนะนำเพื่อนที่ดีให้วัยรุ่น เพราะวัยรุ่นจะเลียนแบบจากกลุ่มที่คนนิยมชมชอบ การใช้กฎเกณฑ์สำหรับวัยรุ่นนั้น บิดามารดาและวัยรุ่นควรสร้างเกณฑ์ร่วมกัน เมื่อวัยรุ่นทำความผิดควรเปิดโอกาสให้วัยรุ่นชี้แจง และบิดามารดาควรอธิบายเหตุผลก่อนลงโทษด้วยและควรเป็นการลงโทษทางจิต แต่ไม่ควรประจานความผิดของวัยรุ่นให้อาย บิดามารดาควรให้กำลังใจเมื่อวัยรุ่นทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งสำเร็จ เพื่อให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

นอกจากบิดามารดาควรต้องรู้พัฒนาการของเด็กแต่ละวัย เพื่อประโยชน์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เหมาะสมแล้ว บรรยากาศในครอบครัวก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เด็กไทยมีการพัฒนาอย่างมีคุณภาพหรือไม่ จากผลการวิจัยพบว่า ปริมาณความขัดแย้งของบุตรกับบิดามารดา เกี่ยวข้องกับการมีสุขภาพจิตเสื่อมของวัยรุ่นมาก และการที่วัยรุ่นมีทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา วัยรุ่นนั้นจะมีสุขภาพจิตดีและมีจริยธรรมสูงด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2524 : 3) ดังนั้น เด็กจะเจริญเติบโตไปด้วยดีมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ ถ้าบรรยากาศในครอบครัวเต็มไปด้วยความรักใคร่ ปรองดองกัน บิดามารดาเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็ก เข้าใจความสามารถของเด็ก ความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความยุติธรรมและคงเส้นคงวาในการรักษาวินัยและการปฏิบัติต่อลูก

2. <u>โรงเรียน</u> เป็นสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเด็ก เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถาบันที่นำการศึกษามาเป็นแกนนำในการพัฒนาบุคคล ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า การศึกษาเป็นการเตรียมและนำบุคคลเข้าไปสู่ชีวิตที่ดีงาม พัฒนาเด็กไทยให้มีคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ ความคิดและด้านจิตใจ รวมทั้งการสร้างเสริมทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องในสังคม ซึ่งการศึกษาจะช่วยให้เด็กไทยบรรลุเป้าหมายนั้นได้หรือไม่ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับโรงเรียนนั่นเอง ดังนั้นครูอาจารย์จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเนื่องจากเป็นผู้ให้การศึกษาแก่เด็ก โดยที่เด็กส่วนใหญ่จะใช้เวลาส่วนมากอยู่ในโรงเรียน ครูจึงเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดเด็กรองจากบิดามารดา และเป็นบุคคลที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพโดยรอบด้านแก่เด็ก บทบาทของครูนอกจากจะเป็นผู้สร้างเสริมความรู้ทางวิชาการให้แก่เด็กแล้ว ยังสามารถช่วยพัฒนาสติปัญญาให้แก่เด็ก โดยครูควรเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้บอก ผู้แสดงนำเสียทุกอย่างในการเรียนการสอน มาเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดริเริ่ม สนับสนุนให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ ครูควรมีฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือ ผู้แนะนำ ให้นักเรียนมีหลักรู้จักวิธีที่จะศึกษาค้นคว้า เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และในการช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่พึงปรารถนา ให้เกิดขึ้นแก่เด็กไทย ครูควรจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นด้านคุณธรรม จริยธรรม ดังเช่นผลจากการวิจัยพบว่า ครูที่มีคุณสมบัติพร้อมทั้งสามประการคือ มีธรรมจริยาสูง มีทัศนคติที่ดีต่อศิษย์ และสั่งสอนฝึกอบรมศิษย์มาก ศิษย์มีธรรมจริยาสูงด้วย (บุญกอบ วิสมิตะนันท์ 2527 : 3) ในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพ ครูควรรู้จักและเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคลว่ามีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร รู้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้ปัญหา

และความต้องการของเด็ก เพื่อที่จะปฏิบัติตัวต่อเด็กได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ครูควรให้ความรักความเอาใจใส่อย่างเท่าเทียมกัน มีความคงเส้นคงวาในการอบรมสั่งสอนเด็ก มีความยุติธรรม เพื่อช่วยให้เด็กปรับตัวได้ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อครู ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก จากงานวิจัยที่ผ่านมาหลายเรื่องต่างก็ยืนยันสอดคล้องตรงกันว่า องค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการเรียนก็คือ นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อครู ครูสามารถพัฒนาคุณภาพของเด็กโดยการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงาม (เช่น มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง) ค่านิยมและมโนทัศน์ที่ถูกต้องได้ โดยพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือสร้างสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงปรารถนาสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ครูควรปลูกฝังให้กับเด็กคือความเป็นนักประชาธิปไตยซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนเพื่อไปช่วยพัฒนาประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยตัวครูเองจะต้องเป็นคนใจกว้าง เป็นนักประชาธิปไตย ไม่เป็นผู้เผด็จการ กล่าวคือเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เห็นและเลียนแบบ โดยครูพยายามฝึกนักเรียนให้มีความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม รู้จักวิพากษ์วิจารณ์ อดทนต่อการถูกวิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความอดกลั้น มีวินัยในตนเอง สำนึกในสิทธิของตนเองและผู้อื่น เคารพกฎของสังคมในการอยู่ร่วมกัน รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม รู้แพ้รู้ชนะ เคารพเสียงส่วนมาก รับฟังเสียงส่วนน้อย โดยที่ครูพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อนักเรียน ทั้งทางด้านวิชาการ และด้านการปลูกฝังลักษณะนิสัย ทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้เด็กเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

3. <u>สื่อมวลชน</u> ในปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่าทั้งครอบครัว โรงเรียนและสื่อมวลชนต่างก็มีบทบาทสำคัญร่วมกันต่อการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพสำหรับสื่อมวลชนอันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์อื่น ๆ พบว่ามีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของบุคคลในสังคมมากไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมด้านความรู้ความคิด จริยธรรม ความเชื่อและค่านิยมต่าง ๆ ในที่จะกล่าวถึงเฉพาะโทรทัศน์ซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่มีโอกาสเข้าถึงเด็กได้ง่าย และเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเด็กไทย จากการสำรวจพบว่าโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ได้รับความนิยมสูงสุดจากเด็กไทยโดยวัยรุ่นตอนต้นอายุ 10 - 15 ปี ชมโทรทัศน์โดยเฉลี่ย 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ 2529 : 3) โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่ดึงดูดความสนใจของเด็กได้ดีเพราะให้ทั้งภาพและเสียง จึงมีอิทธิพลที่จะติดตรึงในความรู้สึกนึกคิดมากกว่าสื่อมวลชนที่ถ่ายทอดเพียงด้านใดด้านหนึ่ง

เช่น วิทยุ หนังสือ ดังเช่นนักวิชาการจำนวนมากเห็นว่า ภาพที่โทรทัศน์นำเสนออาจจะสะท้อนความจริงในสังคมหรือไม่ก็ได้ การที่เด็กดูโทรทัศน์ทุกวัน ภาพต่าง ๆ ที่เสนอออกมาจะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปกลายเป็นทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อในที่สุด (อุบลรัตน์ คิริยุวศักดิ์ 2525 : 87) ซึ่งอิทธิพลของโทรทัศน์จะมีมากหรือน้อย และมีผลในทางดีหรือไม่ดีต่อความคิด ความเชื่อค่านิยม ทัศนคติ การเรียนรู้ และพฤติกรรม ของเด็กหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาปัจจัยหลายอย่างประกอบกัน เนื่องจากเนื้อหาสาระที่นำเสนอในรายการโทรทัศน์มีลักษณะหลากหลายคือโทรทัศน์นั้นให้ทั้งข่าว ความบันเทิง และความรู้ โดยเฉพาะในด้านความบันเทิง โทรทัศน์จะมีอิทธิพลในทางให้คุณหรือโทษ ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับครอบครัว ถ้าในครอบครัวนั้นบิดามารดาได้ตระหนักถึงความสำคัญของสื่อมวลชนว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งต่อพฤติกรรมและบุคลิกภาพของเด็กให้ความเอาใจใส่ ส่นใจในการเลือกรับชมรายการโทรทัศน์ของเด็ก หรือคอยชี้แนะให้เด็กเข้าใจว่าสิ่งที่เสนอไปนั้นถูกผิดอย่างไร สมควรเลียนแบบพฤติกรรมนั้นหรือไม่ โทรทัศน์ก็จะมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิดของเด็กน้อยมาก และจากผลการวิจัยยืนยันว่า ผู้ปกครองที่ควบคุมการเปิดรับของสื่อมวลชนของเด็กมาก ตระหนักในอิทธิพลของสื่อมวลชนมาก อบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมาก เด็กจะชอบชมรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์มากกว่าผู้ปกครองที่ควบคุมการรับสื่อมวลชนของเด็กน้อย ตระหนักในอิทธิพลของสื่อมวลชนน้อย โดยที่ทัศนคติของเด็กต่อการควบคุมของผู้ปกครอง และปริมาณการชมรายการโทรทัศน์ที่มีประโยชน์กับผู้ปกครอง นั้นเกี่ยวข้องมากที่สุดกับปริมาณการรับเนื้อหาที่มีประโยชน์จากสื่อมวลชนทั้งสามชนิด คือ วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์ และการที่เด็กชอบรับเนื้อหาที่มีประโยชน์ในสื่อมวลชนทั้งสามชนิดมากเท่าใด ก็เป็นผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง เชื่ออำนาจในตนสูง และสามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงด้วย ผลการวิจัยยังพบว่าเด็กที่ชมโทรทัศน์น้อย ฟังวิทยุน้อย แต่อ่านสิ่งตีพิมพ์มากมีจิตลักษณะที่น่าปรารถนาทั้ง 3 ประการนี้สูง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และ สุภาพร ลอยด์ 2529 : 3 - 4, 165 - 167) สำหรับครอบครัวที่มีรากฐานการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ขาดความเอาใจใส่ดูแลจากบิดามารดา ตลอดจนครูอาจารย์แล้ว โทรทัศน์นั้นย่อมมีอิทธิพลเหนือจิตใจของเด็ก โดยเฉพาะถ้ารายการโทรทัศน์นั้นเสนอเนื้อหาสาระและพฤติกรรมที่ไม่น่าพึงปรารถนาแก่เด็ก เด็กก็สามารถถูกปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ไม่ดีงาม หรือความเชื่อผิด ๆ แก่เด็กโดยไม่รู้ตัวเช่น การพนันเลี่ยงโชค ในบางโอกาสเด็กอาจเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและนำปฏิบัติ เช่น พฤติกรรมความก้าวร้าวรุนแรงในการตัดสินปัญหา การเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งสำหรับเด็กที่ไม่สามารถแยกโลก

ของความจริงกับโลกของความเพ้อฝันออกจากกันได้ สิ่งเหล่านี้ถ้าเด็กถูกปลูกฝังและนำไปปฏิบัติก็จะไม่ช่วยพัฒนาเด็ก ก่อให้เกิดปัญหาสังคม ที่ตามมาภายหลัง ดังนั้นโทรทัศน์ควรให้ความสำคัญแก่เด็ก ตระหนักว่าตนเองเป็นแหล่งหนึ่งที่มีอิทธิพลสูงในการกำหนดพฤติกรรมของเด็กด้วย มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยพยายามผลิตรายการต่าง ๆ ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเด็ก เช่น ผลิตรายการที่ส่งเสริมจูงใจเยาวชนให้มีพฤติกรรม และค่านิยมที่พึงปรารถนา เสนอรายการนั้นในช่วงเวลาที่เด็กไทยส่วนใหญ่นิยมชม สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ควรมีการตรวจสอบคุณภาพหรือกลั่นกรองรายการบันเทิงอย่างรอบคอบก่อนที่จะนำเสนอ และควรมีข้อคิดเตือนใจเด็กด้วยถ้าเนื้อหาสาระนั้นจะมีอิทธิพลในทางไม่ดีต่อเด็ก ตลอดจนเพิ่มรายการโทรทัศน์ที่ให้ความรู้ สิ่งที่มีประโยชน์แก่เด็กมากขึ้น ดังผลการวิจัยที่อ้างไว้ในตอนที่ระบุว่า ถ้าเด็กรับชมรายการดีมีประโยชน์มาก ก็สามารถช่วยพัฒนาคุณภาพของเด็กได้ นอกจากนี้ จรรจา สุวรรณทัต (จรรจา สุวรรณทัต 2524 : 141) ยังพบผลการวิจัยที่สำคัญว่า พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กและทัศนคติต่อการอบรมเลี้ยงดูของแม่ที่มีรายได้น้อย มีความเกี่ยวข้องกับจำนวนเวลาและการที่แม่มีโอกาสเข้าถึงสื่อมวลชนต่าง ๆ โดยเฉพาะวิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือที่เกี่ยวกับการดูแลเลี้ยงดูเด็ก และโทรทัศน์ ดังนั้นสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างทัศนคติที่ถูกที่ควรต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทุกระดับชั้น และควรทำหน้าที่ช่วยอบรมพ่อแม่ให้พึงระลึกหน้าที่อันควรของตน ผู้วิจัยได้เสนอข้อคิดว่า ประสิทธิผลของการอบรมเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบันจะสะท้อนให้เห็นคุณภาพของประชากรต่อไปในอนาคต และส่วนหนึ่งที่สำคัญซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการอบรม อยู่ที่การรู้จักใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนให้มากที่สุดและถูกต้องที่สุด จึงควรมีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจังแก่สื่อมวลชนด้านต่าง ๆ ให้ได้ทำงานประสานใกล้ชิดกับพ่อแม่และเด็กด้วยการพยายามสำรวจตรวจสอบความต้องการของครอบครัวในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อจะได้ยกระดับคุณค่าของเนื้อหาสาระของสื่อสารต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบประสาทสัมผัสต่าง ๆ ของเด็กให้ดีขึ้น อันจะยังให้เกิดการเสริมสร้างคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง งานวิจัยที่เสนอมาจะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนยังมีอิทธิพลต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กของบิดามารดา ซึ่งมีผลสะท้อนทางอ้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กด้วย

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า เด็กไทยจะพัฒนาได้อย่างมีคุณภาพนั้นต้องอาศัยองค์กรถ่ายทอดทางสังคมหลายองค์กร เช่น ครอบครัว โรงเรียน สื่อมวลชน ร่วมกันปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เติบโตอย่างมีคุณค่า เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อไปในอนาคต และไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม จากผลการค้นคว้า

วิจัยที่กระทำมาแล้วต่างสนับสนุนว่า สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญเป็นอันดับแรกที่จะช่วยพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะการที่บิดามารดา และผู้ปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดี ถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามให้แก่เด็ก ปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมกับธรรมชาติ พัฒนาการ และความต้องการของเด็กแต่ละวัยตลอดจนให้ความรัก ความสนับสนุน ใช้เหตุผล และควบคุมพอประมาณแล้ว เด็กไทยย่อมมีโอกาสที่จะเติบโตได้อย่างมีคุณภาพ

บรรณานุกรม

จรรจา สุวรรณทัต แบบฉบับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงของครอบครัวรายได้น้อยที่อยู่ในตัวเมือง รายงานการวิจัยฉบับที่ 24 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

จรรจา สุวรรณทัต พัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ ในประมวลบทความทางวิชาการที่บรรยายในโอกาสต่าง ๆ ภายในประเทศ พ.ศ. 2511 - 2526 หน้า 25 - 36 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2526

ดวงเดือน พันธุมนาวิน "การวิจัยเกี่ยวกับค่านิยมที่ควรส่งเสริมในเยาวชนและประชาชนไทย" วิจัยทางการศึกษา 10: 29 - 47 กันยายน 2523

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ข้อมูลจากการวิจัยการอบรมเลี้ยงดูเด็กในครอบครัวไทย เอกสารโรเนียว สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ 2525

ดวงเดือน พันธุมนาวิน "ความสำเร็จในชีวิตเริ่มในวัยก่อนเรียน""ใน ช่วยกันมองเด็กหน้า 23 - 33 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2522

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประฉันปัจฉนึก ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว สุขภาพจิตและจริยธรรมของวัยรุ่น รายงานการวิจัย ฉบับที่ 26 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ การควบคุมอิทธิพลของสื่อมวลชนครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2529

บุญกอบ วิสมิตะนันท์ ธรรมจริยาของครูไทยในภาคกลาง สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ เอกสารประกอบการสอนวิชาจิตวิทยาทั่วไป ฉบับที่ 1 แผนกวิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513

ปิยวรรณ วิรัชชัย การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กและสุขภาพอนามัยของเด็กก่อนวัยเรียน ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2521

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ โครงการวิจัยระยะยาว "ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู กับพัฒนาการทางกายและจิต" พ.ศ. 2526 - 2529 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ศรีสกุล จารุจินดา พัฒนาคน - พัฒนาชาติ มูลนิธิส่งเสราะห์เด็กของสภากาชาดไทย 2528

สุจริต เพียรชอบ "บทบาทของครูในการพัฒนาประเทศ" ครุศาสตร์ 9 : 50 - 57 มกราคม-กุมภาพันธ์ 2522

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาว 2522 มงคลการพิมพ์ 2524

อรพินทร์ ชูชม และคณะ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู ความพร้อมทางการเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 1 รายงานการวิจัยฉบับที่ 30 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ "โทรทัศน์กับการพัฒนาเด็ก" จิตวิทยาคลินิค 13 : 81 - 88 ธันวาคม 2525

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของคนไทย

นกเล็ก สุขถิ่นไทย

การพัฒนาคุณภาพคน เป็นการพัฒนาประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งได้กำหนดให้มีในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่หก (2530 - 2534) ว่าด้วยแผนพัฒนาคุณภาพคนและแรงงาน โดยมีหลักการและเหตุผลที่จะพัฒนาคุณภาพคนทุกด้าน โดยเฉพาะด้านอาชีพ และจิตใจ เป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ในแผนพัฒนาฯ คุณภาพคนและแรงงานนี้ ยังแยกย่อยออกเป็น 4 แผนงานหลักคือ 1) แผนงานพัฒนาการศึกษาและฝึกอบรม 2) แผนงานส่งเสริมสุขภาพ 3) แผนงานพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม 4) แผนงานบริหารและพัฒนาแรงงาน ในส่วนแผนงานหลักที่ 3 แผนงานพัฒนาจิตใจและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคม ในการพัฒนาจิตใจให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ขยันขันแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี ร่วมมือร่วมใจในการทำงาน...

จะเห็นได้ว่าความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นเป้าหมายในการพัฒนาด้านจิตใจประการหนึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่หกนี้ ซึ่งควรได้มีการศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุและผล หาวิธีการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การศึกษาค้นคว้าเพื่อการพัฒนานี้ จึงต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานจากการวิจัย ซึ่งได้มีผู้ศึกษาเรื่องความรับผิดชอบอยู่บ้างพอสมควร และได้ประมวลมาให้เห็นภาพรวมของงานวิจัย เพื่อจะได้เป็นประโยชน์สำหรับผู้จะทำการวิจัยต่อไป และผู้ที่ประสงค์จะนำไปใช้ในทางปฏิบัติ

ในบทความนี้เน้นในส่วนของงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ "ความรับผิดชอบ" ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 - 2529 อันดับแรก จะได้กล่าวถึงความหมายและประเภทของความรับผิดชอบก่อนที่จะศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัย

<u>ความหมายของความรับผิดชอบ</u>

นิยามศัพท์หรือคำจำกัดความในงานวิจัยส่วนใหญ่ ใช้คำว่า "ความรู้สึกรับผิดชอบ" แทนคำว่า "ความรับผิดชอบ" ซึ่งในแบบวัดความรู้สึกรับผิดชอบนั้น ก็เป็นการถามในข้อความที่บ่งบอกถึงพฤติกรรม

ที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบ ดังนั้น ความรู้สึกรับผิดชอบ กับความรับผิดชอบในที่นี้ จึงใช้แทนกันได้

ในงานวิจัย จะให้ความหมายของคำว่า "ความรู้สึกรับผิดชอบ" ที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น

ความรู้สึกรับผิดชอบ หมายถึง

- ลักษณะบุคลิกภาพอย่างหนึ่งของบุคคลที่แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นตัวของตัวเอง ทำงานอย่างขยันขันแข็ง เป็นที่ไว้วางใจได้ ปรารถนาที่จะทำดีกว่าเดิม ยึดมั่นกฎเกณฑ์ มีวินัยในตนเอง สามารถควบคุมตนเองได้ (อภิสิทธิ์, 2517)

- ความกล้ารับผิดและรับชอบอย่างเต็มที่ตามภูมิความรู้ และความสามารถของตนด้วยคุณธรรมประจำใจ และต่อข้อผูกพันที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินงานตามที่ได้กำหนดไว้ โดยแสดงผลงานให้ผู้อื่นได้มองเห็นถึงสิ่งที่ได้กระทำลงไป (อารีย์, 2520)

- ความรู้สึกที่แสดงถึงความเอาใจใส่รับเป็นภาระต่อหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ และปฏิบัติตามหน้าที่โดยเคร่งครัด กล้าเผชิญความจริง รักษาสิทธิของตน มีความซื่อสัตย์ และรักษาส่วนรวมเหมือนของตน (มานิต, 2522)

- ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดี และผลเสีย โดยแสดงออกมาในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จที่ได้รับงานมา (สมศักดิ์, 2523)

- ความรู้สึกชนิดหนึ่งของบุคคลซึ่งปะทะสัมพันธ์กับสถานการณ์หรือบุคคล จะแสดงออกในรูปของความรู้สึกที่จะปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ เอาใจใส่ กล้าเผชิญต่อความจริง และรับเป็นภาระต่อหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของตน และผู้อยู่ในความดูแล ตลอดจนสังคม พยายามทำหน้าที่ต่างๆอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก (กันยา, 2526)

ส่วนคำจำกัดความที่ปรากฏในพจนานุกรมซึ่งงานวิจัยหลายชิ้นอ้างถึงคือ Funk and Wagnalls (1961) ให้ความหมายของความรู้สึกรับผิดชอบว่า คือ การแสดงออกถึงการรับผิดและรับชอบในการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ สามารถจัดการเงินและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึง ความสามารถในการสนองตอบต่อหน้าที่หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ กฎของศีลธรรมและหลักธรรมอีกด้วย (Funk and Wagnalls. New Standard Dictionary of the Language. 1961)

ส่วนความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายความรับผิดชอบว่า "ยอมตามผลที่ดีหรือไม่ดีในกิจการที่ได้กระทำไป"

จากคำจำกัดความที่ยกตัวอย่างมานี้ มีความสอดคล้องกันในแง่ของความรู้สึก เอาใจใส่ในการทำงานให้สำเร็จด้วยดีตามหน้าที่และถูกหลักธรรมในสังคม กล้าเผชิญความจริงในการรับผิดและรับชอบต่องานที่ตนทำนั้น

ประเภทของความรับผิดชอบ

ในการแยกประเภทของความรับผิดชอบนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม

1. ความรับผิดชอบต่อตนเองนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1.1 ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ผู้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่สูงจะถือว่างานที่ได้รับมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของตนนั้นสำคัญที่สุด ซึ่งจะละเลยหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด และปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ที่วางไว้ให้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับหน้าที่แต่ละอย่างโดยเคร่งครัด

1.2 ความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ย่อมจะยอมรับผลการกระทำของตน ทั้งในแง่ดีและไม่ดี พร้อมทั้งนำข้อบกพร่องในอดีตมาเป็นข้อเตือนใจในการทำงานครั้งต่อไป ซึ่งจะพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเสียก่อนว่า สิ่งที่จะทำต่อไปนั้นจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรหรือไม่ ผู้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนย่อมจะเลือกการกระทำที่ก่อให้เกิดผลดีมากกว่าผลเสีย

นอกจากนี้ความรับผิดชอบต่อตนเองอาจแยกออกเป็นด้าน ๆ (พิศิตรา, 2525) ได้ดังนี้คือ

ก. ความรับผิดชอบในด้านการรักษาสุขภาพอนามัย

ข. ความรับผิดชอบในด้านการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค

ค. ความรับผิดชอบในด้านสติปัญญาและความสามารถ

ง. ความรับผิดชอบในด้านความประพฤติ

จ. ความรับผิดชอบในด้านมนุษยสัมพันธ์

ฉ. ความรับผิดชอบในด้านเศรษฐกิจส่วนตัว

ข. ความรับผิดชอบในด้านการงานที่ได้รับมอบหมาย

ค. ความรับผิดชอบในด้านผลของการกระทำของตนเอง

2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม เป็นความรับผิดชอบที่ต้องการให้เกิดขึ้นในพลเมืองของไทยตามแผนพัฒนาจิตใจที่กล่าวข้างต้น ผู้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม ย่อมจะคิดก่อนกระทำเสมอว่าการกระทำของตนจะมีผลกระทบกระเทือน เกิดผลเสียต่อคนอื่นหรือไม่และไม่ยึดถือเอาแต่ความพอใจ ความสะดวกสบายของตน ประโยชน์ของตน หรือพวกของตน แต่ฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลร้ายที่จะเกิดขึ้นแก่คนอื่นหรือสังคมส่วนรวม

ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมหรือสังคม (พิจิตรา, 2525) ได้แก่

ก. ความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติ

ข. ความรับผิดชอบต่อบิดามารดาและครอบครัว

ค. ความรับผิดชอบต่อโรงเรียนและครูอาจารย์

ง. ความรับผิดชอบต่อเพื่อน

ตัวอย่างปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหามลภาวะ ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นเพราะคนขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมทั้งสิ้น เนื่องจากเห็นประโยชน์และความสบายส่วนตนหรือที่เรียกว่า "เห็นแก่ตัว" มากจนลืมคิดถึงประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้นความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติ

งานวิจัยที่ได้ศึกษาในเรื่อง "ความรับผิดชอบ" ส่วนใหญ่พบว่า ผู้วิจัยใช้ความรับผิดชอบส่วนตน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมเป็นตัวแปรเดียวกัน แต่มีงานวิจัยของ พรชัย (2527) ที่แยกศึกษาเป็น 2 ตัวแปร ซึ่งพบว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ ที่ศึกษาทำนองเดียวกัน และความรับผิดชอบส่วนตนกับความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความสัมพันธ์ทางบวก ซึ่งหมายความว่าถ้าบุคคลใดมีความรับผิดชอบส่วนตนสูงย่อมจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงด้วย

<u>งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบ</u>

จากการรวบรวมผลงานวิจัยในเรื่องนี้ สามารถอธิบายเพื่อให้เห็นภาพรวมของงานวิจัยและผลการวิจัยได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ประเภทของงานวิจัย

2. กลุ่มตัวอย่าง

3. ลักษณะทางชีวสังคม

4. ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบกับจิตลักษณะต่าง ๆ

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวัด

6. วิธีการพัฒนา

1. ประเภทของงานวิจัย งานวิจัยที่รวบรวมได้เกือบทั้งหมดเป็นการวิจัยภาคสนาม ที่มุ่งศึกษาหาความสัมพันธ์ของตัวแปร และเปรียบเทียบความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง มีงานวิจัยไม่มากนักที่เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (ดูในหัวข้อ 6 วิธีการพัฒนา) ซึ่งมีการทำวิจัยในระยะหลัง

2. กลุ่มตัวอย่าง มีการศึกษากับเด็กตั้งแต่อายุ 6 ปีขึ้นไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ในกลุ่มเด็ก มีผู้ศึกษาทั้งในระดับประถมและมัธยมศึกษาเป็นส่วนมาก ในระดับอุดมศึกษามีการศึกษากับนักศึกษาพยาบาล ชั้นปีที่ 1, 2, 3 ระดับอนุปริญญา (อารีย์, 2520) ส่วนในกลุ่มผู้ใหญ่ได้มีการศึกษาวิจัยกับอาจารย์วิทยาลัยครู (มานิต, 2522) และผู้บริหารโรงเรียน กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 (วิเชียร, 2527) ซึ่งก็ยังเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาน้อย

3. ลักษณะทางชีวสังคม แยกอธิบายตามตัวแปรที่ศึกษาได้ดังนี้

3.1 เพศ

3.2 ระดับชั้นเรียน (อายุ)

3.3 เชื้อชาติ

3.4 อาชีพผู้ปกครอง

3.5 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

3.6 การอบรมเลี้ยงดู

3.7 วุฒิการศึกษา

3.8 ประสบการณ์การทำงาน

3.9 ลักษณะการสมรส

3.10 ถิ่นที่อยู่อาศัย

3.11 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

3.12 ระดับสติปัญญาตามขั้นของเปียเจต์

3.13 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.14 ฐานะทางเศรษฐกิจ

3.1 เพศ พบผลตรงกันในเกือบทุกงานวิจัยว่า เพศหญิงมีความรับผิดชอบสูงกว่าเพศชาย ผลของการวิจัยนี้อาจเป็นการสนับสนุนบทบาทของสตรีไทยในการเป็นผู้นำทางสังคมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสังคมได้มากขึ้น

3.2 ระดับชั้นเรียนหรืออายุ จากการวิจัยพบว่า เด็กจะมีความรับผิดชอบมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น (สมโชค, 2523) และ พรชัย, 2527) ส่วนในกลุ่มผู้ใหญ่ ไม่พบความแตกต่างของความรับผิดชอบ (วิเชียร, 2527) แต่ในบางงานวิจัยพบว่า อายุมากเกินกว่า 45 ปี จะมีความรับผิดชอบมากกว่าอายุน้อย คือ อายุ 30 - 45 ปี และน้อยกว่า 30 ปี ซึ่ง 2 กลุ่มนี้มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน (ศิริพร, 2526)

3.3 เชื้อชาติ มีการศึกษาเกี่ยวกับเด็กไทยเชื้อชาติจีน และเด็กไทยเชื้อชาติไทย ซึ่งไม่พบว่าเด็กทั้งสองกลุ่มมีความรับผิดชอบแตกต่างกัน (วรรณี, 2515)

3.4 อาชีพผู้ปกครอง ไม่พบความแตกต่างของความรับผิดชอบของเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพต่างกัน เมื่อปี 2517 (อภิสิทธิ์, 2517) แต่เมื่อปี 2523 มีผู้ศึกษาวิจัยพบว่า เด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรมมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพค้าขายหรือทำธุรกิจ (สมโชค, 2523)

3.5 ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง ไม่พบความแตกต่างของความรับผิดชอบของเด็กที่ผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่างกัน (สมโชค, 2523)

3.6 การอบรมเลี้ยงดู พบว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากควบคุมน้อยจะมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อยควบคุมมากและแบบรักน้อยควบคุมน้อย (ประณต, 2517) ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่เกินไป จะมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (ดนัย, 2518) เด็กที่อยู่ในครอบครัวปกติ มีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ (พรชัย, 2527) เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบฝึกความมีระเบียบวินัย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรับผิดชอบ และเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูด้านการยับยั้งความก้าวร้าวมาก จะมีความรับผิดชอบต่ำ (มัญชรี, 2514)

3.7 วุฒิการศึกษา มีการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์วิทยาลัยครู พบว่าอาจารย์ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีความรับผิดชอบสูงกว่าอาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาตรีหรือต่ำกว่า (มานิต, 2522) ส่วนในกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน กรมสามัญศึกษา มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

เมื่อแยกตามวุฒิการศึกษา (วิเชียร, 2527)

3.8 ประสบการณ์การทำงาน พบว่าผู้มีประสบการณ์การทำงานในระยะเวลาต่างกัน มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน (มานิต, 2522 และ วิเชียร, 2527) ขัดแย้งกับ ศิริพร (2526) ที่พบว่า ผู้มีอายุราชการมากกว่า 10 ปีขึ้นไป มีความรับผิดชอบสูงกว่าผู้มีอายุราชการน้อยกว่า 10 ปี

3.9 สภาพการสมรส ไม่พบความแตกต่างของความรับผิดชอบในคนที่สมรสแล้วกับเป็นโสด (มานิต, 2522)

3.10 ถิ่นที่อยู่อาศัย เด็กที่อยู่ในเมืองมีความรับผิดชอบไม่แตกต่างจากเด็กในชนบท (สมโชค, 2523) และเด็กในกรุงเทพมหานคร มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างจากเด็กในต่างจังหวัด (มัญชรี, 2514)

3.11 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งศึกษาใน 3 รูปแบบคือ แบบประชาธิปไตย แบบอัตตาธิปไตย และแบบปล่อยปละละเลย ผลปรากฏว่า เด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบประชาธิปไตย มีความรับผิดชอบสูงสุด (สมศักดิ์, 2523) และเด็กที่มีปฏิสัมพันธ์กับครูแบบปล่อยปละละเลย มีความรับผิดชอบต่ำสุด (สุมาลี, 2526) และยังพบว่า ความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์ทางบวกกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแบบประชาธิปไตย ในขณะที่แบบอัตตาธิปไตย และแบบปล่อยปละละเลย มีความสัมพันธ์ทางลบกับความรับผิดชอบ (สมศักดิ์, 2523)

3.12 ระดับสติปัญญา ได้มีการศึกษาสติปัญญาตามขั้นพัฒนาการของเปียเจต์ (พิสิตรา, 2525) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้น คือ ขั้นก้าวสู่รูปธรรม ขั้นรูปธรรม และขั้นก้าวสู่นามธรรม โดยใช้แบบวัดของเปียเจต์ แยกกลุ่มเด็กเป็น 3 กลุ่ม ตามขั้นพัฒนาการของสติปัญญา พบผลที่น่าสนใจว่า เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน และมีทัศนคติต่อการแสดงความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน หลังจากที่สอนเรื่องความรับผิดชอบโดยวิธีกลุ่มสัมพันธ์

3.13 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ (สมโชค, 2523) นักศึกษาครูปีที่ 2 ที่มีความรับผิดชอบสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและผลสัมฤทธิ์ในการฝึกสอนสูงกว่า นักศึกษาที่มีความรับผิดชอบต่ำ (จิรนาถ, 2516)

3.14 ฐานะทางเศรษฐกิจ เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกันมีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน (เกื้อกูล, 2514)

4. ความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบกับจิตลักษณะต่าง ๆ มีผู้ศึกษาตัวแปรจิตลักษณะหลายตัวแปร ซึ่งมักจะไม่ซ้ำกันในแต่ละงานวิจัย ทำให้มีข้อมูลสนับสนุนความสัมพันธ์ของความรับผิดชอบกับจิตลักษณะแต่ละตัวน้อย แต่ก็พอจะสรุปให้เห็นได้ว่า ได้มีการศึกษาในตัวแปรจิตลักษณะตัวใดไปแล้วบ้าง ดังนี้

4.1 ความวิตกกังวล (วรรณี, 2515 มานิต, 2522)

4.2 การปรับตัว (อภิสิทธิ์, 2517)

4.3 ลักษณะผู้นำ (อภิสิทธิ์, 2517 ประณต, 2517)

4.4 ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (อารีย์, 2520)

4.5 ความเชื่อมั่นในตนเอง (อารีย์, 2520 สุมาลี, 2526)

4.6 ความอยากรู้อยากเห็น (ดนัย, 2518)

4.7 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (จิรนาถ, 2516 ดนัย, 2518)

4.8 ความซื่อสัตย์ (สมโชค, 2523)

4.9 มโนภาพแห่งตน (สมศักดิ์, 2523)

4.10 ความถนัดทางการเรียน (ยุพา, 2515)

4.11 ความคิดแบบอิสระ (ยุพา, 2515)

ตัวแปรจิตลักษณะที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรับผิดชอบ คือ ตัวแปร 4.2 - 4.9 ส่วนตัวแปร 4.1 ความวิตกกังวล เป็นจิตลักษณะตัวเดียวที่มีความสัมพันธ์ทางลบกับความรับผิดชอบ ซึ่งหมายความว่าหากผู้ใดมีความรับผิดชอบสูง บุคคลนั้นจะมีความวิตกกังวลต่ำ และตัวแปร 4.10 และ 4.11 ไม่พบความสัมพันธ์กับความรับผิดชอบ

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวัดความรับผิดชอบ ส่วนมากเป็นแบบสอบถามที่ ผู้วิจัยแต่ละคนสร้างเอง ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

5.1 แบบมาตราส่วนประมาณค่า จะมีแบบให้เลือกตั้งแต่ 2 ช่วงคือ ใช่ กับ ไม่ใช่ จนถึง 6 ช่วง คือ จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง และไม่จริงเลย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเลือกใช้กี่ช่วงก็แล้วแต่ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ตัวอย่างข้อความที่ใช้ เช่น (วรรณี, 2525)

0) ข้าพเจ้าเก็บรักษาของใช้และเสื้อผ้าด้วยตนเอง

00) ข้าพเจ้ามักแต่งกายผิดฟอร์มของโรงเรียนเสมอ

000) ในเวลาเรียนข้าพเจ้าตั้งใจเรียนอย่างเต็มที่

5.2 แบบให้เลือกตอบ โดยตั้งเป็นโจทย์ แล้วมีตัวเลือกให้เลือกข้อที่ตรงกับการปฏิบัติของผู้ตอบ ตัวอย่างเช่น (อภิสิทธิ์, 2517)

0) เมื่อครูให้ส่งการบ้าน นักเรียนส่งทันในเวลาที่กำหนดไว้หรือไม่

ก. ทันทุกครั้ง ข. ส่วนใหญ่ทัน

ค. ทันกับไม่ทันเท่ากัน ง. ส่วนใหญ่ไม่ทัน

จ. ไม่ทันทุกครั้ง

5.3 แบบกรณีตัวอย่าง ให้กรณีตัวอย่างเป็นเหตุการณ์ แล้วถามการตัดสินใจแก้ปัญหาในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยมีคำตอบให้เลือก ตัวอย่างเช่น (กันยา, 2526)

0) มาโนช์เป็นหัวหน้าห้อง ป.3/1 วันหนึ่งมาโนช์เห็นสมบัติมุดรั้วโรงเรียนออกไปซื้อขนม ถ้านักเรียนเป็นมาโนช์ จะทำอย่างไร

ก. ฝากเงินสมบัติให้ช่วยซื้อขนมให้ด้วย

ข. ทำเป็นมองไม่เห็น เพื่อรักษาความเป็นเพื่อน

ค. เตือนสมบัติไม่ให้ละเมิดกฎระเบียบของโรงเรียน

นอกจากนี้ยังมีแบบทดสอบที่วัดในด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบและทัศนคติต่อการแสดงความรับผิดชอบ (พิสิตรา, 2525) แบบวัดจริยธรรมด้าน*ความรับผิดชอบ (วัฒนา 2527) ตัวอย่างของแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเรื่องความรับผิดชอบ ได้แก่

0) บุคคลในข้อใดน่ายกย่องที่สุด

ก. ถ้าเขาได้รับมอบหมายให้ทำงานยาก ๆ ถ้าทำไม่ได้ก็ปฏิเสธทันที

ข. เมื่อทำงานใดแล้วยอมรับในสิ่งที่ตนทำลงไป ไม่ว่าผิดหรือถูก

ค. ทำงานที่ตนถนัดและทำได้เท่านั้น

ง. ทำงานสิ่งใดแล้ว เมื่อปรากฏผลเสียหาย พยายามหลีกเลี่ยงให้เร็วที่สุด

---

*แบบวัดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ มีลักษณะเช่นเดียวกับแบบวัดพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบ

ตัวอย่างแบบวัดทัศนคติต่อการแสดงความรับผิดชอบ

0) ในชั่วโมงการสอนวิชาวาดเขียน สมศักดิ์สลัดพู่กันซึ่งจุ่มสีใหม่ ๆ ไปโดนรูปภาพซึ่งนั่งข้างหน้าโดยบังเอิญ ทำให้เสื้อของรูปภาพเปื้อน แต่รูปภาพไม่รู้ และไม่มีใครเห็น เพราะเพื่อน ๆ คนอื่นสอบเสร็จหมดแล้ว สมศักดิ์ทำเฉยเสียเพราะกลัวรูปภาพจะโกรธ และไปบอกครูให้ทำโทษตน

นักเรียนคิดว่าการกระทำของสมศักดิ์สมควรหรือไม่

ก. สมควรอย่างยิ่ง ข. สมควร

ค. ไม่แน่ใจ ง. ไม่สมควร

จ. ไม่สมควรอย่างยิ่ง

6. วิธีการพัฒนา ได้มีผู้วิจัยทำการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อทดสอบวิธีการพัฒนาความรับผิดชอบ ทั้งที่สอนเนื้อหาความรับผิดชอบโดยตรง และสอนเนื้อหาวิชาอื่นแต่วิธีสอนมีผลต่อความรับผิดชอบ วิธีที่ใช้มีดังนี้

6.1 การสอนด้วยวิธีแบบสืบสวนสอบสวน (ยุพา, 2515)

6.2 การสอนด้วยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ (วิรัยะ, 2523 และ พิศิตรา, 2525)

6.3 การสอนด้วยกิจกรรมกลุ่ม (นิภา, 2525)

6.4 การใช้เทคนิค "แม่แบบ" (นิทานประกอบหุ่น) (กันยา, 2525)

6.5 การใช้บทบาทสมมติ (ดุษฎี, 2529 และ พรรัตน์, 2529)

6.6 การสอนโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์ส (ประภัสสร, 2529)

6.7 การสอนตามแผนภูมิกิจกรรม (อุไร, 2529)

6.8 การเรียนโดยชุดการเรียนด้วยตนเอง (สืบศักดิ์, 2521)

6.9 การใช้นิทาน 3 รูปแบบ ได้แก่ นิทานปรัมปรา, นิทานท้องถิ่น และนิทานเรื่องสัตว์ (อรทัย, 2523)

6.1 การสอนด้วยวิธีสอนแบบสืบสวน-สอบสวน คือ การสอนที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดข้อข้องใจ ด้วยการเล่นอการทดลองหรือเล่นอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ทำให้ผู้เรียนเกิดข้อข้องใจ หรือเกิดความสงสัย และต้องการหาสาเหตุเพื่ออธิบายปัญหานั้น โดยผู้เรียนเป็นผู้สืบสวน-สอบสวนด้วยการตั้งคำถาม หรือตั้งสมมติฐาน ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นหรือเร้าให้ตั้งคำถาม

และเป็นผู้ตอบแต่เพียงว่า "ใช่" "ไม่ใช่" "แล้วแต่กรณี" เพื่อให้ผู้เรียนได้หาความรู้จากสิ่งที่เผชิญหน้าด้วยตนเอง ตามขบวนการคิดแบบล่อบล่วน ผลการวิจัยไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างวิธีสอนแบบสืบสวน-สอบสวน กับความรับผิดชอบ

6.2 การสอนด้วยวิธีกลุ่มสัมพันธ์ วิริยะ (2523) พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยวิธีสอนธรรมดา (บรรยาย) และพิจิตรา (2525) พบว่าวิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และวิธีสอนธรรมดา (บรรยาย) ไม่มีผลต่อความรู้ด้านความรับผิดชอบ และทัศนคติต่อความรับผิดชอบ แต่วิธีสอนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทำให้นักเรียนมีความคงทนในด้านความรู้และทัศนคติต่อความรับผิดชอบ ซึ่งวิธีสอนแบบธรรมดา ไม่ทำให้นักเรียนมีความคงทนในความรู้และทัศนคติต่อความรับผิดชอบ

6.3 การสอนด้วยกิจกรรมกลุ่ม (group work) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม มีความรับผิดชอบสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึก

6.4 การใช้เทคนิค "แม่แบบ" (นิทานประกอบหุ่น) พบว่านักเรียนชั้น ป.3 ที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคแม่แบบด้วยนิทานประกอบหุ่น มีความรับผิดชอบสูงขึ้น และดีกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยไม่ใช้นิทานประกอบหุ่น

6.5 การใช้บทบาทสมมติ เทคนิคบทบาทสมมติ หมายถึง การกำหนดสถานการณ์และบทบาทให้ผู้เรียนที่จะต้องแสดง แสดงโดยที่ไม่ทราบล่วงหน้ามาก่อน โดยผู้เรียนที่เหลือจะช่วยกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นในบทบาทการแสดง และนำความรู้ที่ได้จากกลุ่มไปประยุกต์กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน จากการวิจัยของ พรรัตน์ (2529) พบว่า เทคนิคบทบาทสมมติสามารถพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้กับนักเรียนชั้น ม.1 ได้ เช่นเดียวกับ ดุษฎี (2529) ซึ่งพบผลทำนองเดียวกันว่า เทคนิคบทบาทสมมติ สามารถพัฒนาความรับผิดชอบต่อการงานให้กับนักเรียนชั้น ม.1 ได้

6.6 การสอนโดยใช้ชุดการสอนมินิคอร์ส หมายถึง กลุ่มของสื่อที่จัดโดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ระบบซึ่งมีกิจกรรมและเนื้อหาที่เหมาะแก่ระดับผู้เรียน เรียบเรียงอย่างกระชับและจบในตัวเอง กำหนดวัตถุประสงค์ทางการเรียนอย่างชัดเจน ใช้เวลาในการเรียนการสอนไม่เกิน 8 คาบ กำหนดกิจกรรมและเวลาในการเรียนการสอนไว้อย่างแน่นอน เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำช่วยเหลือ และมีส่วนประกอบดังนี้

1) หลักการและเหตุผล คำแนะนำ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และแผนการสอน

2) กิจกรรมผู้เรียน (อภิปรายกลุ่ม)

3) กิจกรรมครู

4) การประเมินผล

5) เนื้อหาเสริม

6) เอกสารสื่อ แผนภูมิ ฯลฯ ที่ใช้ประกอบการสอน

จากการวิจัยของ ประภัสสร (2529) สอนวิชาสังคมศึกษา เรื่อง การพัฒนาประเทศและความมั่นคงของชาติ โดยชุดการสอนมินิคอร์ส ในชั้น ม.3 พบว่านักเรียนที่เรียนโดยชุดการสอนมินิคอร์ส กับนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครูของกรมสามัญศึกษา มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

6.7 การสอนตามแผนภูมิกิจกรรม (Flow Chart) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเองแบบหนึ่ง ลักษณะวิธีสอนแยกนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย นักเรียนสลับกันมาฝึกทักษะ ฟัง พูด จากครูทีละครึ่งห้อง ที่เหลือทำกิจกรรมอ่านเขียนด้วยตนเองจากอุปกรณ์ที่ครูจัดเตรียมให้ ครูจะแนะนำช่วยเหลือ อธิบายคร่าว ๆ ใครเสร็จก่อน จะเรียนเพิ่มเติม ทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจได้ หลังจากทำกิจกรรมแล้วนักเรียนต้องบันทึกความก้าวหน้าของตนด้วย จากการวิจัยของอุไร (2529) ทดลองสอนภาษาอังกฤษ ชั้น ม.1 โดยสอนตามแผนภูมิกิจกรรมที่สร้างขึ้น พบว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนภูมิกิจกรรมและนักเรียนที่เรียนโดยการสอนตามคู่มือครูกรมสามัญศึกษา มีความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยคิดว่า เป็นเพราะระยะเวลาสอนอาจจำกัดเกินไป และความรับผิดชอบต้องใช้เวลาในการปลูกฝังเป็นเวลานาน

6.8 การเรียนโดยชุดการเรียนด้วยตนเอง พบว่านักเรียนชั้น ป.5 ที่มีความรับผิดชอบสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการเรียนโดยชุดการเรียนด้วยตนเองสูงกว่านักเรียนที่มีความรับผิดชอบต่ำ

6.9 การใช้นิทาน 3 รูปแบบคือ นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่น และนิทานเรื่องสัตว์ พบว่านิทานทั้ง 3 รูปแบบ ไม่สามารถพัฒนาความรับผิดชอบของเด็กชั้น ป.4 ได้

สรุปได้ว่า เทคนิคการสอนที่สามารถพัฒนาความรับผิดชอบได้คือ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ กิจกรรมกลุ่ม นิทานประกอบหุ่น บทบาทสมมติ และการเรียนโดยชุดการเรียนด้วยตนเอง เหมาะกับเด็กที่มีความรับผิดชอบสูง ซึ่งในการวิจัยที่ใช้เทคนิคเหล่านี้มักมีเนื้อหาในเรื่องของความรับผิดชอบเกี่ยวข้องอย่างเด่นชัด เช่น

ในด้านเนื้อหา และด้านวิธีการเรียน เป็นต้น ดังนั้น ในเทคนิคอื่น ๆ ที่ไม่พบความสัมพันธ์ อาจเป็นเพราะไม่ได้สอนเนื้อหาความรับผิดชอบโดยตรงและวิธีการสอนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กในเรื่องความรับผิดชอบ เพราะฉะนั้น วิธีการพัฒนาจึงควรต้องมีการศึกษาหาวิธีการและเทคนิคต่าง ๆ ในการพัฒนาความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและส่วนรวมต่อไป โดยเฉพาะทางด้านความสำนึก (awareness)

ข้อสรุปและเสนอแนะ

เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นลักษณะที่จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่นสงบสุข และเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ (จรรจา และ ดวงเดือน 2521) ซึ่งได้บรรจุเป็นจุดมุ่งหมายในด้านการพัฒนาจิตใจให้กับพลเมืองไทย ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (2530 - 2534) นี้ เราจึงควรตระหนักถึงความสำคัญและควรร่วมแรงร่วมใจกันศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการพัฒนาและช่วยกันปลูกฝังจิตลักษณะที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวมให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนไทย

จากงานวิจัยที่รวบรวมมานี้ จะเห็นว่ามีผู้ทำการวิจัยกับกลุ่มเด็กอายุ 6 ปีขึ้นไป และส่วนมากเป็นนักเรียนชั้นประถมปลาย - มัธยมศึกษาตอนต้น ส่วนในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่มีน้อยมาก ยิ่งในเด็กก่อนวัยเรียน ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาค้นคว้าเลย ในเรื่องนี้คงต้องมีการศึกษาค้นคว้ากันต่อไปในกลุ่มเด็กเล็ก และผู้ใหญ่ และคงต้องใช้การศึกษาวิจัยแบบช่วงยาว (Longitudinal studies) เพื่อให้เห็นพัฒนาการของความรับผิดชอบในวัยต่าง ๆ อย่างชัดเจนขึ้น

ส่วนการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ นั้น ก็พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นปริญญานิพนธ์ของนิสิตบัณฑิตศึกษา ต่างศึกษาตัวแปรที่ตนสนใจ และไม่มีผู้ใดศึกษา จึงทำให้การสรุปความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยเฉพาะจิตลักษณะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากมีงานวิจัยยืนยันเพียง 1 - 2 ชิ้นเท่านั้นดังนั้น การวิจัยเกี่ยวกับความรู้สึกรับผิดชอบจึงควรจะมีการส่งเสริมให้มีการค้นคว้าอย่างต่อเนื่อง และทำซ้ำในตัวแปรเดียวกัน เพื่อยืนยันผลที่แน่นอนและศึกษาจิตลักษณะตัวอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ศึกษา เช่น ความเชื่ออำนาจในตน ลักษณะมุ่งอนาคต เป็นต้น

ส่วนการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อค้นหาวิธีการพัฒนาเรื่องความรับผิดชอบของเด็ก ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาที่ใช้ในการสอนให้เด็กเรียนรู้เรื่องความรับผิดชอบ มีความสำคัญมาก เพราะหากสอนเนื้อหาความรู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องและวิธีการสอนไม่กระตุ้นให้เด็กเกิดความรับผิดชอบ บางที

การพัฒนาความรับผิดชอบอาจไม่ได้ผล แต่ถ้าสอนให้เด็กรู้ถึงความสำคัญของความรับผิดชอบและตระหนักถึงประโยชน์ในการที่ทุกคนมีความรับผิดชอบโดยบรรจุเนื้อหาเรื่องความรับผิดชอบและวิธีสอนให้สอดคล้องกันไป รวมทั้งมีเวลาในการสอนนานพอที่เด็กจะเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่แล้ว คิดว่าก็จะสามารถปลูกฝังความสำนึกในความรับผิดชอบให้แก่เด็กได้ อย่างไรก็ตามก็คงต้องมีการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาวิธีการกันต่อไป

กล่าวสรุปโดยทั่วไป การจะเสริมสร้างความสำนึกในความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในพลเมืองไทยได้นั้น ผู้ใหญ่หรือผู้นำในสังคมทั้งหลายควรเป็นตัวอย่างในเรื่องนี้ก่อน - ด้วยการรู้จักบทบาทหน้าที่และงานในความรับผิดชอบตามสถานภาพและตำแหน่งของตน และปฏิบัติให้ได้ตรงตามที่สังคมมอบหมายนั้นอย่างถูกต้องตามหลักคุณธรรม รวมทั้งตระหนักในความสำคัญของตนเองว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งที่สามารถจะช่วยส่วนรวมให้มีความสงบสุขได้ ทั้งหมดนี้ก็คงจะทำให้เด็กและเยาวชนไทยได้เจริญรอยตามผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และทำให้แผนพัฒนาคุณภาพคนในแผน 6 ประสบความสำเร็จได้ และสามารถจะคาดหวังได้ว่าในอนาคตอันใกล้นี้ สังคมไทยจะมีปริมาณของประชากรที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น

บรรณานุกรม

กันยา ประสงค์เจริญ ผลการใช้เทคนิค "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาวินัยในตนเองและความรู้สึกรับผิดชอบ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525

เกื้อกูล ทาสิทธิ์ การศึกษาเปรียบเทียบสังคมประกิตและบุคลิกภาพของบุคคลจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกัน ปริญญานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน ฉบับที่หก (2530 - 2534) กรุงเท

จรรจา สุวรรณทัต และ ดวงเดือน ทางจิตวิทยา กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพา

จิรนาถ กีรติเล่วี ความสัมพันธ์ระหว่างความแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรี วิทยาลัยครูสงขลา ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเท ประสานมิตร, 2516

ดนัย งามมานะ ความรู้สึกรับผิดชอบ ความอยากรู้อยากเห็น และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเ ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย กับแบบเอาใจใส่เกินไป ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518

ดุษฎี ทรัพย์ปรุง ผลการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529

นิภา วิสิตรศิริ ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองแค "สุรกิจพิทยา" จังหวัดสระบุรี ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525

ประณต เล็กสวาสดิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพึ่งผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำ และความรู้สึกรับผิดชอบ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517

ประภัสสร ไชยชนะใหญ่ การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการใช้ชุดการสอนมินิคอร์ส กับคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529

พรชัย รอดสมจิตร ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่อยู่ในสถานสงเคราะห์และที่อยู่ในครอบครัวปกติในกรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527

ความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 .ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย

เด็กที่มีระดับพัฒนาการทางสติปัญญาต่างกัน : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กิตของบิดามารดากับบุคลิกภาพของเด็กในพระนคร นพนธ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514

พอมพวง เล่รี ความวิตกกังวลและความรู้สึกรับผิดชอบของอาจารย์ในวิทยาลัยครู ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522

ยุพา อานันทสิทธิ์ ผลการสอนแบบสอบสวน สืบสวน ในวิชาวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความคิดแบบสอบสวน ความถนัดทางการเรียน และความรู้สึกรับผิดชอบ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515

ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรม พุทธศักราช 2525 กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2530

วรรณี รักธรรม การศึกษาเปรียบเทียบ ความวิตกกังวล ความต้องการผลสัมฤทธิ์ และความรู้สึกรับผิดชอบของเด็กไทย เชื้อชาติไทย และเด็กไทยเชื้อชาติจีน ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2515

วัฒนา ลิงห์สัมฤทธิ์ การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527

วิเชียร ชูส่งศ์ พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527

ศิริพร กล่อมจันทร์ ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และวินัยในตนเองของนักศึกษาครูประจำการวิชาเอกการบริหารโรงเรียนกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2526

สมโชค พูลนวม ความสัมพันธ์ระหว่างความซื่อสัตย์ กับความรู้สึกรับผิดชอบ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523

สมศักดิ์ ยืนพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียนกับความรู้สึกรับผิดชอบและมโนภาพแห่งตน ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523

สุมาลี วงศ์ปลูกแก้ว ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในชั้นเรียน ความรู้สึกรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นในตนเอง ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2526

สมศักดิ์ สาธร เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ระหว่างกลุ่มที่มีความรับผิดชอบต่างกัน โดยการเรียนจากชุดการเรียนด้วยตนเอง และจากการสอนปกติ ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521

อภิสิทธิ์ วงษา ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกรับผิดชอบ การปรับตัว และลักษณะความเป็นผู้นำของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 7 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตเทศบาลเมืองตาก ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2517

อรทัย จันทวิชานุวงษ์ รูปแบบของนิทานที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 4 ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522

อารีย์ เศรษฐชัย ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ความรู้สึกรับผิดชอบ และความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สภากาชาดไทย ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520

อุไร ดุลยเกษม การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษและความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนตามแผนภูมิกิจกรรม (Flow Chart) กับการสอนตามคู่มือครู ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักกับจิตลักษณะที่ควรส่งเสริม

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร

ในช่วงอายุหนึ่งถึงสามขวบซึ่งเรียกว่า วัยทารกนั้น เป็นระยะเวลาที่เด็กกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วที่สุด สิ่งแวดล้อมและบุคคลรอบข้างย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาลักษณะจิตใจและอาจมีผลที่คงทนไปตลอดชีวิตของเด็กได้ ครอบครัวจึงเป็นสังคมแรกของเด็กในการที่จะปลูกฝัง ส่งเสริม และพัฒนาจิตลักษณะที่ดีงาม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า บิดามารดา พี่น้อง ญาติ และสภาพแวดล้อมในครอบครัวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาลักษณะทางจิตใจของเด็กมากที่สุด บิดามารดาส่วนมากต้องการให้ลูกของตนแข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในปัจจุบันบิดามารดาจะใช้เวลามากขึ้นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาลูก เมื่อบุคคลพ้นวัยทารกเข้าสู่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ครอบครัวก็ยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจอยู่มากแต่ก็ไม่เท่าเทียมกับวัยทารก ฟรอยด์ (Freud, 1949: 26 - 29) นักจิตวิทยาผู้ให้กำเนิดทฤษฎีจิตวิเคราะห์ มีความเชื่อว่า การพัฒนาบุคลิกภาพของคนนั้นเริ่มตั้งแต่วัยทารก ซึ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทางบุคลิกภาพเมื่อเด็กโตขึ้น ในช่วงอายุ 1-5 ปีนั้นเด็กจะต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี เพื่อให้ได้รับการตอบสนองตามต้องการ ถ้าในช่วงชีวิตตอนต้นเด็กได้รับการเลี้ยงดูไม่ดีพอเมื่อเด็กโตขึ้นจะมีปัญหาการปรับตัว และมีผลต่อบุคลิกภาพเมื่อเป็นผู้ใหญ่

จากการประมวลเอกสารและงานวิจัยในเรื่องการอบรมเลี้ยงดูพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับจิตลักษณะที่ควรส่งเสริม เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัยในสังคม เป็นต้น ซึ่งบทความนี้จะได้กล่าวถึงผลการวิจัยต่อไป

การอบรมเลี้ยงดู คือการที่บิดามารดาหรือผู้ดูแลเด็กปฏิบัติต่อเด็ก และเรียกร้องให้เด็กปฏิบัติต่อตน โดยทั้งผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกัน ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสเฝ้าสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูด้วย ซึ่งสิ่งนี้ทำให้เด็กได้เลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย ส่วนการที่ผู้เลี้ยงดูจะส่งเสริมหรือขัดขวางลักษณะพฤติกรรมใด ๆ ของเด็กย่อมขึ้นอยู่กับความนิยมของสังคมหรือของกลุ่มที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่นอกจากนี้ลักษณะต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูยังเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกับลักษณะของคนอื่น ๆ ในสังคมนั้นด้วย ฉะนั้นจึงเข้าใจได้ว่าจากวิธีการอบรมเลี้ยงดู ผู้เลี้ยงดูจะถ่ายทอดลักษณะต่าง ๆ ในสังคมนั้นให้แก่เด็กถ้าผู้เลี้ยงดูมาจากกลุ่มหรือส่วนของสังคมที่แตกต่างกัน แน่นอน

ว่าเขาเหล่านั้นจะใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่แตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้ย่อมขึ้นกับความเชื่อ ค่านิยม ลักษณะนิสัย และความเคยชินของคนในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งแตกต่างกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก 2520 : 21- 22) สำหรับการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก เป็นวิธีการเลี้ยงดูที่ผู้เลี้ยงดูแสดงพฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อเด็กในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ (วารินทร์ ม่วงสุวรรณ 2517: 6 - 7)

1. มองลูกในแง่ดีหรือประเมินลูกในทางที่ดี
2. ให้ลูกมีส่วนร่วมในการคิดและการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ
3. แสดงความรักลูกออกมาให้เห็น
4. สนับสนุนและเข้าใจอารมณ์ของลูก

มีหลายทฤษฎีที่ให้ความสำคัญของการให้ความรักกับการพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ทางสังคมของบุคคลเช่น ทฤษฎีพัฒนาการบุคลิกภาพของอีริคสัน กล่าวว่า การที่บิดามารดาให้ความรักความอบอุ่นแก่ลูกอย่างพอเพียง จะทำให้ลูกมีความมั่นคงทางอารมณ์ และเกิดความรู้สึกมั่นใจในความดีงามในโลกนี้ ซึ่งจะเป็นรากฐานของการอาทรในความต้องการของบุคคลอื่นต่อไป เมื่อเด็กมีความไว้วางใจบิดามารดาในขั้นเริ่มต้นของชีวิตแล้ว จะทำให้เด็กมีความเชื่อถือในผู้อื่นเมื่อเติบโตขึ้นด้วย ส่วนนักทฤษฎีอีกกลุ่มหนึ่งได้ใช้ทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรากฐานในการอธิบายการที่เด็กยอมรับลักษณะของบิดามารดามาเป็นของตน เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะเกิดความรักความพอใจในผู้เลี้ยงดูตนก่อนที่เด็กจะยอมรับการถ่ายทอดลักษณะทางสังคมจากบุคคลนั้น นอกจากนั้นตามทฤษฎีได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การพัฒนาจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนจะเป็นไปอย่างรวดเร็วและสมบูรณ์ ถ้าเด็กเหล่านั้นได้รับความรักความพอใจในวัยทารก ความรักของบิดามารดาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาจริยธรรมอย่างยิ่งเจน (Sears, Maccoby, & Levin 1957 : 372, 382) นอกจากนั้น ปุ่ย โรจนบูรานนท์ (2515) ได้เขียนบทความที่แสดงให้เห็นความสำคัญของการรักษาความอบอุ่นในครอบครัวเพื่อรักษาบุคลิกภาพที่ดีงาม และสุขภาพจิตที่ดีให้แก่เด็ก บทความนี้ได้แนะนำว่าบิดามารดาควรให้ความรักที่ถูกต้องโดยการช่วยลูกตามความสามารถ รู้จักชมเชย ให้กำลังใจ ยอมรับในสภาพของตน ยกย่องในความสามารถและเห็นใจเมื่อผิดพลาด ไม่เยาะเย้ยถากถาง ถ้าเด็กได้รับความรักจะรู้จักสร้างความรักให้กับครอบครัวของตนต่อไป ถ้าบิดามารดาไม่สนใจปรับปรุงความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ปล่อยให้เด็กเจริญเติบโตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ผิดปกติ ย่อมนำไปสู่ความแปรปรวนในสภาพจิตใจของเด็กต่อไป

วิธีการศึกษาการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่ใช้ในประเทศไทย มักนิยมให้เด็กเป็นผู้รายงานวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ตนได้รับจากบิดามารดาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาของวินิจ เกตุขำ (2515) ที่สอบถามการรับรู้ของวัยรุ่นประมาณ 300 คน เกี่ยวกับวิธีการที่บิดามารดาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูตน ผลปรากฏว่า มีเพียง 15% ที่รายงานว่าตนได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรัก และจากการพิจารณาลักษณะของครอบครัวที่เลี้ยงดูเด็กแบบให้ความรัก ปรากฏว่าครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันนั้น บุตรจะได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรัก 17% มากกว่าในกลุ่มรวม (15%) เล็กน้อย ส่วนในครอบครัวที่บิดามารดาหย่าขาดจากกัน หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต เด็กจะได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรัก 8% น้อยกว่าในกลุ่มรวม แสดงว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักยังมีไม่มาก และยิ่งมีน้อยลงในครอบครัวที่มีปัญหา และจากการศึกษาของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2520) ที่สอบถามนักเรียนและนิสิตตั้งแต่ชั้น ป. 6 ถึงชั้นอุดมศึกษาปีที่ 2 เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงดูแบบรักของบิดามารดา พบว่า การรายงานการถูกเลี้ยงดูแบบรัก แตกต่างกันตามฐานะครอบครัว ระดับการศึกษาหรืออายุของผู้ตอบ เพศของผู้ตอบ การประกอบอาชีพของมารดา และสถานที่เกิดดังมีรายละเอียดต่อไปนี้คือ ผู้ตอบที่มาจากครอบครัวฐานะสูงรายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักมากที่สุด รองลงมาคือกลุ่มผู้ตอบฐานะปานกลาง น้อยที่สุดคือผู้ตอบฐานะต่ำ ผู้ตอบชั้น ม.ศ. 5 รายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักมากที่สุด น้อยที่สุดคือผู้ตอบชั้น ม.ศ. 1 เมื่อพิจารณาถึงเพศ ฐานะ และระดับการศึกษาของผู้ตอบ พบว่า ผู้ที่รายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักมากที่สุดมี 2 กลุ่ม คือ ผู้ตอบชายชั้น ป. 6 ฐานะสูง และผู้ตอบชาย ม.ศ. 5 ฐานะปานกลาง ส่วนผู้ที่รายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อยที่สุดเป็นผู้ตอบหญิงทั้ง 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่มีฐานะต่ำและกำลังเรียนชั้น ม.ศ. 3 และผู้ที่มีฐานะสูงและกำลังเรียนชั้น ม.ศ. 1 เมื่อศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มีอายุและการศึกษาต่ำ (ป. 6 และ ม.ศ. 1) โดยพิจารณาตามเพศ การประกอบอาชีพของมารดา และระดับการศึกษาของมารดา ปรากฏว่า กลุ่มที่มารดาทำงานรายงานว่าได้รับการเลี้ยงดูแบบรักน้อยกว่ากลุ่มที่มารดาไม่ทำงาน นอกจากนี้การทำงานของมารดายังพบว่ามีผลเสียต่อความรู้สึกของบุตรสาว เพราะการที่มารดาต้องทำงานอาชีพนั้น ทำให้บุตรสาวรู้สึกว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อยที่สุด แต่ในบางกรณีกลับพบว่าส่งผลดีต่อความรู้สึกของบุตรชาย และเมื่อพิจารณาตามที่เกิด ปรากฏว่า ผู้ตอบที่เกิดในต่างจังหวัดรายงานว่าตนถูกเลี้ยงดูแบบรักมากกว่าผู้ตอบที่เกิดในกรุงเทพฯ

จากผลการวิจัยดังกล่าวจะเป็นข้อคิดของบิดามารดาในการที่จะย้อนกลับไปมองดูการอบรมเลี้ยงดูของตนเองที่ผ่านมาว่าได้ให้ความรักแก่บุตรเพียงพอหรือไม่ เพราะบางครั้งการรับรู้ในเรื่องนี้

ของทั้งสองฝ่ายอาจจะสวนทางกันคือบิดามารดาคิดว่าตนได้ให้การเลี้ยงดูแบบรักมากแต่บุตรคิดว่ารักน้อยก็เป็นได้ เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นย่อมมีผลต่อการส่งเสริมจิตลักษณะที่ดีงามให้แก่เด็ก และจากการรวบรวมรายงานการวิจัยในประเทศไทยพบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองในระดับสูง และพบว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมากมีจิตลักษณะที่ดีงามสูงกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักน้อยอย่างเชื่อมั่นได้ ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวถึงจิตลักษณะสำคัญที่ควรกล่าวถึง คือ

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี

ลักษณะความเป็นพลเมืองดี หมายถึงนิสัยและการกระทำของบุคคลที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของสังคมและกฎหมายของบ้านเมือง ลักษณะความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญคือ จริยธรรมของบุคคล และความมีระเบียบวินัย

ในเรื่องจริยธรรมของบุคคล ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก (2520) ได้ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทย โดยศึกษาตัวแปรที่เป็นลักษณะของบุคคลในกลุ่มตัวอย่าง คือระดับจริยธรรม ซึ่งหมายถึงการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นต่าง ๆ ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก และลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึงนิสัยการบังคับตนเองให้อดได้รอได้ หรือเลือกที่จะไม่รับประโยชน์เล็กน้อยในทันที แต่จะรอรับประโยชน์ยิ่งใหญ่หรือสำคัญกว่าที่จะตามมาในภายหลังกับการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นักเรียนในโรงเรียนรัฐบาลและนิสิตชายหญิงในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้มีอายุระหว่าง 11 - 25 ปี และกำลังศึกษาอยู่ในชั้น ป. 6 ม.ศ. 1 ม.ศ. 3 ม.ศ. 5 และมหาวิทยาลัยปีที่ 2 จำนวน 1400 คน โดยใช้แบบวัดระดับจริยธรรมและแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดูแบบรัก ปรากฏว่า ผู้ที่ถูกเลี้ยงดูแบบรักมากมีจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ที่ถูกเลี้ยงดูแบบรักน้อย ผลของการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมีความสัมพันธ์อันยั่งยืนกับลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลตั้งแต่เด็กไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นด้วย นอกจากนี้ยังปรากฏว่า ผู้ที่มีจริยธรรมในระดับค่อนข้างสูงถ้ามีลักษณะมุ่งอนาคตสูงด้วย จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมซื่อสัตย์ในสถานการณ์ส่วนใหญ่ และจากการศึกษาของทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ (2522) ซึ่งศึกษากับเด็กก่อนวัยเรียนพบว่าเด็กที่มารดาอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากมีคะแนนการตัดสินทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่มีลักษณะตรงข้าม นอกจากนี้ โกศล มีคุณ (2524) และสายสมร ชาติยานนท์ (2526) ยังพบว่าการเลี้ยงดูแบบรัก เป็นตัวแปรสำคัญที่ใช้ทำนายคะแนนการใช้เหตุผลทางจริยธรรมได้ดี และเสริมเกียรติ พรหมผุย (2522) ก็พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบรักกับคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ในจังหวัดร้อยเอ็ด

นอกจากนั้นในการศึกษาระยะต่อมาของ ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ขัววัลลี (2524) พบว่านักเรียนชั้น ม.ศ. 1 ในกรุงเทพมหานครที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมาก จะมีความเอื้อเฟื้อ ความเกรัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ การมีสัมมาคารวะ และการยึดบาปบุญ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ดีงามมากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักน้อย ผลการวิจัยครั้งนี้ให้ผลสอดคล้องกับผลการวิจัยในอดีตของ วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) คือ พบว่ากลุ่มผู้ตอบซึ่งมีอายุประมาณ 16 - 18 ปี ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพ และต่างจังหวัดซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักมากมีความเอื้อเฟื้อมากกว่ากลุ่มที่ได้รับความรักน้อย

ส่วนด้านความมีระเบียบวินัยนั้น แบ่งเป็น ความมีวินัยในตนเอง และความมีวินัยในสังคม ประเทศที่มีพลเมืองมีระเบียบวินัยทางสังคมสูง จะเป็นประเทศที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดและปลอดภัย บุคคลจะอยู่กันอย่างมีความสุขดีทั้งร่างกาย และจิตใจ จากการศึกษาของ ประณต เล็กสวาสดิ์ (2517) และวารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) พบว่า วัยรุ่นที่รายงานว่าตนให้รับการเลี้ยงดูแบบรักมากจะมีวินัยทางสังคมสูงกว่าวัยรุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักน้อย นอกจากนั้น วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) ได้หาความสัมพันธ์ระหว่างการให้ความรักกับวินัยทางสังคม พบว่าในกลุ่มลูกคนเล็กเท่านั้นที่การอบเลี้ยงดูแบบรักมีความสัมพันธ์ทางบวกกับวินัยทางสังคมหลายด้าน แต่ในกลุ่มอื่นพบความสัมพันธ์เพียงบางด้านเท่านั้น ในเรื่องการมีวินัยในตนเอง วารินทร์ ม่วงสุวรรณ (2517) ได้พิจารณาการเลี้ยงดูแบบรักและแบบควบคุมควบคู่กันเป็นสองมิติ ก็พบว่า วัยรุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบรักมากและถูกควบคุมน้อยมีวินัยในตนเองมากที่สุด และแตกต่างจากวัยรุ่นที่ได้รับความรักน้อย และถูกควบคุมมากอย่างเห็นได้ชัด และจากการหาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับวินัยในตนเองของ วิวาห์วัน มูลสถาน (2522) พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือการให้ความรัก ความอิสระ ความเป็นตัวของตัวเอง รู้จักใช้ความคิดและเหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของเด็กวัยรุ่นอย่างมีความเชื่อมั่นได้ ซึ่งผลที่ได้นี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สมาร เตชะโชควิวัฒน์ (2527) ที่พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล ซึ่งหมายถึง การแสดงความรัก ความห่วงใยต่อเด็ก ให้ความสนิทสนม อบอุ่นใจแก่เด็ก ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้น ม.ศ. 1 - 3

จากการประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดี จะเห็นว่าทุกลักษณะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก สิ่งที่ค้นพบนี้ให้ข้อคิดที่สำคัญแก่บิดามารดา

ผู้ที่จะให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรรวมทั้งผู้ที่เตรียมตัวรับบทบาทการเป็นบิดามารดาต่อไปในอนาคต นอกจากลักษณะความเป็นพลเมืองดีแล้ว บิดามารดาทั้งหลายคงต้องทราบต่อไปว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักจะส่งผลให้บุตรมีลักษณะอะไรบ้างที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งผู้สนใจอาจศึกษาได้จากหนังสือเรื่อง ประมวลผลงานวิจัยในประเทศไทยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย ซึ่งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจ เรื่องการอบรมเลี้ยงดู ภายใต้โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2526 เป็นผู้รวบรวมสังเคราะห์และบทความของทัศนา ทองภักดี เรื่องความเชื่ออำนาจภายในตนหนึ่งในพฤติกรรมที่ควรส่งเสริม ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือเล่มนี้เช่นเดียวกัน

ผู้เขียนใคร่จบบทความนี้ด้วยการฝากท่านผู้อ่านไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ให้แก่เด็กด้วยความรักความเข้าใจ นั้นเป็นพื้นฐานแห่งการสร้างพัฒนาจิตลักษณะที่ดีงามทั้งหลายทั้งปวงให้เกิดขึ้นได้แก่เด็ก และเยาวชน สุภาษิต "รักวัวให้ผูกรักลูกให้ตี" จะล้าสมัยหรือยังทันสมัยต่อไปอย่างใดนั้นขึ้นอยู่กับว่า ก่อนท่านจะลงโทษเด็กนั้น ท่านถามตนเองและบอกกล่าวเล่าสิบให้เด็กรับรู้ก่อนหรือไม่ว่าท่านตีเขาด้วยความรัก

บรรณานุกรม

โกศล มีคุณ จริยศึกษาเพื่อส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและการหยั่งลึกทางสังคม ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจนปัจจนึก จริยธรรมของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520

ทิพวรรณ กิตติวิบูลย์ การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522

ประณต เล็กสวัสดิ์ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การพึ่งผู้อื่น พฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำและความรู้สึกรับผิดชอบ ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517

ปุ่ย โรจนบูรานนท์ "เด็กเลี้ยงเพราะขาดรัก" รัฐสภาสาร 20 (พฤศจิกายน 2515): 70 - 75

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาสลักษณ์ ชัววัลลี ครอบครัวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจของไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 25 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

วารินทร์ ม่วงสุวรรณ ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรับและแบบควบคุมกับความเอื้อเฟื้อและวินัยทางสังคม ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2517

วินิจ เกตุขำ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับความคิดสร้างสรรค์ ความเป็นผู้นำ และความวิตกกังวลของนักเรียนชั้น ม.ศ. 3 ในจังหวัดสุโขทัย ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2515

วิวาห์วัน มูลสถาน ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีวินัยในตนเอง ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522

สายสมร ชาติยานนท์ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับความสามารถด้านเหตุผลและการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กรุงเทพมหานคร ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526

ลุนารี เตชะโชควัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู วินัยในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2527

เสริมเกียรติ พรหมผุย อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของนักเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ในจังหวัดร้อยเอ็ด ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522

Freud, Sigmund., An outline of psychoanalysis. New York: W.W. Norton & Company Inc., 1949.

Sears, Robert R. and others, Patterns of child rearing. New York: Row, Peterson And Company, 1957.

แนวทางการพัฒนาความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม

งามตา วนินทานนท์

เมื่อเด็กมีปัญหาด้านพฤติกรรม เช่น เด็กวัยรุ่นมีปัญหาความก้าวร้าว โดยทั่วไปผู้ที่รับผิดชอบดูแลเด็กจะมุ่งวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและหาทางแก้ไขโดยอาศัยแนวความคิดต่าง ๆ เช่น แนวความคิดทางด้านการเปลี่ยนแปลงทางสรีระตามวัย ด้านบุคลิกภาพ ด้านการปรับตัวทางสังคม และด้านการปรับพฤติกรรม เป็นต้น โรเบิร์ต แอล เซลแมน นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้และมีความคิดว่า การวิเคราะห์ปัญหาอีกแนวหนึ่งที่น่าจะต้องพิจารณา คือ การวิเคราะห์โดยมองปัญหาจากแง่มุมของตัวเด็กเอง ว่าเด็กมีความคิดความเข้าใจและความรู้สึกอย่างไรต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ การยึดถือหัศนคติ ความคิดเห็น และมโนทัศน์ของเด็กเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์ปัญหาของเขาเอง เป็นวิธีการที่เซลแมนเชื่อว่าจะตรงกับประเด็นปัญหามากที่สุด (Selman, 1980)

จากข้อสังเกตนี้เองที่กระตุ้นให้เซลแมนเกิดความสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ทราบถึงหลักและกระบวนการรู้คิดเชิงสังคมของบุคคล และต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็นโครงสร้างของการหยั่งลึกทางสังคม ซึ่งมีช่วงของการเกิดและสะสมมาเป็นขั้นตอนตั้งแต่เด็กจนถึงวัยรุ่น

ความหมายและโครงสร้างของลักษณะการหยั่งลึกทางสังคม

เซลแมน และคณะ ได้ใช้เวลากว่า 10 ปีในการศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างรูปแบบพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญในกระบวนการพัฒนาการรู้คิดเชิงสังคม เพื่อให้เข้าใจความหมายของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ สังกัปการหยั่งลึกทางสังคมจึงเป็นสังกัปที่เกี่ยวข้องกับความเจริญเติบโตของความสามารถในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนและผู้อื่นด้วยการมองจากแง่คิดของกันและกัน ความสามารถดังกล่าวจะพัฒนาขึ้นในระบบการรู้คิดของบุคคลเป็นขั้นตอนตามวัย (ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยรุ่น) และตามประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลได้รับ

รูปแบบพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของเซลแมนได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของมีด (Mead, 1934) และ เพียเจท์ (Piaget, 1965; Piaget and Inhelder, 1964) กล่าวคือ สังกัปการหยั่งลึกทางสังคมได้รับการพัฒนามาจากสังกัปการสวมบทบาท (role-taking concept)

ซึ่ง มีด ปัญญัติขึ้นใช้เป็นคนแรก โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่า ความสามารถในการประสานบทบาทหลายบทบาทเข้าด้วยกัน เป็นแหล่งของความรู้เกี่ยวกับ "ตน" (Self) และถือเป็นความปรารถนาทางสังคมของมนุษย์ ความสามารถในการนำตนเข้าไปร่วมในตำแหน่งของบุคคลอื่น และคิดพิจารณาการกระทำของตนจากตำแหน่งที่เป็นทางเลือก แล่ดงถึงปฏิบัติการที่เป็นเอกลักษณ์ของมนุษย์ ถ้าปราศจากความสามารถในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะดังกล่าวนี้ ความเป็นตนในเชิงจิตใจ (psychological self) จะไม่เกิดในบุคคล ในทำนองเดียวกัน แนวความคิดเกี่ยวกับการหยั่งลึกทางสังคมก็มีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้คิดของ เพียเจท์ สังกัป 2 สังกัปในทฤษฎีนี้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ สังกัปการรู้คิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง(egocentrism) ซึ่งเป็นลักษณะการรู้คิดในขั้นก่อนปฏิบัติการ (preoperational thinking) กล่าวคือ เด็กในช่วงอายุ 2 - 7 ปี เมื่อมองเห็นสิ่งใดก็มักคิดว่าผู้อื่นจะเห็นเช่นเดียวกับตน เด็กยังเข้าใจไม่ชัดเจนว่าทำไมคนอื่นจึงมองเห็นแตกต่างไปจากตนได้ สังกัปการรู้คิดแบบไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (decentration) เป็นลักษณะการคิดในขั้นปฏิบัติการ (operational thinking) เด็กอายุระหว่าง 7 - 11 ปี สามารถพิจารณาของสิ่งหนึ่งได้หลายลักษณะ หรือมองเหตุการณ์หนึ่ง ๆ ได้ในหลายแง่มุม เพียเจท์ เชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กสามารถเอาชนะการคิดแบบยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และเรียนรู้ที่จะคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นคือ ประสบการณ์ทางสังคมที่เด็กได้รับจากการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม และได้รับข้อมูลย้อนกลับจากสังคม ประสบการณ์ทางสังคมจะช่วยกล่อมเกลาให้เด็กรู้จักคิดพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยสายตาของผู้อื่น

เซลแมน และคณะ (Selman, 1979; Selman and Byrne, 1974) ได้ศึกษาความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมของเด็กและวัยรุ่น โดยวัดความสามารถดังกล่าวด้วยวิธีการที่ดัดแปลงมาจากวิธีการวัดพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) ซึ่งแบบวัดมีลักษณะเป็นเรื่องสั้นเกี่ยวกับเหตุการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม ทำนองหนีเสือปะจระเข้ ผู้วิจัยจะเล่าเหตุการณ์ให้เด็กแต่ละคนฟัง และให้เด็กสมมติตัวเองอยู่ในสถานการณ์นั้น ๆ เพื่อกระตุ้นให้เด็กตอบคำถามอย่างปลายเปิดในระหว่างการสัมภาษณ์แบบลึก

โดยอาศัยแนวความคิดของ มีด เพียเจท์ และ โคลเบอร์ก ดังกล่าว ตลอดจนผลการวิจัยของ เซลแมน และผู้ร่วมงานหลายฉบับ ทำให้เซลแมน (Selman, 1979, 1980) สามารถกำหนดโครงสร้างของพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมขึ้น และนับได้ว่าเป็นรูปแบบพัฒนาการด้านการรู้คิดทางสังคมที่มีความสมบูรณ์ที่สุดรูปแบบหนึ่ง เซลแมนได้แบ่งพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคม

ของมนุษย์ออกเป็นห้าขั้น (ดูตาราง 1) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ระดับ 0 เด็กยังไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างกายกับใจหรือระหว่างภายในและภายนอกตัวบุคคล และยังไม่สามารถเข้าใจความแตกต่างระหว่างการมีเจตนาและไม่มีเจตนาของบุคคลได้ อย่างไรก็ตามเด็กเริ่มตระหนักว่าตนและผู้อื่นอาจมีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกันได้ แต่ยังแยกได้ไม่ชัดเจน จึงเข้าใจว่าผู้อื่นจะตีความหมายของพฤติกรรมจากสถานการณ์หนึ่ง ๆ ในทำนองเดียวกับตน

ระดับ 1 เมื่อจิตใจเจริญขึ้นอีกระดับหนึ่ง เด็กจะตระหนักว่าคนเรามีลักษณะทางจิตใจ (ความรู้สึก ความคิดเห็น) ซ่อนอยู่ แต่ในช่วงอายุนี้เด็กยังมีความคิดแบบเอกนัย คือ คิดว่าบุคคลจะมองหรือมีทัศนะต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ ได้เพียงอย่างเดียว ยังไม่เข้าใจว่าคนเราสามารถมีทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์หนึ่งได้หลายทัศนะ และบางครั้งอาจขัดแย้งกันด้วย เด็กยังคิดว่าสิ่งที่ผู้อื่นแสดงออกให้เห็นจะตรงกับความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริงของเขา

ระดับ 2 เด็กในระดับนี้เริ่มเข้าใจว่าบุคคลคนเดียวอาจมีความรู้สึกหรือทัศนะต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ ได้หลายอย่างปะปนกัน สามารถเข้าใจว่าตนและผู้อื่นอาจแสร้งทำ คือกระทำในสิ่งที่ไม่ตรงกับความรู้สึกนึกคิดหรือความต้องการที่แท้จริงของตนได้ ระยะนี้เด็กมีความสามารถเพิ่มขึ้นถึงระดับที่จะรู้จักนำเอาความคิดความรู้สึกของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของตนเข้ามาพิจารณาด้วยในทำนอง "รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา"

ระดับ 3 เด็กมีความสามารถในการรู้คิดที่เรียกว่า ตนในฐานะของผู้สังเกต (observing ego) กล่าวคือ บุคคลแต่ละคนสามารถมองตนเองพร้อม ๆ กันในฐานะผู้กระทำและผู้เฝ้าดูการกระทำของตนเอง (และรับรู้ว่าผู้อื่นก็กระทำได้เช่นกัน ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล แต่ละฝ่ายสามารถนำตนเข้าไปอยู่ในบทบาทของกันและกัน เพื่อพิจารณาความรู้สึกนึกคิดของตนและผู้อื่น และพิจารณาสถานการณ์ไปพร้อม ๆ กัน การกระทำเช่นนี้มีผลให้แต่ละฝ่ายสามารถมองดูตนเองและผู้อื่นด้วยทัศนะของบุคคลที่ 3 ที่อยู่ภายนอก ผู้ซึ่งสามารถคาดหมายความคิดของแต่ละบุคคลและความสัมพันธ์ที่มีต่อกันได้ การมีพัฒนาการถึงระดับนี้ทำให้บุคคลเห็นความจำเป็นในการประสานแนวคิดหรือทัศนะในแบบซึ่งกันและกัน และมีความเชื่อว่าความพึงพอใจทางสังคม การเข้าใจกันและการบรรลุถึงข้อยุติในปัญหาความขัดแย้งจะเกิดขึ้นได้ด้วยการมีทัศนะร่วมกันและประสานกันอย่างแท้จริง

ระดับ 4 เมื่อมีพัฒนาการถึงระดับนี้ บุคคลจะเกิดความเข้าใจว่า ภายในคน ๆ หนึ่งจะมีปฏิสัมพันธ์ทางความคิดเกิดขึ้นอย่างซับซ้อนเกินกว่าที่เขาจะเข้าใจได้ทั้งหมดด้วยตนเองในฐานะ

ของผู้สังเกต ทำให้เกิดการตระหนักถึงความหมายของจิตใต้สำนึก ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น บุคคลสามารถพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ จากแง่คิดหรือทัศนะที่มีอยู่ร่วมกันกับทัศนะของคนทั่วไป หรือทัศนะของระบบสังคม ความสามารถดังกล่าวช่วยให้ง่ายต่อการเข้าใจและเกิดความคล่องตัวในการสื่อสารที่ถูกต้องตรงกันระหว่างสมาชิกในสังคม

ตาราง 1 ระดับต่าง ๆ ของพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคม

ระดับการหยั่งลึกทางสังคม		อายุ
ระดับ 0	การหยั่งลึกแบบไม่ตระหนักถึงความแตกต่างและยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (Undifferentiated and egocentric perspective taking)	อายุ 3 - 6 ปี
ระดับ 1	การหยั่งลึกแบบตระหนักถึงความแตกต่างและเข้าใจลักษณะที่เป็นนามธรรม (Differentiated and subjective perspective taking)	อายุ 5 - 9 ปี
ระดับ 2	การหยั่งลึกแบบสะท้อนภาพของตนเองจากสายตาของบุคคลที่ 2 และเข้าใจซึ่งกันและกัน (Self - reflective/second person and reciprocal perspective taking)	อายุ 7 - 12 ปี
ระดับ 3	การหยั่งลึกแบบมองด้วยสายตาของบุคคลที่ 3 และเข้าใจร่วมกัน (Third - person and mutual perspective taking)	อายุ 10 - 15 ปี
ระดับ 4	การหยั่งลึกแบบลึกซึ้งและเข้าใจสัญลักษณ์ทางสังคม (In - depth and societal - symbolic perspective taking)	อายุ 12 ปีถึงผู้ใหญ่

เซลแมนและผู้ร่วมงานของเขาได้ทำการวิจัยเพื่อตรวจสอบความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของระดับต่าง ๆ ในพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของบุคคล โดยทำการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กอเมริกัน ทั้งที่เป็นการวิจัยแบบตัดขวาง (Selman and Byrne, 1974) และการวิจัยแบบช่วงยาว (Selman ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ อ้างถึงโดย Selman, 1980 : 43 - 45) ปรากฏผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า ผู้ถูกศึกษาทุกคนมีพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนด ไม่พบว่าผู้ใดมีพัฒนาการแบบข้ามขั้นหรือย้อนกลับ และไม่พบหลักฐานที่แสดงว่าผู้ถูกศึกษาคนใดจะมีพัฒนาการอยู่ในระดับใหม่นอกเหนือไปจากที่เซลแมนระบุไว้ นอกจากนี้ยังพบว่า พัฒนาการตามระดับต่าง ๆ ที่กำหนดจะปรากฏในบุคคลอย่างเด่นชัดคู่ขนานไปกับอายุที่เพิ่มขึ้นด้วย

<u>คุณค่าของความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม</u>

จากการวิจัยของนักจิตวิทยาหลายกลุ่ม พบว่าการหยั่งลึกทางสังคมอาจเป็นเหตุปัจจัยของลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาบางลักษณะดังนี้

<u>การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม</u> (Moral Reasoning) หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด โดยยึดหลักบางประการที่แสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจสูงหรือต่ำ เซลแมน (Selman, 1971b) เบอร์น (Bryne, 1974) และ เซลแมน และ เดมอน (Selman and Damon, 1975) ต่างพบผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า ระดับการหยั่งลึกทางสังคมเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง แต่การหยั่งลึกทางสังคมเพียงปัจจัยเดียวไม่เพียงพอที่จะอธิบายโครงสร้างของเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ ต่อมา วอกเกอร์ (Walker, 1980) ได้ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคม และพัฒนาการด้านเหตุผลเชิงจริยธรรม โดยทำการวิจัยเชิงทดลองกับเด็ก 146 คนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับ 4 ถึงระดับ 7 เขาพบว่าเฉพาะเด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้นเริ่มต้นของปฏิบัติการแบบระบบ และมีพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมระดับ 3 เท่านั้นที่มีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมถึงขั้น 3 ความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งลึกทางสังคมกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในทำนองดังกล่าวข้างต้นได้รับการตรวจสอบโดย โกศล มีคุณ (โกศล มีคุณ2524) โกศลได้ทำการวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมทักษะในการส่วมบทบาทของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวน 191 คน อายุระหว่าง 9 - 14 ปี จากโรงเรียนสามแห่งในจังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงว่าความสามารถในการส่วมบทบาทเป็นปัจจัยที่สำคัญ

ต่อพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล กล่าวคือ ในการวัดก่อนฝึกอบรมพบว่า ผู้ที่มีความสามารถในการสวมบทบาทสูงมาแต่เดิม เป็นผู้ที่มีระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงด้วย ($r = .50$) (หน้า 203) และเมื่อสุ่มนักเรียนเข้ากลุ่มฝึกและไม่ฝึก ได้ตรวจสอบความเท่าเทียมกันของคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทั้งหลาย พบว่ามีคะแนนดังกล่าวไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่หลังการฝึกสวมบทบาทอย่างเดียว พบว่านักเรียนมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึก (หน้า 150 - 151) นอกจากนี้ โกศล ยังพบหลักฐานที่สนับสนุนไปในทิศทางเดียวกันกับผลการวิจัยของ วอคเกอร์ (Walker, 1980) กล่าวคือ พบว่านักเรียนที่มีความสามารถในการสวมบทบาทสูงและขณะเดียวกันก็มีความคิดแบบอเนกนัยทางภาษาในรูปจำพวกสูงด้วย เป็นกลุ่มที่ได้รับประโยชน์จากการฝึก โดยมีคะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังฝึกสูงกว่าผู้ที่ได้รับการฝึก ซึ่งมีความสามารถในการสวมบทบาทสูง แต่มีการคิดแบบอเนกนัยทางภาษาในรูปจำพวกต่ำ ผลดังกล่าวมีส่วนสนับสนุนความสำคัญของลักษณะจำเป็นพื้นฐานสองประการคือ ความสามารถในการสวมบทบาทกับความสามารถทางการคิดและสติปัญญาที่มีต่อการพัฒนาทางจริยธรรม (โกศล มีคุณ 2524 หน้า 234 - 235) ตามทฤษฎีของ โคลเบอร์ก

<u>การแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ</u> (Effective Problem Solving) ฮัดสัน และคณะ (Hudson et al., 1976) ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนในระดับ 2 พบว่าเด็กกลุ่มที่มีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมสูง เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ผู้วิจัยกำหนดให้ว่าจะต้องช่วยเหลือเด็กที่อายุน้อยกว่า เด็กเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่า เขาอยากช่วยเหลือผู้อื่น เป็นเด็กที่มีไมตรีจิตและมีพฤติกรรมที่แสดงว่าเป็นผู้มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กกลุ่มที่มีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมต่ำ มาร์ช และคณะ (Marsh et al., 1980) ได้ทดลองฝึกทักษะการหยั่งถึงทางสังคมให้แก่นักเรียนระดับ 8 (อายุประมาณ 14 ปี) ด้านการฝึกให้เด็กมีประสบการณ์ในการแสดงบทบาทสมมติ สามารถที่จะแสดงและพูดเกี่ยวกับบทบาทนั้น ๆ ออกมาอย่างชัดแจ้งได้ เพิ่มพูนทักษะในการรวบรวมและประสานแนวทัศนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางสังคม รวมทั้งฝึกเด็กให้เข้าใจสภาวะทางจิตใจของบุคคลอื่น (ความคิด ความรู้สึก เจตนา ฯลฯ) เกี่ยวกับสถานการณ์นั้น ๆ มาร์ช และคณะ พบว่าการฝึกทักษะดังกล่าวก่อให้เกิดผลดีในการแก้ปัญหาระหว่างบุคคล และปรากฏผลอย่างเด่นชัดในด้านการวิเคราะห์ปัญหาระหว่างบุคคล นอกจากนั้นยังมีการศึกษาประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของกลุ่มนักเรียนพยาบาลชายและหญิงจำนวน 90 คน โดย ฟอล์ก และ จอนห์สัน (Falk and Johnson, 1977) ได้ทดลองให้ผู้ถูกศึกษาแก้ปัญหาที่เรียกว่า

กิจกรรมการตัดสินใจแบบนาซ่า (The NASA decision - making task) ซึ่งใช้ฝึกนักบินอวกาศให้แก้ปัญหาเกี่ยวกับความอยู่รอดในสถานการณ์ที่มีทรัพยากรจำกัดบนดวงจันทร์ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นสองกลุ่ม และกำหนดให้กลุ่มหนึ่งแก้ปัญหาโดยวิธีการหยั่งลึกทางสังคม (พยายามส่วมบทบาทหรือคำนึงถึงแง่คิดของสมาชิกในกลุ่ม) และอีกกลุ่มหนึ่งแก้ปัญหาโดยวิธีการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (เน้นแง่คิดของตนเองเป็นหลักอย่างเข้มแข็ง) ผลการวิจัยแสดงว่ากลุ่มที่แก้ปัญหาโดยการหยั่งลึกทางสังคมมีแนวทางในการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์กว่า และสมาชิกให้ความร่วมมือมากกว่า ซึ่งเอื้อต่อการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดความเชื่อถือ ความตั้งใจรับทราบ และความพึงพอใจในระหว่างสมาชิกของกลุ่มมากกว่ากลุ่มที่แก้ปัญหาด้วยการยึดแนวคิดของสมาชิกแต่ละคนเป็นหลัก

แม้จะยังขาดผลการวิจัยที่ยืนยันอย่างแน่ชัดว่าการหยั่งลึกทางสังคมเป็นเหตุปัจจัยของพฤติกรรมการแก้ปัญหา แต่จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นก็ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกและแง่คิดของผู้อื่นด้วยวิธีการส่วมบทบาทเป็นคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งสำหรับการแก้ปัญหาของกลุ่มให้ลุล่วงไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พฤติกรรมเอื้อสังคม (Prosocial Behavior) มีงานวิจัยหลายฉบับยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมกับพฤติกรรมเอื้อสังคมของเด็ก อาทิเช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การแบ่งปันและความเอื้ออาทร และยังปรากฏหลักฐานว่าการส่งเสริมหรือฝึกทักษะในการหยั่งลึกทางสังคมทำให้เด็กมีพฤติกรรมเอื้อสังคมเพิ่มมากขึ้น (Ahammer and Murray, 1979; Buckley et al., 1979; Hoffman, 1975, Iannotti, 1978) ตัวอย่างเช่น เอียนนอททิ (Iannotti, 1978) ได้ทดลองฝึกทักษะการหยั่งลึกทางสังคมให้แก่เด็กชายอายุ 6 และ 9 ปี กลุ่มอายุละ 30 คน เขาพบว่าเด็กกลุ่มที่ได้รับการฝึกทักษะการหยั่งลึกทางสังคมมีทักษะดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัด และผลการฝึกทำให้เด็กกลุ่มอายุ 6 ปีมีความเอื้ออาทรเพิ่มขึ้น และพบความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งลึกทางสังคมกับพฤติกรรมเอื้อสังคมในเด็กกลุ่มอายุ 9 ปี ผลการวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะด้านการรู้คิดทางสังคม เพื่อการเข้าใจพฤติกรรมทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยบางฉบับที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดคำถามที่น่าจะนำมาพิจารณาเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคตได้แก่ คำถามที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งลึกทางสังคมและพฤติกรรมเอื้อสังคมจะสอดคล้องกันข้ามช่วงอายุต่าง ๆ ของเด็ก (งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาเด็กระดับอนุบาลและประถมศึกษา) และข้ามแบบวัดการหยั่งลึกทางสังคมลักษณะต่าง ๆ หรือไม่ (Eisenberg - Berg

and Lennon, 1980; Johnson, 1975; Zahn - Waxler et al., 1977) เมื่อไม่นานมานี้ เอียนนอททีี (Iannotti, 1985) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งสีกทางสังคมกับพฤติกรรมเอื้อสังคมของเด็กวัยก่อนเข้าเรียนจำนวน 50 คนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตอบคำถามต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น โดยมีการวัดพฤติกรรมเอื้อสังคมในแนวต่าง ๆ กันคือ วัดด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมในสถานการณ์ตามธรรมชาติ วัดด้วยแบบวัดที่มีแบบแผนแน่นอนและให้ครูเป็นผู้ประเมิน เอียนนอททีี พบว่าเด็กในกลุ่มตัวอย่างได้แสดงให้เห็นว่ามีความไวต่อความรู้สึกนึกคิดของเพื่อน แต่พบเพียงแนวโน้มเท่านั้นว่าความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคมเป็นสื่อของการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคมในสถานการณ์ตามธรรมชาติ จากผลการวิจัยนี้ รวมกับผลการวิจัยของเขาในอดีต ทำให้เอียนนอททีีสรุปว่าความสัมพันธ์ระหว่างการหยั่งสีกทางสังคมกับพฤติกรรมเอื้อสังคมจะไม่ปรากฏอย่างเด่นชัดจนกว่าเด็กจะมีความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคมอยู่ในระดับสูง ซึ่งส่วนใหญ่จะพบในเด็กวัยเรียนมากกว่าวัยก่อนเข้าเรียน จากหลักฐานข้างต้นนี้อาจกล่าวได้เพียงว่า ความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคมบางพฤติกรรม แต่ผลการวิจัยเท่าที่มีอยู่ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่ชัดว่าความสามารถดังกล่าวจะช่วยเพิ่มอัตราการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคม ผู้เขียนจึงเห็นว่าควรจะมีการวิจัยเชิงทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กโตและวัยรุ่นเพื่อให้ทราบอย่างแน่ชัดว่าลักษณะการหยั่งสีกทางสังคมของเด็กวัยดังกล่าวจะเป็นเหตุปัจจัยสำคัญของพฤติกรรมเอื้อสังคมหรือไม่ และมีบทบาทในการเพิ่มอัตราการเกิดพฤติกรรมเอื้อสังคมมากน้อยเพียงใด

<u>แนวทางการพัฒนาความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคม</u>

ปรากฏหลักฐานจากการวิจัยทั้งต่างประเทศและในประเทศชี้ให้เห็นว่าตัวแทนในการถ่ายทอดทางสังคม อันได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และโรงเรียน มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการสร้างเสริมความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

<u>ครอบครัว</u> กล่าวได้ว่าพัฒนาการด้านการหยั่งสีกทางสังคมของบุคคลเริ่มต้นในครอบครัวตั้งแต่วัยเด็ก เพียเจท์ (Piaget, 1965) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นวิธีการที่เอื้อต่อการพัฒนาความสามารถในการหยั่งสีกทางสังคมมากกว่าวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการวางอำนาจหรือออกคำสั่งกับบุตร โฮลสไตน์ (Holstein, 1968) ศึกษาพบว่าบิดามารดาอาจสร้างเสริมประสบการณ์ทางสังคมให้แก่เด็กเพื่อพัฒนาความสามารถในการส่วมบทบาทได้ ด้วยการอนุญาตหรือชักจูงเด็กให้เข้ามีส่วนร่วมในการแสดงความ

คิดเห็น ถกเถียงประเด็นปัญหาต่าง ๆ และเปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแสดงทัศนคติกับบิดามารดา ฮอฟแมน (Hoffman, 1970) และ สตับ (Staub, 1975) พบผลการวิจัยที่สอดคล้องกันว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบชี้แจงเหตุผลกับเด็ก เพื่อกระตุ้นให้เด็กตระหนักถึงผลการกระทำของตนที่อาจเกิดแก่บิดามารดาและผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนได้กระทำลงไป การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยวิธีการดังกล่าวช่วยเพิ่มความสามารถในการมองเหตุการณ์จากแง่คิดของผู้อื่นและเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นดีขึ้น งานวิจัยในประเทศเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมมีอยู่บ้าง เช่น งานวิจัยของ โกศล มีคุณ (โกศล มีคุณ 2524) ได้ทดลองฝึกทักษะการสวมบทบาทให้นักเรียนประถมปีที่ 5 และ 6 (อายุ 9 - 14 ปี) ในจังหวัดราชบุรี พบว่าลักษณะภูมิหลังของเด็กที่ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการสวมบทบาทคือการได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมาก เพราะเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบดังกล่าวจะมีสภาพทางจิตใจที่พร้อม เมื่อได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสมจึงสามารถพัฒนาความสามารถในการสวมบทบาทได้อย่างเต็มที่ งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังล่าสุดโดย งามตา วนินทานนท์ และคณะ (งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2529) ได้ศึกษาปัจจัยทางครอบครัวที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านการหยั่งถึงทางสังคมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 (อายุ 9 - 10 ปี) ในกรุงเทพฯ พบแนวโน้มว่า เด็กไทยในกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคม ก้าวหน้ากว่าเด็กอเมริกันกลุ่มที่เซลแมนศึกษา ซึ่งมีวัยใกล้เคียงกับเด็กไทย และพบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคม สติปัญญา และจริยธรรม และการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมที่ครอบครัวให้แก่เด็ก เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการพัฒนาความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมของเด็กอย่างเด่นชัด (โดยเฉพาะเมื่อวิเคราะห์แยกกลุ่มเด็กออกตามลักษณะทางชีวสังคมและภูมิหลังทางครอบครัวบางลักษณะ) กล่าวคือ ในกลุ่มเด็กที่มีภูมิหลังของครอบครัวต่างกันบางกลุ่ม ถ้าเด็กยิ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคม สติปัญญา หรือจริยธรรม หรือได้รับการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมจากครอบครัวมากเท่าใด ก็ยิ่งจะมีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมสูงขึ้นเท่านั้น เช่น (1) เด็กที่มารดาเป็นแม่บ้าน ซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคมหรือด้านจริยธรรมมาก (2) เด็กที่มารดารับราชการหรือทำงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคมมาก (3) เด็กหญิง เด็กจากครอบครัวที่บิดามีการศึกษาระดับต่ำ หรือเด็กที่มาจากครอบครัวประเภทขยาย ซึ่งได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านจริยธรรมมาก และ (4) เด็กที่มารดามีการศึกษาระดับต่ำหรือมารดาประกอบธุรกิจส่วนตัว ซึ่งได้รับการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมจากครอบครัวมาก

บนพื้นฐานของผลการวิจัยดังกล่าว บิดามารดาและผู้เกี่ยวข้องกับงานด้านการพัฒนาเด็ก ควรจะได้ตระหนักว่า เมื่อพบหลักฐานว่า เด็กไทยของเรามีพื้นฐานทางความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมที่ดีอยู่แล้ว ก็ควรพยายามส่งเสริมให้เขาได้พัฒนาความสามารถด้านนี้ให้ก้าวหน้าต่อไปอย่างต่อเนื่องในทุกระดับ เพื่อเด็กจะได้มีความสามารถในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนและผู้อื่นได้ดี อันจะเป็นประโยชน์ทางด้านการสื่อสารในสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น และยังช่วยลดความขัดแย้งระหว่างตัวเด็กกับผู้แวดล้อมได้อีกด้วย สำหรับครอบครัวที่มีภูมิหลังต่างกัน บิดามารดาอาจส่งเสริมหรือสนับสนุนบุตรของตนให้มีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมสูงขึ้นได้โดย (1) ในครอบครัวที่มารดาทั้งที่เป็นแม่บ้าน มิได้ประกอบอาชีพอื่นใด และมารดาที่ประกอบอาชีพคือ ทำงานรับราชการหรือทำงานรัฐวิสาหกิจ ควรเน้นการอบรมเลี้ยงดูเพื่อพัฒนาเด็กทางด้านอารมณ์สังคมและจริยธรรมให้มาก (2) ในครอบครัวที่มารดาประกอบธุรกิจส่วนตัวควรเน้นการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมแก่เด็กให้มาก และผ่อนปรนวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์สังคมและด้านสติปัญญาให้น้อยลง เพราะผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า ถ้าครอบครัวที่มารดาประกอบธุรกิจส่วนตัวเน้นการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาบุตรในสองด้านนี้มากเท่าใด บุตรจะมีความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมต่ำลงเท่านั้น (3) ในกลุ่มบิดามารดาที่มีการศึกษาอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ควรให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรที่เน้นการพัฒนาด้านจริยธรรมและส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมแก่เด็กให้มาก และ (4) ในกลุ่มเด็กหญิงควรให้การอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านจริยธรรมให้มาก นอกจากนี้ยังพบว่าบิดามารดาที่มีอายุมากควรส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมแก่บุตรให้มากขึ้น และผ่อนปรนการอบรมเลี้ยงดูบุตรที่เน้นการพัฒนาด้านสติปัญญาให้น้อยลง เพราะผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมของเด็ก

สรุปได้ว่าครอบครัวอาจจะช่วยสร้างเสริมความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมให้แก่เด็กได้ด้วยการให้การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม เช่น การให้การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน เน้นการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ชี้แจงเหตุผลกับเด็ก เน้นการพัฒนาเด็กด้านอารมณ์สังคมและด้านจริยธรรม และส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมแก่เด็ก เหล่านี้เป็นลักษณะการอบรมเลี้ยงดู ที่พบ ว่ามีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมของเด็กและเยาวชน

<u>กลุ่มเพื่อน</u> เพียเจท์ (Piaget. 1965, 1967) ได้เสนอแนวความคิดไว้ว่าเด็กจะลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางลง เมื่อได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน ซึ่งอาจมีแง่คิดหรือทัศนะที่หลากหลาย และมีความต้องการแตกต่างไปจากตน ดังนั้นการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หรือ

การขัดแย้งและการโต้เถียงในเรื่องเฉพาะด้านจึงเป็นเงื่อนไขจำเป็นที่ทำให้บุคคลเกิดความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม แนวความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดที่ โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976) ให้ไว้ว่า ยิ่งเด็กเข้าสังคมกับกลุ่มเพื่อนมากเท่าใด โอกาสที่จะรับรู้แง่คิดหรือทัศนะทางสังคมที่หลากหลายของผู้อื่นก็จะยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น สืบเนื่องจากแนวความคิดดังกล่าว เพียเจท์ได้เสนอเป็นข้อสมมติฐานไว้ว่า ความนิยมที่เด็กได้รับในหมู่เพื่อนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสามารถในการยอมรับความคิดจากแง่มุมของผู้อื่น กล่าวอีกนัยหนึ่ง เด็กที่ได้รับความนิยมจากเพื่อนมากมักเป็นเด็กที่รู้จักนำเอาแง่คิดหรือทัศนะของเพื่อนในสถานการณ์หนึ่ง ๆ มาพิจารณาประกอบก่อนตัดสินใจแสดงพฤติกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดออกไป ลักษณะการคิดเช่นนี้แสดงถึงการเป็นผู้มีความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมนั่นเอง ได้มีนักวิจัยในต่างประเทศหลายท่านพยายามพิสูจน์ข้อสมมติฐานของเพียเจท์ดังกล่าว โดยทำการวิจัยกับเด็กหลายกลุ่มอายุ เท่าที่ผ่านมายังไม่พบว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันโดยตรงในระดับที่เชื่อถือได้ แต่มีงานวิจัยบางชิ้นรายงานความสัมพันธ์เฉพาะกรณีไว้ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของ รูบิน (Rubin, 1972) ซึ่งพบว่าการได้รับความนิยมในหมู่เพื่อนมีความสัมพันธ์กับทักษะในการสวมบทบาทเฉพาะในกลุ่มเด็กระดับอนุบาลและเด็กที่ศึกษาอยู่ในเกรด 2 แต่ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัวนี้ในเด็กเกรด 4 และเกรด 6 ต่อมา ดอยท์ช (Deutsch, 1974)ได้ศึกษาพบว่าความสามารถในการสวมบทบาทเชิงการติดต่อสื่อสาร (Communicative role - taking ability)ของเด็กหญิงวัยก่อนเข้าเรียน (อายุ 3 - 5 ปี) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการได้รับความนิยมในหมู่เพื่อน ซึ่งวัดโดยปริมาณการปฏิสัมพันธ์ในทางที่ดีระหว่างกัน และไม่มีความสัมพันธ์กับการได้รับความนิยมที่วัดโดยวิธีการสังคมมิติ ดังนั้นดอยท์ช ได้เสนอแนะว่าความสามารถในการสวมบทบาทอาจเกี่ยวข้องกับการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางที่ดีมากกว่าการได้รับความนิยมในหมู่เพื่อน สำหรับการวิจัยในประเทศ งามตา วนินทานนท์และคณะ (งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2529 ได้ทำการตรวจสอบข้อสมมติฐานของเพียเจท์เช่นกันและพบผลการวิจัยที่สนับสนุนข้อสมมติฐานดังกล่าวอย่างเด่นชัดว่า เด็กระดับประถมศึกษา อายุระหว่าง 9 - 10 ปี ที่ได้รับความนิยมสูงในหมู่เพื่อน เป็นเด็กที่มีความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมสูง จากผลการวิจัยนี้ อาจกล่าวได้ว่า ความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมช่วยเด็กให้ปรับตัวเข้ากับสังคมในโรงเรียนได้ดี ดังนั้นบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาความสามารถด้านนี้ จึงอาจอาศัยกลุ่มเพื่อนวัยใกล้เคียงกันกับบุตรของตนเป็นตัวแทนในการสร้างเสริมความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมแก่บุตรได้อีกทางหนึ่ง

ด้วยการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมให้แก่บุตร เปิดโอกาสให้บุตรได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มประเภทต่าง ๆ บิดามารดาคือผู้ช่วยที่ดีที่สุดสำหรับเด็กในการริเริ่มความสัมพันธ์ทางสังคม และช่วยกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กด้วยกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น สำหรับเด็กเล็ก ๆ วัยก่อนเข้าเรียน บิดามารดาควรจัดให้บุตรได้มีโอกาสเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกันบ้าง การได้เล่นกับเด็กอื่น ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นว่าอาจมีความแตกต่างไปจากตนได้ ลดการเอาแต่ใจของตนเองลง และให้การยอมรับผู้อื่นมากขึ้น การเล่นแบบเพ้อฝันหรือเล่นบทบาทสมมติ เช่น เล่นเป็น พ่อ แม่ หมอ พยาบาล ตำรวจ หรือผู้ร้าย ช่วยเด็กให้เข้าใจแบบแผนพฤติกรรมตามบทบาทต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิดและเรียนรู้ที่จะตอบสนองในสิ่งที่ผู้อื่นคาดหวังให้เขากระทำ ยิ่งกว่านั้น การเล่นแบบร่วมมือและแบบแข่งขันกัน เช่น การเล่นซ่อนหา การเล่นยักคะเย้อ ฟุตบอล และการเล่นเกมส์ต่าง ๆ ที่ต้องมีผู้ร่วมเล่นหลายคน ทั้งหมดนี้จะช่วยเด็กให้เรียนรู้การปฏิสัมพันธ์แบบพึ่งพากันและกันกับผู้อื่น สำหรับเด็กในวัยเรียน บิดามารดาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อน เช่น สนับสนุนให้ร่วมเล่นกีฬาเป็นทีม เล่นดนตรีเป็นกลุ่มและสนับสนุนให้เด็กสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน ๆ ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น การส่งบัตรอวยพรในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ แลกเปลี่ยนขนมหรือสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ในวันเด็ก ตลอดจนการร่วมในกลุ่มบำเพ็ญประโยชน์ภายในโรงเรียนในโอกาสต่าง ๆ

การอาศัยสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่บิดามารดาอาจใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการหยั่งถึงทางสังคมแก่เด็ก การให้เด็กได้มีโอกาสเห็นสภาพชีวิตและสังคมที่แตกต่างไปจากสภาพที่เด็กคุ้นเคย โดยใช้สถานการณ์ที่ปรากฏในสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ เช่น หนังสือนิทานสำหรับเด็ก ข่าวหรือภาพยนตร์จากวิทยุ โทรทัศน์ ข่าวในหนังสือพิมพ์รายวัน เป็นตัวอย่างเพื่อยั่วนำเด็กให้เข้าใจทัศนคติ ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนทั่วไปในสังคม เพื่อให้เด็กมองโลกอย่างมีใจกว้างขึ้น ทำให้สามารถเข้าใจความรู้สึกและความคิดของผู้อื่น สามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และเป็นไปในทางสร้างสรรค์

<u>โรงเรียน</u> โกศล มีคุณ (โกศล มีคุณ 2524) ได้ทดลองฝึกทักษะการสวมบทบาทแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา (อายุ 9 - 14 ปี) ด้วยการจัดกิจกรรมประเภทการแสดงบทบาทสมมติทั้งบทบาทที่ใกล้เคียงและตรงกันข้ามกับลักษณะเฉพาะตัวของนักเรียน และให้นักเรียนที่ได้รับการฝึกร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทต่าง ๆ หลังการแสดง เพื่อให้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทที่หลากหลายและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ปรากฏผลว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองซึ่งได้รับการฝึก

มีทักษะการส่วมบทบาทสูงกว่านักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างเด่นชัด ดังนั้นในกรณีที่ครอบครัวของนักเรียนบางครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสร้างเสริมทักษะด้านการหยั่งลึกทางสังคม เช่น กลุ่มเด็กจากครอบครัวซึ่ง งามตา วนินทานนท์ และคณะ (งามตา วนินทานนท์ และคณะ 2529) ยังไม่พบว่าลักษณะการอบรมเลี้ยงดูที่เน้นการพัฒนาด้านใด และการส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมที่ครอบครัวให้แก่เด็กจะมีความเกี่ยวข้องกับความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมของเด็ก อาทิเช่น กลุ่มเด็กที่บิดามารดาอายุน้อย กลุ่มที่บิดาประกอบอาชีพต่าง ๆ และกลุ่มเด็กชาย เป็นต้น ในกรณีที่ครอบครัวไม่สามารถให้การส่งเสริมได้อย่างเหมาะสม ทางโรงเรียนอาจช่วยส่งเสริมและพัฒนาทักษะด้านนี้ให้แก่นักเรียนในความรับผิดชอบได้ด้วยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ในทำนองเดียวกับที่ โกศล เคยใช้ฝึกเด็กในการวิจัยของเขา

สรุป

โรเบิร์ต แอล เซลแมน นักจิตวิทยาผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งได้ใช้เวลากว่าทศวรรตหนึ่งในการศึกษาค้นคว้า เพื่อสร้างรูปแบบพัฒนาการความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคม ซึ่งถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญในกระบวนการพัฒนาการรู้คิดทางสังคม พัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมหมายถึง ความเจริญเติบโตของความสามารถในการเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนและผู้อื่นด้วยการมองจากแง่คิดของกันและกัน ความสามารถดังกล่าวจะพัฒนาขึ้นในระบบการรู้คิดของบุคคลเป็นขั้นตอนตามวัย และตามประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลได้รับ บิดามารดาและผู้เกี่ยวข้องควรจะเข้าใจพัฒนาการด้านนี้ของเด็กและไม่คาดหวังให้เด็กเล็ก ๆ สามารถกระทำในสิ่งที่เป็นแบบเดียวกับเด็กโต เพราะทักษะในการหยั่งลึกทางสังคมจะพัฒนาไปตามวุฒิภาวะทางปัญญาของเด็ก จากการศึกษาของนักจิตวิทยาหลายกลุ่ม พบว่าความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมเป็นทักษะทางสังคมที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูง ต่อการแก้ปัญหากลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเอื้อสังคมด้วย ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และโรงเรียน อาจเป็นตัวแทนทางสังคมที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการหยั่งลึกทางสังคมให้แก่เด็กและเยาวชน การอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีการที่เหมาะสม การส่งเสริมประสบการณ์ทางสังคมแก่เด็กด้วยการเปิดโอกาส และชักจูงเด็กให้เข้าร่วมทำกิจกรรมกลุ่มประเภทต่าง ๆ เหล่านี้เป็นวิธีการที่ครอบครัวจะมีส่วนส่งเสริมได้มาก กิจกรรมหลายอย่างที่เสนอแนะไว้ อาจถูกมองว่าเป็นเพียงกิจกรรมธรรมดา

สำคัญ จึงทำให้บิดามารดาและผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาเด็กหลายท่านอาจมองข้ามไป และไม่ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ของกิจกรรมเหล่านี้ ในการใช้ฝึกบุตรหลานของตนเพื่อให้เป็นผู้ที่มีทักษะในการหยั่งลึกทางสังคม

บรรณานุกรม

โกศล มีคุณ การวิจัยเชิงทดลองฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการส่วมบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2524

งามตา วนินทานนท์ วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ อรพินทร์ ชูชม และ อัจฉรา สุขารมณ์ ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพัฒนาการด้านการหยั่งลึกทางสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษาในกรุงเทพ รายงานการวิจัยฉบับที่ 36 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2529

Ahammer, I.M. and Murray, J.P. Kindness in the kindergarten : The relative influence of role-playing and prosocial television in facilitating altruism. International Journal of Behavioral Development, 1979, 2, 133 - 154.

Buckley, N., Siegel, L.S., and Ness, S. Egocentrism, empathy, and altruistic behavior in young children. Developmental Psychology. 1979, 15, 329 - 330.

Byrne, D.F. The development of role-taking in adolescence. Dissertation Abstract International, 1974, 34(1), 5647-B.

Deutsch, F. Observational and sociometric measures of peer popularity and their relationship to egocentric communication in female preschoolers. Developmental Psychology, 1974, 10(5), 745 - 747.

Eisenberg-Berg, N. and Lennon, R. Altruism and the assessment of empathy in the preschool years. Child Development, 1980, 51, 552 - 557.

Falk, D.R. and Johnson, D.W. The effects of perspective-taking and egocentrism on problem solving in heterogeneous and homogeneous groups. The Journal of Social Psychology, 1977, 102, 63 - 72.

Hoffman, M.L. Moral development. In P.H. Mussen (Ed.) Carmichael's manual of child psychology. Vol.2. New York : Wiley, 1970.

_____, Developmental synthesis of affect and cognition and its implications for altruistic motivation. Developmental Psychology, 1975, 11, 605 - 622.

Holstein, C.B. Parental determinants of the development of moral judgment. Unpublished doctoral dissertation, University of California at Berkeley, 1968.

Hudson, L.M., Peyton, E.F., and Brion-Maisels, S. Social reasoning and relating : An analysis of videotaped social interactions. In H. Furth (Chair.) Integrations of development in social cognition and social behavior. Symposium presented at the American Psychological Association meeting, Washington, D.C., September, 1976.

Iannotti, R.J. Effect of role taking experiences on role taking, empathy, altruism, and aggression. Developmental Psychology, 1978, 14(2), 119 - 124.

_____, Naturalistic and structured assessment of prosocial behavior in preschool children : The influence of empathy and perspective taking. Developmental Psychology, 1985, 21(1), 46 - 55.

Johnson, D.W. Cooperativeness and social perspective taking. Journal of Personality and Social Psychology, 1975, 31, 241 - 244.

Kohlberg, L. Stage and sequence : The cognitive-developmental approach to socialization. In D. Goslin (Ed.) Handbook of socialization theory and research. Chicago : Rand McNally 1969, pp. 347 - 480.

_____, Moral stages and moralization : The cognitive-developmental approach. In T. Lickona (Ed.) Moral development and behavior : Theory research, and social issues. New York : Holt, Rinehart, & Winston, 1976, pp. 31 - 53.

Marsh, D.T., Serafica, F.C., and Barinboim, C. Effect of perspective taking on interpersonal problem solving. Child Development, 1980, 51, 140 - 145.

Mead, G.H. Mind, self and society. Chicago : University of Chicago Press, 1934.

Piaget, J. The moral judgment of the child. (Original translation : London : Kegan Paul, 1932) New York : Free Press, 1965.

_____, Six psychological studies. New York : Random House, 1967.

Piaget, J. and Inhelder, B. The early growth of logic in the child : Classification and seriation. London : Kegan Paul, 1964.

Rubin, K.H. Relationship between egocentric communication and popularity among peers. Developmental Psychology, 1972, 7(3) : 364 - 365.

Selman, R.L. The relation of role taking to the development of moral judgment in children. Child Development, 1971, 42, 79 - 91. (b).

_____, Assessing interpersonal understanding : An interview and scoring manual in five parts constructed by the Harvard-Judge Baker Social Reasoning Project. Harvard-Judge Baker Social Reasoning Project, 1979.

_____, The growth of interpersonal understanding : Developmental and clinical analysis. New York : Academic Press, 1980.

Selman, R.L. and Byrne, D.F. A Structural-developmental analysis of levels of role taking in middle childhood. Child Development, 1974, 45(2), 803 - 806.

Selman, R.L. and Damon, W. The necessity (but insufficiency) of social perspective taking for conceptions of justice at three early levels. In D.J. DePalma and J.M. Foley (Eds.) Moral development : Current theory and research. New Jersey : Lawance Erlbaum Associates, 1975, pp. 57 - 74.

Staub, E. To rear a prosocial child : Reasoning, learning by doing and learning by teaching others. In D.J. DePalma and J.M. Foley (Eds.) Moral development : Current theory and research. New Jersey : Lawance Erlbaum Associates, 1975, pp. 113 - 135.

Walker, L.J. Cognitive and perspective-taking prerequisites for moral development. Child Development, 1980, 51, 131 - 139.

Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., and Brady-Smith, J. Perspective taking and prosocial behavior. Developmental Psychology, 1977, 13 87 - 88.

ค่านิยมของประชากรไทย : การเปลี่ยนแปลงและการอบรมปลูกฝัง

เพ็ญแข ประจนปัจจนึก

นักสังคมศาสตร์ในแนวทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยามีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลมีที่มาจากการประสานกันของส่วนทางระบบสังคม ระบบบุคลิกภาพของบุคคลและระบบวัฒนธรรม (Social System, Psychological System, Cultural Pattern) ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า พฤติกรรมของบุคคลมาจากการเรียนรู้ตามสถานภาพและบทบาททางสังคม และข้อจำกัดทางระบบวัฒนธรรมซึ่งจะเป็นผู้กำหนด ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ความพอใจ ไม่พอใจ รวมทั้งวิถีปฏิบัติต่าง ๆ บุคคลเรียนรู้และรับระบบสังคมวัฒนธรรมจากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและกระบวนการควบคุมทางสังคมจนเกิดบุคลิกภาพที่สอดคล้องกับระบบสังคมวัฒนธรรมในสังคม แนวคิดในลักษณะนี้ช่วยในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคลได้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น และช่วยทำให้ความเข้าใจในเรื่องพฤติกรรมของบุคคลได้ขยายขอบข่ายกว้างขวางขึ้น ช่วยให้สามารถดำเนินการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมบุคคลได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น (Parsons, 1951) ในส่วนของระบบทั้งหมดนี้ระบบวัฒนธรรมจะมีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากจะเป็นตัวกำหนดแนวความคิด ความเชื่อ ความพอใจ ความต้องการ และวิถีปฏิบัติต่าง ๆ แก่บุคคล บุคคลจะมีความพอใจหรือไม่พอใจสิ่งใด และจะเลือกกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดนั้นตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบวัฒนธรรมทั้งสิ้น

ส่วนของวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบุคคลได้แก่ ค่านิยม (Value) ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทั้งเป้าหมายของการกระทำของบุคคลและทั้งวิถีทางที่จะไปสู่เป้าหมายของการกระทำด้วย (Parsons, 1937) การที่จะเข้าใจพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลนั้นต้องเข้าใจค่านิยมและเล็งเห็นความสำคัญของค่านิยมด้วย

ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคสมัยของการพัฒนา (development) ประเทศต่าง ๆ มีการตื่นตัวในเรื่องการพัฒนาและได้นำเอาการพัฒนามาเป็นเป้าหมายที่สำคัญของประเทศ ด้วยผลอันนี้จึงได้เกิดมีความสนใจในกระบวนการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของบุคคล และมีการศึกษาเพื่อหากระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาบุคคล การศึกษาดังกล่าวนี้ได้รับความสนใจอย่างยิ่งจากประเทศที่กำลังพัฒนา (Developing Countries) ทั้งหลาย เนื่องจากมีความเห็นว่าประชากรของตนมีลักษณะบางอย่างที่แตกต่างไปจากประชากรในประเทศพัฒนา และต้องการการปลูกฝังและเสริมสร้างลักษณะบางอย่างที่เหมาะสม ลักษณะบางอย่างที่กล่าวถึงนี้ ประการสำคัญได้แก่ ค่านิยม ซึ่งได้รับ

การศึกษาค้นคว้าทั้งในแง่ของการศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมระหว่างวัฒนธรรมและค่านิยมที่เอื้อต่อการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ว่า ค่านิยมใดเป็นค่านิยมที่ควรปลูกฝังให้แก่ประชากรเพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเอื้อต่อการพัฒนา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพและเอื้อต่อการพัฒนาและในปัจจุบันได้มีการศึกษาค้นคว้าในหลายลักษณะ เพื่อหาทางพัฒนาประชากรไทยให้มีคุณภาพ การศึกษาเรื่องค่านิยมของประชากรไทยเป็นลักษณะหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าเพื่อการนี้ การศึกษาค้นคว้าในเรื่องค่านิยมของประชากรไทยทำขึ้นเพื่อดูว่า ค่านิยมหลักของประชากรไทยเป็นอย่างไร และนำผลที่ได้รับไปใช้ในกระบวนการพัฒนาประชากรไทย การศึกษาค้นคว้าเรื่องค่านิยมของประชากรไทยอาจทำได้หลายวิธีทั้งในแนวแคบและแนวกว้าง การศึกษาเรื่องค่านิยมของประชากรไทยที่จะได้เสนอในบทความนี้เป็นลักษณะหนึ่งของการศึกษาวิจัยดังกล่าวนี้ รวมไปถึงวิธีการนำผลการศึกษาที่ได้นี้ไปใช้ในกระบวนการพัฒนาประชากรไทยด้วย

ในปัจจุบันเรื่องหนึ่งที่เป็นเรื่องที่พูดกันอยู่มากก็คือ เรื่องการเปลี่ยนค่านิยมของคนไทย ซึ่งผู้พูดส่วนมากมักแสดงความวิตกกังวลว่าคนไทยจะละทิ้งค่านิยมดั้งเดิม หันมารับค่านิยมสมัยใหม่ ซึ่งคงจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาอย่างมาก ความวิตกกังวลของผู้พูดอีกข้อหนึ่งก็คือ เกรงว่าคนไทยจะละทิ้งค่านิยมดั้งเดิมที่เป็นหลักสำคัญ อาทิเช่น ความกตัญญูรู้คุณ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา เป็นต้น ซึ่งถ้าเป็นความจริงก็คงเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมาก การแสดงออกของความวิตกกังวลที่กล่าวถึงนี้เห็นได้ชัดจากการแสดงความคิดเห็นของนักวิชาการ ในการอภิปรายซึ่งได้จัดขึ้นบ่อยๆ ในเรื่องค่านิยมและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทย

ในความคิดของบุคคลทั่วไปนั้นคิดว่า หากสังคมไทยมีการพัฒนาหรือมีความเจริญขึ้นโดยการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศตะวันตก ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นตะวันตกมากขึ้น รวมไปถึงแนวความคิด ความเชื่อและค่านิยมด้วย ซึ่งจะมีการละเลยแนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิม และหันมารับหรือให้ความสำคัญแก่แนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม แบบตะวันตกมากขึ้น สำหรับการเปลี่ยนแปลงเป็นตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบุคลิกภาพ ความคิด ความเชื่อนั้นมีความเชื่อว่าคงจะเป็นผลดี เนื่องจากเป็นการสอดคล้องกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป ดังความคิดเห็นที่ว่า สังคมมีการพัฒนามากขึ้นคนก็ควรจะทันสมัยมากขึ้น มิฉะนั้นแล้ว การพัฒนาย่อมจะเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ เพราะฉะนั้นในความคิดเช่นนี้ การมีบุคลิกภาพ ความคิด ความเชื่อ เป็นแบบตะวันตกจึงเป็นสิ่งที่ดี แนวความคิดเห็นของบุคคลทั่วไปดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ค่อนข้างสอดคล้องกับ

แนวคิดทางวิชาการ เช่น ในแนวคิดของทฤษฎีเรื่องการพัฒนา (Inkeles & Smith, 1974; McCelland, 1961) ซึ่งให้ความสำคัญแก่ตัวบุคคลและถือว่าบุคคลเป็นหัวใจของการพัฒนา กล่าวคือ หากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีลักษณะของความทันสมัย เช่น มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นแบบทันสมัยแล้ว สังคมนั้นย่อมจะพัฒนาไปได้ แนวคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดการตื่นตัวในประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป ในอันที่จะทำให้ประชากรของตนมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นระบบทันสมัยและเร่งปลูกฝัง ความคิด ความเชื่อ และค่านิยมที่ทันสมัยให้แก่ประชากรของตน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันแนวความคิดและทฤษฎีเรื่องการพัฒนาได้รับการคัดค้านจากนักวิชาการหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการด้านสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ซึ่งให้ความเห็นว่า การทำให้บุคคลมีความทันสมัยแบบตะวันตกเพียงถ่ายเดียวมิได้ช่วยในการพัฒนา และประเทศที่มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วนั้นมิได้เกิดจากการมีประชากรมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมเป็นแบบตะวันตก แต่ประชากรของเขาจะมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมเป็นแบบดั้งเดิมที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (เพ็ญศรี กาญจโนมัย 2524, สนิท สมัครการ 1972) ตัวอย่างเช่น จากการศึกษาบุคคลในประเทศพัฒนาบางประเทศ พบว่าบุคคลมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาเป็นอันมาก เช่น มีความขยันหมั่นเพียร มีระเบียบวินัย มีความอดทน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในระบบวัฒนธรรมของเขา และจากการศึกษากลุ่มคนที่ต่างชาติพันธุ์กันในประเทศไทย ก็พบว่า กลุ่มคนบางกลุ่มมีค่านิยมที่สนับสนุนความเจริญทางเศรษฐกิจสังคมเป็นอันมาก เช่น มีความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และค่านิยมเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของเขาเอง แนวคิดเช่นนี้สนับสนุนความเชื่อที่ว่า การพัฒนาต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับระบบสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ และในสังคมหนึ่ง ๆ นั้นย่อมมีสิ่งที่ดีที่เหมาะสมอยู่แล้ว หากนำมาใช้อย่างถูกต้องก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ในแนวคิดของนักมานุษยวิทยาได้แก่ ฮันเตอร์ (Hunter, 1964) มองเห็นว่า การพัฒนาที่มิได้สอดคล้องกับระบบสังคมวัฒนธรรมเดิมนั้น ย่อมนำปัญหามาให้และการที่ประเทศด้อยพัฒนาโดยทั่วไปประสบปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และบุคคลอยู่นั้น มีสาเหตุมาจากการรับการพัฒนาแบบตะวันตก และพยายามที่จะเปลี่ยนรูปแบบสังคมและบุคคลเป็นแบบตะวันตก ในแนวคิดของฮันเตอร์นั้นสนับสนุนให้มีการพัฒนาโดยการยึดเอาโครงสร้างหรือรูปแบบเดิมของสังคมเป็นหลักแล้วค่อยปรับสภาพไปตามโครงสร้างนั้น โดยให้มีโครงสร้างเดิมเหลืออยู่ให้มากที่สุด ส่วนกลุ่มนักวิชาการด้านการพัฒนาสมัยปัจจุบัน อาทิเช่น มัวร์ (Moore, 1963) เป็นต้น เห็นว่าการพัฒนาให้เป็นรูปแบบตะวันตกทำให้เกิดการเสียสภาพทางสังคม ดังเช่นที่พบอยู่

ในประเทศที่ด้อยพัฒนาหลายประเทศที่นำเอาการพัฒนาแบบตะวันตกมาใช้ ซึ่งพบว่าการพัฒนานำเอาปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และบุคคลมาให้ เนื่องจากสังคมเกิดการเสียสมดุล คือ ระบบต่าง ๆ ของสังคมเปลี่ยนไปอย่างไม่สามารถจะทำงานประสานระหว่างกันได้ จึงเสนอแนะให้มีการระมัดระวังในเรื่องการนำเอาการพัฒนาระบบตะวันตกมาใช้ในประเทศด้อยพัฒนา ผลของการเสียสมดุลทางสังคมจะกระทบบุคคลมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลไม่สามารถจะดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขได้

ดังที่ได้อภิปรายมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่าในปัจจุบันยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่แน่ชัดได้ว่าในการพัฒนาบุคคลเพื่อการพัฒนาประเทศนั้น บุคคลควรมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม อย่างไรจึงจะช่วยในการพัฒนาได้มากที่สุด ควรเป็นแบบใหม่หรือเป็นแบบดั้งเดิม หรือจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างทั้งสองแบบ อย่างไรก็ตาม ตามแนวคิดและทฤษฎีของการพัฒนาในปัจจุบันที่เน้นความสำคัญของโครงสร้างหรือรูปแบบของระบบสังคมและวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ให้มากที่สุด บุคคลจึงควรมีระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นแบบเดิมแต่ควรเน้นหนักส่วนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ควรปลูกฝังให้มีความคิด ความเชื่อ และค่านิยมแบบสมัยใหม่ในบางเรื่องร่วมด้วย แนวคิดเช่นนี้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป และเริ่มทำการปลูกฝังบุคคลให้มีลักษณะผสมผสานทั้งรูปแบบเก่าและใหม่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในประเทศไทยเองนั้นก็มีแนวความคิดเช่นเดียวกันนี้ เห็นได้จากข้อเสนอแนะของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ในเรื่องลักษณะที่ต้องการของประชากรไทย ซึ่งแสดงว่าลักษณะที่ต้องการของประชากรไทยนั้น คือ ลักษณะที่มีการผสมผสานระหว่างแบบเก่ากับแบบใหม่ การที่จะได้ประชากรที่มีลักษณะเช่นนี้ได้นั้นต้องมีการปลูกฝังอบรมเพื่อให้เกิดลักษณะดังกล่าวแล้ว สิ่งที่มีความจำเป็นก่อนที่จะเกิดการปลูกฝังอบรมนี้ได้ก็คือ ข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าลักษณะจำเป็นแบบเดิมที่ควรปลูกฝังมีอะไรบ้าง? และแบบใหม่มีอะไรบ้าง? ซึ่งข้อมูลที่กล่าวถึงนี้มาจากการศึกษาวิจัยที่มีผู้ทำขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ ของเรื่องดังกล่าวนี้

บทความนี้ต้องการที่จะนำเสนอผลงานวิจัยบางแง่มุมซึ่งอาจใช้เป็นข้อมูลในวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเพื่อตอบคำถามที่ว่าค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนหรือไม่? และหากเปลี่ยนจะเปลี่ยนอย่างไร?

งานวิจัยเรื่องค่านิยมของชาวชนบทไทย : ค่านิยมทางวัตถุกับค่านิยมทางระเบียบประเพณี ที่ผู้วิจัยทำขึ้นนั้นเป็นงานที่มุ่งศึกษาดูว่า ประชากรไทยมีการละทิ้งค่านิยมดั้งเดิมและหันมารับค่านิยมสมัยใหม่หรือไม่? และมีกระบวนการอย่างไร? อีกประการหนึ่งเพื่อศึกษาหาแนวทางในการให้ได้มา

ซึ่งประชากรไทยที่มีลักษณะเหมาะสม กับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน กล่าวคือ เป็นผู้มีค่านิยมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน ในงานวิจัยนี้ศึกษาค่านิยมสองประเภทคือ ค่านิยมทางวัตถุ ซึ่งได้แก่ ค่านิยมสมัยใหม่ กับค่านิยมทางระเบียบประเพณี ซึ่งส่วนใหญ่มีที่มาจากหลักการและคำสั่งสอนทางพุทธศาสนา เช่น บาปบุญคุณโทษ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความเมตตา-กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญูรู้คุณ การมีศีลมีธรรม เป็นต้น และถือว่าเป็นค่านิยมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับประชากรไทย โดยเป็นทั้งแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยและยังเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วย ปัจจัยหรือตัวแปรที่ถือว่ามีส่วนสำคัญต่อค่านิยมทั้งสองประเภทคือ การพัฒนา โดยเชื่อว่าในที่ ๆ มีการพัฒนามาก คนจะมีการยอมรับค่านิยมทางวัตถุมากขึ้นและจะลดการยอมรับค่านิยมทางระเบียบประเพณีลงไป แต่ในที่ ๆ มีการพัฒนาน้อย คนจะมีค่านิยมทางระเบียบประเพณีสูง แต่จะมีค่านิยมทางวัตถุต่ำ

งานวิจัยนี้พบผลโดยสรุปว่า ประชากรทั้งในหมู่บ้านเจริญและไม่เจริญตามเกณฑ์ของผู้วิจัยยังมีการยึดค่านิยมทางระเบียบประเพณีในระดับสูง กล่าวคือ ยังยึดมั่นอยู่ในค่านิยมดั้งเดิมที่เป็นหลักของไทย เช่น ความมีศีลมีธรรม ความกตัญญูกตเวที ความสุภาพอ่อนน้อม ความเอื้อเฟื้อ-เผื่อแผ่ เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า โดยภาพรวมประชากรทั้งสองกลุ่มยังคงมีความรู้สึกนึกคิดและค่านิยมของไทยอย่างแน่นแฟ้น อย่างไรก็ตาม พบว่าในหมู่บ้านเจริญประชากรยังคงมีค่านิยมทางระเบียบประเพณีอยู่ในระดับสูง แต่ก็เริ่มมีค่านิยมทางวัตถุสูงด้วย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประชากรในหมู่บ้านเจริญเริ่มมีการยอมรับค่านิยมทางวัตถุมากขึ้น สำหรับในหมู่บ้านไม่เจริญนั้นประชากรยังคงมีค่านิยมทางระเบียบประเพณีอยู่ในระดับสูงและมีค่านิยมทางวัตถุในระดับต่ำ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงด้านค่านิยมของประชากรกลุ่มเจริญก็สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านเจริญ ซึ่งมีผลมาจากการรับเอาความเจริญหรือการพัฒนาจากภายนอกเข้าไป ซึ่งในส่วนนี้อาจอธิบายเพื่อความเข้าใจได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านเจริญกับไม่เจริญในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคม เช่น ระดับรายได้ อาชีพ การศึกษา สภาพความเป็นอยู่ของบุคคล และสภาพความแตกต่างของบุคคลแล้ว พบว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านเจริญเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ เริ่มมีความแตกต่างของบุคคลในเชิงเศรษฐกิจ สังคมเกิดขึ้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้ชี้ให้เห็นถึงการเริ่มมีโครงสร้างของสังคมที่เป็นแบบสังคมพัฒนา ซึ่งประชากรจะมีความแตกต่างทางด้านอาชีพ การศึกษา รายได้ และอื่น ๆ สำหรับในหมู่บ้านไม่เจริญนั้นพบว่ายังคงมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นแบบดั้งเดิม และ

ประชากรยังคงมีความเหมือนกันในเชิงเศรษฐกิจสังคมคือ ยังมีอาชีพแบบเดียวกัน มีรายได้เหมือน ๆ กัน มีระดับการศึกษาเหมือน ๆ กัน เป็นต้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นโครงสร้างทางสังคมของสังคมแบบดั้งเดิม ในที่นี้จึงพอสรุปอีกครั้งหนึ่งได้ว่า ในการวิจัยนี้ถึงแม้ว่าจะพบว่าประชากรในหมู่บ้านที่มีระดับความเจริญต่างกันจะยึดถือค่านิยมทางระเบียบประเพณีอย่างแน่นแฟ้นก็ตามแต่ก็พบแนวโน้มว่าประชากรในหมู่บ้านที่เจริญกว่ามีการยึดถือค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้นและลดการยึดถือค่านิยมทางระเบียบประเพณีลง ทั้งนี้ล่อดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมของหมู่บ้านที่เปลี่ยนไปสู่ลักษณะของสังคมพัฒนา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดมาจากอิทธิพลของการพัฒนา ซึ่งหมู่บ้านเจริญได้รับมา

ในการตอบคำถามที่ว่า ค่านิยมของคนไทยเปลี่ยนหรือไม่? และหากเปลี่ยนจะเปลี่ยนอย่างไร? คำตอบนี้พอจะให้ได้โดยอาศัยผลการวิจัยบางแง่มุมก็คือ ค่านิยมของคนไทยที่เป็นค่านิยมหลักหรือค่านิยมดั้งเดิมที่สำคัญไม่เปลี่ยน ค่านิยมชนิดนี้ได้รับการถ่ายทอดมาจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เป็นที่ยึดมั่นในชีวิตของคนไทย และใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจต่าง ๆ รวมทั้งการพิจารณาความดีความชั่วและสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่กระทำด้วย ค่านิยมหลักเหล่านี้เป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ยากเพราะมีการปลูกฝังถ่ายทอดแก่บุคคลและควบคุมให้ปฏิบัติตามด้วย ดังนั้นจึงเห็นได้จากผลการวิจัยที่ได้เสนอมาแล้วนี้ ชาวบ้านชนบทไทยยังคงยึดถือค่านิยมดั้งเดิมหรือค่านิยมหลักของไทยอย่างเหนียวแน่น ถึงแม้ว่าจะมีการรับความเจริญเข้าไปก็ตามที ซึ่งแสดงว่าการถ่ายทอดเรื่องค่านิยมดั้งเดิมแก่บุคคลยังคงมีอยู่อย่างเต็มที่ สำหรับความเป็นไปได้ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องค่านิยมของคนไทยนั้น การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นหากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชนเปลี่ยนไปโดยมีลักษณะโครงสร้างที่เป็นรูปแบบของประเทศพัฒนามากขึ้น ทำให้ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีมากขึ้น ก่อให้เกิดความแตกต่างด้านค่านิยมด้วย และที่มาของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมก็คือ การพัฒนานั่นเองเพราะฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่าค่านิยมที่เราเรียกว่า ค่านิยมหลักหรือค่านิยมทางระเบียบประเพณีที่เป็นค่านิยมดั้งเดิมที่สำคัญของไทย เช่น ความมีศีลมีธรรม ความกตัญญูรู้คุณ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น ยังคงอยู่ แต่ค่านิยมเหล่านี้อาจลดความสำคัญลงไปได้หากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชนเปลี่ยนไปเป็นชุมชนแบบของประเทศพัฒนามากขึ้น ด้วยเหตุผลนี้จึงมีความจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างมากเมื่อนำความเจริญเข้าไปในท้องถิ่นใดก็ตาม ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชน สิ่งที่ควรแก้ไขป้องกันได้ก็คือ การเน้นในเรื่องความสำคัญของการปลูกฝังการถ่ายทอดค่านิยมหลักของไทยในชุมชนที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคม

สำหรับคำถามในส่วนที่ว่า ในการปลูกฝังให้ประชากรไทยมีคุณลักษณะที่ต้องการ คือ มีลักษณะผสมผสานระหว่างลักษณะแบบเก่ากับลักษณะแบบใหม่ซึ่งหมายถึง การปลูกฝังให้มีลักษณะของคนไทย เช่น มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นของสังคมไทย กับมีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่เป็นของสังคมพัฒนาในส่วนที่จำเป็นแต่ไม่ใช่ทั้งหมดนั้น ควรทำอย่างไร? และควรปลูกฝังอะไรบ้าง? คำตอบของข้อคำถามนี้ก็คือ สิ่งที่จะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นคือ ความคิด ความเชื่อ และค่านิยม ที่เป็นหลักหรือสำคัญยิ่งของสังคมไทยซึ่งก็ได้พบในงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วว่าประชากรชนบทไทยยังมีอยู่ค่อนข้างมาก ในส่วนนี้จึงควรเน้นหนักด้านความเข้มงวดในเรื่องการปลูกฝัง เพื่อให้เกิดมีขึ้นในคนทุกกลุ่มพร้อมกันไปกับการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมหลักของไทยแล้วก็ควรทำการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมแบบสังคมพัฒนาด้วย เช่น ความกระตือรือร้น ความคิดสร้างสรรค์ ความอดทนหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ และความคิดพึ่งตนเองด้วย ในงานวิจัยเรื่องค่านิยมของชาวชนบทไทยที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้นก็ได้พบผลว่า ชาวบ้านไทยเริ่มมีความนิยมในเรื่องวัตถุและเริ่มมีการอดออมเพื่อให้ได้สิ่งของเหล่านี้มา แต่เรื่องนี้ยังมิได้มีผู้สนใจที่จะช่วยเหลือแนะนำให้ชาวบ้านมีความคิดและค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องวัตถุเหล่านี้ จึงน่าที่จะได้เริ่มดำเนินการจัดทำพร้อมกับการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ และค่านิยมใหม่พร้อมกันไปด้วย

นอกเหนือจากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมดแล้ว ในอีกประการหนึ่งบทความนี้น่าจะได้ส่นองตอบต่อเรื่องที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของบทความ คือเรื่องที่พูดกันถึงการเปลี่ยนค่านิยมของคนไทยและเป็นที่วิตกว่าคนไทยจะละทิ้งค่านิยมดั้งเดิมและหันมารับค่านิยมสมัยใหม่ จากการอภิปรายในบทความนี้จะเห็นได้ว่าค่านิยมดั้งเดิมของไทย ยังคงมีการยอมรับอยู่อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชนบทไทย ในเวลานี้ถึงแม้ว่าจะมีการนำเอาความเจริญเข้าไปในชุมชนเหล่านี้รวมถึงวัตถุที่ทันสมัยต่าง ๆ ด้วย ก็มิได้มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อค่านิยมเดิมของประชากรในชุมชน อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มว่า ในต่อไปหากการนำเอาความเจริญเข้าไปมากขึ้นจนถึงระดับที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงก็อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนค่านิยมได้ และข้อนี้เป็นข้อที่ควรระวังและหาทางป้องกันไว้ก่อน โดยการส่นับส่นุนให้มีการยึดถือและปฏิบัติตามค่านิยมดั้งเดิมที่เป็นหลักแก่บุคคลทุกกลุ่มอายุ

บทความนี้คงจะให้ประโยชน์อยู่บ้างในแง่ของการศึกษาเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนค่านิยมของประชากรไทย และในแง่ของการหาแนวทางในการปลูกฝังประชากรไทยให้มีลักษณะที่ต้องการ

บรรณานุกรม

เพ็ญศรี กาญจโนมัย ค่านิยมโตกับชีวิตของชาวญี่ปุ่น โครงการไทยญี่ปุ่นศึกษา สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2524

สนิท สมัครการ Peasantry and modernization : A study of the Phuan in central Thailand. สำนักบรรณสาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 1972

Hunter, G. Modernizing peasant society : A comparative study in Asia. London : Oxford University Press, 1969.

Inkeles, A., & Smith, D.H. Becoming modern. London; Heinemann Education Books, 1974.

McCelland, D. The achieving society. New York : Free Press, 1961.

Moore, W.E. Social change. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1963.

Parsons, T. The structure of social action. New York : McGraw - Hill, 1937.

_____ The social system. New York : Free Press, 1951.

พฤติกรรมเบี่ยงเบน : การวิเคราะห์และการป้องกัน

นพวรรณ โชติปัณฑ์

ในปัจจุบันสังคมไทยประสบปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ซึ่งเมื่อได้พิจารณาปัญหาเหล่านี้แล้วจะเห็นว่าผู้มีส่วนร่วมในพฤติกรรมเหล่านี้ประกอบไปด้วยเด็กวัยรุ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งก็เป็นที่น่าเสียใจว่าในวัยที่วัยรุ่นควรจะศึกษาเล่าเรียน หรือทำงานในกรณีที่ขาดปัญญาหรือฐานะเศรษฐกิจทางครอบครัวไม่เอื้ออำนวยให้วัยรุ่นได้เรียนหนังสือ วัยรุ่นเหล่านี้กลับใช้เวลาไปในทางที่ก่อให้เกิดปัญหาต่อสังคมหรือตนเอง จึงสมควรที่จะศึกษาว่าอะไรมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนในวัยรุ่น และน่าจะมีแนวทางแก้ไขหรือป้องกันได้อย่างไร

สำหรับคนทั่ว ๆ ไป พฤติกรรมเบี่ยงเบนหมายถึง พฤติกรรมที่ต่างออกไปจากบรรทัดฐานของสังคมแต่สำหรับนักสังคมวิทยา พฤติกรรมเบี่ยงเบนคือพฤติกรรมที่สมาชิกแต่ละแห่งเห็นว่าเป็นอันตรายต่อสังคม หรือต่อบุคคลภายในสังคม จึงเป็นสิ่งที่สังคมยินยอมให้เกิดขึ้นไม่ได้ จึงมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนขึ้น พฤติกรรมเบี่ยงเบนแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท

1. พฤติกรรมเบี่ยงเบนที่มีผู้เสียหาย (เหยื่อ) พฤติกรรมเบี่ยงเบนเหล่านี้คืออาชญากรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นอันตรายต่อตัวบุคคล เช่น การฆ่ากัน ข่มขืน ทำร้ายร่างกาย การจับตัวเรียกค่าไถ่ หรือเป็นอาชญากรรมด้านทรัพย์สิน เช่น การปล้นสัตย์ชิง หรือการลักขโมย

2. พฤติกรรมเบี่ยงเบนที่ไม่มีผู้เสียหาย ในกรณีนี้ผู้เสียหายจริง ๆ คือ ผู้ประกอบพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น ๆ เช่น ผู้มีพฤติกรรมรักร่วมเพศ ผู้ที่ติดยาเสพติดหรือสุรา หรือคนที่ฆ่าตัวตาย เป็นต้น

เนื่องด้วยปรากฏชัดเจนว่า สังคมไทยมีปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนตามที่กล่าวมาทั้ง 2 ประเภท จึงน่าจะมีการวิเคราะห์หาสาเหตุของพฤติกรรมเบี่ยงเบนเหล่านี้ โดยใช้ทฤษฎีที่นักสังคมวิทยาสร้างขึ้นตลอดจนงานวิจัยมาเป็นหลัก

1. ทฤษฎีพันธุกรรม ในระยะแรก ๆ ของการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในราวศตวรรษที่ 19 มีนักทฤษฎีหลายท่านที่คิดว่าผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะทางกาย หรือทางพันธุกรรมบางอย่างแตกต่างจากผู้มีพฤติกรรมปกติ งานวิจัยที่เขียนขึ้นเพื่อสนับสนุนทฤษฎีนี้ได้รับ

ความนิยมและความเชื่อถือเป็นอันมาก แต่ในสมัยต่อ ๆ มางานวิจัยเหล่านี้ก็ได้รับการพิสูจน์ให้เห็นว่ากระทำไปอย่างไม่เป็นวิทยาศาสตร์ และวิธีการทำวิจัยก็เชื่อถือไม่ได้ ทฤษฎีพันธุกรรมจึงได้เสื่อมความนิยมลงไปในที่สุด และนักสังคมวิทยาส่วนใหญ่หันมาให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมแทน (Stewart, 1972).

2. ทฤษฎีความขัดแย้งทางวัฒนธรรม เซลลิน (SELLIN) ได้เสนอไว้ว่ากลุ่มต่าง ๆ ทั้งหลายล้วนแต่มีกฎเกณฑ์ หรือบรรทัดฐานให้คนในกลุ่มปฏิบัติตาม ดังนั้นกลุ่มหนึ่งก็จะมีบรรทัดฐานสำหรับพฤติกรรมตลอดจนค่านิยมต่างไปจากกลุ่มอื่น โดยเฉพาะในสังคมเมือง ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันไปในด้านต่าง ๆ เช่น ศาสนา ความเชื่อ ความเคยชิน สิ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้องในกลุ่มหนึ่งอาจจะเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนสำหรับอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ เดนิซอฟ (DENISOFF, 1983) ได้ยกเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในรัฐคาลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1980 มาเป็นตัวอย่าง ว่าสามีภรรยาอิสลามคู่หนึ่ง ถูกนำตัวขึ้นศาลในข้อหาฆ่าลูกสาวตัวเองวัย 14 ปี ของบุตรสาวตายเพราะเห็นว่าทั้งคู่กระทำผิดคำสั่งสอนของศาสนาอิสลาม การกระทำดังกล่าวอาจถือเป็นเหตุสมควรที่กระทำได้ในกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลาม แต่อาจถือเป็นการกระทำที่โหดเหี้ยมไม่ควรกระทำในกลุ่มของผู้นับถือศาสนาอื่น

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ที่แยกแยะ (Differential Association) ซัทเตอร์แลนด์ (SUTHERLAND, 1972) ได้สร้าง Defferential Association Theory (DAT) โดยมีหลักว่าคนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเพราะไปคบหาสมาคมกับคนชั่ว ทฤษฎีนี้นับว่าอยู่ในข่ายเดียวกับคำพังเพยของไทยที่ว่า "คบคนพาล พาลไปหาผิด" เดนิซอฟ (DENISOFF, 1983) ได้สรุปว่าหลักของ DAT สามารถแบ่งได้เป็น 8 ข้อดังนี้

3.1 พฤติกรรมทางอาชญากรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่จากเหตุผลทางชีววิทยา

3.2 พฤติกรรมทางอาชญากรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้จากผู้อื่นโดยการติดต่อสื่อสารกัน คนจะเรียนรู้ได้โดยการพูดคุยและสังเกตผู้อื่น

3.3 การเรียนรู้ที่สำคัญ เกิดขึ้นภายในกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน คนโดยทั่วไปจะเชื่อและเห็นคล้อยตามเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องที่สนิทมากกว่าคนอื่นที่ไม่สนิท

3.4 พฤติกรรมทางอาชญากรรมที่ว่าเกิดจากการเรียนรู้นั้น สามารถแบ่งได้เป็นการเรียนรู้เทคนิคการประกอบอาชญากรรม ตลอดจนการเรียนรู้ที่จะหาเหตุผล และข้อแก้ตัวต่าง ๆ ให้ตนเองเมื่อถูกจับได้

3.5 คนเราเรียนรู้ค่านิยมที่แตกต่างกันไปในสังคม คนเราไม่ได้มีทัศนคติเหมือนกันในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย หรือการทำตามกฎหมาย บางคนอาจจะเห็นว่ากฎหมายบางมาตราไม่ดีหรือไม่ยุติธรรมก็ได้ ดังนั้นเขาอาจจะประกอบพฤติกรรมเบี่ยงเบนโดยมีความคิดว่าเป็นสิ่งที่สมควรทำ

3.6 คนที่มีการติดต่อสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอาชญากร จะเรียนรู้การเป็นอาชญากร ข้อนี้เป็นข้อที่สำคัญมากสำหรับทฤษฎีนี้ กล่าวคือถ้าใครเติบโตมาในย่านที่มีอาชญากรอยู่มาก หรือเกิดมาในครอบครัวที่มีพฤติกรรมในทางอาชญากรรม คน ๆ นั้นจะมีแนวโน้มที่จะเรียนรู้การเป็นอาชญากรได้มากกว่าคนอื่น ชอว์ (SHAW) ในโคลเวิร์ด (CLOWARD, 1960) ได้กล่าวถึงเด็ก ๆ ว่าต้องการมีคนในอุดมคติที่ตนเองจะยึนยอมว่าเก่ง ซึ่งคน ๆ นี้อาจจะเป็นใครก็ได้ อาจจะเป็นนักมวย นักกีฬา หรือผู้ร้ายชื่อดังก็ได้ ดังตัวอย่างนี้เขาเล่าถึงประวัติตนเองว่าเมื่อตนอายุ 12 ปี ครอบครัวของตนได้ย้ายไปอยู่ในย่านที่มีผู้ร้ายมาก ตนก็ได้ไปยึนยอมผู้ร้ายคนหนึ่งซึ่งแต่งตัวดี และมีเงินมาก

3.7 Differential Association อาจจะเปลี่ยนแปรได้ในด้านความถี่ ระยะเวลาตลอดจนความสำคัญ และความลึกซึ้ง กลุ่มที่แต่ละคนเข้าไปเป็นสมาชิกหรือถือเป็นกลุ่มของตนเองนั้นเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อย ๆ ตลอดชีวิต เช่น เด็กที่มาจากสลัมถ้าอยากได้ดี ก็สามารถจะทำได้ด้วยการทิ้งถิ่นสลัมและเพื่อนเก่า ๆ และหากลุ่มอื่นที่จะมาสนับสนุนความมกระตือรือร้นทะเยอทะยานของตน อย่างไรก็ตาม DAT ได้ชี้ให้เห็นว่า เด็กที่โตขึ้นมาในกลุ่มที่มีพฤติกรรมทางอาชญากรรมมีโอกาสมากที่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

3.8 พฤติกรรมเบี่ยงเบนเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความต้องการโดยทั่วไปตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ ภายในสังคม คนในสังคมมีความต้องการของสิ่งเดียวกัน เพียงแต่วิธีที่จะได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้นอาจจะแตกต่างกัน เช่น เด็กคนหนึ่งขโมยเพื่อให้ได้เงินมาอย่างง่าย ๆ ในขณะที่เด็กอีกคนหนึ่งวิ่งขายพวงมาลัยหรือหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งเงินเหมือนกัน

DAT เป็นทฤษฎีที่มีประโยชน์มากในการศึกษาอาชญากรรมที่กระทำเป็นแก๊งและในการศึกษาวัฒนธรรมย่อยของย่านสลัม หรือย่านคนจน แต่ DAT ไม่สามารถจะอธิบายอาชญากรรม หรือพฤติกรรมเบี่ยงเบนในรูปอื่น ๆ ได้ เช่น การติดยาเสพติด ติดสุรา การฉ้อโกง

ข้อที่ควรจะระลึกไว้เกี่ยวกับ DAT คือ การมีการติดต่อสัมพันธ์กับอาชญากรเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ติดต่อสัมพันธ์ด้วย พลอยเป็นอาชญากรไปด้วย จะเห็นได้ว่าตำรวจหรือผู้คุมคุกมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนร้ายอยู่ตลอดเวลา แต่คนเหล่านี้ก็ไม่ได้กลายเป็นผู้ร้ายไปด้วย ดังนั้นปัจจัย

สำคัญเกี่ยวกับ DAT คือต้องมีการยอมรับทัศนคติทางอาชญากรรม ตลอดจนการเรียนรู้พฤติกรรมทางอาชญากรรมแบบต่าง ๆ ในการวิเคราะห์พฤติกรรมเบี่ยงเบน โคลเวิร์ด (CLOWARD, 1960) ได้เน้นความสำคัญของโอกาสในการเรียนรู้อาชญากรรม เขาได้ชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนในวัยรุ่นมีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ต่อไปในวัยผู้ใหญ่ ในเขตที่มีอาชญากรรมสูง เพราะวัยรุ่นจะได้เรียนรู้และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตลอดจนรางวัลจากกลุ่มอาชญากร

ในแง่นี้ จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นจะยอมรับ และเรียนรู้พฤติกรรมเบี่ยงเบนได้โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (SOCIALIZATION) ซึ่งในที่นี้ตัวแทนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดพฤติกรรมเบี่ยงเบนก็คือกลุ่มอาชญากรในเขตที่วัยรุ่นใช้ชีวิตอยู่

4. ทฤษฎีการขาดบรรทัดฐาน (Anomie Theory)

เมอร์ตัน (MERTON, 1965) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ในแต่ละสังคม จะมีการสร้างบรรทัดฐานเกี่ยวกับเป้าหมายหรือค่านิยมต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ ต้องการ เช่น ความสำเร็จ ความมั่งคั่ง และสังคมนั้น ๆ ก็จะต้องให้โอกาส หรือสู่ทาง หรือวิธีการที่คนในสังคมจะบรรลุซึ่งเป้าหมายที่ตนต้องการได้ แต่เมื่อไรก็ตามที่คนขาดโอกาสนั้น ก็จะเกิดภาวะ ANOMIE หรือการขาดบรรทัดฐานขึ้น คือ คนจะไม่ยอมรับกฎเกณฑ์หรือวิธีการที่สังคมได้ตั้งขึ้นในการที่จะบรรลุยังเป้าหมายนั้น แต่จะหาวิธีการอื่นที่จะบรรลุเป้าหมาย จึงเกิดเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบนขึ้น เช่น การโกงเพื่อให้ได้มาซึ่งความมั่งคั่ง เมอร์ตัน (MERTON) ได้อธิบายให้เห็นว่าคนเราแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท ซึ่งต่างก็จะมีการปรับตัวในการสร้างเป้าหมายและหาวิธีที่จะบรรลุเป้าหมายต่าง ๆ กันออกไป

ตารางรา .1 สรุปทฤษฎีการขาดบรรทัดฐาน ของ เมอร์ตัน เครื่องหมาย + หมายความว่ายอมรับหรือเห็นด้วยกับบรรทัดฐานของสังคม และเครื่องหมาย - หมายความว่าไม่ยอมรับหรือไม่เห็นด้วย

ตาราง 1

การปรับตัวแบบต่าง ๆ	การยอมรับเป้าหมายของสังคม	การยอมรับวิธีการบรรลุเป้าหมายที่สังคมตั้งไว้
1. ปฏิบัติตามเป้าหมายและวิธีการของสังคม (CONFORMITY)	+	+
2. มีนวกรรม (INNOVATION)	+	-
3. ยึดวิธีการสู่เป้าหมายอย่างเดียว (RITUALISM)	-	+
4. ถอยหนี (RETREATISM)	-	-
5. ก่อการปฏิวัติ (REBELLION)	±	±

เมอร์ตัน (MERTON) มีความเห็นว่าในสังคมที่เน้นความสำเร็จ คนจะเห็นความสำคัญของเป้าหมายมากกว่าวิธีการไปสู่เป้าหมายว่าวิธีการนั้นสังคมยอมรับหรือเปล่า เป็นพฤติกรรมทางลบหรือเบี่ยงเบนหรือเปล่า เพราะในชีวิตจริง คนมีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จไม่เท่าเทียมกัน อันเนื่องมาจาก ฐานะเศรษฐกิจ การอบรมเลี้ยงดู และองค์ประกอบอื่น ๆ คนจึงต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสภาพนี้ในแบบต่าง ๆ บางคนอาจจะไม่ยอมใช้วิธีการที่ซื่อสัตย์ คือหันเข้าหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายที่ต้องการ แต่บางคนอาจจะยอมใช้วิธีที่ซื่อสัตย์จึงไม่มีโอกาสบรรลุเป้าหมายนั้น ๆ หรือบางคนอาจจะปฏิวัติ ไม่ยอมรับเป้าหมายต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการบรรลุเป้าหมายของสังคม โดยพยายามสร้างเป้าหมายใหม่และวิธีการบรรลุยังเป้าหมายใหม่ขึ้นมาแทน

ในตาราง 1 พวกแรก คือพวกที่ปฏิบัติตามเป้าหมาย และวิธีการ คือพวกที่ยอมรับเป้าหมายและวิธีการของสังคม เช่น อยากร่ำรวย ก็เรียนหนังสือสูง ทำงานหนัก ขยันขันแข็ง ประหยัดมัธยัสถ์ จนบรรลุเป้าหมาย

พวกที่สอง พวกมีนวกรรม พวกนี้ยอมรับเป้าหมายของสังคม แต่ไม่ยอมรับวิธีการไปสู่เป้าหมายที่สังคมตั้งไว้ นักเรียนอยากสอบได้ ถ้าเป็นพวกแรกจะตั้งใจเรียนขยันอ่านหนังสือ ศึกษา

หาความรู้ แต่พวกที่สองอาจจะใช้วิธีแอบลอกคำตอบสั่ง หรือติดสินบนอาจารย์ ถ้าเป็นกรณีนักธุรกิจที่อยากร่ำรวย ก็อาจจะใช้วิธีการกักตุนสินค้า ปล่อยข่าวลือ โกงตาชั่ง เป็นต้น

พวกที่สาม คือพวกยึดวิธีการสู่เป้าหมายอย่างเดียว พวกนี้คือพวกที่ลืมไปแล้วว่าอะไรคือเป้าหมายที่ตนต้องการ ยึดแต่กฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานในการดำรงชีวิต เช่นคนกวาดถนน อาจจะมีความภูมิใจที่ตนได้กวาดถนนอย่างดี ด้วยความซื่อสัตย์ต่ออาชีพการงานของเขา โดยเขาไม่มีโอกาสจะร่ำรวยจากการยึดมั่นทำงานด้วยความซื่อสัตย์นี้เลย

พวกที่สี่ คือพวกถอยหนี พวกนี้ไม่ยอมรับทั้งเป้าหมายและวิธีการของสังคม เช่นพวกฮิปปี้ที่ไม่สนใจความร่ำรวย และไม่สนใจที่จะทำงานสร้างเนื้อสร้างตัว แค่มีชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ก็พอใจแล้ว หรือพวกติดยาเสพติด ติดเหล้า

พวกที่ห้า คือพวกก่อการปฏิวัติ พวกนี้ทั้งไม่ยอมรับเป้าหมายและวิธีของสังคมที่มีอยู่ และทั้งพยายามจะสร้างเป้าหมายใหม่ และวิธีการใหม่ขึ้นมา

ในบรรดากลุ่มคนทั้ง 5 กลุ่มตามทฤษฎีของเมอร์ตัน (MERTON) ข้อที่น่าสังเกตคือกลุ่มสอง กลุ่มสี่ และกลุ่มห้า คือกลุ่มที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน สาเหตุที่ทำให้คนบางคนหันเข้าหาพฤติกรรมเบี่ยงเบน และบางคนก็ไม่เลย ก็คือค่านิยมและโอกาส คนที่อยู่ในระดับชั้นต่ำในแง่ของ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมย่อมมีโอกาสน้อยกว่าในการที่จะประสบความสำเร็จตามวิถีทางที่สังคมได้ตั้งกฎเกณฑ์เอาไว้ ดังนั้นจึงอาจจะหันมาหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนเพื่อบรรลุยังเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ แต่การที่คนที่อยู่ในระดับชั้นที่ต่ำกว่ามีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่าคนที่อยู่ในระดับชั้นกลางขึ้นไปจะไม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน โคเฮน (COHEN, 1955) ชี้ว่าวัยรุ่นจากระดับชั้นต่ำที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ในขั้นแรกทำลงไปเพื่อเป็นการประท้วงความไม่เสมอภาคของสังคมตลอดจนสิ่งแวดล้อมตัววัยรุ่น มากกว่าที่จะทำลงไปเพื่อจะได้เป็นหนทางไปสู่เป้าหมายคือความสำเร็จดังทฤษฎีของเมอร์ตัน (MERTON) แต่เมื่อทำไปนาน ๆ เข้า พฤติกรรมเบี่ยงเบนก็เริ่มจะมีแนวไปสู่กิจกรรมที่นำผลประโยชน์มาให้ เช่น การลักขโมย หรือค้ายาเสพติดในขณะเดียวกัน โคเฮน (COHEN) ก็ยอมรับว่าวัยรุ่นที่อยู่ในระดับกลางขึ้นไปมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนอันเนื่องมาจากความรักสนุกมากกว่าที่จะทำลงไปเพื่อเป็นการประท้วงสังคมดังเช่น เด็กจากระดับชั้นที่ต่ำกว่า

ดังนั้น นอกจากระดับชั้นแล้ว สิ่งซึ่งควรให้ความสนใจก็คือ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (SOCIALIZATION) ว่า ตัวแทนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ

ให้กับเด็กได้ถ่ายทอดไปในทางบวกหรือลบ และปลูกฝังรากฐานที่ดีให้กับเด็กมากน้อยและจริงจังเพียงใด

5. ทฤษฎีความยากไร้เปรียบเทียบ (RELATIVE DEPREVATION)

ในการศึกษาสังคมต่าง ๆ สจ๊วต (STEWART, 1978) ได้พบว่า ความยากจนไม่ใช่ตัวการให้เกิดอาชญากรรมเสมอไปในชนบทของประเทศต่าง ๆ ยังมีอัตราอาชญากรรมต่ำมาก ซึ่งอาจจะเป็นเพราะไม่ค่อยมีอะไรให้ขโมยหรือเป็นเพราะเหตุอื่น ๆ ก็ได้ เช่น ค่านิยม แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือ ในเมืองใหญ่ ๆ ที่คนจนและคนรวยอยู่ใกล้เคียงกัน ความจนอาจจะเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้มากกว่าในชนบท ทั้ง ๆ ที่คนจนในสลัมยังมีฐานะดีว่าคนชนบทอีกมาก ทั้งนี้นักสังคมวิทยาได้อธิบายเหตุผลไว้ว่าเป็นเพราะสังกัปคำว่ายากไร้เปรียบเทียบ (RELATIVE DEPRIVATION) คำนี้มีความหมายว่าคนเรารู้สึกว่าตัวเองยากไร้ หรือขาดแคลน ถ้าตนเองเกิดความรู้สึกเปรียบเทียบว่าด้อยกว่าคนรอบตัว ไม่ว่าในเรื่องฐานะหรือสถานภาพ ดังนั้นตามทฤษฎีนี้คนจนในชนบทสามารถทนความจนได้ดีกว่าคนจนในเมืองซึ่งแวดล้อมไปด้วยคนรวย

6. ทฤษฎีการตีตรา (LABELING THEORY)

เบคเกอร์ (BECKER, 1963) อธิบายว่าผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เมื่อโดนจับได้จะถูกตีตราจากคนอื่น ๆ ในสังคมว่าเป็นผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน และถูกจัดให้เป็นคนนอกกลุ่ม (outsiders) ดังนั้นบุคคลนั้น ๆ ก็จะหมดโอกาสที่จะทำตนให้มีพฤติกรรมปกติเหมือนคนอื่น ๆ จำเป็นต้องยอมรับบทบาทที่ได้รับการตีตรามา และมีพฤติกรรมไปตามที่สังคมได้คาดหมายไว้ นี่เป็นการบังคับให้คนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนมากขึ้นหรือถาวรไปเลย เช่นวัยรุ่น เมื่อถูกจับได้ว่าเป็นพวกรักร่วมเพศ หรือติดยา ก็จะถูกคนในสังคมตราหน้าและอาจจะไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย หรือถ้าทำงานอยู่ ก็อาจจะถูกออกจากงาน จนในที่สุดคนเหล่านี้จำเป็นต้องหันไปมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเต็มที่ เพราะไม่มีทางเลือกอื่นให้เขาอีกแล้ว แชมบลิส (CHAMBLISS, 1973) ได้ศึกษาเด็กวัยรุ่น 2 กลุ่มจากระดับกลางและระดับต่ำ และได้พบว่า วัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่มนี้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนกันทั้งคู่ แต่กลุ่มระดับกลางซึ่งมีรถก็จะขับไปทำกิจกรรมเบี่ยงเบนที่เมืองอื่นหรือแอบทำโดยไม่มีใครจับตามอง เช่น ทำลายข้าวของ ขโมยน้ำมันรถ ในขณะที่วัยรุ่นระดับต่ำไม่มีรถจะไปที่อื่น ดังนั้นถ้าทำพฤติกรรมเบี่ยงเบนอะไรบ้าง เช่นขโมยของในร้าน หรือต่อสู้กันบ้าง ก็จะถูกจับได้ เพราะได้รับการจับตามองอยู่แล้ว การศึกษาติดตามผลวัยรุ่นทั้ง 2 กลุ่มนี้

พบว่าวัยรุ่นจากระดับกลางเกือบทุกคน (ยกเว้นคนเดียว) ได้เรียนหนังสือจบมหาวิทยาลัย เป็นแพทย์ ทนายความและนักธุรกิจ ในขณะที่เด็กจากระดับต่ำมีเพียง 2 คน เท่านั้นที่ได้เข้ามหาวิทยาลัย เพราะได้รับทุนกีฬาให้ไปเล่นฟุตบอลในมหาวิทยาลัย และในที่สุดก็ได้ทำงานเป็นโค้ชกีฬาในโรงเรียน ที่เหลือคนอื่น ๆ มี 2 คนเข้าคุกระยะยาวในข้อหาทำร้ายร่างกายคนหนึ่งและข้อหาฆาตกรรมอีก 1 คน คนหนึ่งทำงานเป็นนักการพนัน อีกคนหนึ่งอาจจะเป็นคนขับรถบรรทุก ซึ่งยังตามหาตัวไม่พบ แฮมบลิส์เชื่อว่าการตีตราวัยรุ่นเหล่านี้มีผลต่อพฤติกรรมในระยะหลัง ๆ ของเขา

ทฤษฎีการตีตรานี้มีบทบาทสำคัญในการชี้นำให้เห็นความสำคัญของปฏิกริยาทางสังคมและการตอบสนองทางสังคมต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน แต่อย่างไรก็ตามข้อควรระวังก็คืออย่าถือว่าบุคคลที่ถูกตีตราว่าเมื่อเขามีพฤติกรรมเบี่ยงเบนแล้ว จะต้องมีพฤติกรรมเช่นนั้นต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นทำเป็นอาชีพ เพราะอาจจะไม่เป็นเช่นนั้นก็ได้ อีกประการหนึ่งที่ทฤษฎีนี้ไม่สามารถอธิบายได้คือทำไมบางคนจึงมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน และบางคนไม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน

7. ทฤษฎีการถ่ายทอดทางสังคม (SOCIALIZATION)

ทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ภายในสังคมหนึ่ง ปัจจัยสำคัญสำหรับพัฒนาบุคลิกภาพคนขึ้นอยู่กับพันธุกรรม การพัฒนาทางกาย ประสบการณ์ของการใช้ชีวิตกลุ่ม และประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละคน ปัจจัยเหล่านี้จะมีอิทธิพลมากบ้างน้อยบ้างต่อบุคลิกภาพและพฤติกรรมของบุคคล ลักษณะบุคลิกภาพบางอย่าง เช่น ความเบี่ยงเบนทางเพศ อาชญากรรม ซึ่งเดิมเข้าใจกันว่าเป็นลักษณะทางพันธุกรรมได้รับการยอมรับว่าถูกสร้างสมขึ้นมาจากประสบการณ์ทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ (HORTON, 1980)

เป็นที่ยอมรับว่าบุคคลทั้งหลายได้รับประสบการณ์ทางสังคมโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (SOCIALIZATION) กล่าวคือ บุคคลจะซึมซับรับเอาค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อตลอดจนรูปแบบต่าง ๆ ของพฤติกรรมในสังคมมาเป็นของตนโดยตัวแทนต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคม (SOCIALIZING AGENTS) เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน เป็นต้น

กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมน่าจะตอบคำถามต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างที่เราศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ เช่น คำถามที่ว่า ในการปรับตัวในสังคมทำไมบุคคลบางคนจึงมีหรือไม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน การที่คนบางคนปฏิบัติตนไปตามเกณฑ์ ในขณะที่บางคนหันเข้าหาพฤติกรรม

เบี่ยงเบน น่าที่จะเป็นผลที่ตามมาของกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมว่า ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดในการถ่ายทอดบรรทัดฐานส่วนใหญ่ของสังคมให้กับเด็ก

จุดมุ่งหมายของการถ่ายทอดทางสังคม คือการปลูกฝังระเบียบวินัย ปลูกฝังความมุ่งหวังของชีวิต สอนให้บุคคลรับทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม และทัศนคติที่สนับสนุนบทบาทเหล่านั้นตลอดจนทักษะต่าง ๆ กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมนี้จะสำเร็จได้ดีเพียงไรขึ้นอยู่กับตัวแทนต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ปลูกฝัง คือครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชน เป็นต้น ตัวแทนที่ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ตลอดจนบรรทัดฐานของสังคมเหล่านี้มีความคิด ความเชื่อไม่เหมือนกัน และปลูกฝังให้กับเด็กไม่เหมือนกัน ทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม คือการเป็นตัวอย่างให้เด็กเลียนแบบ ตัวแทนบางคนอาจจะปลูกฝังค่านิยมทางบวก ในขณะที่บางคนปลูกฝังค่านิยมทางลบ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนขึ้นก็ได้ งานวิจัยของเบ็คเกอร์ (BECKER, 1964) ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มเพื่อนสามารถชักจูงวัยรุ่นซึ่งไม่สูบกัญชาให้มาติดกัญชาได้อย่างไร โดยแสดงขั้นตอนของกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมในเชิงเบี่ยงเบน (DEVIANT SOCIALIZATION) โดยละเอียด สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยพบว่าสาเหตุการเริ่มเสพยาของวัยรุ่น คือ เพื่อนชวน ชอบลองอยากทดลอง (สินทร์ สักษสัย 2515, โสภา ชูพิบูลย์ และคณะ 2531, สนิท สมัครการ และคณะ 2530)

ในกรณีที่ตัวแทนต่าง ๆ (SOCIALIZING AGENTS) มีทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนลักษณะการดำรงชีวิตไม่เหมือนกัน ถ้าตัวแทนเหล่านี้สอนค่านิยมต่างกัน จะมีการแย่งชันกันระหว่างตัวแทนเหล่านี้ และการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของเด็กในเรื่องที่ขัดแย้งกันจะลดลง แต่ถ้าตัวแทนต่าง ๆ มีค่านิยมสอดคล้องกัน จะยิ่งเป็นแรงเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทางที่ได้รับการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดมามากยิ่งขึ้น

เด็กจะซึมซับรับเอาบรรทัดฐานทางสังคมจากการเข้าร่วมอยู่ในกลุ่มต่าง ๆ การที่เด็กจะมีพฤติกรรมในทางบวกหรือลบขึ้นอยู่กับกลุ่มที่เด็กเข้าไปมีส่วนเป็นสมาชิกว่ามีลักษณะเป็นประเภทใด กลุ่มครอบครัวเป็นกลุ่มที่เด็กมีความใกล้ชิดสนิทสนมด้วยมากที่สุด ดังนั้นจึงสำคัญและมีอิทธิพลมากที่สุดต่อทัศนคติ และพฤติกรรมของเด็ก แม้ในวัยรุ่นซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า เด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกต้องการมีพวกพ้อง มีความรู้สึกต้องการที่จะร่วมอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นมากจนถึงขั้นที่ว่า เวลาเด็กมีพฤติกรรมที่ไม่น่าพึงปรารถนา บิดามารดามักจะโทษว่าเพื่อนพาไป แม้กระนั้นงานวิจัยหลายชิ้นได้สรุปผลออกมาว่า ถึงแม้ว่า กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของเด็กในปีหลัง ๆ คือในช่วงวัยรุ่น แต่กลุ่มเพื่อนเหล่านี้ไม่ได้มีบทบาทในฐานะผู้ก่อกำเนิดทัศนคติ

และค่านิยมเหล่านั้น กลุ่มเพื่อนทำหน้าที่สนับสนุนหรือเป็นแรงเสริมค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมซึ่งได้เกิดขึ้น และพัฒนามาก่อนแล้วในครอบครัว (MANTELL, 1974)

การประมวลผลวิจัยอีกฉบับหนึ่งก็ได้ให้เห็นว่า "หากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแน่นแฟ้นมากเพียงใด อิทธิพลของวัฒนธรรมย่อยจากกลุ่มเพื่อน จะยิ่งมีน้อยเพียงนั้น ซึ่งหมายความว่า ถ้าหากบิดามารดาหรือผู้ปกครองให้ความเอาใจใส่ดูแลบุตรอย่างใกล้ชิด โดยให้ทั้งความรัก และใช้เหตุผลเป็นหลักในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตลอดทั้งช่วยให้เด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการควบคุมสื่อมวลชนแล้ว ปัจจัยทั้งสามดังกล่าวจะเป็นภูมิต้านทานของเด็กจากอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนได้เป็นอย่างดี" "การที่เด็กปฏิเสธการชักจูงจากเพื่อน ย่อมเป็นภูมิต้านทานการเสพติดของเด็กได้โดยทางอ้อม ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเด็กเข้าร่วมกลุ่มเพื่อนแล้ว ก็มักจะร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งอาจนำไปสู่การหาประสบการณ์แปลก ๆ ใหม่ ๆ เช่นทดลองดื่มสุรา เสพสารเสพติด เช่นกัญชา" (ลาดทองใบ ถูอภิรมย์ 2530)

ดังนั้น จึงพอที่จะกล่าวได้ว่า เมื่อไรก็ตามที่ชีวิตครอบครัวไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ หรือมีปัญหาเด็กก็มักจะมีปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนตามมา จากการวิจัยของกลูเอคส์ (GLUECKS, 1959) ได้พบว่า เขาสามารถทำนายพฤติกรรมเบี่ยงเบนในวัยรุ่นได้จากองค์ประกอบทางลบ 5 อย่างคือ

1. เมื่อการลงโทษของบิดารุนแรง ผิดบ้างถูกบ้าง และไม่ให้ความเห็นอกเห็นใจ
2. เมื่อการดูแลของมารดาเป็นไปอย่างไม่สนใจและไม่แยแส
3. เมื่อบิดาไม่แสดงความรัก
4. เมื่อการแสดงความรักของมารดาเป็นไปอย่างชาเย็น ไม่สนใจ หรือเกรี้ยวกราด
5. เมื่อไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในครอบครัว

ทฤษฎีและผลวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกครอบครัวในทุกระดับ ซึ่งเกิดขึ้นได้จากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม และในขณะเดียวกันก็สามารถป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่ให้เกิดขึ้นหรือให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดโดยใช้กระบวนการถ่ายทอดทางสังคมอีกเช่นกัน เนื่องจากครอบครัวเป็นหน่วยแรกที่ได้ทำการวางพื้นฐานสำหรับพฤติกรรมที่เด็กจะประพฤติต่อไปในภายหน้า ถ้าบิดามารดาทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กได้เลียนแบบพฤติกรรมอันสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม เด็กก็จะมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมในทางบวก แต่ถ้าบิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเสียเอง จะเป็นการยากที่เด็กจะเรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมตลอดจนรับมาใช้ปฏิบัติ ตัวเด็กเองจะประสบปัญหาในการเลียนแบบตลอดจนการพัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองในทางบวก ซึ่งจะนำเด็กไปสู่ปัญหายุ่งยากอื่น ๆ ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในกรณีที่บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก แต่ถ้าบิดามารดาไม่ได้ให้ความรัก ความอบอุ่น ไม่ปลูกฝังระเบียบวินัยให้กับเด็ก ไม่ลงโทษเมื่อทำผิดหรือลงโทษรุนแรงเกินไป เรียกร้องเกินควรเอากับเด็ก ปล่อยปละละเลย หรือคลุกคลีกับเด็กมากเกินไป บิดามารดาก็อาจจะไม่สามารถอบรมนำบุตรให้มีพฤติกรรมไปในทางที่น่าพอใจได้

ดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่า เด็กที่เกิดมาในครอบครัวระดับกลางและสูง มีความได้เปรียบเด็กอื่น ๆ ในแง่ของโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะโอกาสที่จะมีการศึกษาสูง มีอาชีพที่ดี มีรายได้สูง ลักษณะการดำรงชีวิตของครอบครัว ตลอดจนทัศนคติ และค่านิยม ก็เอื้อต่อการที่จะให้เด็กจากครอบครัวระดับกลางและระดับสูงได้รับสิ่งเหล่านี้ง่ายกว่า การถ่ายทอดทางสังคมที่เด็กเหล่านี้ได้รับจึงเอื้ออำนวยต่อการที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม แต่โอกาสดีต่าง ๆ เหล่านี้เพียงอย่างเดียวก็ยังไม่เพียงพอที่จะป้องกันเด็กจากการประพฤติปฏิบัติพฤติกรรมเบี่ยงเบนได้ ยังจะต้องมีปัจจัยอื่น ๆ ที่สำคัญประกอบอีก ซึ่งเป็นสิ่งที่บิดามารดาในทุกระดับชั้นจะสามารถให้กับบุตรของตนได้ นั่นคือ การที่บิดามารดาทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ให้ความรักความอบอุ่น ให้เวลา และถ่ายทอดทัศนคติในทางที่ดีให้กับเด็ก สิ่งเหล่านี้จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับเด็กจากพฤติกรรมเบี่ยงเบน

นอกเหนือจากครอบครัวและกลุ่มเพื่อนแล้ว ตัวแทนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคมให้กับเด็กและวัยรุ่นที่สำคัญคือ โรงเรียน และสื่อมวลชน แต่งานวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนและโรงเรียนที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กนับว่ายังมีน้อย ทั้งที่ในสมัยปัจจุบัน บิดามารดามีเวลาให้กับบุตรน้อยลงทุกที และบุตรใช้เวลาอย่างมากจนเป็นที่สังเกตได้อย่างชัดเจนกับสื่อมวลชนชนิดต่าง ๆ เช่น วิทยุ ทีวี หนังสือ หนังสือพิมพ์ บิดามารดาและผู้ปกครองจึงได้ตระหนักความสำคัญของอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อบุตรวัยรุ่นไทย งานวิจัยทางด้านสื่อมวลชนจึงเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้นทั้งในส่วนของผู้วิจัย และผู้ใช้ผลวิจัย ตัวอย่างงานวิจัยที่สำคัญเรื่องหนึ่งคือ รายงานการวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ เรื่องการควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัว กับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ 2529) เป็นที่น่ายินดีที่สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ได้มองเห็นความสำคัญ ของตัวแทนที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทางสังคมเหล่านี้ และจะได้มีการสานต่อการวิจัยด้านนี้ต่อไปอีก ผู้เขียนมีความเห็นว่าในเรื่องของครอบครัว กลุ่มเพื่อนสื่อมวลชน และโรงเรียนล้วนแต่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อกันอย่างใกล้ชิด จึงน่าจะมีการค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมให้มากขึ้น ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านี้ทั้งหมดทั้งนี้เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจในพฤติกรรมของวัยรุ่นชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นการหาลู่ทางป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นไทย จากทางด้านลบไปสู่พฤติกรรมสร้างสรรค์ต่อสังคมมากขึ้น

บรรณานุกรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน อรพินทร์ ชูชม และสุภาพร ลอยด์ (2529) การควบคุมอิทธิพลสื่อมวลชนของครอบครัวกับจิตลักษณะที่สำคัญของเยาวชนไทย รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ลาดทองใบ ภูอภิรมย์ (2530) บทบาทของครอบครัวในการป้องกันการติดยาเสพติด รายงานการวิจัยฉบับที่ 37 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

สนิท สมัครการ และคณะ (2530) พฤติกรรมและทัศนคติเกี่ยวกับยาเสพติดของคนหนุ่มสาวไทย วารสารการวิจัยทางการศึกษา 17 (4), 30 - 36

สินทร์ ลักษณัย (2515) การเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของวัยรุ่นที่ติดเฮโรอีน ปริญญานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โสภา ชูพิกุลชัย และคณะ (2531) การศึกษาความรู้สึกของผู้ติดยาเสพติดที่มีต่อศาสนาและวิธีการนำศาสนามาแก้ปัญหายาเสพติด วารสารต่อต้านยาเสพติด 4(1), 17 - 35

BECKER, HOWARD S. (1964). Becoming a Marihuana User . In R.W. O'Brien C.C. Schrag, and W.T. Martin (eds.) Readings in General Sociology. Boston : Houghton Mifflin.

_____ .,(1963). Outsiders : Studies in the Sociology of Deviance, New York : Free Press.

BROOM, L., P. Selznick, and D. B. Darroch (1981). Sociology, New York: Harper & Row.

CHAMBLISS, WILLIAM J. (1973). "The Saints and The Roughnecks, "Society, 11 : 24 - 31.

CLOWARD, R. A., and L.E. OHLIN (1960). Delinquency and Opportunity, New York: Free Press,

COHEN, ALBERT K. (1955). Delinquent Boys, New York: Free Press.

DENISOFF, R. SERGE, and RALPH WAHRMAN (1983). An Introduction to Sociology, New York : Macmillan.

GLUECK, Sheldon, and ELEANOR GLUECK (1959). Predicting Juvenile Delinquency and Crime, Cambridge, Mass. : Harvard University Press.

HEBDING, DANIEL, and LEONARD GLICK (1976). Introduction to Sociology, Reading, Mass. : Addison - Wesley.

HORTON, PAUL B., and CHESTER L. HUNT (1980). SOCIOLOGY, TOKYO : McGRAW-HILL KOGAKUSHA.

MANTELL, DAVID MARK (1974). "DOVES VS. HAWKS : Guess Who Had the Authoritarian Parents ?" Psychology Today, September, pp. 56 - 62.

MERTON, ROBERT K. (1965). Social Theory and Social Structure, New York : Free Press.

SELLIN, T. (1938). Culture Conflict and Crime, New York: Social Science Research Council.

STEWART, ELBERT W. (1978). SOCIOLOGY : THE HUMAN SCIENCE, New York: McGraw - Hill.

SUTHERLAND, E.H. , and D.R. CRESSEY (1972). Principles of Criminology, Philadelphia : J. B. Lippincott.

Meta Analysis : เทคนิคในการสังเคราะห์ผลงานวิจัย

ดุษฎี โยเหลา

คำนำ

ในการประมวลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งในการทำวิจัย วิธีการประมวลอาจจัดเป็นประเภทได้ 4 ประเภท (Cooper, 1982; G:B. Jackson, 1980 อ้างถึงใน Bangert - Drowns, R. L.,1986) ประเภทแรกเป็นการกล่าวถึงความก้าวหน้าและพัฒนาการในสาขา ประเภทที่สอง เป็นการหาหลักฐานเพื่อนำมาเสริมหรือสนับสนุนทฤษฎีที่กำลังจะเสนอใหม่ ประเภทที่สาม เป็นการจัดระบบความรู้จากหลาย ๆ สาขาเข้าด้วยกัน และประเภทสุดท้าย เป็นการรวมงานวิจัยที่ตอบปัญหาเดียวกันเพื่อการนำไปใช้เป็นผลสรุปในปัญหานั้น Meta - Analysis หรือ Research Integration หรือ Quantitative Review ถูกจัดให้อยู่ในประเภทสุดท้ายของการประมวลผลงานวิจัยนี้ด้วย

งานวิจัยในสาขาสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ ส่วนมากจะเป็นงานวิจัยประยุกต์ที่พยายามจะตรวจสอบหรือขยายผลงานวิจัยที่มีผู้ทำมาแล้วในทิศทางต่าง ๆ กัน ดังนั้นผลของงานวิจัยที่ได้จึงหลากหลาย และความหลากหลายเหล่านี้อาจจะเนื่องมาจากความแตกต่าง ในลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง วิธีการ ฯลฯ ของงานวิจัย Meta - Analysis จึงถูกนำมาใช้เพื่อจะตอบปัญหาว่าลักษณะของงานวิจัยในปัญหาเดียวกัน ลักษณะใดที่ทำ ให้ผลของงานวิจัยไม่เหมือนกัน

วิธีการที่ใช้ในการประมวลผลงานวิจัยก็อาจเป็นการบรรยายเพียงอย่างเดียว หรือ บางครั้งนำสถิติง่าย ๆ มาใช้ร่วมกับการบรรยาย เช่น วิธีการที่เรียกว่าการนับจำนวนผลงานวิจัยที่มีนัยสำคัญ (Vote-counting หรือ Box - score review) ซึ่งจะจัดกลุ่มงานวิจัยเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ผลวิจัยมีนัยสำคัญสนับสนุนกลุ่มควบคุม กลุ่มสองเป็นที่ผลวิจัยมีนัยสำคัญสนับสนุนกลุ่มทดลอง กลุ่มสามเป็นกลุ่มที่ผลวิจัยไม่มีนัยสำคัญ แต่ Meta - Analysis เป็นการนำสถิติมาใช้กับค่าที่เป็นผลจากการวิเคราะห์ตัวแปรตาม และศึกษาความแปรปรวนของสถิตินี้

นับแต่ปี 1976 G.V. Glass ได้ใช้คำว่า Meta - Analysis หมายถึงการนำเอาระเบียบวิธีทางสถิติมาใช้ในการสังเคราะห์..ลงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาเดียวกัน ตั้งแต่นั้นมาได้มีผู้สนใจงานของGlass มีการวิพากษ์วิจารณ์ และการปรับปรุงระเบียบวิธี จนปัดนี้เป็นเวลานานกว่า 10 ปีแล้ว ความก้าวหน้าทางด้านวิธีการก็มีมากขึ้น จะเห็นว่า Hunter, Schmidt และJackson เขียนบทความในปี 1983 กล่าวถึง กระบวนการสังเคราะห์งานวิจัยของพวกเขาว่า เป็นกระบวนการที่สมบูรณ์ที่สุด

(The most complete Meta - analysis procedure now know) Hedges ก็เป็นนักสถิติอีกผู้หนึ่งที่เข้ามาสนใจในเรื่องระเบียบวิธีการของการทำ Meta-analysis ซึ่งมีลักษณะเด่นคือ การคำนวณค่าดัชนีอนาคตอิทธิพลของงานวิจัยแต่ละเรื่อง (effect size indicator)

ดัชนีขนาดอิทธิพล (effect size indicator)

งานวิจัยที่สามารถนำมาทำ Meta-analysisได้นั้นจะเป็นงานวิจัยประเภทสหสัมพันธ์และงานวิจัยทดลอง เท่านั้น ค่าดัชนีที่บอกขนาดอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม จึงมีสองประเภท คือขนาดอิทธิพล(effect size,d) และ สปส.สหสัมพันธ์ (r)

งานวิจัยประเภทสหสัมพันธ์มักจะมีค่า r ซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลอยู่แล้ว ส่วนงานวิจัยทดลองนั้น ผู้วิเคราะห์งานวิจัยต้องคำนวณหาค่า ขนาดอิทธิพล d จากข้อมูลที่หาได้จากงานวิจัยชิ้นนั้น ดังนั้นสูตรที่ใช้ในการคำนวณค่าขนาดอิทธิพลจึงมีหลายแบบให้เลือกใช้ตามความเหมาะสมกับข้อมูลที่มีอยู่ ขอให้ศึกษาสูตรที่ใช้ในการคำนวณใน Appendix

ความหมายของขนาดอิทธิพล(d)ก็คือ ค่าซึ่งแสดงถึงความแตกต่างระหว่างคะแนนกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง ซึ่งทำให้เป็นคะแนนมาตรฐาน โดยการหารค่าความแตกต่างที่ได้ด้วย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) Glass ได้เสนอสูตรเอาไว้ว่า $d = \frac{T - C}{SD_C}$ เมื่อ T คือค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มทดลอง C คือค่าเฉลี่ยของคะแนนในกลุ่มควบคุม และ SD_C คือค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มควบคุม ดังนั้น d จึง แสดงถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองซึ่งทำให้เป็นค่ามาตรฐานแล้ว เมื่อค่าd=1 หมายความว่า 84% ของคนในกลุ่มควบคุมมีคะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยของคนในกลุ่มทดลอง (พื้นที่ใต้โค้งปกติที่ 1S.D.มีค่าเท่ากับ .50 + .34 = .84)

<u>วิธีการดำเนินการสังเคราะห์งานวิจัยแบบ Meta-Analysis</u>

1. กำหนดปัญหาและจุดประสงค์ของการสังเคราะห์ ปัญหาที่จะนำมาสังเคราะห์ควรเป็นปัญหาที่มีผู้สนใจทำงานวิจัยกันอย่างแพร่หลายด้วยวิธีการที่คล้าย ๆ กัน แต่ผลของงานวิจัยเหล่านี้แตกต่างกัน การทำการสังเคราะห์ เมต้า ก็เพื่อตอบคำถามสองข้อคือ

1.1 จากผลงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาปัญหาเดียวกันนี้ สรุปผลรวมกันได้ว่าอย่างไรจะใช้วิธีการสังเคราะห์ของGlass นั่นคือเป็นการหาผลรวมของ d

1.2 คำถามนี้ถามว่า การจัดกระทำต่อตัวแปรอิสระนั้นมีผลกระทบต่อตัวแปรตาม จริงแค่ไหนจะใช้วิธีวิเคราะห์ของ Hedges,Hunter นั่นคือเป็นการศึกษาว่า d ที่แตกต่างกันเป็นเพราะความคลาดเคลื่อนชนิดใด หลังจากการปรับแก้ความคลาดเคลื่อนแล้ว ค่าของ d ยังแตกต่างกันอีกหรือไม่

2. ค้นหางานวิจัยในปัญหาที่กำหนดพร้อมเก็บบันทึกข้อมูลที่ต้องการ โดยผู้วิจัยต้องค้นหางานวิจัยสัก 2 - 3 เรื่องก่อน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดเตรียม coding sheet สำหรับเก็บข้อมูลของงานวิจัยแต่ละเรื่อง ซึ่งจะต้องมีข้อมูลในส่วนที่เป็นคุณลักษณะของงานวิจัย และส่วนที่เป็นผลของงานวิจัย เข้าใน coding sheet หนึ่งอาจประกอบไปด้วยคำถามดังนี้

- ปีที่ทำการศึกษา
- ชนิดของงานวิจัย (thesis หรือ dissertation)
- ตัวแปรอิสระของงานวิจัยนั้น
- ตัวแปรตาม
- ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง
- จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
- ผลของการวิจัย

หลังจากที่สร้าง coding sheet นั้นมาแล้ว ผู้วิจัยต้องตรวจสอบความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่น เพราะถือว่า coding sheet เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลอย่างหนึ่ง

3. เลือกใช้การวิเคราะห์เมต้า ซึ่งในปัจจุบันมีให้เลือกถึง 5 รูปแบบ คือ

1. การวิเคราะห์ตามแบบของ Glass (Glassian Meta-Analysis)
2. การใช้งานวิจัยเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (Study Effect Meta-Analysis)
3. การรวมค่าความน่าจะเป็น (Combined Probability Method)
4. ประมาณค่าและมีการทดสอบความแปรปรวน (Approximate Data Pooling with test of Homogeneity)
5. ประมาณค่าและมีการปรับแก้ความคลาดเคลื่อน (Approximate Data Pooling with sampling error correcting)

วิธีทั้ง 5 นี้ ผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะ แต่อาจผสมผสานวิธีเหล่านี้ก็ได้ ความแตกต่างของวิธีเหล่านี้ คือจุดประสงค์ของการทำหน่วยของการวิเคราะห์ การจัดการกับความแตกต่างของงานวิจัย (Treatment of study variation) และผลของการวิเคราะห์ (outcome of analysis)

<u>วิธีของ Glass (Glassion Meta-Analysis)</u>

การทำการวิเคราะห์เมต้าแบบนี้ เป็นการศึกษาว่าลักษณะเฉพาะของงานวิจัยแต่ละชิ้น มีอิทธิพลต่อความแปรปรวนของผลงานวิจัย(d) อย่างไร

วิธีการทำคือ

1. รวบรวมผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่ต้องการจะศึกษาโดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกงานวิจัยที่เปิดกว้างมาก

2. คำนวณค่าดัชนีขนาดอิทธิพลของงานวิจัย แต่ละเรื่อง (r หรือ d) โดยใช้สูตร $d = \frac{\bar{X}_x - \bar{X}_c}{S_c}$

3. ดัชนีขนาดอิทธิพล (r หรือ d) จะถูกนำมาจัดเป็น Matrix เพื่อเปิดโอกาสให้มีการเปรียบเทียบขนาดอิทธิพล เช่น

Synthesis of Research of Factors Influencing Learning		
Type of Treatment	จำนวน	ES
Random	110	
Matched	235	
Repeated	18	
Uncontrolled	362	

4. ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของ ดัชนีขนาดอิทธิพล (rหรือd) ว่าเนื่องมาจากลักษณะของงานวิจัยที่เป็น เนื้อหา (substantive) หรือลักษณะด้านวิธีการ (methodology) โดยจะใช้ Regression Analysis หรือ ANOVA ซึ่งจะมี ลักษณะของงานวิจัยเป็นตัวแปรอิสระ และดัชนีขนาดอิทธิพลเป็นตัวแปรตาม

ข้อวิจารณ์ของวิธีของ Glass

1. นำเอางานวิจัยที่ไม่ได้มาตราฐานมาวิเคราะห์

2. นำเอาดัชนีขนาดอิทธิพลมารวมกันโดยไม่คำนึงถึง หน่วยวัดที่อาจแตกต่างกันของดัชนีแต่ละตัว

3. ดัชนีขนาดอิทธิพลแต่ละตัวไม่เป็นอิสระจากกันเนื่องจากงานวิจัยชิ้นหนึ่งอาจมีดัชนีขนาดอิทธิพลมากกว่าหนึ่งตัวได้

4. การนำเอาดัชนีขนาดอิทธิพลมารวมกันนี้ อาจจะมีปัญหาที่จำนวนของขนาดอิทธิพลส่วนใหญ่อาจมาจากงานวิจัยเพียงเรื่องเดียว

การใช้งานวิจัยเป็นหน่วยในการวิเคราะห์

วิธีนี้เป็นการปรับปรุงวิธีของ Class โดยเปลี่ยนหน่วยของการวิเคราะห์จากการใช้ผลการวิจัยมาเป็น งานวิจัยชิ้นนั้น เช่น ในกรณีที่งานวิจัยชิ้นหนึ่งมีผลของการวิจัยออกมาหลายค่า ทำให้มี d หลายค่า d เหล่านี้จะถูกนำมารวมกันเป็นค่าเดียวสำหรับงานวิจัยเรื่องนั้น นอกจากนั้นวิธีนี้ยังตั้งเกณฑ์ในการคัดเลือกงานวิจัยที่จะนำมาลงเคราะห์ ว่าต้องเป็นงานวิจัยที่เข้ามาตราฐาน ของการวิจัยเชิงทดลอง

ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนของ d วิธีนี้จะใช้ Regression และ ANOVA หรือสถิติอื่น ๆ โดยมี d เป็นตัวแปรตาม และลักษณะของงานวิจัยเป็นตัวแปรอิสระ

ข้อวิจารณ์ของวิธี Study Effect

1. จำนวนงานวิจัยที่ผ่านการคัดเลือกจะมีจำนวนน้อย
2. อคติของผู้คัดเลือกงานวิจัย (Reviewer Bias)
3. ไม่สามารถตรวจสอบถึงอิทธิพลของงานวิจัยที่ไม่เข้ามาตราฐานต่อขนาดของ d

การรวมค่าความน่าจะเป็น

มีขั้นตอนในการทำดังนี้คือ

1. กำหนดปัญหาที่สนใจอย่างเฉพาะเจาะจง
2. คำนวณค่า one-tail test p-value และค่า Z
3. คำนวณ Cohen d = $\frac{M1 - M2}{Pooled}$
4. คำนวณค่าเฉลี่ยของ d, และค่ารวมของ p-value
5. ใช้วิธีของ Stouffer เพื่อคำนวณหาค่า 'fail - safe N' ซึ่งก็คือจำนวนของงานวิจัยที่มี d = ϕ ซึ่งจะทำให้ผลของงานวิจัยนั้นไม่มีนัยสำคัญ

ข้อวิจารณ์

1. ยากแก่การใช้
2. ต้องใช้วิจารณญาณอย่างมากในการคัดเลือกงานวิจัยที่จะนำมาลงเคราะห์เพราะต้องเป็นงานวิจัยที่มีลักษณะเหมือนกัน และจุดมุ่งหมายของการลงเคราะห์อยู่ที่การประมาณค่าของ d มิใช่เพื่อศึกษาความแปรปรวน

ประมาณค่าและมีการทดสอบความแปรปรวน

เป็นวิธีของ Hedges, Rosenthal และ Rubin ซึ่งมีวิธีการดังนี้คือ

1. รวบรวมผลงานวิจัยในปัญหาที่ต้องการโดยไม่คำนึงถึงข้อบกพร่อง

2. คำนวณค่า d โดยใช้สูตรของ Hedges ซึ่งจะนำเอาส่วนเบี่ยงเบนมาตราฐานของกลุ่มรวมมาหารผลต่างของค่าเฉลี่ยของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

3. ทดสอบ Homogeneity of variance ในระหว่างค่า d ทั้งหมดโดยสถิติ X^2 และ

3.1 ถ้า X^2 นั้นมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า d ทั้งหลายเหล่านี้แตกต่างกันเนื่องมาจากตัวแปรแทรกซ้อนอื่น ๆ จึงต้องทำการแบ่งกลุ่มของ d ทั้งหมดให้เป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะของงานวิจัย แล้วทำการ ทดสอบ Homogeneity of variance ใหม่

3.2 ถ้า X^2 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ก็นำเอาค่า d นั้นมาหาค่าเฉลี่ยได้เลย โดยจะถ่วงน้ำหนัก d แต่ละตัวด้วยขนาดของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนั้น ๆ

ข้อวิจารณ์ของวิธีของ Hedges, Rosenthal และ Rubin

การใช้ การทดสอบ Homogeneity of variance ไม่เหมาะสมกับจำนวนกลุ่มตัวอย่างของ d น้อย ๆ และกลุ่มตัวอย่าง d ไม่มีการแจกแจงแบบโค้งปกติ

ประมาณค่าและมีการปรับแก้ความคลาดเคลื่อน เป็นวิธีของ Hunter และ Schmidt มีขั้นตอนในการทำดังนี้คือ

1. รวบรวมเอาผลงานวิจัยในปัญหาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยไม่คำนึงถึงข้อบกพร่อง

2. คำนวณ d ของงานวิจัยแต่ละเรื่องโดยจะแก้ไขค่าของ d อันเนื่องมาจากสาเหตุต่อไปนี้

2.1 ความไม่เที่ยงตรงของข้อสอบ (Unreliability of test)

2.2 ความไม่เที่ยงตรงของตัวแปรตาม (Unreliability of criterion)

2.3 การจำกัดของช่วงคะแนน (range restriction)

3. คำนวณค่าความแปรปรวนในกลุ่มของ d

4. คำนวณค่าความแปรปรวนอันเนื่องมาจากการสุ่ม (Sampling error)

5. หักลบผลของข้อ 4 ออกจากผลของข้อ 3 ถ้าค่าที่ได้ลดลงจากเดิมประมาณ 75% ให้คำนวณค่าเฉลี่ยของ d ได้เลย ถ้าความแปรปรวนที่เหลือยังมีขนาดใหญ่ ให้แบ่งกลุ่ม d เป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะของงานวิจัยแล้วทำการคำนวณข้อ 3 ถึงข้อ 5 ซ้ำอีก

การลังเคราะห์ผลงานวิจัยโดยวิธี Meta - Analysis ในประเทศไทย

จากการประชุมทางวิชาการเรื่อง "การวิจัยทางการศึกษาและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา" ครั้งที่ 5 จัดขึ้นที่ มศว. ประสานมิตร ระหว่างวันที่ 12 - 16 ตุลาคม 2530 มีการเสนอผลงานวิจัยสองเรื่องที่ใช้วิธี Meta-Analysisนั้นคือ เรื่องหนึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง: การลังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ ของ นางสาวยุวดี บุญศรีสวัสดิ์ (2529) ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการลังเคราะห์งานวิจัยตามแนวคิดของ Schmidt กับ Hunter โดยรวบรวมงานวิจัยจำนวน 87 เรื่องที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทย ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 7 ด้านคือ สมรรถภาพทางสมอง ความถนัดทางการเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถในการแก้ปัญหา ทัศนคติต่อวิชา ขนาดของโรงเรียน และการศึกษาของบิดามารดาในช่วงปี พ.ศ.2507 ถึง 2526 ผู้วิจัยลังเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยของค่า สปส. สหสัมพันธ์ และความแปรปรวน ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์สูงสุดกับความสามารถในการแก้ปัญหาและเมื่อแยกศึกษาความสัมพันธ์ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแล้วพบว่าในระดับประถมศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์สูงสุดกับความถนัดทางการเรียน ส่วนระดับมัธยมศึกษานั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์สูงสุดกับความสามารถในการแก้ปัญหา

เรื่องที่สอง การศึกษาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนโดยการวิเคราะห์ อภิมานของ ดร. ศิริยุภา พูลสุวรรณ (2530) ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยใช้แนวคิดของ Glass แต่ใช้สูตรการประมาณค่าขนาดอิทธิพลของ Hedges ผู้วิจัยรวบรวมงานวิจัยเชิงทดลองเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มที่มีการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ กับกลุ่มที่ สอนตามปกติโดยคัดเลือกงานวิจัยจำนวน 286 เรื่อง ผลการลังเคราะห์ข้อมูลพบว่าการใช้สื่อการสอนทำให้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มทดลองสูงกว่าคะแนนของสมาชิกในกลุ่มควบคุมร้อยละ 70.9 (ขนาดอิทธิพลเท่ากับ .557) เมื่อแยกกลุ่มวิชาที่สอนพบว่าการใช้สื่อการสอนมีอิทธิพลสูงสุดในวิชาสังคมศาสตร์ โดยมีขนาดอิทธิพลเท่ากับ .707 และวิชาคณิตศาสตร์มีค่าเฉลี่ยขนาดอิทธิพลต่ำสุดคือเท่ากับ .423 เมื่อแยกกลุ่มตามระดับการศึกษาของผู้เรียน

พบว่า ในกลุ่มผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาสื่อทางเดียวมีประสิทธิภาพสูงสุด (ขนาดอิทธิพล เท่ากับ .870) ส่วนกลุ่มผู้เรียนระดับอุดมศึกษาสื่อการสอนด้วยตนเองมีประสิทธิภาพสูงสุด (ขนาดอิทธิพล เท่ากับ .610) นอกจากนี้เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์ความแปรปรวนของขนาดอิทธิพล พบว่า คุณลักษณะของงานวิจัยที่ส่งผลให้เกิดความแปรปรวนของขนาดอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ตัวแปรกลุ่มวิชาที่สอน และปีที่พิมพ์งานวิจัย

ในปัจจุบันหลายสถาบันฯ ส่นใจที่จะนำเอา Meta - Analysis ไปใช้เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยในปัญหาที่มีผู้ทำการวิจัยอย่างหลากหลาย เช่นงานวิจัยในสาขาพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งมีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ของการอบรมเลี้ยงดูกับตัวแปรต่าง ๆ เช่น น่าจะมีการศึกษาว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบใดมีอิทธิพลกับการส่งเสริมให้เด็กมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง เป็นต้น ในการทำ Meta-Analysis ผู้วิจัยควรศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูทั้งหมดก่อนว่ามีการศึกษาด้านไหนบ้าง เพื่อจะได้ข้อมูลงานวิจัยเหล่านี้มีด้านใดบ้างที่มีจำนวนงานวิจัยมากพอจะนำมาทำ Meta - Analysis

Appendix

1. คำนวณขนาดอิทธิพล $\underline{d}$ จากตัวแปรเกณฑ์ที่เป็นตัวแปรต่อเนื่อง

$$d = \frac{\bar{Y}_e - \bar{Y}_c}{S_c}$$ Glass

$$d = \frac{\bar{Y}_e - \bar{Y}_c}{\text{Spooled}}$$ Hunter, Hedges

$$d = \frac{\bar{G}_e - \bar{G}_c}{S_y} \quad ; \quad S_y = S_g/\sqrt{2(1 - r_{12})}$$ ใช้ Gain Scores

$$d = \frac{\bar{G}_e - \bar{G}_c}{S_y} \quad ; \quad S_y = S_g/\sqrt{1 - r_{12}^2}$$ ใช้ Residual Scores

$$d = \frac{\bar{Y}'_e - \bar{Y}'_c}{S_y} \quad ; \quad S_y = \sqrt{\frac{MS_w(df_w - 1)}{(1-r_{12}^2)(df_w - 2)}}$$ ใช้ Covariance Adjusted Scores

2. คำนวณขนาดอิทธิพล $\underline{d}$ จากค่าสถิติ

$$d = t\sqrt{1/N_e + 1/N_c}$$ ใช้ค่า t-test เมื่อกลุ่มเป็นอิสระต่อกัน

$$d = t\sqrt{2/N(1-r_{ec}^2)}$$ ใช้ t-test เมื่อกลุ่มสัมพันธ์กัน

$$d = 2\sqrt{\frac{F(1-r_{ec}^2)(df_w - 1)}{(n_e + n_c)(df_w - 2)}}$$ ใช้ F-ratio เมื่อมีสองกลุ่ม

$$d = 2f\sqrt{\frac{3(K-1)}{K+1}} \quad \text{เมื่อ} \quad f = \frac{\eta^2}{1-\eta^2} \; ; \; \eta^2 = \frac{F(K-1)}{F(K-1)(n-K)}$$

ใช้ F-ratio เมื่อมี k กลุ่ม

$$d = \frac{\bar{Y}_e - \bar{Y}_c}{S_y} \quad \text{เมื่อ} \quad S_y = \sqrt{\frac{SS_b + SS_{ab} + SS_w}{df_b + df_{ab} + df_w}}$$

จากการทดลองแฟคตอเรียลล่ององค์ประกอบ

$$d = \sqrt{\frac{N - 2}{N}} \left(\frac{2r}{\sqrt{1-r^2}} \right)$$

จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

3. คำนวณขนาดอิทธิพล r จากค่าสถิติ

$$r = r_{pb}\sqrt{N_1N_2/N_u} \quad \text{จาก} \quad \text{t-test}$$

$$r = \sqrt{\frac{SS_b}{SS_b + SS_w}} \quad \text{จาก} \quad \text{F-ratio}$$

$$r = \sqrt{\chi^2 / (\chi^2 + n)} \quad \text{จาก} \quad \chi^2$$

บรรณานุกรม

พงศักดิ์ วิรัชชัย (2531) การวิเคราะห์อภิมาน เอกสารอัดสำเนาแจกในการอบรมเทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ยุวดี บุนยศรีสวัสดิ์ (2528) ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง: การสังเคราะห์งานวิจัยเชิงปริมาณ ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศิริพา ชูสุวรรณ (2530) การศึกษาประสิทธิภาพของสื่อการสอนโดยการวิเคราะห์อภิมาน ปริญญานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ศิริพา ชูสุวรรณ (2531) การวิเคราะห์อภิมานตามวิธีของกลัสและสันเดอร์ เอกสารอัดสำเนาแจกในการอบรมเทคนิคการสังเคราะห์งานวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

Becker, B. J. (1987). Applying tests of combined significance in Meta - Analysis. Psychological Bulletin, 102, 164 - 171.

Drowns, R. L. (1986). Review of development in Meta - Analytic method. Psychological Bulletin, 99, 388 - 399.

Green, B. F. (1984). Quantitative methods for literature reviews. Annual review of Psyehology, 35, 37 - 53.

Green, B. F. and Hall, J. A. (1983). Evaluation research: A methodological perspective. Annual Reviews of Psychology, 34, 223 - 260.

Orwin, R. G., & Cordray, D. S. (1985). Effect of deficient reporting on Meta - Analysis : A conceptual framework and reanalysis. Psychological Bulletin, 97, 134 - 147.

การวิจัย : คุณค่าที่ควรคำนึง

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์

ผู้เขียนได้อ่านพบบทความเรื่องนี้ เห็นว่ามีแนวคิดที่น่าจะตอบข้อฉงนสนเท่ห์ของนักวิชาการบางท่านที่ข้องใจว่า ทำไมนักวิจัยจึงจะต้องลงไปวุ่นกับนักปฏิบัติการด้วย บทบาทที่แท้จริงของนักวิจัยควรจะจบลงพร้อม ๆ กับการพิมพ์งานวิจัยขึ้นเผยแพร่สำเร็จมิใช่หรือ? หรือควรจะมีอะไรต่อไป ทำไม ? ..... ขอเชิญมาพิจารณาความคิดเห็นส่วนตัวของ จอห์น นิสเบท ดูบ้าง.

จอห์น นิสเบท (John Nisbet) เป็นศาสตราจารย์ทางการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยอะเบอร์ดีน ประเทศสก๊อตแลนด์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการวิจัยทางการศึกษาแห่งกรุงลอนดอน นายกสมาคมวิจัยทางการศึกษาแห่งประเทศอังกฤษ และสมาชิกในคณะกรรมการโครงการมูลนิธิครอบครัวผู้มีอายุน้อยในอะเบอร์ดีน

บทความของเขามุ่งตอบปัญหาสังคม 2 ประเด็นข้างล่างนี้ คือ

งานวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปฐมวัย และต่อการเลี้ยงดูเด็กวัยนี้อย่างไร ? และ การใช้จ่ายเพื่อการวิจัยเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าหรือไม่ ?

คำตอบก็คือ ....

เมื่อพิจารณาคำถามข้างต้น จะเห็นได้ว่า เป็นการง่ายกว่าถ้าเราจะสาธิตให้เห็นคุณค่าของการวิจัยในขอบข่ายของกิจกรรมอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ในองค์การอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ เพราะการวิจัยมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จและความอยู่รอดอย่างแท้จริง แต่ในเรื่องการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็ก ไม่มีเกณฑ์ใด ๆ ที่เด่นชัดแม้แต่เกณฑ์เดียวที่จะนำมาตัดสินได้ อย่างที่มีการใช้ผลกำไรเป็นเกณฑ์ในการตัดสินทางธุรกิจ และไม่มีการแข่งขันอย่างดุเดือดในลักษณะเดียวกันกับที่องค์การซึ่งแข่งขันกันกระทำ บริษัทอุตสาหกรรมหลายแห่ง พร้อมที่จะใช้เงินมากถึงร้อยละ 2-3 ของรายได้ทั้งหมดเพื่อการวิจัยและพัฒนา ในความพยายามที่จะยกระดับคุณภาพสินค้าของตน เพื่อประเมินความต้องการของสังคมซึ่งเป็นผู้ซื้อ และเพื่อสำรวจหาวิธีปรับปรุงที่จะเป็นไปได้ แต่บริการ

ทางการศึกษาใช้เงินน้อยกว่ากันมากเพื่อการวิจัย เมื่อเปรียบเทียบกับวงการอุตสาหกรรมหรือธุรกิจ

ในประเทศที่พัฒนาแล้วส่วนใหญ่ ค่าใช้จ่ายในการวิจัยทางการศึกษาและการพัฒนา จะน้อยกว่าร้อยละ 0.1 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดทางการศึกษา คือ ใช้เพื่อการวิจัยน้อยกว่า 1 เซ็นต์ต่อทุก ๆ หนึ่งดอลล่าที่ใช้เพื่อจัดบริการทางการศึกษา ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนา แทบจะไม่ใช้จ่ายอะไรเลย แม้แต่เพื่อการวิจัยที่เป็นพื้นฐานที่สุด ยกเว้นแต่ในที่ที่โครงการต่าง ๆ ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ และองค์กรอื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน

จริงอยู่ การศึกษาและการเลี้ยงดูเด็ก จำเป็นจะต้องรู้วิธีที่จะปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้น ไม่น้อยไปกว่าองค์การอุตสาหกรรม ทั้งนี้ เพื่อจะประเมินว่า ประชาชนต้องการอะไร และต้องสำรวจหาแนวทางการพัฒนาใหม่ ๆ ถ้าเป็นเช่นนั้น ทำไมถึงมีการใช้จ่ายเงินเพียงเล็กน้อยอย่างว่าเพื่อการวิจัยทางการศึกษา และสวัสดิภาพของเด็ก ๆ ? เราไม่จำเป็นต้องทำการวิจัยกระนั้นหรือ ? หรือว่า การวิจัยไร้ประโยชน์จนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ?

ต่อคำถามข้างต้นนี้ มีคำตอบที่ฟังดูน่าหัวเราะเยาะ นั่นก็คือ คำตอบที่ว่า เมื่อพิจารณาจากค่านิยมด้านเงินตราแต่เพียงประการเดียว การลงทุนที่ตัวเด็ก เป็นการลงทุนที่ไม่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วทันตาเห็น (และยังไม่ให้ผลตอบแทนที่มากในระยะยาวอีกด้วย) ไม่เหมือนการวิจัยด้านคอมพิวเตอร์ที่นำผลกำไรให้มากกว่าการวิจัยเรื่องเด็ก ๆ ยังมีแนวคิดอื่น ๆ ที่ชี้ให้เห็นความเป็นจริงว่าการวิจัยอาจไม่ให้ประสิทธิผลที่ดี ทั้งนี้เพราะปัญหาสังคมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่แก้ไม่ได้ หรือขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมายที่อยู่เหนือการควบคุม

เมื่อพูดในทางตรงข้ามอย่างสุดโต่ง อาจกล่าวได้ว่า นักอุดมคติ จะไม่มองถึงความเป็นไปได้จริง หากเขาอ้างว่า "ขอเพียงให้เรามีการวิจัยเพียงพอ มีทรัพยากรเพียงพอ มีวิธีการที่ถูกต้อง มีเวลาพอ มีการฝึกอบรมอย่างเหมาะสมเพียงพอ และอื่น ๆ เราจะสามารถแก้ปัญหาทั้งหมดได้สำเร็จ" ทั้งนี้เพราะคำตอบที่แท้ก็คือ ในการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็ก การวิจัยทำหน้าที่แตกต่างออกไป ไม่เหมือนการวิจัยด้านอีเล็คทรอนิกส์ เพราะจะไม่ค้นพบการแก้ปัญหาแบบสำเร็จรูปหรือค้นพบเทคนิคใหม่ ๆ ซึ่งจะลดต้นทุนค่าใช้จ่ายได้ ถ้าประชาชน คาดหวังให้การวิจัยทางการศึกษาก่อให้เกิดผลลัพธ์เช่นนี้เขาก็จะผิดหวัง ดังนั้น เหตุผลหนึ่งในบรรดาเหตุผลหลากหลายที่ว่า ทำไมจึงมีการใช้จ่ายเงินน้อยมากในการวิจัยเพื่อการศึกษาก็คือ ประชาชนคาดหวังผิด ๆ ในสิ่งที่จะได้จากการวิจัย และเมื่อผลการวิจัยออกมาไม่ก่อให้เกิดความสำเร็จครบถ้วนดังหวัง เขาจะเริ่มรู้สึกสูญเสียศรัทธาในคุณค่าของการวิจัย

แท้ที่จริง งานวิจัยสามารถช่วยผู้ปฏิบัติงานได้ ทั้งผู้ที่เป็นครูและผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับเด็ก ด้วยการติดตามดูสิ่งที่ปฏิบัติกันอยู่ และโดยการประเมินอย่างมีหลักเกณฑ์ จะสามารถชี้ให้เห็นแนวทางที่จะปรับปรุงวิธีการดำเนินงานและการจัดการได้ แต่เนื่องจากการพัฒนาเหล่านี้ โดยปกติต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น จึงไม่น่าแปลกใจที่นักวิจัยจะไม่เป็นที่นิยมชมชื่นในหมู่ผู้บริหาร ทั้ง ๆ ที่การวิจัยจะให้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับผู้กำหนดนโยบายในการตัดสินใจ การวิจัยจะบอกได้ว่า เขาจะประพฤติแนวนโยบายให้ดีที่สุดได้อย่างไร หรือ อย่างน้อยที่สุด ก็จะชี้ให้เห็นว่า ความยุ่งยากที่น่าจะเกิดขึ้นนั้นคืออะไร มีบ่อยครั้งสิ่งที่ผู้กำหนดนโยบายจะมองหาจากการวิจัยก็คือ หลักฐานที่จะเสริมการกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมายตามที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไปแล้ว และนักวิจัยอาจเสี่ยงต่อการที่จะได้รับการสนับสนุนทางการเงินในอนาคตของตนอีกด้วยจากรัฐบาล ถ้าเขาท้าทายนโยบายที่กำลังดำเนินอยู่อย่างเปิดเผยเกินไป การกดดันอย่างหนึ่งในบรรดาความกดดันทั้งหลายที่มีต่อการวิจัยทางการศึกษาก็คือ ผลที่ออกมาน่าจะ "ไปด้วยกันได้ดี" ซึ่งโดยปกติหมายความถึง "ภายใต้กรอบของนโยบายที่กำลังดำเนินอยู่"

การคิดค้นนวกรรมใหม่ ๆ จะลื่นเปลือเงินทองเล่มอ แต่วิธีเดียวที่จะแสดงให้เห็นว่าความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เหมาะสมในเชิงปฏิบัติได้จริง ก็คือ การพยายามรวบรวมหลักฐาน เพื่อจะสามารถชักจูงคนอื่น ๆ ให้ยอมรับ แก้ไขหรือปฏิเสธตามได้ เงินทุนอิสระเพื่อการวิจัยและการพัฒนาทำให้การคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ เป็นไปได้ในกรณีที่องค์กรของรัฐไม่สามารถจัดหาเงินให้ได้ หรือไม่เต็มใจที่จะเสี่ยง องค์กรต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ จะต้องให้อิสระภาพในการกระทำแก่ผู้คิดค้นตามสมควร ซึ่งหมายถึงว่าต้องมีความสัมพันธ์ด้วยความมั่นใจและไว้วางใจ ทั้งนี้ เพราะผู้คิดค้นมักจะไม่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างให้ถูกต้องตั้งแต่ต้นได้ เขาอาจต้องเผชิญกับปัญหาหลากหลายซึ่งไม่เคยคาดคิดมาก่อน การค้นพบปัญหาดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นผลพลอยได้ที่น่าทึ่งอย่างหนึ่งของการวิจัย การที่ได้รู้ว่าปัญหาคืออะไรมีประโยชน์มิใช่น้อย เพราะจะเป็นขั้นไต่ขั้นแรกที่จะนำไปสู่การจัดการกับปัญหาได้

การวิจัยทางการศึกษาและการเลี้ยงดูเด็ก จะประสบความสำเร็จมากที่สุด ถ้าการวิจัยนั้นทำให้ประชาชนตระหนักมากขึ้น ไม่ว่าเขาจะเป็นบุคคลทั่วไป นักวิชาการ ผู้บริหาร หรือนักการเมืองก็ตาม การที่จะทำเช่นนี้ได้จะต้องมีการรายงานเรื่องราวอย่างมีประสิทธิภาพ และนักวิจัยจะต้องเรียนรู้ที่จะสื่อสารอย่างมีทักษะเพิ่มขึ้น บทบาทหน้าที่อย่างอื่นก็คือ ต้องทำบทบาทที่เสริมงานวิจัยของตน เพราะ ไม่เป็นการเพียงพอที่จะค้นหาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาเท่านั้น แต่นักวิจัยยังจำเป็นต้องชี้ให้เห็นวิธีที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การวิจัยก็ไม่ควรอวดอ้างสิ่งใดที่เกินเลยไปจากที่ได้ค้นพบจริง

ปัดนี้ อาณาเขตซึ่งในอดีตได้ขวางกั้นการวิจัยออกจากการปฏิบัติได้ถูกทลายลงแล้วและนี่เป็นพัฒนาการหนึ่งในบรรดาพัฒนาการทั้งหลายที่ให้ความหวังมากที่สุดในปัจจุบัน การวิจัย มิได้ถูกยึดถือว่าเป็นกิจกรรมผูกขาดเฉพาะผู้ที่มีการศึกษาระดับสูงเท่านั้นต่อไป เพราะผลดีที่สุดจะเกิดขึ้นเมื่อนักวิจัยทำงานประสานอย่างใกล้ชิดกับนักปฏิบัติการ หรือ เมื่อการวิจัยถูกสร้างให้เป็นการฝึกทางวิชาการ เพื่อว่านักปฏิบัติการจะกลายเป็นนักวิจัยได้ด้วยตนเอง (วิธีการนี้ก็คือ "การเคลื่อนไหวไปสู่ความเป็นครู - นักวิจัย") โดยวิธีนี้ประชาชน จะถูกชักนำให้มีประสบการณ์การทำงานในบรรยากาศของการวิจัยและวิธีการนี้จะสร้างพื้นฐานของการพัฒนาที่สืบเนื่องต่อ ๆ ไปได้อย่างไม่สิ้นสุด.

ข้อความทั้งหมดข้างต้นนี้ ถึงแม้จะเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของ จอห์น นิสเบท แต่เนื่องจากท่านผู้นี้มีตำแหน่งหน้าที่การงานทางวิชาการสูง เป็นถึงศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงยิ่งแห่งหนึ่งของสก๊อตแลนด์ และยังได้รับการยกย่องให้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการวิจัยการศึกษาแห่งกรุงลอนดอน และนายกสมาคมวิจัยทางการศึกษาแห่งประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษาวิจัยด้านการศึกษาประเทศหนึ่งในโลก อาจถือได้ว่า เป็นความคิดเห็นที่ควรแก่การรับฟัง และสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดปัจจุบัน ของนักวิจัยทางการศึกษาในซีกโลกตะวันตก (ประเทศอังกฤษ) ได้ตามสมควร

เมื่อผู้เขียนบทความนี้ได้นำความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าของการวิจัยต่อการศึกษาปฐมวัยและต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยนี้ ของ จอห์น นิสเบท มาเทียบเคียงกับความคิดเห็นตลอดจนแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้เขียนและเพื่อนอาจารย์อีก 3 ท่าน* ในสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งได้ทำการวิจัยระยะยาวเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยกับพัฒนาการทางกายและจิต ได้ประสบผลเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ถึงแม้คณะผู้วิจัยโครงการนี้มิได้เคยรับอิทธิพลทางการศึกษาหรือทางความคิดจาก จอห์น นิสเบท ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตามแต่คณะผู้วิจัยกลุ่มนี้ ก็มีความคิดเห็นที่ตรงกันกับท่านผู้นี้ในเรื่องเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านบทบาทของการวิจัยหรือ บทบาทของนักวิจัยเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยก็ตาม หลักฐานที่สามารถยืนยันเป็นตัวอย่างได้ในประเด็นนี้ก็คือ การสร้างหนังสือ "ทางเลือกของปฐมวัย" ซึ่งมุ่งจะให้เกิดการตระหนักในผลดีผลเสียของการพัฒนาเด็กอย่าง "ถูก" หรือ "ผิด" ทิศทางเมื่อพิจารณาตามหลักวิชาการ ด้วยการพยายามรายงานเรื่องราวอย่างเข้าใจง่ายและชี้นำช่วนให้ติดตามไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลในด้านการรายงานผลการวิจัยหรือ การนำเสนอหลักฐานประกอบอื่น ๆ ทั้งด้านปรัชญา ด้านสังคมวิทยา ด้านจิตวิทยา และด้านการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อชักจูงให้ผู้อบรมเลี้ยงดูเด็กได้เกิดการยอมรับ แก้ไข หรือปฏิเสธตามในพฤติกรรมต่าง ๆ

---

* รศ. อัจฉรา สุขารมณ์ ผศ.อรพินทร์ ชูชม และงามตา วนินทานนท์

ที่สอดคล้องกับผลงานวิจัยในโครงการของตน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันซึ่งจะยังให้เกิดผลโดยตรงต่อการอบรมเลี้ยงดูและการเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัย

จึงอาจสรุปได้ว่า ถึงแม้คณะผู้วิจัยกลุ่มนี้ จะดำเนินงานอย่างอิสระโดยไม่อยู่ใต้อิทธิพลของนักวิชาการระดับสูงทางตะวันตก แต่ผู้วิจัยก็สามารถวิเคราะห์และมองเห็นทิศทางที่ควรประพฤติปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องต้องกันกับแนวทางที่นักวิชาการระดับสูงทางฝั่งโลกมองเห็นได้ ยิ่งกว่านั้นยังได้เริ่มเดินหน้า ปฏิบัติหน้าที่และบทบาทตามที่นักวิชาการนั้น ๆ เล่นอแนะไว้แล้วด้วย ทางออกในการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนี้มิได้มาจากการลอกเลียนแบบอย่างเป็นแฟชั่น แต่มาจากการเรียนรู้ที่สืบเนื่องมาจากการทุ่มเท ศึกษาค้นคว้าเสาะแสวงหาแนวทาง ด้วยวิถีทางเฉพาะของเราเอง ซึ่งถือว่าเป็นนวกรรมแนวหนึ่งได้

จึงขอสรุปลั้นที่สุดว่า

"นักวิจัย ชาวสถาบัน นั้นไม่เชย
มิเชยนั้น ไหนเลย จะมองเห็น เชยเขาได้"

.....

บรรณานุกรม

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ และคณะ การศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดู พัฒนาการทางร่างกายและความพร้อมทางการเรียนของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพ รายงานการวิจัยฉบับที่ 29 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2526.

วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ ทางเลือกของปฐมวัย : โครงการรณรงค์เพื่อเด็กไทยก่อนวัยเรียน สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2531.

Nisbet, John. Research - what value is it ? Bernard van Leer Foundation Newsletter No. 50 April 1988, p. 23.

รายนามกองเลขานุการจัดพิมพ์เอกสาร

นางวนิดา	จิตประไพ
นางสาวอัจฉรา	วัฒนรัตน์
นางสุพรรณา	หนูรักษ์
นายนิยม	ทรัพย์เจริญ
นายวิจิตร	อักษรชู
นางสาวนิสา	กรีหิรัญ

รายนามผู้พิสูจน์อักษร

นายประพันธ์	ปลิดปลอดภัย
นางสาวนกเล็ก	สุขถิ่นไทย
นางทัศนา	ทองภักดี
นางสาวลาดทองใบ	ภูอภิรมย์
นางจรรจา	สุวรรณทัต

ผู้ออกแบบปก

นายวิจิตร	อักษรชู

ผู้เย็บและเข้าเล่มเอกสาร

นายจรัญ	เกษผกา
นายสงวน	ศรีอ่วมบุ
นายทรง	วาดช้าง
นายประสาร	กรีหิรัญ